

Carsten Palmær och Raimo Mankinen

Finlands röda garden

En bok om klasskriget 1918

1:a upplagan Bokförlaget Oktober 1973

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
DEL 1: DOKUMENT	41
Ur rödgardismen.....	41
Makten åt arbetarna – proletariatets diktatur måste utropas	44
Bakom den vita fronten: Varkaus och Isalmi.....	47
Den finska arbetarstaten.....	54
Minnen från storstrejken och inbördeskriget 1917-18.....	59
Trupper till Tammerfors hjälp.....	63
De bildade en sköld av tillfångatagna rödgardister och arbetare	67
Vad arbetarkvinnorna fick erfara	70
Minnen från klasskampsfronterna år 1918.....	72
Det finska röda gardet i Petrograd.....	80
Ett skyddskårsprotokoll.....	85
Några blad ur en röd fånges dagbok.....	87
Om bondefrågan i Finland.....	92
DEL 2: INTERVJUER.....	98
Ser ni ledsna ut så blir vakterna glada.....	98
Tio år av vårt liv tog de	103
Törs du skriva sanningen om den svenska brigaden?	111
Det började när Sirola ringde	119
Tammerfors fina damer skrattade och klappade händerna.....	124
En bra socialdemokrat har tre famnar mull över ögonen	126
Nog växer håret om jag får behålla livet.....	130
Lita på dina egna knytnävar	142
Litteratur.....	151
Bilagor.....	153
Bilaga 1. Finlands Folkkommisariats manifest den 29 januari 1918.....	153
Bilaga 2. Kymmenearbetarnas kommentar till manifestet.....	154
Bilaga 3. Några framträdande ledare för röda gardet och det socialdemokratiska partiet 1918.....	156
Bilaga 4. Klasskriget och Sverige.....	159

Inledning

De finska arbetarna gjorde uppror 1918. De störtade regeringen och parlamentet och upp- rättade sin egen republik. De försvarade den i tre månader mot finska borgare- och bonde- soldater, mot tyska yrkesknektar och svenska frivilliga. De förlorade och borgarklassen hämnades med att likvidera närmare 30 000 finska arbetare och torpare.

När exekutionsplutonerna tystnat och sandjord skyfflats över de sista hungerdöda kom de vita historieskrivarna. För dem var de röda ett slödder, en förvildad pöbel under ledning av fri- släppta tukthusfångar. De beskrev den röda terrorn: Studenter som skjutits i skogarna, präster som spikats fast med tungan i bordet medan rödgardisterna sket på deras biblar. Den vita terrorn efter krigets slut beskrev de inte. I de vita historieböckerna nämns den oftast inte alls; den aktade finlandssvenske historikern Eirik Hornborg förklarade varför:

Detta är en sida av krigets hemska verklighet som det är motbudande och dessutom överflödigt att rota i.¹

Denna finkänslighet är typisk för i stort sett all svenskspråkig litteratur om det finska in- bördeskriget – eller klasskriget, vilket är en mer exakt benämning.

Den här boken vill ge den andra sidans version av det finska klasskriget. Vi har valt att i inter- vjuer, artiklar och dokument låta de finska röda tala för sig själva. Den som vill veta mer om hur de vita såg på kriget kan gå till närmaste bibliotek och slå upp vilken bok om Finlands historia som helst.

I en inledning försöker vi beskriva bakgrunden till klasskriget med särskild tonvikt på den finska arbetarrörelsens utveckling. Det finns mycket att lära av de finska socialdemokraternas misstag. Man lär av historien för att slippa upprepa den.

Kunde de finska arbetarnas nederlag ha undvikits? Ja menar de flesta röda. Om vi hade haft ett kommunistiskt parti. Om vi hade valt rätt tillfälle. Om vi hade låtit bli att tro borgarna om något gott. Om vi inte ställt till så vi fick bönderna emot oss. Om vi varit beredda. Om vi varit eniga.

När klasskriget bröt ut natten mellan den 27 och 28 januari 1918 hade Finland varit en själv- ständig stat i drygt tre veckor.

I sexhundra år hade Finland varit ett lydrike under andra länder. Fram till 1809 var Finland en svensk provins. Efter det svenska nederlaget i kriget 1808-1809 blev landet ett storfursten- döme under Ryssland

För Finland som nation var ryska tiden ett framsteg jämfört med den svenska, Finland var en jämförelsevis självständig del av det ryska riket. Tsaren var landets högste styresman men Finland hade ett eget parlament – lantdagen – och finländare satt vanligen i regeringen – senaten. Stora delar av den härskande klassen hade stött Ryssland mot Sverige. Den första ryska tiden innebar för Finland en högre grad av självständighet, men framför allt fred. Finland hade alltid fått vara slagfält för de svenska kungarnas krig mot Ryssland.

Den borgarklass som började uppstå i Finland under 1800-talet kände sannerligen inget flammande nationellt hat mot det ryska väldet. Ryssland var dess viktigaste marknad. Den finska industrin växte snabbare än industrin i det feodala, efterblivna Ryssland. Det tsaristiska systemet hindrade inte den finska industrins utveckling och kosackpiskor skulle visa sig vara

---

¹ Hornborg, Det fria Finland, s. 42.

ett gott vapen mot strejkande arbetare.

När en borgerligt-fosterländsk rörelse växte fram i Finland vid 1800-talets mitt riktade den sig inte mot Ryssland och tsarismen utan mot den svenskspråkiga minoritet som hade den ekonomiska makten och monopol på den högre utbildningen. Sakta växte en finskspråkig litteratur fram, i stora kampanjer ändrade nationalisterna sina svenska namn till finska. Tsarregeringarna spelade skickligt på motsättningarna och stödde länge den svensktalande överklassen och dess språk: Först 1863 fick det finska språket samma rättigheter som det svenska.

Men Tsarryssland var en aggressiv makt och ryska trupper utvidgade ständigt tsarens välde i söder och öster. Den fosterländska ryska ultrahögern krävde att tsaren också skulle stärka det ryska inflytandet i rikets västra delar. Och under artonhundratalets sista år skärptes det tsaristiska förtrycket i Finland plötsligt och brutalt.

Tsar Nikolaj II – som senare störtades av den ryska revolutionen 1917 – utfärdade i februari 1899 ett manifest som inskränkte lantdagens rättigheter. Februarimanifestet var bara den första i en lång rad ”förryskningsåtgärder”. I Finland växte oron och 1901 samlade man sig till en protestmanifestation en adress med närmare en halv miljon namnunderskrifter som i undersåtliga ordalag protesterade mot det ryska förtrycket.

Lenin, som uppmärksam följde de icke-ryska folkens kamp mot tsarväldet, publicerade omedelbart adressen i sin tidning Iskra. I en kort kommentar sammanfattade han den tsaristiska politiken mot Finland:

... Det gick inte ens fem år innan Rysslands tsar visade sig som *edsbrytare*. Efter det att den köpta och undersåtliga pressen en lång tid klandrat Finland utfärdades manifestet av den 3 (15) februari som stadgade en ny ordning: Utan lantdagens bifall kan stiftas lagar, 'om de berör allmänna riksintressen eller har sammanhang med rikets lagstiftning'.

Det var en skriande kränkning av grundlagen, en formlig *statskupp*, ty om varje lag kan ju sägas att den berör allmänna riksintressen!

Och denna statskupp verkställdes *våldsmässigt*. Generalguvernör Bobrikov hotade militärockupera Finland, om senaten vägrade publicera manifestet. Den ryska militären i Finland hade redan (enligt ryska officerares egna ord) tilldelats skarpa patroner, hästarna hade sadlats etc.

Efter denna första våldsåtgärd följde otaliga andra: Finska tidningar förbjöds den ena efter den andra, mötesfriheten upphävdes, till Finland sändes massor av spioner och lömska provokatörer, som eggade till uppror etc., etc. Och slutligen stadgades *utan lantdagens bifall* värnpliktslagen av den 29 juli (15 juli) (...)

Såväl manifestet av den 3 februari som lagen av den 29 juli är *olagliga*, de är våldsakter av ett edsbrytande och som regering nämnd bashizuki-gäng. Två och en halv miljon finnar kan naturligtvis inte ens tänka på uppror, men alla vi ryska medborgare bör tänka på den skam som faller på oss. Vi är alltjämt till den grad slavar, att vi används som andras förslavare. Vi tolererar alltjämt i vårt land en sådan regering, som inte bara med en bödels grymhet kväver varje frihetssträvan i Ryssland, men dessutom nyttjar rysk militär för att med våld angripa andras frihet! ²

Lenins korta sammanfattning säger mycket om de åtgärder som tsarregeringen vidtog mot Finland. Den säger ännu mer om Lenin själv och hans fraktion av det socialdemokratiska partiet, som hela tiden försvarade Finlands rättigheter med större konsekvens än de finska borgarna.

Ty de härskande klasserna i Finland hade splittrats inför det ryska hotet. Den starkaste

² Citerat efter Lenin och den nordiska arbetarrörelsen, Sthlm 1970, s. 92-93.

gruppen – undfallenhetsmännen – ville foga sig i de nya ryska direktiven samtidigt som de försökte förhandla sig fram till lindringar. En annan grupp som ställde upp till val under namnet ”konstitutionalisterna” ville med passivt motstånd försvara Finlands rättigheter. En tredje grupp slutligen, aktivisterna, arbetade för Finlands fullständiga frigörelse från Ryssland, med våld om så blev nödvändigt. Aktivisterna samarbetade med vissa ryska revolutionära grupper och använde samma metoder som dem: Attentat mot särskilt avskydda tsaristiska tjänstemän. Aktivisterna var en liten ytterlighetsgrupp som hårt bekämpades av de mera ”sansade” borgarna.

Splittringen mellan de borgerliga finska grupperna bestod. Ett enda hot skulle visa sig starkt nog att ena dem igen. Det kom från den finska arbetarklassen.

På 1860-talet kom ångsågen till Finland och de första stora sågverken anlades i Kymmene-dalen. Den finska kapitalismen utvecklades snabbt: På de tio åren från 1875 till 1885 ökade antalet fabriker från 521 till 4 333; antalet arbetare ökade från 13 939 till 38 075. Vid sekelskiftet uppgick antalet arbetare i Finland enligt den officiella statistiken till 65 254.³

Innan arbetarna börjat organisera sig fackligt och politiskt levde de under otroliga förhållanden. I en bok från 1907 berättar Kaarlo Hellman om Tammerforsarbetarnas förhållanden under den finska industrialismens barndom:

Då förelåg en klar tendens att använda barn och kvinnor som arbetare i fabrikena. Den allmänna uppfattningen var att när barn och kvinnor var i fabrikena besparades de från sysslolöshet och från allt ont, samt gjorde ett för samhället nyttigt arbete. Ur dessa idéer uppstod de barnhem som upprättades i samband med fabrikena. Av barnhemmen finns ännu några minnen kvar. Till dessa hem tog man barn vilka under dagarna var i fabrikena, vanligen från klockan fyra på morgonen till klockan lo på kvällen. Mat och kläder fick de från hemmen. Att detta icke var en ovanlig företeelse visar det faktum att tidningarna prisade fabriekernas nytta och nämnde det faktum att femårs barn i dem kan försörja sig själva. (...)

Redan för de minsta förseelser var kroppsgaga mycket vanlig. Man fann ofta på anledning att aga dessa skyddslösa barn och de hårt provade i samhället. (...)

Under industrialiseringens första tid var det regel då en ny arbetare kom till fabriken att han ”döptes” med ett speciellt fabriksnamn, vilket vanligen var ett djurnamn. Alla gamla arbetare samlades runt den nye. En av de äldre tog garnrester som blöts med maskinolja och vred ur garnet över huvudet på den som skulle döpas. Samtidigt meddelades namnet och sålunda ville man visa att den nye var underlägsen sitt arbete. Då man tilltalade en person var det oftast med det nya namnet. De äldre tyckte, i synnerhet i början, om att påminna den nye om hans namn genom att tjuta och ropa det i alla möjliga situationer. I de större fabrikena är djurriket genom dessa namn väl företrätt, från katt och höna till piggsvin och åsna. Det finns ännu färska minnen av denna sed i fabrikena, dock har den på vissa ställen helt försvunnit.

Användning och transport av alkoholdrycker i fabrikena var hemlig, dock övervakades knappast förbudet där det fanns. Att de lägre cheferna tog sig en stilla fylla i arbetet ansågs mycket fördelaktigt. Arbetarna smorde ofta deras munnar för att komma i bättre gunst. (...)

Arbetstiden på vår fabrik har under den första tiden varit mycket lång, 17-18 timmar per dag. Under påverkan av den allmänna utvecklingen har arbetsdagen småningom förkortats med en timme åt gången. I början gick man till arbetet klockan fyra på morgonen och kom hem klockan elva på kvällen. Ännu för några tiotal år sedan gick man till arbetet klockan fyra på morgonen och var där till klockan nio på kvällen. Senare gick man klockan fem på morgonen och var där till klockan nio, ännu senare stannade man till klockan åtta på kvällen. För 20 år sedan arbetade man från klockan

³ Erkki Salomaa, Ammattiyhdistystiedon kirja I, H:ki 1947, s. 57.

fem på morgonen till klockan sju på kvällen. Från denna tid började bland arbetarna en rörelse för att förkorta arbetsdagen. Endast ett fåtal fabriksarbetare deltog i denna rörelse och arbetsgivaren höll hårt fast vid att arbetstiden skulle förbli densamma. Under tryck från den allmänna opinionen har arbetstiden, som då var 11-12 timmar, förkortats så att den nu endast på ett fåtal fabriker än mer än tio timmar. (...)

Arbetarnas fordringar har varit mycket anspråkslösa, i synnerhet i fråga om maten. Bröd, potatis, fisk och surmjölk var de vanligaste födoämnen. Variation kunde man få genom att ändra ordningsföljden på det man åt. (...)

Bostaden var en kammare med spis samt i Tammerfors för de sockenbarn som hölls i arbete barnhemmet (Asylmi). Vid de tidigare nämnda barnhemmen fanns fabrikskasernerna, vilka även fanns på andra gamla fabriksorter. Vi vet att fabrikskasernerna har rum vilka samtidigt är kök och boningsrum. Alla ligger i samma stora byggnad vilken har en korridor varifrån dörren leder till rummen. Vid en sådan korridor kan det finnas upp till tio rum, vanligtvis på korridorens båda sidor. I Liitto finns ännu en gammal tvåvåningskasern för arbetarna. Likadana miserabla kaserner finns i Hyvinge och vid andra fabriker. I Vasa måste arbetarna bo i vindskammare vilka är byggda såsom kasernerna. De är kalla om vintrarna och heta om somrarna. På senare tid har Forsaborna haft de bästa bostadsförhållandena. Detta beror på att man där lätt kunnat köpa tomtmark. Inte duger dessa bostäder till förebild, men nog kan en förbipasserande lätt skilja dem från djurhålor, vilket man knappast kan säga om fabrikskasernerna. (...)

Däremot har hyrorna stigit oerhört mycket. Ett rum som förr räckte till en arbetarfamilj kostade fem mark. Nu måste arbetarfamiljen betala 25 mark i månaden. Dessutom har vedpriset stigit i samma takt. En famn ved kostade förr 3-5 mark, nu 20-25 mark. Samma fenomen kan man märka med alla andra livsförnödenheter. De har stigit till det fem-, t.o.m. tiodubbla.

Fabriksarbetarens ekonomi har aldrig varit god. Om han fick ett arbete räckte lönen knappt till för att hålla hungern borta. Alltid visade hungern tänderna och ändå hade livet många andra faror i beredskap. Ofta var sjukdomen gäst. Då måste den sjuke husfadern ligga i ett fuktigt rum med fem-sex småttingar. Om man på något sätt kunde hålla sig på benen måste man oftast gå till arbetet. Ofta hände olyckor i fabriken. Om någon på grund av detta blev utan arbete var fabriksägaren redo att sända denne till fattighuset. I synnerhet var Tammerfors affärsmän kända för detta vilket förorsakade gräl mellan fabriksägarna och staden. Dessa förhållanden har lett till att man bildat sjukförsäkringskassor. I nästan varje fabrik har sådana kassor bildats, i några t.o.m. med ägarens nådiga hjälp. Medel för kassorna insamlades från arbetarnas böter och från månadslönen. Detta var ett finurligt påhitt ty för arbetsgivaren var det alldeles detsamma vem, kommunen eller arbetarna, som skötte de sjuka vilkas sjukdom hans rörelse förorsakat. Dessutom var arbetsgivaren fri från allt trassel. (...)

Arbetsgivaren hade rätt att avskeda. Den användes flitigt på dem som förolyckats i arbetet och på dem som var sjuka. Den allmänna uppfattningen var att en olycka berodde på den drabbade själv. Vanligtvis sades orsaken till en olycka vara "vårdslöshet".

Utvecklingen har (...) i någon mån förmildrat orsakerna till avsked. Men dock har förhållandena inte förbättrats mycket. Nu får man avsked inte bara på grund av någon otrevlig händelse utan också på grund av sina åsikter. Utöver de gamla fordringarna – då arbetsgivaren krävde arbetarens kropp – kräver han nu också arbetarens själ.

Alla förstår att arbetarens kulturella nivå var mycket låg under den första tiden. Hur och när skulle en arbetare ha bildat sig? Lönerna var så små och arbetsdagen så lång att ingen hann tänka på mycket annat än arbete och därför var kulturella intressen arbetarna främmande. Man beskriver arbetarnas liv under dessa tider som snigelns liv i sitt skal. Folkliga berättelser säger att då far var hemma på söndagen sprang barnen till mor och frågade vem den där mannen med skägg var, som kommit på besök. De sov då far gick till arbetet och sov på kvällen då far kom hem. Således såg de honom endast under veckoslutet. I Tammerfors tillbringade männen vanligen sin fritid med att

kasta kägla i gränderna, de satt på syltorna eller slogs. Slagsmålgängen var ”Magasinsgänget”, ”Kyttälägänget” och gesällerna. De troende gick på bönemöten och sjöng andliga skillingvisor vilka då var mycket i ropet. Kvinnorna, med randiga dok på huvudet stod och såg på männens kägelspel eller gick på knutdanser vilka hölls mycket ofta. (...)

Förhållandena på fabriken, arbetarens otrygga ställning, dåliga löner och med detta ett eländigt liv gjorde att många fabrikskvinnor förföll till omoraliska yrken. Man berättar att en del av dem använde ovannämnda yrken till att dryga ut sin lön. Mästarna från de utländska fabrikena var ofta skyldiga till att ärliga fabriksarbeterskor förföll till ett omoraliskt liv. Sålunda berättas att en vävmästare vid en fabrik i Tammerfors hade 73 utomäktenskapliga barn. De havande flickorna var alla väverskor på fabriken. Genom sitt inflytande tvingade mästaren sina offer att underkasta sig hans smutsiga behov. Ovannämnda behandling har även förekommit på andra fabriker, fast inte i lika hög grad. Då var även fabriakens pojkar kända för sitt vilda liv.⁴

Hellmans berättelser från Tammerfors beskrev inga unika förhållanden. En kommitté som i början av 1880-talet undersökte arbetsförhållandena i Finland fann att 33,9 procent av arbetarna i bomullsfabrikena, 47,2 procent av arbetarna i boktryckerierna och 43,9 procent av arbetarna i tändsticksfabrikena var minderåriga.⁵

Den första arbetarskyddslagen år 1889 förbjöd barn under 12 år att arbeta i fabrikena, samtidigt som den begränsade arbetstiden för barn mellan 12 och 15 år till 7 timmar om dagen och för arbetare mellan 15 och 18 år till 14 timmar om dagen.

Samtidigt med arbetarklassen växte arbetarnas strävanden att organisera sig till kamp för sina intressen. Redan 1866 bildades det första ”arbetersällskapet”, men först på 1880-talet började arbetarna organisera sig i någon nämnvärd omfattning. Den liberale fabriksägaren Viktor Julius von Wright – som ledde Helsingfors arbetarförening – hade stor betydelse för den tidiga finska arbetarrörelsen. von Wright ville förbättra arbetarnas förhållanden och höja deras bildning för att hindra socialismen att sprida sig. Hans bemödanden fick motsatt effekt – organisationen kvarstod, men idéinnehållet ändrades. Ännu 1893 dominerade dock von Wrights idéer arbetarföreningarnas första kongress.

En Helsingforsarbetare – vi vet tyvärr inte vad han hette – ger en dråplig skildring av de Wrightska arbetarföreningarna och kampen inom dem:

Då jag i början av år 1893 anslöt mig till Helsingfors arbetarförening var den nästan helt i herrarnas händer. Det fanns några fackavdelningar men deras enda syfte var att upprätthålla goda förbindelser mellan arbetsgivarna och arbetstagarna, naturligtvis med tanke på de förstnämndas intressen. Största delen av föreningens medlemmar utgjordes av den tidens mest berömda herresjälur alltifrån senatorer och krigsherrar till ölpatroner. Till denna elitgrupp försökte komma och kom även allt möjligt folk, huvudsakligen sådana som talade svenska och trodde om sig själva att de var herrar eller åtminstone herrarnas bekanta, men inte i något fall ”arbetare”. Före det år då denna berättelse börjar möter vi i föreningens medlemsregister förutom ovannämnda herresjälur hantverksmästare, småbossar, kontorister, vävlönade hantverkare som gynnades av mästarna, byggmästare, tidningsredaktörer, järnvägstjänstemän och ”Göös almanacksfabriks fröknar”. På sladden några fabriksarbetare osv.

Föreningens ledande själar var V. v. Wright, Oskar Groundstroem och – fru Lindberg. De förstnämnda såg till att allt gick enligt herrarnas vilja, frun skötte om byffén och delade med hjälp av sina tjänarinnor ut ölflaskor till höger och vänster och fungerade samtidigt som någon sorts övervakare.

⁴ Kaarlo Hellman, Palanen Suomen kapitalismin historiaa, Tampere 1907.

⁵ Salomaa, a. a., s. 60.

Föreningen hade hyrt en lägenhet på Brunngatan 12. Ibland gick man på månads- och andra möten för att höra vad herrarna beslöt där. Nöjessidan var ändå huvudsaken. Varje lördag och söndag visade var och en vad han gick för under dansen. Medan herrarna och direktörerna njöt av fru Lindbergs håvor i byffén tävlade man i danssalen om vem som skulle få äran att leda fransäsen. (...)

Med tiden började i alla fall missnöjda element samlas inom föreningens väggar. Det kom till synes speciellt då bokbindaren Vilho Virta kom tillbaka från sin stipendieresa i Tyskland och förde med sig en lära som herrarna genast stämplade som ”den vilda läran”. Denna lära fick dock omedelbart stöd, ty under 1893 hade en stor grupp anslutit sig till föreningen, främst fabriks- o. a. arbetare. Jordmån fanns redan och läran började sprida sig. (...)

Under mötena och i allmänhet om söndagarna samlades vi i ”byffén” för att diskutera. Ofta var ordväxlingen där mycket häftigare än i själva mötesrummet. Ibland kom till och med herrarna – ont anande – för att höra sig för om av vilken åsikt de ”passiva” medlemmar var i den och den frågan för att på det sättet i tid få veta opinionen bland medlemmarna.

Redan då talade man om allmän rösträtt och om arbetarnas deltagande i lantdagen, men få av de fullvuxna vågade anse dessa tankar för annat än luftslopp. Salin och Järvenpää fick ta emot hårda protester då de vågade påstå att den tiden ännu kommer då arbetarna marscherar till Senatstorget för att kräva statlig rösträtt. (Detta förverkligades 6 år senare år 1900) (...)

Vid denna tid (i mars 1895) hade också ”Työmies” (Arbetaren) börjat utkomma på initiativ av fyra bråkstakar och under deras personliga ansvar. Det ökade oljan i maskineriet och kampen mot ”wrightarna” blev allt hårdare och fick en allt allvarligare natur. (...)

Detta hände – om jag minns rätt – under strejksommaren 1896 då ung. 3 000 byggnadsarbetare samt skomakare och målare för första gången var i elden och kämpade för tio timmars arbetsdag och bättre löner.⁶

Här ska bara tilläggas att ”wrightarna” snart lämnade arbetarföreningarna och att byggnadsarbetarna i Helsingfors vann en halv seger: Arbetsdagen minskades till 11 timmar. På andra platser lyckades arbetarna genomdriva 10-timmarsdagen.

”Wrightarna” gick ur – men liberala borgare hade fortfarande stort inflytande över arbetarrörelsen. Det gällde framför allt i organisationsfrågan. I arbetarföreningarna diskuterade man om man skulle stödja liberala borgare i lantdagsvalen eller om man skulle bilda en självständig politisk organisation.

Den 9 oktober 1898 proklamerade sig Helsingfors arbetarförening som ett lokalt arbetarparti. Andra föreningar följde efter. På arbetarföreningarnas tredje landskongress 1899 beslöt man efter häftiga diskussioner och omröstning – 755 för, 3 mot – att bilda Finlands Arbetareparti.

Nu hade man ett självständigt arbetarparti, även om det liberala inflytandet förblev starkt under de första åren. Men partiets inflytande i parlamentet var lika med noll eftersom rösträtt bara tillkom de ägande klasserna. Vid sekelskiftet hade 125 000 personer rösträtt – när den allmänna rösträtten infördes sex år senare steg antalet röstberättigade till 1 125 000.

Många av arbetarrörelsens ledare gjorde sig stora föreställningar om den allmänna rösträttens betydelse: Fick man bara den skulle man nog kunna genomföra det som behövdes. Parollen ”En man – en röst” blev den viktigaste för det finska arbetarepartiet.

Vid representantskapsmötet i Forsa 1903 ombildades partiet till Finlands Socialdemokratiska Arbetareparti. Partiets program översätts efter österrikisk förlaga.

Vid Forsamötet antogs också ett minimiprogram som tog upp de viktigaste kampfrågorna:

⁶ 10 vuotta ennätöksia ja saavutuksia, red. Yrjö Sirola, H:ki 1909.

Allmän rösträtt, åtta 8 timmars arbetsdag, minimilön, förbud mot nattarbete, förbättrat arbetarskydd och torparnas rätt att själva sälja de produkter de odlat.

I den nationella frågan tog det socialdemokratiska partiet klar ställning för Finlands rättigheter mot det tsaristiska förtycket. Partiet förde den nationella kampen med större hetta och konsekvens än de borgerliga partierna. Men det rådde oenighet inom partiet om man skulle föra kampen tillsammans med de nationella borgarna eller om man skulle ta kamp både mot borgarklassen och tsaren.

När det ungfinska partiet inför valet 1904 förklarade sig berett att nominera några arbetare på sina listor blev det hårda diskussioner i det socialdemokratiska partiet. Den grupp som motsatte sig samarbete med borgarna – den så kallade Broholmengruppen, efter stadsdelen Broholmen i Helsingfors där Folkets Hus ligger – avgick med segern. Men många lokala arbetarföreningar trotsade beslutet och uppmanade sina medlemmar att rösta på ungfinnarna.

Motsättningen mellan den grupp som satte den nationella kampen främst och den grupp som satte klasskampen främst skulle präglade partiet under flera år framåt.

Samtidigt skärptes motsättningarna i Ryssland. I det rysk-japanska kriget 1904-05 besegrades tsartrupperna av japanerna. Det tsaristiska systemet visade sin ruttenhet och oduglighet. Klasskampen hårdnade: Över Ryssland svepte en våg av strejker.

Den 22 januari 1905 demonstrerade 150 000 människor utanför tsarens vinterpalats i S:t Petersburg. De leddes av en polisprovokatör i prästrock, Gapon. De kom inte med krav. De bad underdånigt tsaren om bröd. Men militären öppnade eld och dödade mellan tusen och femtonhundra människor.

Kulorna i S:t Petersburg hjälpte de ryska arbetarna att förstå att hunger och förtryck inte avskaffas med ödmjuka uppvaktningar. Nu spred sig strejkerna. Under kampens gång bildades sovjetar, arbetarråd. Den ryska revolutionen 1905 hade börjat. I Petersburg, bara några mil från den finska gränsen, gick 300 000 arbetare i strejk.

Det ryska exemplet inspirerade de finska arbetarna. Den 13 april 1905 demonstrerade 11 000 Helsingforsarbetare för allmän rösträtt. Det var den dittills största demonstrationen i Finlands historia. Avslutningsmötet på Senatstorget samlade 35 000 deltagare.

På hösten krävde många arbetarföreningar att de finska arbetarna skulle gå i generalstrejk för att visa sin solidaritet med de ryska arbetarna.

Den ryska revolutionen ställde de nationella borgarna i Finland i en svår situation. Man sympatiserade med revolutionen eftersom den försvagade tsarismen och ställde demokratiska krav som man kunde stödja. Samtidigt fruktade man den ryska revolutionens inverkan på den finska arbetarklassen. De nationellt borgerliga politikerna beslöt att delta i generalstrejken och strejken blev en ”nationalstrejk” som omfattade alla klasser.

Alliansen mellan arbetare och borgare var svag, borgarna var tveksamma och vacklande. Den socialdemokratiske agitatorn Aura Kiiskinen har beskrivit en scen från St Andree nära Viborg:

Då vi återvänt till St Andree sammankallade vi genast ett allmänt medborgarmöte, först vid stationen och sedan i kyrkbyn. Till dessa möten kom fler och fler människor i samma takt som underrättelserna om strejken satte fart på dem som bodde i avlägsna byar.

Mötet vid stationen förflöt i en anda av fullständig endräkt. Bland annat beslöt man att börja samla in pengar för den händelse strejken skulle fortsätta länge. I så fall skulle arbetare med stora familjer

kunna hamna i ett så svårt läge att de behövde hjälp. Man tillverkade insamlingslistor och jag fick en lista för kyrkbyn.

Det kom jämförelsevis mycket folk till det allmänna mötet i kyrkbyn och en hel del hörde till den bildade klassen, de var så kallade "herrskep". De var nyfikna på vad vi hade för underrättelser från Viborg.

På mötet lästes deklARATIONEN från Viborgs strejkkommitté upp och jag redogjorde för mötets gång. Arbetarelementen på mötet godkände strejkdeklARATIONEN med "hurra"-rop. "Herrskep" betraktade sina tåspetsar. Det märktes att strejkkommitténs krav inte föll dem i smaken. Läkaren påpekade genast att ett sådant ultimatum om förändringar i grundlagen stred emot andan i Finlands grundlag och att det kunde leda in på en "farlig väg", från det ena lagbrottet till det andra. Läkaren gjordes uppmärksam på att "folkets vilja är högsta lag" och därmed slutade den dispyten.

Jag tog fram insamlingslistan och berättade om motiven till insamlingen. Eftersom jag satt bredvid prostEN, precis som om vi varit folk från samma gård, så skrev prostEN som förste man 100 mark och sköt över listan till apotekAREN som följde prostENS exempel. ApotekAREN gav i sin tur listan till lanthandlARE Korhonen som var känd som en rik man. Till honom stod alla, främst fattigare bönder och annat småfolk i skuld "ända upp till naveln" som man säger. Korhonen tog listan, vände på den och granskade den från alla håll medan han mumlade för sig själv. Till sist frågade han:

– Är taxan liksom hundra mark?

– Nej, var och en skriver frivilligt enligt sin förmögenhet, svarade jag.

Från bortre ändan av salen hördes skratt och någon sa:

– Få se om han är värd hundra mark?

Man skrattade igen och mitt i skratten sa någon:

– Med avseende på kvaliteten skulle det inte vara särskilt dyrt. De skrattande uppskattade sedan handlARENS kroppsliga och politiska tyngd. Korhonen var ständigt utsatt för bybornas skämt på grund av sin snålhet, sin girighet och kanske också för sin andliga enkelhets skull. Det verkade som om "herrskep" kände sig snopna och Korhonen skrev sist och slutligen med hopsnörpt mun på hundra mark. LäkAREN såg missnöjd ut då han steg upp. Liksom i förbifarten klottrade han ner 50 mark på listan då han gick och mumlade liksom i förbifarten att "mötet är väl slut".

Hundra mark var vid denna tid en boskapsskötares årslön.⁷

Generalstrejken börjar över hela Finland den 29-30 oktober.

I Helsingfors bildar arbetare och borgare ett "nationalgarde" för att upprätthålla ordningen. Den 31 oktober demonstrerar 20 000 människor i Helsingfors för yttrandefrihet, tryckfrihet, mötesfrihet, organisationsfrihet och allmän rösträtt.

Den stora skiljefrågan mellan arbetare och borgare vid denna tid är frågan om den allmänna rösträtten. Socialdemokraterna kräver att ett nationalmöte ska sammankallas för att ändra grundlagen så att allmän rösträtt kan genomföras. Detta motsätter sig de borgerliga partierna.

Den 6 november slår tsarregeringen till reträtt. Tsaren utfärdar det så kallade novembermanifestet Där återkallas de olagliga åtgärder som genomförts sedan 1899. Mötes- och organisationsfrihet garanteras och lantdagen får möjlighet att förbereda en rösträttsreform. Borgarna ser sina krav tillgodosedda och vill genast avblåsa strejken.

---

⁷ Aura Kiiskinen, Vuosikymmenien takaa, Petroskoi 1960, s. 100-101.

Arbetarna vill fortsätta strejken, men ser ingen möjlighet till det. Den 6 november avslutas strejken officiellt vid ett stormöte på Senatstorget i Helsingfors.

– Att kämpa mot bourgeoisien och tsaren samtidigt är omöjligt, säger resolutionen från mötet – samtidigt som den manar till fortsatt kamp.

Nationalgardet i Helsingfors upplöstes inte, men de borgerliga medlemmarna utesluts. I fortsättningen kallas gardet allmänt det ”röda gardet”. Studenterna bildar sitt eget ”skyddsgarde” och de första sammanstötningarna mellan de båda organisationerna äger rum när rödgardisterna försöker hindra affärsmännen att öppna sina butiker i strejkens slutskede.

Strejken har gett de finska arbetarna ett nytt självförtroende, samtidigt som de mist sina illusioner om de nationella borgarna. Man och man emellan talar man om en ny generalstrejk. Antalet medlemmar i fackföreningarna stiger och det röda gardet fortsätter att växa.

Nu demonstrerar rödgardisterna som militärt organiserade enheter på gatorna.. Borgarklassen känner skräck inför arbetarklassen, skräck inför de krafter den tror sig ha släppt lösa. Den vitfinske historikern Bernh. Estlander beskriver vältaligt de fävor borgarklassen för första gången fick uppleva under strejkens och det revolutionära uppsvingets dagar:

Överallt i staden tilläto sig rödgardister övergrepp. De rånade och kullstjälpte mjölklass från landet, de inträngde i hotellen och granskade gästernas sprithalt i glaset vid måltidsborden. Röda patruller förolämpade studentgardet på gatorna, och på alla stolpar nedrevos de konstitutionella plakaten. Skolgossar som uppklistrade dem blevo flerstädes illa hanterade. I hemmen strejkade tjänarinnorna, gingo på möten, ställde upp fordringar och läto passa upp sig av sina fruar.⁸

Så borgarklassen stack svansen mellan benen och kröp tillbaka in under tsarväldets beskydd. Ett antal borgerliga intellektuella - ”novembersocialisterna” kallade – drogs med i massrörelsen och gick över till det socialdemokratiska partiet. Några av de mest kända av dem var O. W. Kuusinen, Kullervo Manner, Väinö Tanner och Edvard Gylling. Till november-socialisterna brukar man också räkna Yrjö Sirola, Eero Haapalainen och Karl H. Wiik.

Novembersocialister skulle komma att leda den finska arbetarrörelsen. Bland dem fanns alla politiska linjer i den finska socialdemokratin representerade. Några av dem – Tanner, Kuusinen, Wiik – skulle spela en stor roll för den finska arbetarrörelsen ända in på 40- och 50-talet.

Den socialdemokratiska partiledningen använder uppsvinget under storstrejken till att ytterligare driva frågan om allmän rösträtt. I slutet av december 1905 utbryter väldiga rösträttsdemonstrationer över hela landet. Senaten tillsätter en kommitté för att utreda rösträttsfrågan. I kommittén ingår även arbetarrepresentanter.

Den 28 maj 1906 beslutar lantdagen att upplösa ståndslandtdagen och införa enkammarlantdag med allmän rösträtt för män och kvinnor som fyllt 24 år och inte står i skuld till någon. Finland blir det första land i världen som inför rösträtt för kvinnor.

Om borgarna hade trott att den allmänna rösträtten skulle lugna arbetarna så tog de miste. Under sommaren 1906 skärptes klasskampen.

De revolutionära stämningarna i Ryssland hade spritt sig till krigsmakten. Enstaka myterier hade redan ägt rum. Till sommaren 1906 planerade man stort allmänt myteri.

Det bröt ut på den ryska militärbasen Sveaborg utanför Helsingfors i juli. Det var illa förberett

⁸ Estlander: Elva årtionden ur Finlands historia, del 3, s. 361.

och startade för tidigt. Förgäves hade Lenins bolsjeviker sänt ut agitatorer för att uppskjuta det.

På de upproriska Sveaborgsmatrosernas sida kämpar omkring 200 finska rödgardister. Tillsammans lyckas de erövra nästan hela Sveaborg men kampen blir hopplös när myteristerna bombarderas av den ryska Östersjöflottan.

Efteråt arkebuseras de ryska officerare som stött myteriet tillsammans med flera finska rödgardister.

Inne i Helsingfors blir strejkande arbetare överfallna av studenternas skyddsgarde. Det röda gardet kommer till platsen för att hjälpa arbetarna och skottlossning börjar. För första gången kräver kampen mellan vita och röda dödsoffer. Innan vitgardisterna jagats bort har sju av dem och en polis stupat. På den röda sidan stupade två man.

Nu uppstår ett nytt namn på de väpnade borgarstyrkorna: Slaktare.

Klasstriderna fortsätter under hela år 1906. Tuure Lehén – sekreterare i den röda regeringen 1918 och en av det finska kommunistpartiets mest framträdande intellektuella – berättade i en intervju med TV-reportern Taisto Jalamo om några av dem:

– 1906 gick många tusen arbetare i strejk, det var den så kallade flottar- och skogsarbetarstrejken som pågick ett helt år. Det var en mycket hård kamp, hungerhotet användes som vapen från arbetsköparnas sida, striden stod alltså mellan Kemibolaget och skogsarbetarna i norr. En annan stor klasstrid var torparrörelsen som tillspetsades vid årsskiftet 1906-07 med strejken vid Laukkos gods, som ägdes av friherre Standertskiöld-Nordenstam. Han sa upp och vräkte flera tiotal torpare efter något gräl, det gick dithän att polis kommenderades ända från Helsingfors för att verkställa vräkningen, detta skedde mitt i den strängaste vintern, torparna och deras familjer kastades ut ur stugorna, dörrarna lyftes bort från gångjärnen och fönsterrutorna slogs in. Människorna fick vandra ut i vinternatten.⁹

Vid slutet av 1906 stod de organiserade arbetarna starkare än någonsin 1904 hade det socialdemokratiska partiet 16 600 medlemmar, 1905 45 000 och 1906 drygt 85 000.¹⁰

Flertalet medlemmar var kollektivanslutna genom sina intresseorganisationer. 1906 hade det socialdemokratiska partiet 937 medlemsorganisationer. Av dem var 437 arbetarföreningar och 67 torparföreningar.¹¹

Under åren 1905-06 fick socialdemokraterna fotfäste på landsbygden. Agitatorernas paroller fick stort gensvar. Torparfrågan var ett brännande problem i Finland.

Sågverksindustrins start under artonhundralets andra hälft hade betytt att skogen plötsligt blev värdefull. Träpatroner köpte gårdarna av bönderna, som i Sverige. Många bönder for till städerna och blev industriarbetare, andra stannade och blev torpare, backstugusittare eller lantarbetare. Antalet jordlösa på landsbygden ökade explosionsartat under 1800-talets sista årtionden. Mellan 1880 och 1900 ökade de jordlösa från 514 891 till 857 095 personer – nästan en tredjedel av Finlands befolkning.¹²

Torparna brukade jord som ägdes av en storbonde eller en godsägare. Hyran utgick vanligen i natura – i produkter av torparens arbete och i tunga dagsverken, oftast mitt i skördetiden.

⁹ Opublicerad intervju.

¹⁰ J. K. Kari-Matti Paasivuori, Ammatti yhdistysliike V, H:ki 1917, s. 410.

¹¹ Kari-Paasivuori, a. a.

¹² Salomaa, a. a. s. 58.

Avtalen mellan torpare och jordägare var muntliga och torparen hade inget rättsligt skydd. En uppstudsig och besvärlig torpare kunde utan vidare vräkas från det hus han byggt och den jord han röjt och odlat. När Väinö Linna i ”Högt bland Saarijärvis moar” låter prästen lägga beslag på den jord Jussi Koskela röjt så skildrar han en helt normal företeelse.

Socialdemokraterna tog tidigt upp torparnas krav och känslan av intressegemenskap mellan arbetare och torpare var mycket stark. När det första finska torparmötet hölls i Tammerfors den 9-12 april 1906 så började mötet typiskt nog med att sjunga ”Arbetarmarseljäsen”. I ett program som utarbetades på mötet krävde torparna skriftliga hyresavtal, en minimihyrestid på 50 år och andra rättigheter inom ramen för torparsystemet. Programmet togs som valprogram av det socialdemokratiska partiet.

Torparmötet uttalade också sin solidaritet med det socialdemokratiska partiet och uppmanade torparna att gå med i de lokala arbetarföreningarna.

En annan stor grupp jordlösa var lantarbetare och tjänstefolk. Om dem berättar Tuure Lehén i den förut citerade intervjun:

– Tjänstehjonens situation var ännu miserablare, de var i själva verket slavar, den enda skillnaden var den att slavperioden bara varade ett år i taget. Dessa ettårskontrakt kallades för slavkontrakt. Men under detta år var de helt och hållet under sin husbondes förmyndarskap. De fick inte ha några personliga tillhörigheter, eller om de fick det så måste väskan eller lådan vara tillgänglig för husbondens kontroll, man fick inte låsa något, man fick inte umgås med vem man ville utom med dem som husbonden hade godkänt, alltså fullständiga slavar! Enda skillnaden var att det endast var fråga om årskontrakt. Naturligtvis väckte detta stort missnöje men det förklarar också att klassmedvetenheten var svagare bland dessa pigor och drängar. Det förekom sedan under klasskriget att det fanns en del drängar på den vita sidan – husbonden hade tvingat dem att gå med.

År 1906 bildades också agrarpartiet som framför allt drev småbrukarnas och mellanböndernas intressen. Småbrukarna var en stor grupp i Finland. Följande statistik från 1913 visar förhållandet mellan de olika bondegrupperna uttryckt i gårdarnas storlek:

Mindre än 5 hektar	5-10 hektar
119 047	50 435
10-15 hektar	över 50 hektar ¹³
48 179	3 678

Socialdemokraterna intresserade sig föga för böndernas förhållanden och det gjordes inga ansträngningar att vinna eller passivisera små- och mellanbönder. Det skulle visa sig ödesdigert när klasskriget bröt ut. Det var finska bönder som stupade i borgarnas och godsägarnas vita armé.

Vid det socialdemokratiska partimötet i Uleåborg i augusti 1906 fick partivänstern majoritet. Broholmengruppens ledare, Edvard Valpas valdes till partiordförande, Här fastslog man slutgiltigt att arbetarnas nationella kamp skulle föras självständigt skild från borgarnas nationella kamp. Mot tsarväldet satte man upp en hård, oförsonlig front. En socialdemokrat, Kari, som varit medlem av senaten uteslöts ur partiet – eftersom senaten var ett organ för tsarens maktutövning.

Mötet fastslog att partiet måste gå klasskampens väg. Samtidigt beslöt man emellertid att upplösa röda gardet. Senaten hade nyss förbjudit det och socialdemokraterna betraktade

¹³ Eino Nevalainen, Työväenluokan asema suomessa v. 1909-1954, H:ki 1955, s. 16.

gardet som ett hot mot partiets legalitet

Det första valet till den nya enkammarlantdagen hölls den 15-16 mars 1907. Socialdemokraterna vann en jordskredsseger, tog 80 mandat av lantdagens 200 och blev plötsligt det största partiet i Finland. Partimedlemmarna väntade med spänning på vad valsegern skulle innebära. Den socialdemokratiska lantdagsgruppen krävde 8 timmars arbetsdag, proportionella kommunalval, reformer i torparsystemet, rösträttsålderns sänkning till 21 år och spritförbud.

Borgarna satte upp en enig front mot socialdemokraternas krav. Inget av dem gick igenom. Trots detta såg socialdemokraterna det parlamentariska arbetet som sin huvuduppgift och förde idogt fram nya krav.

Efter 1907, när den revolutionära vågen ebbat ut och tsarväldet säkrats på nytt svek tsaren sina löften till Finlands folk, så som han svikit sina löften till det ryska folket. Senaten bestod av ryska tjänstemän – den kallades ”sabelsenaten”. De borgerliga fri- och rättigheter som utlovats efter storstrejken avskaffades i praktiken. Socialdemokraterna stred för Finlands självständighet och den socialdemokratiska pressen förföljdes särskilt hårt. Många nya ”förryskningåtgärder” genomfördes.

Under åren mellan 1907 och 1914 stabiliserades det socialdemokratiska partiet, bland massorna.

För de egendomslösa var det självklart att rösta på det socialdemokratiska partiet. Arbetarföreningshusen runtom i Finland blev centra för kultur och undervisning. Där höll resande talare föredrag om politik, populärvetenskap, kultur och nykterhet. Där dansade man, reciterade dikter och spelade amatörteater. Den finska arbetarrörelsen har en kulturtradition som står sig gott än idag – i synnerhet om man jämför den med dess svenska motsvarighet.

Några siffror kan ge en uppfattning om det socialdemokratiska partiets styrka år 1914:

Partiet hade 2 554 lokala föreningar och det sammanlagda antalet medlemmar uppgick till 51 520. Det fanns 890 arbetarhus, 46 sångköror och 71 orkestrar. Partiets huvudorgan Työmies utkom varje dag. Vidare hade man fyra tidningar som kom ut sex gånger i veckan, tolv som kom ut tre gånger i veckan plus flera andra, den fackliga pressen oräknad.

Ekonomiskt sett var det goda år mellan 1907 och 1914. Det var högkonjunktur och gott om jobb. Många finska socialdemokrater räknade med att gradvis – deras politik var ju i folkmajoritetens intresse! – kunna ta över statsmakten och på fredlig väg genomföra socialismen. De teoretiska kunskaperna bland partimedlemmarna var inte stora. Man bedrev ingen planmässig utbildning av kadrer utan utbildade endast agitatorer. Agitatorerna var skickliga och klassmedvetna, de kunde lägga fram goda argument för att arbetare och torpare skulle organisera sig och kämpa för sina rättigheter. Men längre gick det inte. Under en kort period – 1906-08 – försökte partiet visserligen ge ut en teoretisk tidskrift, men den självdog.

Partiet var löst organiserat – det var lätt att gå in i det, lätt att gå ur det och in i det igen. Många skrämdes av polisterrorn och lämnade partiet. Andra tappade entusiasmen för den parlamentariska kampen.

1910 hade partiet 52 000 medlemmar - en minskning med 30 000 sedan klasskampsåret 1906.

Så förberedde sig de finska socialdemokraternas glesnade led på ett maktövertagande under fredliga former. Men samtidigt förberedde stormakterna i Europa ett krig om sina kolonier.

I augusti 1914 utbröt det första världskriget. Ryssland deltog i kriget och följaktligen drogs

Finland delvis in i det.

Inga finländare inkallades till militärtjänst. De ryska generalerna bedömde emellertid Finlands strategiska läge som mycket viktigt. En tysk framstöt genom Finland skulle hota den ryska huvudstaden Petersburg (som 1916 omdöptes till Petrograd av nationella skäl). Tyskarna skulle också kunna skära av den viktiga järnvägen till Murmansk som byggdes färdig under krigets lopp. Finland ansågs också vara ett osäkert område på grund av de starka antiryska stämningarna i landet. Följaktligen stationerades över 100 000 ryska soldater i Finland. Eftersom ryssarna räknade med att Tyskland skulle kunna gå till angrepp sjövägen så satte man igång att befästa sydkusten. Omkring 100 000 arbetare från hela Finland kom till kusterna för att delta i befästningsarbetena. Den ryska krigsmakten gjorde jättebeställningar i den finska industrin. Den högersocialistiske finske fackföreningsledaren E. K. Louhikko skriver i sina memoarer:

Den finska metallindustrins första uppgångsperiod hade infallit under det rysk-japanska kriget åren 1903, 04 och 05, den andra hausseperioden kom nu under världskriget. Då tsarväldet samtidigt hade förbjudit alla arbetsnedläggelser och strejker erbjöd sig här en utmärkt möjlighet för arbetsgivarna att inhösta vinst på krigsindustrin ...¹⁴

Det finska LO fogade sig i strejkförbudet som givetvis hälsades med stor glädje av arbetsköparna. Arbetarna vid Kymmene bruk fick meddelande om att deras löner skulle sänkas med 20 procent. Tsarens befallningsman vägrade att sammankalla lantdagen. Det socialdemokratiska partiet hade förlorat sitt främsta slagfält.

Inflationen ökade och livsmedelsbristen blev svår för de fattiga. Svarta börshandel med livsmedel förekom i stor utsträckning. De rika hade tjänat stora pengar på kriget och betalade höga priser för smör och ägg och kött. Storbönder lade upp livsmedelsförråd. De fattiga hade inte råd att betala gulaschpriserna utan fick hålla sig till sina små ransoner.

Det skärpta förtrycket drev arbetarna att organisera sig. Mot slutet av år 1915 började antalet medlemmar i fackföreningarna stiga på nytt.

När den ryska diktaturen skärptes under kriget stod den finska borgarklassen åter splittrad. Många stödde öppen borgarna vilket t.ex. historikern Matti Lauerma påpekar i samlingsvolymen ”Finlands ofärdsår”:

De finska industri- och affärsmannakretsarna pläderade särskilt ivrigt för lojalitet mot Ryssland. Orsaken härtill låg i att de i hög grad profiterade av de ryska ordena på krigsförnödenheter. De gick så långt att de uppmanade unga finnar att enrollera sig som frivilliga i den ryska armén.¹⁵

Storkapitalets maningar fick inget större gensvar. Det fick däremot jägarrörelsen – den nationella borgarklassens försök att skapa en finsk militär styrka som kunde sättas in i kampen mot det ryska väldet.

Efter krigsutbrottet 1914 började aktivistiska finska studenter diskutera om man inte skulle kunna få tyskarna att utbilda unga finländare i vapnets bruk. Tyskarna samtyckte tveksamt och den 25 februari 1915 sändes den första gruppen unga finska nationalisterna till Lockstedter Lager utanför Hamburg. Tyskarna hade närmast tänkt sig att utbilda de finska studenterna till någon sorts vägvisare inför en kommande tysk invasion och utrustade de förhoppningsfulla krigarna i scoutuniformer. Men träningen blev mer militärisk och från Finland sökte sig fler och fler unga män – sammanlagt omkring 2 000 – i hemlighet över till Sverige. Därifrån tog

¹⁴ E. K. Louhikko, Vi gjorde revolution.

¹⁵ Finlands ofärdsår.

de sig till Tyskland med hjälp av de finska aktivisterna som hade sitt högkvarter i Stockholm. Tsarens gendarmer jagade dem som hjälpte jägarna över. Rörelsen spridde sig med tiden utanför studentkretsarna och även arbetare och bönder anslöt sig till den.

De ville strida mot ryssarna. Men deras gevär skulle vändas mot finska arbetare.

I maj 1916 bildades en ”jägerbataljon” – Kungliga Preussiska Jägerbataljonen 7 – av de finska frivilliga. Den sattes in i striderna vid Rigabukten.

De finska socialdemokraterna intog en tveksam hållning till jägarrörelsen. Många stödde den öppet, andra gick emot den. Som helhet hade de finska socialdemokraterna en pacifistisk inställning till kriget. Medan till exempel de tyska socialdemokratiska ledarna med flygande fanor och klingande spel skickade arbetarna ut i skyttegravarna så insåg de finska socialdemokraterna att världskriget var ett imperialistiskt krig som bara kapitalisterna hade något att vinna på. Men, Lenins linje – att vända det imperialistiska kriget till ett krig mot förtryckarna i hemlandet – var helt främmande för den socialdemokratiska ledningen. Kontakterna mellan socialdemokraterna i Ryssland och Finland var för övrigt mycket få ända fram till 1917 – med undantag för de många finska arbetare som tagit anställning vid ryska industrier. De finska socialdemokraterna höll kontakt med broderpartierna i Sverige och Tyskland. Kontakterna med Ryssland försvårades av språkproblem och nationella motsättningar.

Vid lantdagsvalen 1916 uppfylldes en gammal dröm för den finska socialdemokratiska ledningen. Med 47.4 procent av rösterna vann de 103 av 200 mandat och fick för första gång en majoritet i lantdagen.

Det verkade vara en ganska meningslös seger. Tsarens befallningsman vägrade att låta sammankalla lantdagen. Finland lydde i praktiken under rysk militärdiktatur.

Så kommer den 12 mars 1917 revolutionen i Ryssland. Efter en våg av strejker tvingas tsaren avsäga sig tronen. En provisorisk borgerlig regering kommer till makten.

Den 26 mars avskaffar den ryska provisoriska regeringen tsarens tvångslagar i Finland. De borgerliga fri- och rättigheterna återställs. Lantdagen kan sammanträda. Plötsligt har valet 1916 blivit ett ödesval.

Nu tillsätts en senat bestående av sex borgare och sex högersocialdemokrater (Partiets vänster vägrar befatta sig med senaten). Senatsordförande blir förre LO-chefen Oskari Tokii.

I Finland – som i Ryssland – betyder den borgerliga revolutionen ett uppsving för de egenomslösa kamp. I Finland gör de ryska soldaterna och matrosernas myteri. De häktar sina officerare – ett 50-tal arresteras. De demonstrerar på gatorna tillsammans med finska arbetare. Många minnesanteckningar berättar om den skräck de finska borgarna kände för de revolutionära soldaterna: Det ryska ordet för frihet – svoboda – blir borgarnas skällsord för anarki.

Nu reser de finska arbetarna åter kravet på åtta timmars arbetsdag. I början av april strejkar 40 000 arbetare i en halv dag och beslutar att börja tillämpa åttatimmarsdagen oavsett vad arbetsköparna säger. Den socialdemokratiska Helsingforstidningen Työmies referat av en stor demonstration vid denna tid ger en bild av stämningen:

Det var enorma folkmassor som efter klockan 10 samlades i Helsingfors stad för att vinna Finlands metallarbetares stora seger, 8 timmars arbetsdag.

Från fabriken gick arbetarna i sina arbetskläder ordnade i led, varje avdelning för sig, till Senatstorget där de ryska partikamraterna hade samlats med sina röda fanor.

Talarna som stod på Nikolajkyrkans trappa yttrade högstämda och entusiasmerande ord om dagens

stora betydelse. Man talade på båda språken och en arbetarhustru framförde sitt tack till de ryska kamraterna för det moraliska stöd de gav Finlands metallarbetare i deras stora kamp för åtta timmars arbetsdag. (...)

Därefter marscherade folkmassan till Folkets Hus. Tjugofem åttamannaled med organiserade revolutionära militärer gick i tåten efter orkestern, bärande röda fanor försedda med finsk text Efter dem kom ca sex tusen organiserade metallarbetare, män och kvinnor. Annat folk som också entusiasmerats för saken gick längs trottoaren i en tät flock ¹⁶

När arbetarna på många platser beslöt att tillämpa åttatimmarsdagen hade borgarna ingenting att sätta emot. Den finländska militären hade upplösts av tsaren 1901 och det hatade gendarmeriet hade upplösts efter marsrevolutionen. Borgarna stod utan både polis och militär och i t.ex. Helsingfors tvingades stadsfullmäktige förklara åttatimmarsdagen genomförd lokalt.

Det hade gått elva år sedan allmän rösträtt genomfördes i lantdagsvalen. Men vid kommunalval tillämpades fortfarande inkomstbegränsningar – ”Att märka är att ännu tio år efter allmän statlig rösträtt röstade i kommunalval ännu kor, tjurar och annan egendom” skriver Tuure Lehén i sin bok ”Punaisten ja valkoisten sota”.

Nu kräver de finska arbetarna allmän rösträtt även i kommunalvalen. I Åbo omringar 10 000 arbetare stadshuset och vägrar att släppa ut fullmäktige förrän dessa släppt in arbetarrepresentanter. En utsänd delegation från Helsingfors med senatsordföranden Tokoi i spetsen övertalar arbetarna att låta borgarna gå. I Tammerfors däremot avgår 14 borgarrepresentanter ”frivilligt” den 24 april och lämnar plats för socialdemokrater.

När den provisoriska regeringen i Petrograd går igenom räkenskaperna från tsarens tid upptäcker man att det har slösats fruktansvärt med militärutgifterna. Nu annulleras försvarsbeställningar från den finska industrin och befästningsarbetena vid kusten upphör.

Tiotusentals blir arbetslösa. Några skickas runt landet på nödhjälpsarbeten, andra har ingen syssla alls. Företagen passar på att avskeda politiskt aktiva arbetare – det finns alltid arbetslösa som kan ta deras plats. På landsbygden utbryter täta torpar- och lantarbetarstrejker.

De fattiga svälter. Alla försök att stoppa svartabörshandeln med livsmedel hade misslyckats. ”Työmies” kommenterar:

Nu har det i alla fall gått så att hela livsmedelslagen bara existerar på papper. Undanhållandet av livsmedel fortsätter som om ingen lag funnes och då många viktiga livsmedel såsom t.ex. potatis, havre, ärter osv. varit fria från konfiskering har spekulatören med dem fått en enorm utbredning. Dessutom har priset på dem stigit så mycket att de fattigare folket inte har råd att köpa dem heller. ¹⁷

”Hungern är en röding” skriver författaren Juhani Aho ett år senare. I städerna beslagtar arbetarna livsmedelslagren och delar ut dem i arbetarhusen. Drabbningarna om livsmedelslagren kallades ”smörkravallerna”.

Tokois senat kunde inte lösa de täta kriserna. Otto Ville Kuusinen – vid denna tid ledande man i det socialdemokratiska partiets centerfalang – gav den Tokoiska senaten (här kallad koalitionsregeringen) en saftig kommentar i sin två år senare utgivna självkritik:

I mars råkade partiets proletära sedlighet ut för frestelsen och syndafallet. Vår socialdemokrati förföll faktiskt till skörlevnad såväl med Finlands borgare som till en början också med Rysslands borgare (som frestare uppträdde även Rysslands mensjeviker). Finlands koalitionsregering var detta

¹⁶ Työmies 7.4 1917. Citerat efter Soikkanen, Kansalaissota dokumentteina.

¹⁷ Työmies 26.8. 1917. Citerat efter Soikkanen, a. a.

osedliga samlivs bädd...¹⁸

Tokois Högersocialdemokraterna livsmedelsminister, Wuolijoki, kunde inte klara kriserna. Han försökte beställa spannmål från Ryssland. Leveransen betalades i förskott men bara en femtedel av den anlände. Lagarna mot svartabörshandeln tillämpades som ovan nämnts inte. Kuusinen kommenterar:

Koalitionsregeringen gjorde över huvud taget ingenting. Den var som en lat ox vilken socialisterna syntes draga i hornen och borgarna från svansen så att den inte rörde sig ur fläcken. Jobberiet fick florerat i fred.¹⁸

Högersocialdemokraterna i senaten, lantdagsgruppen och fackföreningsledningen gjorde vad de kunde för att tona ner motsättningarna. I partiet fanns ett starkt missnöje med högerns kompromisspolitik. Men det fanns ännu ingen fraktion som medvetet syftade till revolution – med undantag för den lilla grupp finska arbetare som i Ryssland anslutit sig till bolsjevikpartiet, män som Jukka och Eino Rahja och Adolf Taimi. De hade vid denna tid inget nämnvärt inflytande i partiet.

Klasskampen skärps häftigt under de första månaderna efter marsrevolutionen. Borgarna har varken gendarmer eller polis. Arbetarna kan strejka och demonstrera utan påföljd. Ordningen i städerna sköts av milisen, en frivillig polisinstitution som ofta domineras av arbetare. I den röda industristaden Kotka krävs medlemsbok i det socialdemokratiska partiet av den som vill ansluta sig till milisen.

I detta läge blir det högersocialdemokraterna som framträder som den bestående ordningens mäktigaste försvarare. När arbetarna kräver löneförhöjningar reser fackpampar omkring och försöker få dem att återgå till arbetet. Högersocialdemokraten och metallbasen E K Louhikko har i sina memoarer berättat hur man ofta lyckades få ett slut på strejkerna genom att spela ut arbetarna mot varann. Men samtidigt konstaterar han sorgset:

Många ... fall från denna sommar visar hur massorna trots vår organisations ovillkorliga önskan att uppehålla ordning och disciplin gingo sin egen väg och ledningen ofta nog nödgades följa i de oroliga massornas spår.¹⁹

Den nya regeringen i Petrograd gav Finland de borgerliga fri- och rättigheterna tillbaka. Men några eftergifter i riktning mot Finlands självständighet vägrade den att göra.

Den ryska regeringen var fast besluten att fortsätta kriget mot Tyskland, det krig som lett till så många nederlag och varit den kanske viktigaste orsaken till tsarens fall. Den provisoriska regeringen behövde Finland av militärstrategiska skäl. Man hoppades också på politiskt och ekonomiskt finskt stöd till krigsansträngningarna. Ett och annat napp fick den ryska regeringen också: Högersocialdemokraten och senatorn Väinö Tanner stödde planerna på att ge ett stort krigslån till Ryssland. De finska industrikapitalisterna stödde givetvis också det lönsamma kriget.

Socialdemokraterna drev frågan om den finska självständigheten mycket hårt. De stöddes av agrarpartiet. Borgarna däremot var utan tvivel livrädda för självständigheten vid denna tid.

Militärkommittén – den grupp aktivister som bland annat skött om värvning och transport av jägarna – beslutar vid ett möte i Stockholm den 12-16 maj att skapa en hemlig militärorganisation i Finland under namn av ”skyddsskärer”. De första skyddsskärerna inrättas

¹⁸ Kuusinen, [Den finska revolutionen](#). *Självkritik*. Stockholm 1918.

¹⁹ Louhikko, a. a.

på sommaren. De består framför allt av beväpnade bönder och borgare. Det officiella syftet är att värna hembygden mot plundrande ryska soldater och finska arbetslösa. Till en början deltar en del arbetare, men skyddskårernas klasskaraktär blir snart mycket tydlig. För att citera ”Työmies” för den 14 juli 1917:

Just då vår tidning i går blev färdig fick vi veta att kapitalisterna i Vittis vänt sina gevär mot ortens strejkande arbetare och utfört ett blodsdåd. Redan i går nämnde vi detta häpnadsväckande dåd och vi är nu i tillfälle att enligt Finska Notisbyråns underrättelser berätta följande:

Förra onsdagen utbröt i Vittis en lantarbetarstrejk för åtta timmars arbetsdag. Alla grenar av lantbruksproduktionen, mejeriet inräknat, förklarades i strejk. Mejeriet fortsatte dock sin verksamhet. På fredagsmorgonen, berättar ”Sosiaalidemokraatti”, gick strejkvakterna till mejeriet för att be om underhandlingar. Då strejkvakterna kommit till mejeriet möttes de av ett kulregn från skyddskårister, som gömt sig bakom vedstaplar, vilket på det korta avståndet hade en fruktansvärd effekt. Sju strejkvakter föll, badande i blod, sårade i huvudet, bröstet, benen m.fl. ställen. De sårade fördes till kommunens sjukhus där många nu ligger och är mycket svaga.

Skyttarna var nämndemannen i Vittis Leo Öller, veterinären Engdahl, tjänsteförrättande veterinären Backman, sjökapt. V. Ryti, byggmästare U. Ryti, hemmansägare K. Kyrrä och affärsmannen F. Laurila och strejkvakterna anhöll dem när de skjutit sina revolverar tomma. Då nämndemannen hade anhållits för sitt deltagande i beskjutningen av arbetarna och poliskonstapel Malm kastat sten på de strejkande fanns ingen lagligen berättigad att undersöka saken. Av detta skäl vände sig de strejkande per telefon till länets guvernör, anmälde saken för honom och bad om en undersökning. Samtidigt meddelade de att de hade anhållit skyttarna. I guvernörskansliets telefon svarade någon kanslist att de strejkande handlat olagligt då de anhållit skyttarna och krävde att nämndeman 011er skulle frigivas.

Samtidigt nämndes dock att guvernörskansliet beordrat kronofogden i Loimijoki att hålla förhör med anledning av det inträffade. De strejkande litade på detta löfte och frigav nämndemannen och poliskonstapeln.²⁰

Att skyddskåreerna gick till angrepp mot strejkande arbetare var dock till en början ganska ovanligt. Skyddskårsrörelsen växte också framför allt fram i södra Österbottens småbrukarbygder där klassmotsättningarna inte var lika skarpa som längre söderut.

Vid Militärkommitténs tidigare nämnda möte i Stockholm i maj beslöt man också att begära av den tyska generalstaben att tyska trupper skulle landsättas i Finland. I så fall kunde Militärkommittén erbjuda tyskarna hjälp i fälttåget mot Ryssland:

200 officerare, 600 underofficerare samt 50-75 000 till fälttjänst dugliga soldater från våra tidigare värnpliktiga bataljoner ävensom 200 000 gemene, visserligen öövat manskap.²¹

De borgerliga aktivisterna sökte Tysklands hjälp för självständigheten, storindustrin ville behålla banden med Ryssland och socialdemokrater och agrarer ville vinna självständigheten med egna krafter. I Ryssland stödde flertalet politiska grupper kriget mot Tyskland och ville inte höra talas om någon finsk självständighet. Ett enda ryskt parti stödde konsekvent Finlands sak – Lenins bolsjeviker. Vid den allryska kongressen för arbetare- och soldatråd i juni lyckades bolsjevikerna också dra med sig de vacklande mensjevikerna och socialrevolutionärerna i kravet på Finlands självständighet.

I juni höll också det finska socialdemokratiska partiet sin nionde kongress i Helsingfors. Som gäst från det ryska bolsjevikpartiet deltog Alexandra Kollontay. Hennes tal vid kongressen

²⁰ Työmies 14.7 1917. Citerat efter Soikkanen a. a.

²¹ Estlander, Elva årtionden ur Finlands historia, del 3.

handlade nästan enbart om Finlands självständighet. Bolsjevikernas hållning skapade respekt inom det socialdemokratiska partiet och den lilla finska bolsjevikfraktionen lyckades genomdriva partiets anslutning till Zimmerwaldinternationalen – den mot världskriget riktade international som uppstått 1915 sedan den andra internationalens socialdemokratiska partier helt gått in för att stödja sina regeringar i kriget.

Ett inlägg av O. W. Kuusinen på kongressen visar vilka stora förhoppningar på den parlamentariska vägen de finska socialdemokraterna hade. (Kuusinen var dock partiets ledande teoretiker!):

Hur lite jag än känner zimmerwaldarna så tror jag att de intar en radikalare ståndpunkt än vi här i Finland. Själv har jag just nu en ganska revisionistisk ståndpunkt. Under vanliga förhållanden skulle jag försöka ropa på klasskamp.²²

Förhållandena i Finland var verkligen mycket speciella under denna tid. Nu efteråt är det lätt att fördöma Kuusinen och de andra centermännen för att de inte såg lika klart som bolsjevikerna. Socialdemokraterna tycktes nu stå starkare än någonsin. Partiet hade majoritet i lantdagen och ledde den nationella kampen. Arbetarna organiserade sig i massomfattning – under år 1917 fyrdubblades antalet fackföreningsmedlemmar. Den 14 juli röstade lantdagen igenom lagar om åtta timmars arbetsdag och proportionella kommunalval. Endast 24 av lantdagens 200 ledamöter röstade emot.

Den finske bolsjevikern Adolf Taimi har skildrat stämningen vid omröstningen i sina memoarer:

När första behandlingen närmade sig sitt slut gick de ryska arbetarna, matroserna och soldaterna som samlats på Senatstorget i täta led till Lantdagshuset och ropade i hotande kör arbetarnas krav under dess fönster. ”Ned med borgarna” ropades i korus från gatan. ”Leve Finlands arbetarklass !” Och snart därefter kom de finska arbetarna från Järnvägstorget. Ur deras led hördes likaså rop: ”Ned med borgarna!”²³

Det socialdemokratiska partiet stod starkt – men stora sprickor började framträda i partiet. Tanken på väpnad revolution var helt främmande för de socialdemokratiska ledarna. Otto Ville Kuusinen hade 1906 definierat partiets inställning till revolutionen, en inställning som man hade även år 1917:

Storstrejken förra hösten var alldeles oblodig hos oss. Det berodde på att arbetarnas organiserade massor övervakade medborgarnas fred och säkerhet. Om en revolution på nytt uppstår hos oss vet vi alla att åtminstone de socialdemokratiska organiserade arbetarna åter kommer att göra allt de kan för att förhindra våld, för att skydda de fredliga medborgarnas liv och egendom och bevara revolutionens fana ren från blodfläckar. Socialdemokratin kommer t.o.m. under revolutionen in i det sista att kämpa enbart med moraliska vapen.²⁴

Men 1917 hade situationen förändrats. De ryska trupperna, som tidigare varit den främsta garantin för den gamla ordningen i Finland, var nu ett av bolsjevikpartiets starkaste fästen – vid ett val till arméns och flottans regionskommitté i september fick bolsjevikerna 37 representanter mot socialrevolutionärernas 26 och mensjevikernas 2.

Trots detta tycks inte socialdemokraterna ha räknat de ryska trupperna som särskilt pålitliga bundsförvanter. Och framför allt ville man undvika blodsutgjutelse. Med harm noterade de

²² Ur kongressprotokollet. Citerat efter Soikkanen a. a.

²³ Taimi: *Sivuja eletystä*, Petroskoi 1954, s. 218-219. Citerat efter Soikkanen a. a.

²⁴ *Sosialistinen Aikakansilehti* 1906.

socialdemokratiska tidningarna bildandet av skyddskårer och borgarnas rop på väpnade styrkor – men de socialdemokratiska ledarna försökte inte beväpna arbetarna till försvar. (En intressant analys av den finska socialdemokratin före klasskriget finns i O. W. Kuusinenens självkritik som nytrycktes av förlaget Aurora i Stockholm 1972.)

I lantdagsgruppen dominerade de rena högersocialdemokraterna. De gick givetvis emot varje tanke på väpnat uppror och försökte dessutom som tidigare nämnts dämpa klasskampen. Vänstermännen brukade avfärda högern som ”trångsynta fackföreningsmän och kooperativa affärsmän”. Det verkar ha stämt bra, framför allt var den kooperativa rörelsen ett höger-socialdemokratiskt fäste. Högerns inflytande på arbetarna var av allt att döma ganska litet.

Den 18 juli 1917 förklarade sig Finland i praktiken självständigt från Ryssland i och med att lantdagen antar den s.k. maktlagen.

Maktlagen innebär att hela den inrikespolitiska makten i Finland rycks ifrån den ryska provisoriska regeringen och i stället övertas av den finska lantdagen.

Samtidigt som lantdagen förklarar Finland fritt går reaktionen till offensiv i Ryssland. Den 17 juli beskjuts demonstrerande arbetare i Petrograd av den provisoriska regeringens trupper. Den provisoriska regeringen förklarar att bolsjevikerna är tyska agenter. Ledarna arresteras.

Med hjälp av de finska bolsjevikerna Eino Rahja och Hugo Jalava flyr Lenin till Finland. Först håller han sig dold i Lahtis, senare far han till Helsingfors där han bor hos milischefen Kustaa Rovio, en annan gammal Petersburgs-bolsjevik.

Under sin vistelse i Finland kritiserar Lenin de socialdemokratiska ledarna för deras anti-militarism – det socialdemokratiska partiet hade dekretat att ett självständigt Finland inte skulle behöva en armé. Till Kuusinen sa Lenin att Finland knappast skulle förmå bygga socialismen utan kol- och järnfyndigheter. Ett nära samarbete med det blivande Sovjet-ryssland skulle däremot möjliggöra ett socialistiskt Finland.

Först den 10 oktober återvänder Lenin till Petrograd, förklädd till finsk präst.

När bolsjevikerna i juli tvingas under jorden mister Finland det starkaste stödet för sin självständighet. Kerenskij – utnämnd till premiärminister i den provisoriska regeringen den 21 juli – överväger att militärt ockupera Finland för att få bukt med lantdagen. Det behöver han inte göra. Den finska borgarklassen räddar det ryska väldet i Finland.

Carl Enckell – senare det vita Finlands utrikesminister – var vid denna tid ministerstatssekreterare i Petrograd, vilket enligt hans egna ord innebar att han var ”den förmedlande länken mellan Finlands och Rysslands regeringar”. När Enckell underrättats om lantdagens beslut att förklara Finland fritt begav han sig till den ryske generalguvernören. Enckell berättar själv i sina minnen:

... jag omgående besökte Stahovitj i hans privatvåning. Jag uppmanade honom med eftertryck att för interimregeringen framhålla dennas skyldighet att såsom innehavare av högsta makten ingripa mot lantdagens förfarande som stödde sig på missförstånd och av bolsjevikerna inspirerade falska uppgifter. (...)

Jag framhöll att jag inte kunde se någon annan utväg ur den tillskapade situationen än lantdagens omedelbara upplösning och utlysning av nya val. (...) Generalguvernören erkände det berättigade i mina argument och for direkt till Kerenskij.²⁵

²⁵ Enckell, Politiska minnen, Helsingfors 1956.

Den provisoriska regeringen följde de finska borgarnas råd. Kerenskij lät upplösa lantdagen och utlysa nyval. Utkastet till upplösningsmanifestet författades i Helsingfors av ledande borgerliga politiker – samma män som några månader senare skulle leda den vita armén i vad de kallade ett ”frihetskrig” mot Ryssland!

Med rysk hjälp hade borgarna lyckats upplösa lantdagen och störta koalitionsregeringen. Upplösningsmanifestet publicerades den 31 juli. Arbetarmöten runtom i landet protesterade. De stöddes av de mest politiskt medvetna bland de ryska soldaterna i Finland. Kullervo Manner – socialdemokratisk talman i lantdagen – vägrade att läsa upp manifestet. Men senaten beslutade – men den ryske generalguvernörens utslagsröst – att publicera det.

Socialdemokraterna och ett fåtal nationella borgare vägrar att erkänna upplösningsmanifestets giltighet. Den 29 augusti försöker de sammanträda i lantdagshusets plenisal, men kommer inte in. Ryska husarer vaktar dörrarna. Lantdagsmännen samlas istället i ständerhuset och beslutar att lantdagen ska fortsätta att sammanträda på talmannens kallelse.

Men socialdemokraternas politik är tvetydig. Samtidigt som man hävdar att upplösningsmanifestet är ogiltigt och att den sittande lantdagen är den enda giltiga så uppmanar man arbetarna att delta i de val som ska hållas.

Valen hålls den 1-2 oktober. När röstsammanräkningen är färdig visar det sig att socialdemokraterna förlorat sin majoritet. Röstmässigt har partiet gått framåt men de borgerliga partierna har på många platser gått i valförbund. Det talas mycket om valfusk. Under klasskriget skriver de socialdemokratiska tidningarna att man hittat mängder av avgivna socialdemokratiska restsedlar undandömda i vallokalerna.

Den nya borgerliga senaten och den borgerligt dominerande lantdagen låter uppskjuta verkställandet av den nya kommunalvalslagen och lagen om åtta timmars arbetsdag. I hemlighet börjar man också förbereda en finsk krigsmakt.

Redan i juni skrev den borgerliga tidningen Uusi Suometar, under intryck av de täta livsmedelskravallerna:

Förmår staten i Finland inte mer upprätthålla lagen mot dem som reser sig för att bryta emot den? Staten – den är i detta fall i första hand övermakten, regeringen.

Naturligtvis kan ingen övermakt försäkra att den förmår fullgöra sin uppgift om den inte förfogar över en kraft med vilken man vid behov kan tvinga dem som reser sig mot lagen att underkasta sig den.²⁶

Kärnan i den nya krigsmakten skulle komma att bli de skyddskårer som växte fram under sommaren. Den 23 september fann Työmies anledning att varna för skyddskårer under rubriken ”Arbetare, undvik dem!”:

Landsbygden vimlar numera av bourgeoisie's avlönade agenter vilka är ute i olika skumma avsikter. En del av dessa bourgeoisie's utsända försöker styra om lokala slaktargården, som de kallar ”skyddskårer” eller ”brandkårer”. Åter andra sysslar med att beväpna dessa. Somliga av dessa agenter uppträder alldeles som vore de officiella sändebud från Helsingfors polisinsättning och lockar män i tjänst hos Helsingfors polisinsättning.

Dessa bourgeoisie's agenter är, så vitt man fått uppgifter om dem, avsatta poliskommissarier från förtrycksperioden. Dessa den svarta reaktionens betalda hantlangare lovar männen de lockar anmärkningsvärt höga löner, beklädnadshjälp m.fl. förmåner. I går berättades i denna tidning hur

²⁶ Uusi Suometar 2.6 1917. Citerat efter Soikkanen a. a.

man narrat män från Åbo i Helsingfors polisinskrivnings tjänst och hur man sedan i Helsingfors hade velat föra dem till någon hemlig slaktarskola. En tydlig värvare har också förekommit i Svartå socken. När man frågade honom om Helsingfors nuvarande polismanskap avskedats eftersom det behövs nya män svarade värvaren att nytt folk behövdes vid sidan av det gamla. Från Svartå skickade man en man för att ta reda på hur sakerna stod till i Helsingfors och av undersökningen blev det klart för Svartåborna att herrarna i Helsingfors spelar något smutsigt spel under sken av att vilja öka poliskårens i Helsingfors numerär. För på Helsingfors polisinskrivning visste man ingenting om värvning av män.

Borgarna förberedde alltmer medvetet kampen mot arbetarklassen.

Den 3 oktober hölls ett möte på börsklubben i Helsingfors. Om det berättar Hannes Ignatius, en av militärkommitténs ledande män, i sina minnen:

På vår kallelse infunno sig representanter för de största bankerna och de viktigaste industri-koncernerna. Jag klargjorde läget, påpekande huru farligt det var för vårt folk, att vi icke förfogade över några beväpnade styrkor mot den dag för dag växande anarkien. De närvarande visade sig uppfatta lägets allvar, och på förslag av bankdirektör Axel Ehrnrooth, som genast varmt understöddes av direktör Gunnar H. Bengelsdorff, beviljades oss till en början två miljoner mark.

Ignatius berättar sedan hur Militärkommittén fick lite problem. Någon av storindustrimännen som var närvarande vid mötet hade fått för sig att de vapen som pengarna skulle användas till inte nödvändigtvis skulle rikta sig mot arbetarna:

Redan vid penninginsamlingen bland industrimännen, hade på en del håll uttalats misstanken att vapnen icke voro avsedda mot anarkien utan mot ryssarna...²⁷

Innan detta pinsamma missförstånd hade klarats upp hade dock någon av storindustrimännen redan skvallrat för ryssarna. Så stark var det finska storkapitalets patriotism – så länge Ryssland inte var en arbetarstyrd stat, så länge den ryska regeringen kastade ut miljoner soldater i ett dyrbart och lönsamt krig.

Den 31 oktober fick aktivisterna sin efterlängtade vapenhjälp. Det tyska fartyget Equity lossade i hemlighet 6 500 gevär, 6 miljoner patroner, 30 maskingevär, 200 mausepistoler och diverse sprängämnen till de vita i Österbotten.

Under sommaren och hösten hade sammandrabbningarna mellan arbetarna och skyddskåristerna blivit flera. Under våren hade man på många orter bildat arbetarordningsgarden som skötte polisiära sysslor i samarbete med milisen. I Helsingfors hade närmare tvåhundra veteraner från det röda gardet 1906 i maj månad fattat ett beslut om att bilda röda garden på nytt. Under sommaren hade verksamheten i stor utsträckning legat nere men nu på hösten började man uppfatta skyddskåreerna – ”slaktarna” – som ett verkligt hot.

I början av oktober hölls i Tammerfors ett hemligt möte med representanter för arbetarordningsgarderna. För första gången fick garderna gemensamma förhållningsorder. Rekryteringen till ordningsgarderna ökade snabbt när LO-ledningen uppmanade arbetarna att bilda försvarsgarden mot borgarklassen.

Den socialdemokratiska ledningen såg med oro på de revolutionära stämningarna i garderna. Partihögern motsatte sig en revolution av principiella skäl. Andra menade att arbetarklassen ännu inte var stark nog att ta makten. Samtidigt som man stödde ordningsgarderna som en motvikt mot de vita skyddskåreerna så fruktade man att ordningsgarderna skulle ta ledningen över de revolutionära arbetarna och ställa partiledningen åt sidan.

²⁷ Ignatius, Från ofärdsår till självständighet, Stockholm 1927, s. 147-149.

Ledningen försökte finna kampmedel som tillfredsställde

arbetarnas krav på handling men ändå inte ledde till en väpnad konflikt med borgarna. Det blev en svår uppgift. Den 7 november inträffade en händelse som skulle ställa frågan om Finlands relationer till Ryssland på huvudet – bolsjevikrevolutionen den 7 november. Kerenskij hade flytt, hans provisoriska regering var arresterad eller hade gått under jorden.

I detta läge föreslog den borgerliga lantdagsmajoriteten att en ”riksföreståndarkår” med tre ledamöter skulle få den högsta makten i Finland, den makt som tidigare innehafts av den provisoriska ryska regeringen. Mot detta förslag ställde socialdemokraterna Vi kräver (Me vaadimme)-manifestet för lantdagen. Det skedde den 8 november.

I Vi kräver-manifestet framlades alla det socialdemokratiska partiets viktigaste dagskrav: Stränga åtgärder mot livsmedelsbristen, arbete åt de arbetslösa, reform av kommunalvalslagen, senatens avgång, avväpning och upplösning av skyddskårerna, åtta timmars arbetsdag, torparnas frigörelse från jordägarna, ålders- och invalidpension och allmän sjukförsäkring, antagande av maktlagen, förhandlingar med Ryssland om Finlands oberoende och sammankallande av en nationalförsamling.

Händelserna utvecklades snabbt. Lenin sände ett budskap till de finska socialdemokratiska ledarna: ”Res er, res er utan dröjsmål och ta makten i de organiserade arbetarnas händer.” Den 8 november höll representanter för den socialdemokratiska partiledningen ett möte med bolsjevikrepresentanter i Helsingfors. Bolsjevikerna väntade sig solidaritet med den ryska revolutionen medan partiledningen motsatte sig väpnad kamp. Det blev hårda förhandlingar. Bolsjeviken Dybenko berättade i sina minnen:

De finska kamraterna bara tvekar fortfarande. Vi förkunnar för dem: ”Om ni vägrar att stödja oss, kommer vi själva att förverkliga revolutionen här, då är ni tvungna att ta makten i era händer!” Efter långa diskussioner går finnarna med på det.²⁸

Om den finska partiledningen menat allvar med sitt löfte till Dybenko och de andra bolsjevikerna så gick de inte till verket med någon större målmedvetenhet. Den 9 november grundade partiledningen och LO ett revolutionärt centralråd, en samlad högsta ledning för arbetarrörelsen. Centralrådet sände omedelbart Yrjö Sirola och Evert Huttunen till Petrograd för att undersöka läget. Den 12 november mötte de finska representanterna Lenin som uppmanade finnarna att stödja bolsjevikrevolutionen med en generalstrejk så att Kerenskij inte skulle kunna få några hjälptrupper från Finland. När Huttunen och Sirola tillfrågades om när de finska arbetarna skulle ta makten kunde de inte svara.

Den 12 november började LO sin kongress i Helsingfors. Kongressen krävde att revolutionen skulle börja. Den 13 återvände Sirola och Huttunen till Helsingfors. Samma datum röstar lantdagen ner Vi kräver-manifestet – förslaget om en riksföreståndarkår hade röstats igenom några dagar tidigare. Då beslutar LO-kongressen att utlysa storstrejk under ledning av det revolutionära centralrådet. Parollerna var ”Arbetare, till kamp för bröd och rättvisa! Stoppa hjulen!”

En typisk strejkkungörelse såg ut som den här (hämtad från Joensuu):

Då en storstrejk som omfattar alla arbetsområden, frånsett handel och tillverkning av livsmedel, privat hemarbete samt även sjukvård och belysning, har börjat i vårt land för att förverkliga arbetarnas rättmätiga krav, tillkännager vi härmed att denna bestämmelse även noga bör följas i Joensuu stad på det att störningar icke skall uppträda bland befolkningen. Övervakandet av

²⁸ Dybenko, Mjatezniki, Moskva 1923.

ordningen i staden har också omhändertagits av arbetarnas ordningsgarde, och förutom den verkar den tidigare milisen som är underställd samma ledning som ordningsgardet. Ordningsmaktens högste chef är från och med nu August. Wesley, Arbetarnas strejkkommitté förklarar sig härmed vara den enda verkställande makten i staden. Den är anträffbar i Arbetarföreningens hus tillsvidare varje dag och kommer hädanefter att regelbundet ge tillförlitliga uppgifter om sakernas gång. Befolkningen uppmanas vara lugn och icke falla offer för någon provokation. Brott mot denna kungörelse och i allmänhet mot strejkkommitténs bestämmelser kommer att leda till att de åtgärder vidtas som saken i fråga ger anledning till.

Joensuu, den 15 november 1917
Strejkkommittén²⁹

Under storstrejken visar de finska arbetarna som aldrig förr sin styrka. Överallt där de röda gardena är starka häktas och avväpnas skyddskårister. Hemliga matförråd beslagtas. ”Polisskolan” på Saxby – en hemlig vit militärskola – anfalls av beväpnade arbetare. Polisaspiranterna flyr till Österbotten.

Bolsjevikrevolutionen i Ryssland betydde att arbetarna nu kunde få vapen. Adolf Taimi berättar i sina memoarer:

Kvällen före strejken vände sig representanter för fackföreningen till mig och bad om ryska vapen. De visste att jag hörde till bolsjevikernas stadskommitté som ledde de ryska partiorganisationerna i armén och flottan. ”Hur många gevär behöver ni?” frågade jag. De bad om tretusen.

Helsingforsarbetarnas vilja att beväpna sig berodde på ett naturligt behov att försvara sig mot den väpnade och organiserade reaktionen. Bourgeoisien hade redan då i Finland ca tiotusen kampberedda ”skyddskårister” eller slaktare, som arbetarna kallade dem. Bourgeoisien fick vapen från Tyskland och köpte vapen överallt där de fick, den organiserade hemliga staber och officersskolor och ordnade penninginsamlingar. Med ett ord, bourgeoisien beredde sig aktivt för ett medborgarkrig.

Då jag, på Finlands landsorganisation talade i Kommittén samt i Regionrådet för arbetarnas, soldaternas och matrosernas representanter, så beslöt man genast skänka de begärda vapnen. Samma dag sändes de från lagren i Viborg till Folkets Hus och jag överlämnade åt vaktmästaren mot kvitto tretusen gevär och den behövliga mängden patroner.

Man började genast dela ut vapen åt arbetare som samlats på platsen. Här måste man nämna att endast ett fåtal människor i Finland år 1917 hade militär skolning. Sedan år 1904 hade lagen om allmän värnplikt inte berört Finland; finnarna avtjänade inte värnplikt och deltog inte i krig. När arbetarna nu fick gevär i handen så kunde de inte sköta dem. Redan under de första tio minuterna skedde två vådaskott, men det invercade inte på sinnena. Med vapen i hand kände sig människorna som situationens herrar.

Följande dag började generalstrejken och på Helsingfors gator marscherade tretusen beväpnade arbetare. Senare spridde sig arbetarna i små avdelningar över staden och verkställde flera arresteringar.³⁰

Under storstrejken har arbetarna makten i Finland och borgarna får slå till reträtt. ”Riksförståndarkåren” blir inte verklighet – den 15 november förklarar sig lantdagen vara utövare av den högsta makten i Finland. Samtidigt antas lagar om åtta timmars arbetsdag och allmän rösträtt i kommunalvalen.

Nu ställs arbetarrörelsen inför frågan om man ska göra revolution eller inte. Det leder till motsättningar i det Revolutionära Centralrådet som består av representanter för det

²⁹ Soikkanen a. a.

³⁰ Taimi, a. a. s. 227-229. Citerat efter Soikkanen a. a.

socialdemokratiska partiet, den socialdemokratiska lantdagsgruppen och LO.

Högerflygeln inom det socialdemokratiska partiet siktar till att ta makten på fredlig väg genom en samlingsregering med agrarerna medan vänsterflygeln vill ta makten med vapen i hand.

Vid ett möte i det Revolutionära Centralrådet den 18 november har man att ta ställning till ett förslag från röda gardets delegation som går ut på att centralrådet ska "avväpna slaktargardena och ta makten i egna händer". Vid omröstningen blir siffrorna 8-8. Förslaget antas med ordförandens utslagsröst. Då förklarar LO-ledningen att oppositionen mot förslaget varit så stor att man inte vill påta sig ansvaret för ett maktövertagande. Vid en omröstning beslutar man med siffrorna 7-5 att avsluta storstrejken.

Stämningen bland arbetarna är däremot klart revolutionär. Vid LO-kongressen den 12-18 november reser sig representanter för ort efter ort och talar för revolutionen. Några citat ur mötesprotokollet:

Hakkinen: Vi vet att livsmedelsfrågan har lett sakerna i detta land till att vi ställs inför frågan att besluta om huruvida vi genom hunger ska underkasta oss borgarnas makt eller om vi bör gå till kamp som för oss till seger eller nederlag. I varje fall står den svarta döden framför oss om vi inte reser oss till kamp mot den. Vi dör ändå. Saken bör diskuteras ur denna synvinkel. På vår ort kommer arbetarna att stå bakom det beslut som fattas här. Där är man av den åsikten att vi inte kan utstå denna allmänna svältkur. Jordägarna och de andra uppträder där så brutalt mot arbetarna när dessa vänder sig till livsmedelsnämnden och till de enskilda jordägarna att de säger: Förr ger vi säd och mjöl åt svinen. Till dem som menar att det inte finns vapen kan jag meddela att militären i Torneå har sagt till kommittén för arbetarnas ordningsgarde att vapen står att få i överflöd.

Lind: Man har gett mig direktiv att vi bör vidtaga avgörande åtgärder för att lindra arbetarnas svåra situation. Om vi inte vid detta möte beslutar om åtgärder har mången på vår ort sagt att arbetarna där ska börja använda sina egna medel. För övrigt har arbetarna där lovat att sätta in alla sina krafter på att verkställa de beslut som här görs. Där hör mer än 300 arbetare till ordningsgardet. Man har uttryckligen sagt mig att blir det inte något beslut i denna fråga så behöver jag inte komma hem igen.

Summanen: I Nordbotten har man gett mig direktiv om att man bör göra ett beslut i vilken riktning som helst. Vad styrkeförhållandena beträffar bör nämnas att arbetarna där inte har vapen och att man där inte har grundat ordningsgarden liksom kanske på somliga ställen. Kemibolaget och Pohjola stockbolag har å sin sida utrustat beväpnade garden. Styrka finns det nog där i norr.

Pyttynen: I Nordbotten kan man inte vänta något väpnat motstånd från borgarna eftersom trakterna är glest bebodda. Man väntar där med spänning på det beslut som kommer att avgöra vad som bör göras. Situationen i Nordbotten är svår och arbetarna där är till och med redo att dö för det beslut som fattas.

Aronen: Arbetarna kring Björneborg är av den åsikten att alla bör gripa till vapen om inget annat hjälper. Vår bourgeoisie har visat att den helt saknar mänskliga känslor så från det hållet är inget gott att vänta. Nu bör man fatta ett avgörande beslut, antingen segra eller förlora.

Jussila: Vi borde nu vara mogna och veta vad som bör göras. Låt oss se vad vi haft för erfarenheter sedan 1905. Då i november hade vi nog med styrka men vi åstadkom absolut ingenting och borgarna blev varse att vi ingenting förmådde. Även om de gett något har de genast varit redo att ta tillbaka allt. Nu om någonsin måste vi våga. Vi bör förkunna att nu om någonsin är det vi som bör få makten. Jag är av den åsikten att den finska bourgeoisie inte vågar resa sig mot oss. De vet att när det kommer till kritan kan de inte kämpa mot folket. Jag instämmer fullkomligt med Haapalainen (vänsterflygelns ledare, ö. a.).

Tikkanen: Nu hjälper inga undanflykter enligt min åsikt. Så många gånger har vi framfört krav och nog har de lovat alltid men när en liten tid har gått så har de inte gett någonting. De direktiv jag har är att vi måste göra något. Jag stöder Haapalainen.

Vidén: Min avdelning har gett direktiv att vi måste ha bröd framför allt. Där väntar man beslut dag och natt. Man bad mig skicka de första uppgifterna med telegram. Som alla vet lider vi i norra delen av Uleåborgs län mest, för där finns inte mer något att äta. Från Sverige–Finlandjärnvägen fick jag direktiv att jag inte skulle komma tillbaka från mötet om vi inte fattat radikala beslut. Alla där är redo att ställa sig bakom det beslut som görs här. Vapen har man inte där men där finns militär som är av samma åsikt som vi.

Ketola: Den enhälliga åsikten hos arbetarna i hela vår trakt är att då bourgeoisien har beväpnat sig bör arbetarna gå in på den revolutionära vägen ³¹

Men partiledningen ville inte gå in på den revolutionära vägen. Risker att partiet skulle splittras och chansen att bilda en koalitionsregering med agrarerna bedömdes som stor. Samtidigt gällde det för ledningen att på något sätt tillfredsställa arbetarmassorna och den 18 november avblåstes strejken under den mystiska parollen ”strejken nedläggas, men revolutionen fortsätter”.

Någon koalitionsregering bildas emellertid inte. Agrarerna och de radikala borgarna vägrar att gå med på socialdemokraternas krav. De röda gardenas uppträdande under strejken har väckt fasa och avsky bland borgarna – och även bland många bönder. 24 personer har dödats under strejken. Socialdemokraterna isoleras i lantdagen och partiledningen hamnar i en olöslig motsättning: Den vill inte revolution, men måste ändå kontrollera och leda revolutionärerna.

Vänstersocialdemokraten Lauri Letonmäki kommenterade läget strax efter strejkens avslutning i en skrift utgiven strax efter klasskriget:

Det felaktiga avslutandet av strejken i november väckte en stark jäsning bland massorna som tyckte att de bedragits och hädanefter inte väntade något gott av ledningen. Massorna började mycket noggrant välja de män de gav sitt förtroende. De röda gardena, centrum för de revolutionära krafterna, var de enda som åtnjöt de breda massornas förtroende, och män från gardena steg uppåt i partikommittéerna, dock inte till de högsta organen till vilka inga val hölls. Det finns inget skäl att påstå att det endast var de massor som nyss strömmat in i arbetarrörelsen som var revolutionära. Det gamla skolade organisationsfolket var det också, bortsett från de moderata och konservativa och förtroendemannakåren ... Den revolutionära vänsterrörelsen bland massorna var till största delen instinktiv. Inom förtroendemannabyråkratin fanns endast ett fåtal anhängare av den utpräglat revolutionära socialismen och inte heller dessa kunde koncentrera sig, organisera och framträda som förklarare av den revolutionära teorin bland massorna. Bland massorna gjorde man skillnad mellan ”bolsjeviker” och ”mensjeviker”. Med dessa ord försökte man uttrycka sina oklara revolutionära uppfattningar och dessa begrepp användes som måttstock i kritiken av partiets personligheter. Den ryska revolutionens proletära rörelse och sedermera bolsjevikrevolutionens inverkan på våra massor – om inte på förtroendemannabyråkratin – var uppenbar. ³²

Den 26 november väljer lantdagen en senat under ledning av Pehr Evind Svinhufvud. En pålitligt borgerlig senat som ställer frågan om lag och ordning främst på dagordningen.

Vid den socialdemokratiska extra partikongressen den 25-27 november framträder åter en revolutionär och en reformistisk grupp. Det blev ett stormigt möte. Högern förde fram åsikten att proletariatets diktatur ”i denna svältens och arbetslöshetens tid vore ägnad att allt mera öka arbetarklassens lidanden”. Vänstermannen Eero Haapalainen lovade att ”med en halv bataljon

³¹ Ur mötesprotokollet. Citerat efter Soikkanen a. a.

³² Letonmäki, Suomen sosialidemokratia ja vallankumous 1918.

ordningsgarde erövra hela södra Finland”. Gäst på kongressen var Josef Stalin, som helhjärtat stödde den revolutionära flygeln. Hans uppfattning var att farorna och svårigheterna skulle kunna övervinnas, om man handlade bestämt och utan vacklan:

I denna atmosfär duger bara ett handlingsätt, Dantons handlingsätt, ”Djävhet, djävhet och åter djävhet”.

Och om ni kommer att behöva vår hjälp så kommer vi att broderligt räcka er vår hand och ge den.

Detta kan ni vara säkra på.³³

Men mötet slutade i en kompromiss, utarbetad under ledning av Otto Kuusinen. En kompromiss som varken sa ja eller nej utan snarare ja så. Både deltagande i en koalitionsregering och väpnad revolution kunde tänkas bli nödvändiga. Det röda gardet skulle ställas under partiets kontroll. Våld skulle endast användas i försvarssyfte.

Det är nog ingen överdrift att säga att denna kompromiss – eller snarare den vänta-och-se-inställning den uttryckte – avgjorde den finska revolutionens nederlag redan innan den brutit ut. Under storstrejken hade arbetarnas kampberedskap varit på toppunkten: Nu sjönk den sakta. Sprickan inom det socialdemokratiska partiet och mellan det socialdemokratiska partiet och det röda gardet bara djupnade.

Borgarna fick tvådyrbara månader att organisera sig militärt. Vid tiden för storstrejken hade de ännu ingen användbar aktionsplan och ingen samordning mellan de väpnade styrkorna. Efter storstrejken stod det fullkomligt klart för borgarklassen att motsättningarna i Finland endast kunde lösas med vapenmakt.

Även på arbetarsidan var man klar över att utvecklingen gick mot ett klasskrig. På ett representantmöte för ordningsgarderna den 16 december ifrågasatte en stark minoritet av representanter de stadgar som dittills varit gällande. Adolf Taimi berättar i sina memoarer:

Vi betonade att det var fråga om en arbetarklassens revolutionära kamporganisation. I partikommitténs version av stadgarna för Ordningsgardet förutsattes att gardet var helt underkastat partiets organisationer. I utskottet fick jag igenom sådana förändringar i utkastets ordalydelse att en betydande verksamhetsfrihet tryggades åt röda gardet och dess stab.³⁴

Helsingforsgardet hade ställt upp en egen version av stadgarna mot partikommitténs. Helsingforsarna besegrades med röstsiffrorna 128 mot 78 Taimi är kritisk mot representationen: Röda gardet i Helsingfors med 4 000 man hade två representanter, röda gardet i Dickursby som hade ett drygt dussin aktiva hade en representant. Representanterna från de stora industristäderna stödde den revolutionära linjen.

Det var i samband med detta möte i december som ordningsgarderna över hela Finland började kalla sig röda garden. Namnbytet hade en politisk innebörd: ”ordningsgarden” stod för defensiv försvarskamp mot borgarna, ”röda garden” stod för revolution.

De socialdemokratiska ledarna hade förlorat ledningen över arbetarna för gott. Den amerikanske historikern John H. Hodgson uttryckte det träffande:

Det var inte längre fråga om att de socialdemokratiska ledarna skulle driva arbetarna framåt. Partiet rullade som ett tungt tag nerför en backe och ledarna måste bara försöka undgå att bli krossade.³⁵

³³ Työmies 28.11 1917. Citerat efter Soikkanen a. a.

³⁴ Taimi a. a.

³⁵ Hodgson: Communism in Finland. Princeton University Press 1967.

Oktoberrevolutionen hade i grunden förändrat de finska partiernas inställning till Finlands förhållande till Ryssland. Den borgerlige historikern Juhani Paasivirta har beskrivit utvecklingen i lantdagen:

Faktiskt kom de dittillsvarande aktionsgrupperna att byta roller. Socialisterna som tidigare hade förfäktat en radikalt aktivistisk självständighetspolitik, var nu av den uppfattningen att frågan om suveräniteten kommit in i ett nytt skede, sedan bolsjevikerna hade övertagit makten och deklarerat en positiv inställning till Finlands oavhängighet. Suveränitetsproblemet borde därför lösas i samarbete med folkkommisariernas råd, utan att dock lantdagens myndighet trädde förnär. De borgerliga kretsar som före bolsjevikrevolutionen hade försökt reda upp frågan om statsmakten i Finland genom en försiktig strategi, dvs. i samarbete med interimregeringen i Ryssland tog nu kontakt med agrarblocket och självständighetsmännen och bildade tillsammans med dessa ett block som i lantdagen förfogade över en knapp majoritet.

Detta block ville i det nya läget avancera utan krumbukter, dvs. undvika samröre med Ryssland, där frågan om maktutövningen ansågs vara öppen, för att i stället förverkliga suveränitetssträvandena närmast med Tysklands hjälp.³⁶

Den 6 december ger lantdagen senaten fullmakt att skrida till åtgärder för att få Finlands självständighet erkänd. Eftersom borgarna inte erkänner bolsjevikregeringen så vänder man sig till andra länder än Ryssland – framför allt till Tyskland och Sverige – för att få självständigheten erkänd.

Men tyskarna – som i Brest-Litovsk förhandlar med Sovjetregeringen om fred – vägrar att erkänna Finland om senaten inte först vänder sig till Sovjetregeringen med sin självständighetsförklaring. Den finska regeringen tvingas bita i det sura äpplet och sända en delegation till Petrograd. Sovjetregeringen erkänner utan vidare Finland som en självständig stat. Den mest komplicerade frågan – om hemsändningen av de 40 000 ryska soldater som ännu finns i Finland – ska lösas av en rysk-finsk kommitté. Sovjetregeringens slutgiltiga godkännande av Finlands självständighet kommer den 4 januari 1918. Därefter erkänns Finland omedelbart av Sverige, Tyskland och Frankrike.

Motsättningarna inom Finland har under tiden skärpts i snabb takt. Vid stora torparmöten den 16 december beslutar torparna att genomföra sin frigörelse själva om lantdagen beslutar emot torparfrigörelsen. Lantdagen ogiltigförklarar lagar som antagits av den tidigare socialdemokratiskt dominerade lantdagen. Borgarna kräver en armé, en stark ordningsmakt mot ”anarkin”. Högertidningen Uusi Suometar skriver den 28 december:

Nu behövs utan dröjsmål en kraft som kan hålla de anarkistiska elementen som framträder i olika delar av landet i styr och kväva deras syften. Till detta duger inte milisinrättningarna i de olika städerna. Till det behövs en speciell, tillräckligt stor och tillräckligt beväpnad ordningskår som står till regeringens och den underställda ämbetsverks omedelbara tjänst, och från vilken delar efter behov kan sändas till olika orter för att förkväva förekommande våldshandlingar.³⁷

Vid ett möte den 6 januari förklarar Helsingfors röda garde att det är oberoende av det socialdemokratiska partiet. Samtidigt ockuperar rödgardisterna generalguvernörens palats och tar det till högkvarter. Huset kallas allmänt ”Smolna” efter bolsjevikernas högkvarter Smolny i Petrograd.

Den 9 januari får Svinhufvuds senat fullmakt att upprätta en ”stark ordningsmakt” i landet. Det innebär i praktiken att de borgerliga skyddskårerna – ”slaktarna” – blir regeringens

³⁶ Paasivirta: Finland år 1918.

³⁷ Uusi Suometar 28.12 1917. Citerat efter Soikkanen a. a.

officiella armé. Den 12 januari godkänns den nya ”ordningsmakten” av lantdagsmajoriteten.

För att ge en antydan om hur socialdemokraterna såg på detta beslut citerar vi lantdagsmannen Vuoristos inlägg i lantdagen den 12 januari:

... Vi märker med ledning av detta att Finlands borgerliga regering och riksdagsgrupper har skapat en klasskampsstyrka som är riktad mot Finlands arbetare. (Nej! Nej! Ja! Ja! Oväsen i lantdagen.)

Och vidare: Vi förstår att bourgeoisens syfte är – den kommer i handling att visa det – att med hjälp av denna krigsstyrka föra de strävanden till statskupp till seger, vilka den hela hösten har försökt och detta är en tydlig krigsförklaring mot Finlands arbetande befolkning. (Från vänster: Rätt!) Det kommer nog inom den närmaste framtiden att innebära stora lidanden och kamp för Finlands arbetare, men vi är övertygade om att – såsom under de föregående långa förtrycksperioderna – Finlands arbetare kommer att klara också detta förtryck. Det kommer att samla dem, stärka dem och föra dem mot den slutliga segern och de kommer att starkare än förr stiga ur detta förtryck. (Från vänster: Bra! Bra! Applåder.)³⁸

Inför det hotande kriget gjorde högersocialdemokraterna ett sista försök att med partiets hjälp ta kontrollen över de röda gardena. I tidningen Työ varnade Evert Huttunen för vad som kunde hända om rödgardisterna inte bringades under partiets kontroll.

Om detta sakernas tillstånd får fortsätta råder inom kort full anarki inte bara i vårt parti utan i hela landet. Det kan bland annat leda också vår unga statliga frihet och självständighet, som man nu borde arbeta för att stärka, till undergång.

Skall man tillåta allt detta att ske utan att några som helst åtgärder vidtas? Nej! Tusen gånger nej! Vårt parti måste en gång för alla taga det avgörande steget. Vår partiorganisation bör beslutsamt ställa sig emot den terrorism som enskilda avdelningar av det röda gardet tydligen utövar mot partiet. Därav bör man avgöra om det är röda gardet eller det socialdemokratiska partiet som bestämmer om arbetarrörelsens handlingsätt.³⁹

Men högersocialdemokraterna misslyckades. Den socialdemokratiska ledningen och det röda gardet närmade sig varandra på grund av borgarnas alltmer tydliga förberedelser för inbördeskrig. Från denna tid höll sig högersocialdemokraterna tysta – nästa gång de framträdde som grupp var det för att uppmana Helsingfors rödgardister att kapitulera för tyskarna i mitten av april.

Den 15 januari kräver befälhavarna för Helsingfors röda garde att socialdemokraterna ska ta makten. Om så inte sker tänker de själva leda revolutionen. Den 15 deklarerar den socialdemokratiska partistyrelsen: ”Samla proletariats styrka! Senaten ämnar angripa arbetarklassen med slaktarstyrkor!”

Den 16 utnämner regeringschefen Svinhufvud i hemlighet Carl Gustaf Mannerheim till överbefälhavare för den vita armén. Mannerheim far till Vasa för att samla de vita styrkorna i deras starkaste fäste – södra Österbotten.

Carl Gustaf Mannerheim var en finskfödd general i den tsarryska armén som han tjänat i 30 år. Mannerheim talade inte finska, utan endast svenska och ryska. Bolsjevikrevolutionen hade gjort honom arbetslös. Nu tog den finska senaten hand om honom. Det skulle visa sig vara en god investering: Mannerheim var skicklig och skrupelfri både som militär och politiker.

Den 19 januari utbryter strider mellan rödgardister och skyddskårister i Viborg. Rödgardisterna hittar skyddskårens vapenförråd i Pietinenfabriken och vid de strider som

³⁸ Ur lantdagsprotokollet. Citerat efter Soikkanen a. a.

³⁹ Työ 11.1 1918. Citerat efter Soikkanen a. a.

uppstår dödas två skyddskårister. De vitas ledning inkallar en styrka på omkring 600 skyddskårister från landsbygden till hjälp. Den 22 januari besätter skyddskåristerna järnvägsstationen. De omringas av Viborgs röda garde. Efter en kort strid drar sig skyddskåristerna tillbaka. Ryska soldater – som också deltagit i striderna vid järnvägsstationen – avvärjar skyddskåristerna och enligt några källor också rödgardisterna. På den karelska landsbygden däremot börjar skyddskårerna avvärja de ryska garnisonerna. Den 24 januari tar de vita makten i Joensuu.

Händelserna i Karelen gjorde starkt intryck på den socialdemokratiska partistyrelsen som sammanträdde den 19-22 januari. Den viktigaste frågan på dagordningen gällde om arbetarna skulle handla defensivt eller offensivt. Vid detta möte kritiserade bolsjeviken och rödgardisten Jukka Rahja partiledningen i mycket skarpa ordalag:

Det ekonomiska livet i Finland har utvecklats till ett sådant stadium att en revolutionär stämning är oundviklig. Partikommittén har varit en broms för revolutionen. Partimötets beslut har inte följts konsekvent. Finlands socialdemokrati har varit i en lyckligare situation än socialdemokratien i många andra länder. Den har inte haft en beväpnad bourgeoisie och ändå har den släppt det lämpliga ögonblicket ur sina händer, den har förrått revolutionens sak. Det gäller såväl partiet som partiets centrala ledning. (...) Om man inte genast vidtar åtgärder så kommer de modigaste av de aktiva medlemmarna att lämna partiet. Nu rustar sig bourgeoisien mot socialdemokratien och arbetarrörelsen. Nu, då vapen finns att tillgå, bör man rusta sig mot bourgeoisien. Det kan bli svårare i framtiden. Den senaste tidens erfarenheter visar tydligt att den parlamentariska verksamheten bör överges. Där bara träter de bästa männen med bourgeoisien och bourgeoisien för sina åsikter till beslut. Nu bör man börja kampen mot hela riksdagsinstitutionen och vinna makten i arbetarnas händer. Sluta upp med det onödiga politikpratet och lägg tyngdpunkten på att skapa kamporganisationer så att dessa i en nära framtid förmår resa sig mot bourgeoisien. Om vi fortfarande nöjer oss med att utföra upplysningsarbete och väntar på vad som komma skall så hamnar vi i träsket.

Vid samma möte föreslog O. W. Kuusinen att man skulle grunda en revolutionär centralkommitté:

I denna kommitté skulle de radikalare, de som har en starkare tro på att revolutionen ska lyckas, kunna ingå. De teoretiker och parlamentariker som finns i partistyrelsen behövs där inte. Det är alltså de radikalare socialdemokraterna som bör sitta där, de verkliga revolutionärerna. Ty annars kan partiets radikalaste element sätta sig i rörelse på eget bevåg.⁴⁰

Kuusiners förslag röstades ner med 18 röster mot 15. Då hotade Kuusinen, Yrjö Sirola, Kullervo Manner och Evert Eloranta att lämna partistyrelsen. Som en kompromiss beslöt man att utvidga partistyrelsen med ytterligare fem medlemmar – de ledande vänstermännen E. Elo, Eero Haapalainen, A. Kiviranta, Lauri Letonmäki och Adolf Taimi. Inom partistyrelsen bildade dessa en kommitté som tog hand om praktiska frågor för att ena partiet och det röda gardet.

Den 26 januari beslutar den nya partistyrelsen att ta makten. Den 25 januari har general Mannerheim gett mobiliseringsorder till skyddskårerna i Vasatrakten.

Klockan tio på kvällen den 27 januari hissas en röd lanterna i Folkets hus torn i Helsingfors. Röda gardet besätter alla viktiga punkter i staden, utan strid.

Samma natt går skyddskåristerna till anfall mot de ryska garnisonerna i södra Österbotten. Att röda och vita gick till aktion samtidigt var en tillfällighet – ingendera sidan kände till den andras planer.

⁴⁰ Socialdemokratiska partistyrelsens protokoll 19-22. 1 1918. Arbetarnas arkiv, Helsingfors.

I södra Österbotten avvärjas de överrumplade ryska soldaterna mycket snabbt. Ryssarna var inte inställda på strid utan väntade på att sändas hem. Anfallen mot de ryska garnisonerna var emellertid ett skickligt politiskt och militärt drag av de vita. Politiskt gav det kriget mot den finska arbetarklassen karaktären av ett befrielsekrig mot Ryssland. Militärt betydde det att den vita sidan fick massor av vapen. Risken för att revolutionära ryska soldater skulle angripa den 'vita armén i ryggen eliminerades också.

De vita erövrade snabbt hela norra Finland. Skyddskåren i norr mobiliserades och trupper från södra Österbotten sändes norrut. Nu visade det sig vad tvekan och vacklan i det socialdemokratiska partiet betytt för de röda. I och med krigsutbrottet bröts alla förbindelser med Sydfinland och de röda garderna i norr visste inte vad de skulle göra. De var inte beredda att börja strida. De handlade helt defensivt – det manstarka röda gardet i Uleåborg t.ex. förskansade sig i en barack när de vita kom. Där – som på andra orter i Nordfinland – gjorde de tappert motstånd. Det tog fyra dagar för de vita att erövra Uleåborg. Kemi och Torneå föll inte förrän den 6 februari.

Många rödgardister i nordöstra Finland lyckades fly till Sovjetunionen. Andra sökte sig över gränsen till Sverige. En stor del av dem som flytt till Sverige utlämnades. Av dem som utlämnats arkebuserades flera omedelbart.

När rödgardisterna i norr före klasskriget hade begärt vapen söderifrån fick de svaret att avgörandet skulle ske i söder. Att den socialdemokratiska ledningen ingenting visste i militära frågor visade sig mycket tydligt i klasskrigets början.

När de arbetare som bodde längs finska tvärbanan – som gick från Haapamäki över Pieksämäki till Karelska stambanan begärde vapen från röda gardets högkvarter i Tammerfors fick de inga. De vita kunde ta tvärbanan i besittning, vilket fick mycket stor betydelse för det fortsatta kriget. Om de röda hållit tvärbanan hade man kunnat avskära de vita i Österbotten från de vita i Karelen.

I Karelen trängde de vita snabbt söderut. Från sitt brohuvud söder om sjön Vuoksen kunde de hota det röda Viborg. När fronten stabiliserades i februari behärskade de vita norra Finland – drygt 80 procent av landets territorium. Men i det röda Sydfinland bodde hälften av landets befolkning.

På den andra sidan hade man inget begrepp om hur långt de vitas krigsförberedelser nått och de snabba vita segrarna i klasskrigets början måste ha kommit som en överraskning.

Den 27 januari publicerades revolutionsdeklarationen på finska, svenska och ryska. I industristäderna i söder – Helsingfors, Viborg, Åbo, Tammerfors, Kotka och Lahtis för att nämna de viktigaste – tar arbetarna makten. Den 29 januari tillsätts en röd regering som efter sovjetiskt mönster kallas .folkkommissariat. Folkkommissariatet tar över den gamla senatens befogenheter. Den 30 januari utnämns Eero Haapalainen till röda gardets överbefälhavare, med Ali Aaltonen som stabschef. Haapalainen hade varit rödgardistledare 1906, men saknade militär erfarenhet. Aaltonen hade tjänstgjort som löjtnant i den ryska armén – och torde ha varit den ende finske officer som deltog i kriget på den röda sidan.

Ordföranden i folkkommissariatet blev Kullervo Manner.. Kuusinen blir upplysningskommissarie. Högersocialdemokraterna Tokoi och Lumivuokko blir livsmedels- respektive socialkommissarier. Bolsjeviken Taimi blir biträdande inrikeskommissarie.

Som ersättning för den borgerliga lantdagen tillsätts en sorts parlament – Arbetarnas Centralråd, med representanter för de viktigaste arbetarorganisationerna inklusive röda gardet.

Arbetarnas Centralråd hann aldrig få någon större betydelse under de korta månader arbetarna hade makten i Sydfinland.

En osäker faktor i inbördeskriget var den ryska militären. Visserligen förklarade chefen för 42:a armékåren i Viborg att de ryska trupperna från och med den 29 januari var i krig med skyddskårerna – men denna deklaration utfärdades efter det att underrättelserna om Mannerheimarméns attacker på de ryska garnisonerna hade nått Viborg. Det ryska deltagandet i det finska klasskriget har överdrivits oerhört av de vita historikerna. Det finns skäl att åter citera en av de mera objektiva finska borgerliga historikerna, Juhani Paasivirta:

Den hjälp de röda gardena erhöll av ryssarna bestod framför allt av vapen och annan utrustning. Manskapshjälpen däremot var, bortsett från ett truppförband som iaktogs i Filpulatrakten under operationernas begynnelsekedje – alldeles obetydlig. Där sådan hjälp mottogs förenade sig de ryssar som tog del i striderna på den revolutionära sidan med de röda antingen på grund av övertygelse eller i nödtvunget självförsvar. De nationellt rent inhemska rödgardisterna betraktade de fåtaliga, spridda ryska grupperna vid fronten med misstro och dessas deltagande torde knappast ha stärkt de rödas stridspotential. I de enskilda fall då ryska officerare, såsom t.ex. Svetsjnikov, var knutna till de röda kommandoinsatserna, bestod deras insatser främst i militärt planeringsarbete, som de emellertid byggde på antagandet, att operativa grupper stod till förfogande (...) Språksvårigheterna satte hinder i vägen även för utnyttjande av ryssarna som utbildare. Sin största nytta gjorde de ryska militärerna som instruktörer i specialvapenslagen, framför allt som instruktörer vid artilleriet,⁴¹

Den vita sidan däremot hade från början räknat med utländsk hjälp till försvar för den finska ”självständigheten”. Omedelbart efter krigsutbrottet satte man igång påtryckningar på Sverige och Tyskland för att få till stånd en intervention.

Vad som hände i Sverige kommer att behandlas i ett särskilt avsnitt i denna bok. I Tyskland lyckades det vita sändebudet Hjelt först utverka ett beslut om massiv vapenhjälp och jägarbataljonens hemsändning. Senare fick de vita också löfte om hjälp av en stor tysk truppstyrka.

Det kan nämnas att de tyska socialdemokraterna hjälpte till att driva igenom interventionen mot sina finska partibröder – bland annat genom att i pressen sprida uppgifter om ”röd terror” och att de röda bestod av ”huliganer och anarkister”.

Folkkommissariatet i Helsingfors ställdes genast inför uppgiften att få ordning på statsapparaten och industrin. Den vite senatschefen Svinhufvud som höll sig gömd i huvudstaden hade den 29 januari gett order till alla statstjänstemän att gå i strejk – med undantag för sjukvårdspersonal och vissa anställda inom transportväsendet. Svinhufvuds order åttlyddes av de allra flesta tjänstemännen. Fabriksägare och högre tjänstemän i den privatägda industrin gjorde vad de kunde för att sabotera driften. När de vitas motstånd gjorde det omöjligt att fortsätta verksamheten inom industrin tog råd – politiskt valda institutioner – över ämbetsverk och fabriker. Trots att de arbetare och lägre tjänstemän som nu tog över saknade erfarenhet av administration lyckades man över förväntan. Paasivirta skriver:

I den mån man har rätt att betrakta antalet arbetare som mått på verksamhetsgraden, hade produktionen under senare hälften av februari återupptagits till $\frac{3}{4}$ i Finlands största städer.⁴²

Det röda folkkommissariatet hade inga planer på att upprätta en proletariats diktatur. Kuusinen skisserade ett förslag till författning med lantdagen som högsta beslutande organ och folkomröstning i viktiga angelägenheter enligt schweizisk modell. Man talade i dunkla

⁴¹ Paasivirta a. a.

⁴² Paasivirta a. a.

ordalag om att ”tjänstemännen aldrig mer skulle stå ovanför folket”. Lauri Letonmäki, som var justitiekommissarie, har berättat att Kuusinens författning kritiserades av vänstermännen i folkkommissariatet. De gick dock med på att publicera utkastet, ”uttryckligen endast för att lugna hemmafronten”.⁴³

Även i frågan om den ekonomiska makten i samhället var revolutionsledningen oklar. I folkkommissariatets första proklamation den 29 januari stod följande:

Bankkapitalet bör underställas samhällets kontroll och den vägen bör man så snabbt som möjligt komma att hålla industrin och handelskapitalet i schack. De mindre bemedlades egendom bör inte röras, men på de områden folkets nöd tydligt kräver att utsugarnas produktionsmedel tas i samhällets ägo bör dessas äganderätt få vika.

Finlands bank övertogs av folkkommissariatet, men de privata bankerna lämnades ifred. Vänstern inom arbetarrörelsen kritiserade folkkommissariatets svävande deklamationer – bland annat skrev arbetarna vid Kymmene fabriker i ett öppet brev den 2 februari:

De organiserade arbetarna vid Kymmene fabriker vill mycket gärna lita på folkkommissariatet. Men då proklamationen (av den 29 januari, ö. a.) på olika ställen vacklar emellan borgerliga reparationsformer och ekonomisk revolution, har proklamationen inte helt tillfredsställt den revolutionära arbetarklassen.

Även om deklamationerna var svävande så vilade den röda makten på arbetarklassens organisationer och de nya statsorgan som upprättades – folkkommissariatet, Arbetarorganisationernas centralråd, lokala arbetarråd, industrikommittéer, revolutionsdomstolar, röda garden, milis m.fl. – var organ för arbetarklassens maktutövning. Det var arbetarorganisationerna som skötte om valen till dessa institutioner.

Den 2 februari förbjöds de borgerliga tidningarna tills vidare att komma ut. De våldsdåd som rödgardister gjorde sig skyldiga till under revolutionens första dagar fördömdes mycket skarpt, dels i de socialdemokratiska tidningarna, dels t.ex. i ett uttalande från röda gardets generalstab den 8 februari:

Revolutionens fana får icke dras i smutsen. En järnfast kamrat vet att icke begå dåd som sätter fläck på revolutionskampen. Generalstaben kungör nu det strängaste förbud mot överfall på obehäpnade häktade motståndare.⁴⁴

Ännu hårdare var folkkommissariatets yttrande av samma datum:

Påståendet att de vita först dödat sina fångar är icke någon ursäkt för mord på obehäpnade fångar. De rödgardister som gjort sig skyldiga till slika dåd skola dö.⁴⁴

De socialdemokratiska tidningarna rapporterade hela tiden utslag av röd terror och fördömde dem.

Revolutionsdomstolarna utdömde vanligen milda straff. Under den första tiden grep rödgardister ofta vita från Sydfinland som försökte ta sig genom de röda linjerna till den vita sidan. Det kunde inträffa att de togs till revolutionsdomstolen och dömdes till villkorligt straff. Då blev rödgardisterna förbannade och sköt ihjäl de vita fångarna på vägen från domstolen.

Naturligtvis är det inte fel att tala om en röd terror – säg en revolution som ägt rum utan terror från båda sidor. Forskaren Jaakko Paavolainen som skrivit en noggrann och mycket uppmärksam studie i terrorn under klasskriget beräknar antalet offer för den röda terrorn

⁴³ Letonmäki a. a.

⁴⁴ Folkets Dagblad Politiken 10.2 1918.

till 1649 personer. Däremot är de rapporter om röd tortyr och grymheter mot fångar som spritts av den vita sidan oerhört överdrivna.

Vad man kan säga om den röda terrorn är framför allt att en var planlös – tack vare ledningens förbud mot terror över huvud taget. Många vita fångar sköts liksom särskilt hatade godsägare och storbönder. Men man vidtog inga stränga åtgärder mot borgarklassen i Helsingfors – som följaktligen uppehöll ett utmärkt telegrafiskt rapportsystem till den vita staben och dessutom kunde sprida sina egna underjordiska tidningar.

På den vita sidan arkebuserade man konsekvent tillfångatagna röda och även förtroendemän inom arbetarrörelsen som inte deltagit i striderna. Den vita terrorn hade hela tiden stöd av den vita ledningen: I en proklamation i början av kriget förklarade Mannerheim att ”den uppretade bondehären med vapen i hand skulle göra upp räkningen med de landsförrådiska upprorsmännen”.

Rödgardisterna kände väl till den vita terrorn och många blev följaktligen ganska förbittrade när de fick flygblad från folkkommisariatet som lovade dem dödsstraff om de gjorde sig skyldiga till enstaka mord. De kände väl till de vitas massavrättningar.

Utrikeskommisarie Sirola försökte få de andra europeiska staterna att erkänna folkkommisariatet som Finlands lagliga regering. Men den enda regering som erkände folkkommisariatet var den sovjetryska. I slutet av februari förhandlade de båda regeringarna om att upprätta ett fördrag mellan Finland och Sovjetryssland. Finska delegater var Tokni, Gylling och Wuolijoki. I synnerhet förde man långa diskussioner i territoriella frågor. En liten detalj av principiell betydelse var att Lenin krävde att Finland i fördraget skulle kallas ”Socialistiska Arbetarrepubliken Finland” och inte ”Republiken Finland”, det namn som användes av folkkommisariatet i Helsingfors. Bolsjevikerna ville nämligen gå med på att sluta statsfördrag endast med en stat som behärskades av arbetarna. Tveksamt gick de finska delegaterna med på detta. Enligt fördraget avstod båda parterna alla anspråk på fast egendom på den andra partens territorium. Sovjetryssland förband sig att utan ersättningskrav återlämna finsk egendom som konfiskerats av tsaren, framför allt den finska handelsflottans fartyg. I detta sammanhang begärde Lenin ett tillägg i den aktuella paragrafen i fördraget: Återlämnandet skedde ”för att befrämja socialiseringen av Finlands handelsflotta”. Senare skrev den finske delegaten Gylling:

Under finska revolutionen hade man inte tillägnat sig principen att nationalisera fabriker och annan kapitalistisk privategendom, varför kamrat Lenin med denna framställning alldeles uppenbart ville leda vår revolution in i den rätta fåran.⁴⁵

De ryska delegaterna krävde ovillkorligen att ryska arbetare i Finland skulle ha samma medborgerliga rättigheter som de finska och vice versa. Detta vägrade finnarna att gå med på. Lenin ville inte acceptera den finska ståndpunkten:

Vi kräver inte att ni ger rösträtt åt ryska borgare utan åt ryska arbetare som på samma sätt som finska arbetare bör ha politiska rättigheter där de bor och arbetar.⁴⁵

Slutligen gjorde man en kompromiss. Finska arbetare i Ryssland fick alla medborgerliga rättigheter medan ryska arbetare i Finland lovades ”lättast möjliga villkor” för att få dessa rättigheter. Fördraget undertecknades den 1 mars 1918 och var det första fördraget i världen mellan två socialistiska stater.

De röda garderna rekryterades framför allt genom arbetarorganisationerna och de röda

⁴⁵ Lenin suomalaisten muistelmissa, H:ki 1971.

styrkorna indelades efter orter, yrken eller arbetsplatser. De bestod enligt beräkningar gjorda efter kriget till fyra femtedelar av arbetare och till en femtedel av borgare, backstugusittare, lantarbetare och småbönder. Som störst omfattade röda gardet omkring 80 000 man. Den vita armén var ungefär lika stor.

De vita styrkorna var också upprättade på lokal basis. Men de skilde sig givetvis till sin sammansättning från de röda styrkorna. I den officiella historiken över skyddskåren skriver generalmajor N. V. Hersalo:

Ledningen för (skyddskårens kärntrupp på 20 000 man) bestod, av de bildade – personer med akademisk examen, lärare och studenter – eller stadiga affärsmän och jordbrukare. Majoriteten av de meniga var ungdomar: Studenter, andra studerande, skolpojkar, affärsbiträden och söner till självägande bönder.⁴⁶

Men redan den 18 februari inkallade den vita senaten alla, ”laglydiga” män mellan 21 och 40 år till krigstjänst. Kravet, på laglydighet var ett krav på politisk pålitlighet. Trots detta höll sig på många orter mellan en fjärdedel och en femtedel av de inkallade borta från mönstringen. I en minnesbok utgiven av röda flyktingar i Sovjet berättas om uppåden i Nordkarelen:

Med hjälp av slaktarnas terror tvingades arbetarna och bönderna till uppådet och fronten. Många arbetare och bönder gömde sig i skogarna under hela kriget, andra tog sig på omvägar till den röda sidan. Det förekom också att man vägrade att fara till fronten. Så t.ex. beslöt en grupp som omfattade cirka 40 man från Libelits uppådsområde, när de kom till samlingsplatsen i Joensuu och såg hur jägarna som kommit från Tyskland pinade soldaterna, att återvända till sina hem. De som rymde var nästan alla medelstora bönder: Endast några få lantarbetare fanns i gruppen, Slaktarnas ryttare träffade på dem 18 kilometer från staden, tvingade dem att vända tillbaka, piskade dem och lät dem springa framför hästarna. Fyra av dem sköts av slaktarna och resten tvingades till fronten. Av de skjutna var två arbetare och två bönder. De var inte ens medlemmar av någon organisation. Liknande deserteringar inträffade på många andra orter.⁴⁷

Senare genomfördes speciella ”socialismönstringar” där de som vägrade inställa sig hotades med dödsstraff. De vita lyckades tack vare sin skickliga militära ledning relativt snabbt organisera en armé som kunde operera i stora enheter.

På den röda sidan infördes värnplikt först i stridernas slutskede. De röda gardena värvades på frivilligbasis. I praktiken stred man aldrig i större enheter än kompanier.

Ett de största problemen i många röda garden var bris; ten på militär disciplin. Särskilt vita historieskrivare har ofta förlöjligat de demokratiska beslutsformerna i det röda gardet. Så t.ex. var det högsta beslutande organet inom varje kompani stormötet. Om befälet gav en order kunde stormötet besluta om man skulle lyda eller inte. Befälen tillsattes och avsattes underifrån.

Men var det verkligen de demokratiska beslutsformerna i det röda gardet som var orsaken till den delvis ganska dåliga disciplinen? Så här skriver kompanichefen Mikko Kokko från Helsingfors som utmärkte sig särskilt under striderna:

Det är sant att brist på disciplin ibland förekom bland trupperna. Men det var ingen allmän före- teelse. Jag rörde mig på flera fronter och jag måste säga att i allmänhet var trupperna fyllda av kamplust. Men vi kunde inte ens organisera dem och leda dem i kampen på ett riktigt sätt. Och på denna vår oföretagsamhet och oförmåga berodde det också ofta att trupperna miste disciplinen och blev ovilliga att kämpa. De var inte skolade soldater utan arbetare som kommit direkt från

⁴⁶ Suojeluskuntain historiaa I, s. 188.

⁴⁷ Punakaartilaisten muistelmia Suomesta 1918, Leningrad 1933, s. 170.

arbetsbänken. Det gick inte för sig att kommendera dem så som somliga försökte. Det hade bara motsatt verkan. Men visst ville _ rödgardister bli kolómmenderadeledda på rätt sätt. Man måste bara vinna deras förtroende. Det är ju klart att om truppen av någon anledning inte litade på sin befälhavare så kunde den inte ha ordentlig disciplin och fullfölja givna uppgifter på ett riktigt sätt. (...) Vems uppgift hade det varit att sköta om att det fanns en pålitlig ledning och att ledarnas uppgifter och handlingar kontrollerades? Det var partiets uppgift. Man borde ha följt de ryska kamraternas exempel. Bolsjevikpartiets organisationer och förtroendemän som tillsatts av partiet var alltid på sin plats i striden.⁴⁸

Att det inte var något fel på stridslusten hos de oskolade rödgardisterna – de hade i regel bara ett par dagars militär träning – kunde de krigsvana tyska soldaterna intyga. Det var inte demokratin inom förbanden som var felet – exemplet Vietnam visar att militär demokrati, förutsatt att den förenas med en riktig ledning, skapar de bästa trupperna i världen. Felet låg i den politiskt splittrade och militärt okunniga ledningen. För att uttrycka det kort: Det var inte demokratin som var för stark Det var centralismen som var för svag.

Givetvis kan man säga att de demokratiska beslutsformerna ofta blev en faktor som ytterligare förvärrade den disciplinlöshet som orsakats av den svaga ledningen. Det är dock tvivelaktigt om det hade hjälpt att försöka tillämpa den vita arméns kadaverdisciplin på de politiskt medvetna arbetare som var ryggraden i det röda gardet.

Avsikten med den här inledningen är inte att i detalj gå igenom krigshändelserna. Den som behöver en rejäl genomgång av de olika striderna hänvisas till något av de vita mammutverken, till exempel ”Finlands frihetskrig” i fem band. Men i korthet var händelseförloppet följande:

Under februari månad stabiliserades en front norr om linjen Björneborg–Tammerfors–Heinola–Villmanstrand –Viborg. Front är mycket sagt: I Karelen förekom sammanhängande fronter. I mellersta och västra Finland stred man om vägar, järnvägslinjer och samhällen medan de stora skogs- och sjöområdena lämnades obesatta. Det var vinter och varken vita eller röda hade någon större möjlighet att tränga fram i obanad terräng.

I Nyland, öster och väster om Helsingfors, mobiliserades relativt stora skyddskårsstyrkor som band en stor del av de röda trupperna under februari månad. Efter häftiga strider skingrades större delen av de östnyländska skyddskåristerna i Pellinge skärgård. Närmare 500 västnyländska vita kapitulerade den 27 februari vid herrgården Sigurds. De fördes till Helsingfors där de internerades i en skola.

Sedan de vita styrkorna i Sydfinland krossats försökte de röda under slutet av februari nå Haapamäki för att skära av förbindelsen mellan de vita i Karelen och Österbotten – men slogs tillbaka. En ny röd offensiv den 10 mars – mellan Bottenviken och Päijännesjön – siktade till att bryta igenom den vita fronten vid Vilppula. De slogs åter tillbaka och den röda offensiven förbyttes i en vit motoffensiv.

Under tiden hade de vita fått stora förstärkningar. Närmare ett hundratal svenska officerare och en svensk fribilligbrigad på över 800 man stred på de vitas sida. Den 18 februari anlände en förtrupp jägare med en stor tysk vapenlast till Vasa. Den 25 februari kom jägarnas huvudstyrka, ganska exakt 1 000 man. Det betyder att den vita armén får ett stort tillskott av krigsvana befäl – 400 av jägarna var officerare, resten var underbefäl.

Under hårda strider tränger den vita armén allt närmare Tammerfors som är omringat i slutet

⁴⁸ Kokko, Proletaarisen Vallankumouksen rintamilta, Leningrad 1935, s. 110-111.

av mars. Ett försök av röda trupper att söderifrån bryta inringningen misslyckas.

Haapalainen hade avsatts från sin post den 22 mars. I hans ställe bildade Adolf Taimi, Eino Rahja och Evert Eloranta en överbefälsstab på tre man. Försvaret av Tammerfors, som dittills letts av den ryske översten Svetsjnikov, övertogs av sågverksarbetaren Hugo Salmela, en stor militär begåvning som lyckades organisera de reträtterande röda styrkorna på nytt.

Den 28 mars stormar de vita de östra förstäderna, men deras anfall stoppas. Striderna fortsätter från gata till gata. Först den 6 april faller Tammerfors 10 000 röda tas tillfånga och avrättningarna börjar omedelbart.

När de vita koncentrerade sina styrkor till Tammerfors så visste de att tyskarna skulle gå till anfall mot de röda inom den närmaste framtiden.

Den 3 april på morgonen landsteg den tyska Östersjödivisionen under ledning av general Rüdiger von der Goltz vid Hangö på den sydfinska kusten.

Nu var den finska högerns gamla dröm uppfylld. De vitfinska nationalisterna var starkt tyskorienterade: Med det nya vapenbrödrskapet förstärktes drömmen om ett ”Storfinland” som skulle omfatta Östkarelen, Kolahalvön och enligt en del extrema förespråkare – delar av Sverige och Finland och Tyskland skulle tillsammans bli de dominerande Östersjöstaterna.

Det var den högsta härledningen i Tyskland som bestämt om interventionen i Finland. Där torde man ha flinat åt de storfinska planerna. För tyskarna var Finland framför allt ett strategiskt viktigt område, men också en blivande halvkoloni. Den 7 mars undertecknade den vite senatschefen Svinhufvud – som kapat en isbrytare och flytt från det röda Helsingfors – ett tvåårigt handelsavtal med Tyskland som var extremt fördelaktigt för tyskarna. Finland tvingades att ensidigt sänka sina tullar och tyskar tillerkändes samma rätt att driva näring i Finland som finska medborgare. Enligt ett hemligt tilläggsavtal måste Finland begära tysk sanktion för all export av förädlade trävaror – vilket i princip kunde innebära att Tyskland tog över hela produktionsresultatet och självt fastställde priset.

Detta kunde inte dämpa de vitas entusiasm för Tyskland. De konservativa började en stor kampanj för att göra Finland till ett kungadöme och sätta en tysk prins på den finska tronen. Att det inte satt en tysk kung i Finland vid årsskiftet 1918-19 berodde på det tyska nederlaget i första världskriget som tvingade de finska borgarna att se sig om efter nya vänner bland de segrande makterna.

Östersjödivisionen började slå sig fram mot Helsingfors, samtidigt som en ny tysk truppstyrka – detachment Brandenstein, 3 000 man – landsattes vid Lovisa för att skära av landsvägen mellan Viborg och Riihimäki.

Vid denna tid befann sig de bästa röda trupperna vid fronten i norr för att undsätta Tammerfors. De som fanns kvar i Nyland gjorde tappert motstånd mot de krigsvana och välutrustade tyskarna. Men utgången var given. Den 14 april föll Helsingfors.

När tyskarna närmade sig Helsingfors flyttade folkkommissariatet till Viborg där Kullervo Manner utsågs till militärdiktator. Man försökte samla de röda styrkorna till en ordnad reträtt över gränsen till Sovjet men det var redan försent. Den 15 april kapitulerade rödgardisterna i Åbo utan strid. Röda från hela västra Finland tog sina familjer med sig och drog i ett långt flyktingtåg österut. De fick hela tiden kämpa mot tyskar och vita. Tyskarna chockerades av de rödas förtvivlade stridslust. von der Goltz skriver i sina memoarer ”Meine Sendung in Finnland und im Baltikum”:

Om och om igen försökte de förtvivlade röda, rytande som lejon, dag och natt bryta sig igenom mot söder... kvinnor i byxor i främsta linjen, många ryska uniformer. Så kraftigt skulle knappast fransmännen ha anfallit som dessa fanatiska anhängare av barbariets nya evangelium.⁴⁹

Slutligen inringades de röda förbanden i mellersta Finland mellan Lahtis och Tavastehus. Vid Syrjäntaka tillfogade de tyskarna ett nederlag men lyckades inte bryta sig igenom. Den 2 maj kapitulerade de.

Viborg föll den 29 april sedan folkkommissariatet två dagar tidigare flytt med båt till Sovjet. Den 3 maj tog de vita Kouvola och den 4 kapitulerade Kotka och Fredrikshamn utan strid. Finland var vitt.

Den 16 maj tågade Mannerheim i triumf genom Helsingfors. Frihetskriget var över – den finska arbetarstaten var krossad.

Här brukar den vita historiebeteckningen sluta. Men den röda versionen har en fortsättning.

Omkring 6 000 röda hade lyckats ta sig över ryska gränsen medan omkring 80 000 – varav många kvinnor och barn – blev de vitas fångar. 67 788 av dem dömdes för lands, förräderi.

Den vita terrorn i Finland var den värsta Europa upplevt sedan Pariskommunen 50 år tidigare. Antalet offer för den har länge varit en stor stridsfråga i Finland. Den mest väldokumenterade studien i röd och vit terror i Finland under klasskriget publicerades i slutet av 60-talet av doktor Jaakko Paavolainen. Vi har tidigare nämnt att 1 649 vita föll offer för den röda terrorn enligt Paavolainens uppgifter. När det gäller den vita terrorn är det svårare att fastställa en exakt siffra eftersom endast 287 av de tusentals röda som avrättades hade dömts av domstol. Paavolainen uppger att 8 380 röda avrättades – dessa avrättningar är alltså dokumenterade och utgör en minimisiffra. Röda källor har angivit antalet avrättade till 14 604.

Av de nästan 70 000 röda som dömdes i snabbt upprättade ”högförräderidomstolar” fick drygt 65 procent tukthusstraff på upp till tre år. De övriga 35 procenten fick strängare straff – 555 dömdes till döden – och 60 000 miste ”medborgerligt förtroende” under en begränsad period. ”Högförräderi-domstolarna” bestod av två jurister, en officer och två ”redliga och oförvitliga medborgare”. Vad den senare formuleringen betydde kan läsaren själv räkna ut.

Medan rättegångarna pågick hölls de röda inspärrade i fångläger. Förhållandena i fånglägren var fruktansvärda, vilket framgår av rödgardisternas berättelser i denna bok. Raavolainen anger antalet ihjälsvulna och döda i sjukdomar till 11 783 – en siffra som han själv medger är för låg: Den bygger på statistik från 1919, den så kallade ”Sarlins tabell”. Denna statistik har hårt kritiserats av de röda – bland annat har man sagt att endast en fjärdedel av dem som dog i Ekenäsläget finns med i tabellen.

Om man uppskattar antalet offer till närmare 30 000 så kommer man förmodligen sanningen ganska nära. Detta ska alltså ställas mot de 1 649 offren för den röda terrorn!

I oktober 1918 benådades de röda som dömts till mindre än fyra års tukthus. Benådningen skedde knappast av humanitära skäl. Men det var dyrt att hålla fålar – även om man knappt gav dem någon mat – och industrin i Finland kunde inte fungera utan arbetare. I den numera helvita lantdagen umgicks man med stora planer på att sälja rödgardister till Tyskland som arbetskraft. Så här uttalade sig till exempel lantdagsmannen Kairamo den 31 maj:

... Som bekant fås nu för tiden kalisalt endast från Tyskland, varest sådant finnes i obegränsad mängd, men därifrån har meddelats att bristen på arbetskraft i hög grad försvårar beviljande av

⁴⁹ von der Goltz, Meine Sendung in Finnland und im Baltikum.

licens för export. Skulle dock så ske, att vi kunde använda ett par tre tusen krigsfångar för detta ändamål och om vi dessutom skulle lyckas erhålla nödigt tonnage, så torde det finnas goda förhoppningar därom, att denna för Finlands jordbruk synnerligen kännbara brist i tid bleve ens i någon mån avlägsnad. Jag ber alltså att få understöda denna åtgärd och hoppas, att utskottet jämväl tar i betraktande denna speciella omständighet.⁵⁰

Men Tyskland förlorade det första världskriget och någon krigsfångeexport blev inte av. Den vita terrorn väckte avsky även bland den borgerliga opinionen i de europeiska länderna – bland annat protesterade engelska "Times". De flesta röda fångarna släpptes under år 1918.

Flertalet av den grupp röda som lyckats ta sig över till Sovjetunionen bröt med socialdemokratien och grundade i augusti 1918 Finlands Kommunistiska Parti i Moskva.

Om partibildandet skrev Kullervo Manner tio år senare:

Den hårda skolan lärde dem som kämpat i revolutionen och medborgarkriget, de element som strävat efter bolsjevism i Finlands gamla arbetarrörelse att på socialdemokratins ruiner uppföra ett kommunistiskt parti, bygga det till ny ledare för arbetarklassens revolutionära kamp och till organisatör av segern.

Så gick det i Finland som Lenin har lärt att det ska gå i hela världen. När det är tid för proletariats diktatur skapas ett nytt parti, ett kommunistiskt parti. Under denna tid har alla objektiva och subjektiva faktorer mognat till detta stadium. Icke minst betydelse har det faktum att socialdemokratien avslöjat sig vara ickerevolutionär. Skapandet av proletariats kommunistiska parti är det viktigaste och största resultatet av Finlands arbetares revolutionära kamp.⁵¹

Alla delade emellertid inte Kullervo Manners uppfattning. En minoritet av de finska flyktingarna i Sovjet anslöt sig till de brittiska förband som kämpade mot Sovjetunionen i Murmanskområdet. De leddes av Oskari Tokoi. Många av dem anslöt sig senare till Röda Armén istället. Tokoi själv lyckades ta sig över till USA.

De högersocialister som inte deltagit i klasskriget satte genast igång att organisera det socialdemokratiska partiet på nytt. Liberala borgare hjälpte partiet att få tillbaka den egendom som beslagtogs av de vita. Det nya socialdemokratiska partiet dominerades av högersocialistiska idéer och förde en mycket hård ideologisk kamp mot det illegala finska kommunistpartiet. Klyftan mellan de båda grenarna av den finska arbetarrörelsen blev djup och det nya socialdemokratiska partiet som leddes av Väinö Tanner skulle komma att skriva ett ovanligt smutsigt kapitel i den europeiska socialdemokratins historia. Åtta år efter den stora slakten 1918 mottog Tanner som statsminister de vita segrarnas minnesparad den 16 maj. I slutet av 30-talet bildades en öppet nazistsympatiserande fraktion – "vägröjarna" – inom det socialdemokratiska partiet – som för övrigt satt i regeringen när Finland krigade på Hitlers sida mot Sovjetunionen. "Vägröjarna" tolererades av partiledningen, medan däremot "sexlingarna", sex socialdemokratiska riksdagsmän som motsatte sig kriget mot Sovjet, kastades i fängelse.

Det finska kommunistpartiet förblev förbjudet ända fram till Finlands nederlag 1944. Partiet vann ändå ett relativt stort inflytande inom arbetarrörelsen under 20-talet. Partimedlemmarna arbetade i fackföreningarna och i olika partibildningar till vänster om socialdemokraterna som regelbundet ställde upp i valen och lika regelbundet förbjöds. Den antikommunistiska lagstiftning som borgarna med hjälp av Lappofascisterna drev igenom 1929 betydde dock att partiets inflytande minskade.

⁵⁰ Citerat efter Tanner, De vitas våldsdåd i Finland, Helsingfors 1919.

⁵¹ Ur en uppsats i Suomen Luokkasota, USA 1928.

Finland förblev dock en borgarklassens diktatur ända fram till 1944. Skyddskårerna fortsatte att existera, som ett mellanting mellan ett hemvärn och en borgerlig klassarmé. Drömmen om ett ”Storfinland” levde stark: Bland annat gick finska förband 1919 till anfall mot Sovjetkarelen. De kastades ut av trupper som till stor del bestod av röda finska flyktingar.

I början av 30-talet terroriserades den finska arbetarklassen av en ultrahögergrupp som kallades ”Lapporörelsen”. Rörelsen – som ägnade sig åt att förstöra arbetarhus, tortera och mörda aktiva arbetare och för övrigt bära sig fosterländskt åt – stöddes ekonomiskt av den finska storfinansens och politiskt av de borgerliga partierna med P. E. Svinhufvud i spetsen. Tack vare detta stöd från de ”lagliga” borgerliga partierna lyckades Lapporörelsen driva igenom en benhård arbetarfientlig lagstiftning i Finland. Men rörelsen blev till slut alltför oregerlig till och med för borgarna: Efter ett illa planerat försök till militärkupp i Mäntsälä 1932 förbjöds Lapporörelsen.

Vi har i korta drag försökt teckna bakgrunden till och följderna av det finska klasskriget. Utan att känna till klasskriget är det faktiskt omöjligt att bedöma senare finsk politik och även relationerna mellan Finland och Sovjetunionen. När borgerliga historiker idag skrattar åt att Sovjetunionen 1939 kunde känna sig hotat av Finland – ”Lilla Finland !” så visar de bara att de inte känner till det gamla vapenbrödrskapet mellan Finlands vita och den tyska krigsmakten, att de inte känner till fascismens starka ställning i mellankrigstidens Finland och det ständiga talet om det Storfinland som skulle byggas på erövringar från Sovjet. Felbedömningar från sovjetisk sida under vinterkriget 1939-40 – som att man vägrade förhandla med någon annan regering än Kuusinens ”folkregering” i Terijoki – tyder på att man överskattade den finska arbetarklassens bitterhet mot förtryckarna efter 1918.

Den finska kommunistiska rörelsens traditionellt mycket starka bindning till Sovjetunionen har också rötter i klasskriget. För de vita segrarna i klasskriget var fosterländskhet och anti-kommunism synonyma begrepp. Mellankrigstidens finska kommunistparti var förbjudet – partiledningen verkade i 25 år i Sovjetunionen. Fascisterna i Akademiska Karelska Sällskapet manade till erövringskrig mot Sovjet – det var de finska kommunisterna som tillsammans med radikala socialdemokrater och andra fredsvänner som fick föra kampen för fredlig samexistens med Sovjetunionen. Sist men inte minst – det var Röda Arméns seger över Finland 1944 som över huvud taget gjorde det möjligt för en kommunistisk rörelse att existera legalt i Finland.

Detta är bara några exempel på hur viktigt det är att känna till klasskriget och dess följder för att kunna bedöma finsk politik. Men det finns en viktigare lärdom att dra.

Under 1900-talets början var Finland ett kulturellt föregångsland. Ute i Europa såg man Finlands humana, nationalistiska borgarklass som en utpost mot det tsarryska barbariet. Finland var det första land i världen som genomförde rösträtt för kvinnor. Finland hade när klasskriget bröt ut inte haft någon armé på 17 år. Den finska borgarklassen var pionjär på det passiva motståndets – eller ickevåldsmotståndets, som det kallas idag – område.

Många finska socialdemokrater, framför allt bland de intellektuella, trodde på den härskande klassens ädelmod och liberala sinnelag. Den finska bourgeoisieens klasskaraktär fick de lära sig förstå framför exekutionsplutonerna eller i svältlägren. Det är en gammal sanning att det inte finns någon mera rasande makt i samhället än en borgarklass som slagit ner en revolution. Det fick de finska arbetarna lära sig. Det skulle snart de tyska, ungerska och baltiska arbetarna få lära sig.

Den tyska kulturnationen blev 15 år senare Hitlers terrorrike. Den indonesiska nationella

borgarklassen som kämpade mot den holländska kolonialmakten i slutet på 40-talet sitter idag vid makten tack vare USA-imperialismens stöd – och den har hundratusentals kommunisters liv på sitt samvete.

Och USA, med sina stridbara och djupt rotade demokratiska traditioner, USA har genomfört ett fascistiskt terrorkrig i Vietnam, USA har stått bakom tiotals militärkupper mot folk i tredje världen som vågat resa sig för jord, bröd och frihet.

Vi i de skandinaviska länderna lever för närvarande i en lugn avkrok av världen. Det kan verka absurt att sätta likhetstecken mellan den svenska borgarklassen och till exempel den indonesiska. Icke desto mindre visar historien att varje borgarklass som hotats till sin makt förvandlats till en slaktarklass – för att använda de finska rödas benämning.

Till slut fick de revolutionära finska arbetarna lära sig att borgarklassen inte lämnar ifrån sig makten godvilligt, att en revolution måste förberedas väl och att man utan att tveka måste slå till i det rätta ögonblicket, då arbetarna och deras allierade är som starkast och borgarna som svagast. Det var en dyr lärdom – över 3 500 arbetare stupade i klasskriget och närmare 30 000 mördades efter det. Om världens revolutionära arbetare lär av nederlaget i Finland 1918 – då dog de inte förgäves.

Några fakta om den här boken:

De åtta intervjuer med före detta rödgardister som ingår i boken gjordes av Carsten Palmær och Lotta Eriksson i Helsingfors under första halvåret 1973. Vi har strävat efter att ta med mesta möjliga av intervjuerna, även sådant som inte direkt rör klasskriget. Vi menar att man kan förstå klasskriget bättre genom att känna till lite om vad som hände före eller efter det.

Ett tack till Före Detta Rödgardisters Förening (Entiset Punakaartilaiset R.Y.) i Helsingfors som givit oss stor hjälp, både med att själva ställa upp för intervjuer och med att skaffa oss nya intervjupersoner.

Det urval texter ur minnesskrifter osv. som ingår i boken har sammanställts av Raimo Mankinen. Där vi funnit det nödvändigt har vi försett texterna med en kort förklarande ingress. Ett tack till Maria Brommels, Aja Brunila och Gun Wasenius som översatt texterna.

Inledningen har utarbetats av Raimo Mankinen och Carsten Palmær gemensamt. Ett tack till Taisto Jalamo, Stockholm, för hjälp, kritik och värdefulla faktauppgifter.

Syftet med denna bok är som sagts tidigare att ge den röda sidans syn på klasskriget. Vi vill emellertid uppmana alla intresserade läsare att även ge sig i kast med den vita litteratur om klasskriget som man kan hitta på varje välförsett stadsbibliotek.

För att ge ett smakprov på den finska borgarklassens syn på sina motståndare har vi försett flertalet kapitel i denna bok med citat ur den vita lyrik som skrevs strax efter klasskriget. Vi har valt citat från två framstående finlandssvenska lyriker, Bertel Gripenberg och Jarl Hemmer. Läs - och tänk efter.

Stockholm-Helsingfors i augusti 1973

Carsten Palmær Raimo Mankinen

DEL 1: DOKUMENT

Ur rödgardismen

Yrjö Sirola

*”Det måste ske alltså. Till landsmansslakten
den röda hären går.*

*Tag tacken, fosterland, tag tack för vakten
vid rättens altare i hårda år.*

*Därute folken land och liv försvara
men Finland faller för sin egen hand.
Du frågar varför. – Det är följderna bara
av lögnen i vårt land.*

*Hur ha ej hetsare och svartmän smugit
i lögnens ärenden på mullvadsstig!*

Nu är fullbordat verket.

De ha ljugit ur jorden fram ett krig.

*De bryggde hatets kittel full till randen
och bjödo folket, och det skrek och drack.*

De fick i själen gift, gevär i handen.

Så gjordes folket till ett pack.

*En dag till doms ni alla skola stånda,
ni nidingar, som ljugit kriget fram,
ni som ert land har bragt i dödens vånda
och outplånlig skam!”*

Jarl Hemmer

Då historikern söker begynnelsefenomen i den finska arbetarklassens revolutionära utveckling fångas hans uppmärksamhet först och främst av begreppet Röda Gardet. Det var det finska proletariats lösenord så snart polisstatens tunga tryck lättade något och arbetarnas lungor fylldes med frihetens luft.

Vi minns novemberdagarna 1905. Högt svallade folkresningens våg. Förskräckt blev bourgeoisien. Med riktig klassinstinkt kände den att denna rörelse är farlig om den inte kan hållas i borgerliga händer. Därför kastade den sig i leken och förklarade rörelsen fem- ”nationell” – en ”nationalstrejk”. Och det första bekymret var ”ordning”. Studenterna mobiliserades och tillsammans med arbetarnas ordningsstyrkor bildade de ett ”nationalgarde”.

Men eld och vatten, proletariat och bourgeoisie, passar inte ihop. Arbetarna kallade sina styrkor ”röda garten” och då studenterna med vapen i hand gick emot dem uppstod benämningen ”slaktare”. De namnen blev historiska. De betyder nu klasser som står mot varandra och vaksamt håller ögonen på varandra, som båda förstår att kampen gäller liv och död. Den ena eller den andra!

Under Sveaborgsdagarna möttes åter det röda gardet och slaktarna. Redan utgöts blod. Som minnesmärke över borgarmaktens försvarare restes med allmänna medel en gravvård på

Lappvikens begravningsplats. I Malm restes en enkel grå sten vars inmejslade gevärsbilder påminde de fallna rödgardisternas efterlevande kamrater att man ännu skulle få gripa till vapen. Och i den ryska revolutionens långa äreminne lever också de som föll vid myteriet på Sveaborg.

I den tidens arbetarpress kan vi ännu se rödgardistbilder och revolutionsbilder och läsa artiklar som fått liv av rödgardistandan. Men sedan följde en tung tid. Den var inte tung bara därför att Finlands arbetarklass tyngdes av Stolypindiktaturens järnskatt till fromma för Finlands bourgeoisie. Den tiden lever i tungt minne därför att den finska arbetarklassens revolutionära vilja då höll på att bli enad. Den parlamentariska ”lagliga” socialdemokratin, ”arbetaridén” som använder ”moraliska medel”, valagitationen ”med psalmbok i handen” (som borgarna hånade), professionell tariff-spekulation och ”konsumenternas gemensamma bästa” som man försökte lura i folk genom andelsrörelsen – se där några yttre rubriker på försöken att förvirra klassmotsättningarna. Djupast sjönk vår ynklighet i krigstidens ”visa” försiktighet och efter marsrevolutionen nådde kompromissandan sin höjdpunkt.

Rödgardistandan sjöd i arbetarnas sinnen och de satte sig i rörelse då den stora islossningen började för två år sedan. Men andan frös på politiserandets kalla vatten. Klämmar med krav – Tokojs senat – Manners lantdag – arbetare- och studentmilis – och: Vänta! Vänta måste man verkligen. Förhållandena krävde det. Men inte gick arbetarna med på att vänta med armarna i kors. Kommunala kravaller bröt fram, smörrörelsen växte och ”vilda strejker” flammade upp runtom i landet. Och arbetsamt var det för bourgeoisien att lugna ned utbrotten, trots att den hade en ganska fosterländsk och till revolution ovillig socialdemokrati till sitt förfogande.

Då började en viskning gå från man till man: Det röda gardet måste bildas! I sanning, det var hög tid. Det var ju revolution och Kautsky lär i sin bok ”Samhällets revolution” att den första uppgiften i revolutionen är att beväpna arbetarna (vilket inte hindrar honom att nu stödja en regering vars främsta uppgift är att avväpna de revolutionära arbetarna).

Vad Engels hade uttryckt med orden ”den häda garantin för friheten är ett gevär i proletärens hand”, det förstod de finska proletärerna sommaren 1917 – precis som proletärer i alla kapitalistiska länder under liknande förhållanden har förstått det. Så började halvt i smyg organiserandet av de röda gardena. Men snart svällde de till en allmän rörelse, till en nödvändighet. Den sporrades av borgarnas skyddskårs-bestyr och man återfann ett ord som begravts av tio års damm – slaktare!

För det socialdemokratiska partiet blev bestyren med de röda gardena en stötesten och en förargelseklippa. Partiets höger anade en fara (för borgerligheten) och började mer och mer titta snett på rödgardismen. Ledningen för partiets center kunde inte förneka det berättigade i att arbetarna beväpnades. Det var ju helt enkelt en fråga om självförsvar. Men med detta avsåg man ingen aktiv revolutionär organisation. Därav namnet ”ordningsgarde”. Partiets medlemmar böjde sig för det namnet. En del av dem var verkligen för en defensiv politik och väntade sig resultat av lantdagen. Den mera upproriskt sinnade delen av partiet var inte så noga med det officiella namnet. Saken var viktigast och nu hade partiet faktiskt erkänt det oundgängliga i att arbetarna beväpnades. En halv eftergift hade rödgardismen vunnit och tillsvidare nöjde den sig med det. Men man och man emellan talade man fortfarande om röda gardet – naturligtvis.

Så blev det november, himlen mulnade igen och det låg åska i luften. De inre motsättningarna skärptes (Livsmedelsfrågan, borgarlantdagens ”trekungaaval”, den allt snabbare beväpningen av slaktarna) och exemplet från den proletära revolutionen i Ryssland var lockande. Nu förstår

vi att vi lät det tillfället gå till spillo. Försöket slutade i storstrejkens halvdanhet och i oklar splittring. Men i sak var tanken på ”ordningsgarden” begravd, även om namnet fortfarande användes. Nu hade det röda gardet faktiskt trätt fram (Resan till Saksaniemi, Kotkabornas rundtur osv.). Slaktare hade fängslats.

Man hade beträtt våldets väg – med våld avser jag användandet av revolutionär klassmakt, som skall skiljas från de huligandåd, det planlösa våld som också förekom. Och när våldets väg hade beträts – sade den proletära instinkten – så borde man ha fortsatt framåt. ”Vi har gått beväpnade på gatan”, sade rödgardisterna, ”och bourgeoisie har lagt det på minnet; nu väntar den bara på tillfälle till hämnd.”

Alldeles rätt gissat. Så var det. Nu rustade sig bourgeoisie med stor brådska – både militärt och politiskt. Skyddskårerna utrustades, man köpte vapen av ryssarna och beställde från utlandet, ”polisskolor” grundades i Österbotten, officerare mobiliserades och jägarna i Tyskland rustades för avfärd. Genom att knyta förbindelser och avtal med svenska slaktar-aspiranter och regeringskopplet i Tyskland förberedde man sig politiskt. I hemlandet stack reaktionen upp huvudet på ett alltmer irriterande sätt. Också de blygsamma reformlagar som Manners lantdag genomfört stryptes. I frågan om livsmedelsinspektionen uppträdde senaten direkt provocerande. Borgartidningarna och lantdagstalarna vräkte smuts över den ryska militären, de röda garderna och det socialdemokratiska partiet. ”Ordning” blev reaktionens paroll.

Var för sig och motvilligt började nu de tre linjerna i det socialdemokratiska partiet på allvar ta form. Rödgardisterna förstod att de nu måste förbereda sig på att handla själva. I Åbo höll de faktiskt makten i sin hand genom milisen. I Helsingfors intog röda gardet general-guvernörens tidigare residens och till intervjuare från borgartidningarna sa gardets representanter rent ut att de inte stödde parlamentarismen. Ja, enligt vad man vet så fanns det i rödgardistkretsar runtom i landet en rörelse som ville förbereda revolutionär verksamhet.

Inom partiets höger började klara motståndare till rödgardismen framträda (Huttunen m.fl.). Man ställde frågan ”röda gardet eller socialdemokratiska partiet?” – vilket betydde att frågeställaren hade så snäva politiska ramar att den rödgardism som redan existerade, som var revolutionär och även beredd på aktiv verksamhet, inte längre rymdes inom dem. Och i lantdagen började denna riktningens representanter tala om en ”ordentlig ordningsmakt”.

Partiets center uppträdde vacklande och t.o.m. splittrad (då det inte fanns någon egentlig centergrupp måste man bedöma enligt de tendenser som kom i dagen). Partiledningens högra flygel trodde att man skulle kunna klara sig ur krisen genom en demokratisk nyorientering, genom att kuva Svinhufvud och bilda en kompromissregering. Detta var också syftet med förslaget att bilda en flygande poliskår under lantdagens kommando. Ett uttryck för samma anda var uppfattningen att tiden inte var lämplig för revolution varför den – eftersom nederlaget var säkert – måste uppskjutas till vilket pris som helst.

Nu kan man säkert bedöma vart denna ståndpunkt skulle ha lett. Om den finska bourgeoisie inte hade fått Tysklands stöd i ryggen så skulle den ha tvingats ty sig till ”demokratin”, dvs. lämna ordningens trygghet i händerna på agrarer och högersocialister. Dessa skulle då ha hamnat i samma ställning som Scheidemann och Noske, som bödlar skulle de fått slåss mot de röda garderna. Och centerns högerflygel skulle ha fått spela Kautskys och Haases roll: I ord skulle den ha kritiserat regeringen, men i praktiken skulle den gett den sitt stöd. Den ståndpunkten skulle alltså ha lett till förräderi mot arbetarklassen.

Men partiledningens vänsterflygel började redan vid jultiden förstå att det var omöjligt att lösa

krisen på fredlig väg. Därför närmade sig vänsterflygeln de röda gardena, försökte främja deras beväpning och stabiliseringen av deras ledning – fast inte heller den förmådde göra det med tillräcklig energi. Detta närmande stärkte banden mellan röda gardet och partiledningen och ledde till att man då slaktarna gick till angrepp faktiskt kunde ställa upp en helgjuten front.

Med glädje och hängivenhet gick de bästa trupperna i röda gardet – som förklarats för statsarmé – i strid och gjorde sin plikt. Bristerna i militär beredskap försökte man ersätta med övningar och kurser. Kriget självt blev den bästa läraren. På vissa fronter kunde man redan märka organisation och koncentration av ledningen. Om tiden tillåtit – dvs. om inte utländska slaktare från alla håll kastat sig över ”det Röda Finland” – så skulle vi snart ha haft en röd armé som bekämpat påträngande slaktare och t.o.m. gått till attack.

Också politiskt skulle händelsernas egen logik ha pressat oss framåt. Proletariatets diktatur skulle ha blivit allt fastare och t.o.m. mot sin egen vilja skulle den ha vinglat in på den kommunistiska vägen. Illusionerna om ”allmänt folkvälde” skulle ha skingrats. Men så gick det inte. Historiens övermäktiga krafter tillfogade Röda Gardet ett tungt nederlag, så tungt att misströstan uppstod. ”Finlands arbetarrörelse är begravd för långa tider framåt” suckade många. ”Och detta åstadkom ert upprorsäventyr”, hånade Tanners och Ryömäs gäng och tillade: ”Inser ni nu att hela bestyret med det röda gardet var ett fel, ett brott?”

Men det inser inte de revolutionära proletärerna. Rödgardismen är inte död. Den vita terrorns grymma framfart, fånglägrens dödsfasor och reaktionen som följde på dem – vad har de betytt? – De har betytt att *rödgardismen till fullo har bevisat sitt existensberättigande.* (...)

Ur ”Vapaus” 22.2 1919.

Makten åt arbetarna – proletariatets diktatur måste utropas

Hannes Järvimäki

*”Det ruttnar i landet. Stanken står
ur tallösa smittonästen.
Folket förvandlas, allt vidare når
den asiatiska själapesten.
Ondskan sår, ondskan sår
frön för den frodiga
vanvettsblodiga
stundande skördefesten.*

*När skall du komma, du vilddjursfest,
då helveteseldarna tändas,
då landets sista räddade rest
av heder i blod skall skändas.
Allt vi ägt mest heligt och bäst,
mäktar du härja det,
mäktar vi värja det?
Hur skall den festen ändas?”*

Jarl Hemmer

Situationen före klasskriget

Så uppkom Arbetarnas Ordningsgarden (röda gardet)

Redan tidigt uppmärksammade arbetarna och de fattigare bönderna kejsarmaktens fall och slaktaraktivisternas verksamhet vid Finska Vikens kust. Det rådde brist på livsmedel. Förmögna storbönder som hade livsmedelslager uppträdde fräckt, vilket retade befolkningen som levde i nöd. Då tillverkningen av krigsmateriel upphörde slungades stora mängder arbetare till de arbetslösa armé. Hunger, nöd, elände och slaktargardenas fräcka uppträdande tvingade småbönderna och arbetarna att framträda mot bourgeoisien med allt klarare krav. Åtminstone i dessa trakter¹ var det verkligen inte fråga om att ta statsmakten helt i arbetarnas händer under den första tiden. Snarare föreställde man sig ett samarbete i regeringen där platserna ”opartiskt” skulle delas med borgarna – en sådan föreställning tycktes hägra främst på landsbygden. Först genom jordbruksarbetarnas och industriarbetarnas strejker, vid vilka beväpnade slaktare redan uppträdde som strejkbrytare, öppnades ögonen på de nödlidande arbetarna och bönderna. Vid ett möte på Kaisaniemifältet den 12 maj 1917 väcktes tanken på att grunda Röda Gardet. I början av juli började på centralfrontens område hemliga röda garden uppstå vid arbetarföreningarnas sida. Riktlinjerna för deras verksamhet drogs upp av kamrater som hade arbetarnas förtroende. Då Röda Gardet i Kotka stad och på andra orter officiellt hade låtit mobilisera de organiserade kamraterna uppmanade den 20 oktober partikommittén och LO:s fullmäktige arbetarorganisationerna att bilda arbetarnas ordningsgarden på alla orter. Då behövdes ingen agitation för att få någon att gå med i röda gardet. Man meddelade bara att där och då mäts, vägs och registreras, och så bildades kompanier liksom av sig själva. Voi den kamrat som vågade säga att detta stod i strid med socialdemokraternas taktik. Han fick minsann höra var han hörde hemma. Nu bildades röda garden runtom i Finland. Man bör lägga märke till ett allmänt fenomen. Arbetarna ville inte kalla sig vid det namn, ”arbetarordningsgarden”, som partikommittén antagit. Vid ordningsgardenas allmänna möten, till exempel, talades det helt instinktivt bara om röda garden. Storstrejken 1905 och framför allt myteriet på Sveaborg 1906 hade helgat namnet 'röda gardet' åt arbetarnas väpnade organisationer. I det namnet fanns ett klart uttryck för klasskampandan.

Bourgeoisien i Finland började grunda officiella befälsskolor för slaktargardena under namn av ”polisskolor” osv. Samtidigt började de lokala röda gardena på centralfronten eftertrakta vapen. Ungefär i oktober–november började krav och uppmaningar att skaffa vapen droppa in till partikommittén. Dessa krav kunde den i varje fall inte uppfylla. De garden som hade förbindelser med den ryska militären lyckades få en del vapen genom den: Det gällde bland andra de röda gardena i Kotka, vid Kymmene bruk och i Lahtis.

Då arbetarnas centralråd, stödda av beslutet från LO:s representantmöte, utlyste storstrejk från och med natten till den 14 november bestämde det samtidigt ordningsgardenas viktigaste uppgifter under storstrejken. Till centralfronten kom följande befallning:

Arbetarordningsgardets uppgifter

Arbetarordningsgardets lokala ledande kommitté bör på varje ort tillsammans med gardets högste befälhavare utarbeta en detaljerad aktionsplan för gardet med hänsyn tagen till lokala förhållanden och styrkeförhållanden.

Till arbetarordningsgardets allmänna uppgifter hör ordningens upprätthållande; arbetarmilisen ansluter sig till ordningsgardena. Dessutom a) håller gardet dag och natt tillräcklig vakt på

¹ Detta område blev senare den sk. centralfronten, ett stort sammanhängande frontområde i Kotkatrakten.

landsvägarna, b) arresterar personer som befinner sig göra farliga förberedelser mot arbetarna, c) beslagtar spritförråden på orten, oberoende av om de finnes i restauranter, i klubbar eller hos enskilda, d) hindrar spridande av lögnaktiga påståenden, e) verkställer andra uppdrag som tilldelats det av gardets ledande kommitté, arbetarnas revolutionära central-, distrikts- och kommunråd.

För skadade bör gardet ha en sjukvårdsavdelning som ombesörjer att läkarhjälp och sjukplatser anskaffas.

Provanterning för gardets manskap: Varje medlem i gardet måste själv sköta om sin mat-anskaffning och därför skall vakttjänst ordnas regelbundet. Om outhärlig gemensam provianterning beslutar kommunrådet.

Storstrejkeveckan ställde på detta sätt de röda garderna på olika orter inför bestämda uppgifter. Över hela landet skötte arbetarna angelägenheterna på sin ort, avväpnade slaktarna osv.

Oktoberrevolutionen i Ryssland och storstrejken i Finland överraskade bourgeoisien. I slaktarboken "Finlands frihetskrig", del III, sid. 124, skrivs: "Då strejken kom i november var man helt oförberedd på den." Det betyder att de ännu inte fått sina blodsgarderna i skick. De hade t.ex. inte hemkallat yrkesslaktarna, jägarna i Tyskland. "överbudtaget, tvekade regeringen", säges det vidare, "att ta det steg som för eller senare måste tas, nämligen att vända sig till den tyska regeringen för att få hem jägarna som en beväpnad

Det är alltså inte att undra på att man framför allt inom det röda gardet ansåg att det röda gardet var den kraft som satte stopp för slaktarnas strävanden. Om rödgardisterna och arbetarna på landsbygden hade känt till de olika linjer som började komma till uttryck på Arbetarnas Revolutionära Centralråds möte den 17 november så skulle de arbetarmassor som vid denna tid hade makten på landsbygden ha uppmuntrat den linje som stödde bildandet av en arbetarregering. Massorna skulle ha fört denna linje fram till arbetarnas diktatur. På detta tyder också en del händelser vid centralfronten.

Då arbetarnas centralråd beslöt avsluta storstrejken reste sig arbetarna på centralfronten nästan som en man mot beslutet. I Kotka, Lahtis och Lovisa sliter man från estraden ned talare som stöder beslutet att strejken skall avslutas. Kotka och Kymmenedalen föreslår partikommittén parollen "Makten åt arbetarna – proletariatets diktatur måste utropas" och lovar att genast sätta 1000 man i rörelse. Vid det extra partimötet den 26-27 november beslöt man att rensa garderna. Då de revisionistiska elementen inom partiet förklarade att de som skulle rensas ut var de som stödde röda gardet, dvs. de hårda elementen, de som krävde väpnad klasskamp så vägrade de flesta arbetarna att godkänna beslutet. Som en uttalad protest mot detta kallade garderna sig själva 'röda garden'. Samtidigt gav partikommittén order om att de vapen som soldaterna överlämnat till arbetarna ofördröjligen måste lämnas tillbaka. Men inte heller denna befallning åttlyddes på centralfrontens område. I Kotka gick gardets representanter till den ryska militärkommittén för att fråga om de måste lämna tillbaka sina vapen. Ryssarna svarade: 'När vi gav dem åt er var det inte alls meningen att de skulle hämtas tillbaka. Överlåt dem bara inte i orätta händer.' Samtidigt uppmanade de rödgardisterna att hålla noga vakt tills stunden var inne.

Den 30 november förrättade partikommittén val av Arbetarnas Ordningsgardens Centralråd. Detta tillfredsställde inte de röda garderna. Och eftersom de röda garderna inte hade någon högsta ledning började de olika avdelningarna verka självständigt. De verkställde razzior efter vapen, beslagtogs livsmedel, hjälpte till vid lokala strejker osv. Då sammankallade partistyrelsen ett representantmöte för arbetarnas ordningsgarden den 16 december i Tammerfors.

Syftet med detta möte var att skapa en gemensam ledning för arbetarnas ordningsgarden där partiledningen hade fullständig övermakt. Till mötet hade partisekreteraren Matti Turkia släpat representanter för nykterhetsföreningar och alla möjliga organisationer som man visste stödde partikommittén. Med deras hjälp slog han blå dunster i ögonen på mången representant från landsbygden. Genom detta skärptes motsättningen mellan de två linjerna. Mötesförhandlingarna var ganska stormiga. Där uppträdde mot varandra instinktiv bolsjevism – den beteckningen började användas då – och mensjevism, den linje som motsatte sig revolution. Partikommitténs ståndpunkt segrade vid detta möte. Med 121 röster mot 79 fick partiet bestämmanderätt över gardet. Fastän minoriteten inlade protest mot detta beslut så önskade man att den lojalt skulle underkasta sig då detta var nödvändigt för att skapa en enig, stark organisation. Men det önskade resultatet, enighet och ökad auktoritet för partikommittén inom gardet, uppnåddes inte.

Striderna om den politiska linjen började rasa överallt. Rödgardisterna är i minoritet men förbereder jordmånen tills man den 6 januari i Helsingfors antar stadgar för det röda gardet på grundval av den linje som minoriteten i Tammerfors fört fram. Vid detta möte var närvarande också representanter från landsbygden, bl.a. från de trakter som senare skulle bli centralfronten. De stadgar som godkänts på mötet sänds ut över landet för godkännande i alla distrikt. På så sätt sprider sig gardenas splittring över hela landet. Till offentligheten gavs alltför knappa och rentav vilseledande uppgifter om denna splittring. Till landsbygden meddelades endast att en hop människor som var missnöjda med den dåvarande ledningen för ordningsgardet i Helsingfors hade gått ur och grundat ett eget s.k. ”rött garde”. I kända offentliga redogörelser hävdade man att dessa rödgardister var de som åstadkommit splittringen och att de bara strävade efter egen nytta. Vid slutet av 1917 kom landsbygdsarbetarna till större klarhet om röda gardets verksamhet genom de agitatorer som gardet sänt ut. Därefter fick Helsingforsgardets linje allmänt stöd också i centralområdet. Och från och med detta är Helsingfors' röda gardes högkvarter, ”Smolna”, de röda gardenas högsta beslutande och rådgivande instans ända fram till klasskrigets utbrott. Då bildar Finlands arbetare och de fattiga bönderna en enhetlig, stark kamporganisation som kröns med namnet ”röda gardet”. Till stor del på grund av grälen om den politiska linjen förblev gardet utan militär skolning.

ur ”Händelserna på centrala fronten” av H. Järvimäki ur antologin 'Punakaarti rintamalla', utg. i Sovjetkarelen 1929.

Bakom den vita fronten: Varkaus och Isalmi

Vid frontbildningen i början av februari kom det stora brukssamhället Varkaus i Savolax i östra Finland att ligga bakom de vita linjerna. Varkaus hade ett stort och handlingskraftigt rött garde och det tog flera veckor för de vita att inta samhället. Först den 21 februari föll Varkaus.

Efter de rödas kapitulation började massavrättningarna omedelbart. En del av de skjutna vräktes i floden. Enligt röda källor tog man genom lottning bland stadens arbetare ut var tionde man som sedan arkebuserades, vare sig han varit rödgardist eller inte.

Antalet offer för Varkausmassakern är svårt att beräkna: Kommunistiska och socialdemokratiska källor brukar ange mellan 400 och 450 personer som ett minimum. Paavolainen medger endast 93 dokumenterade avrättningar.

Följande berättelse – hämtad ur Suomen Luokkasota – berättar mer om utvecklingen under

1917 än om vad som hände under klasskriget. Vi har tagit med den därför att de händelser den beskriver torde vara typiska för ett finskt brukssamhälle under 1917.

Det ”trekungalet” som nämns i texten om Varkaus syftar på den regeringsform med tre riksföreståndare som borgarna försökte införa strax före storstrejken.

Berättelsen från Isalmi i norra Savolax ger en god bild av förvirringen bland de rödgardistavdelningar som hamnade norr om fronten.

Snabbskiss från fabrikena i Varkaus 1917

Arbetsförhållandena

Under krigsåren blev Varkaus ett av Finlands mest betydande industricentra. Främst skedde denna tillväxt tack vare produktionen av krigsmateriel. Maskinverkstaden och skeppsdockan tillverkade båtar och annat krigsmateriel. T.o.m. i massafabrikens lokaler hade man stora mängder bombsvarvar vid vilka 100 kvinnor tillverkade förintelseredskap.

På grund av den ryska statens förehavanden byggdes samtidigt en giftgasfabrik som blev färdig på sommaren 1917. I denna arbetade mellan två- och trehundra arbetare.

Samtidigt byggdes även en fabrik för sulficellulosa och papper samt en stor mängd bostäder för arbetare och herremän. överallt var arbetet i full gång. Den ryska februarirevolutionen påverkade arbetarnas liv som ett blixtnedslag.

Inom krigsmaterielproduktionen avstannade allt arbete. Arbetare kastades från sina arbeten utan uppsägningstid. Det dröjde några dagar innan arbetet började rulla igång igen. Den provisoriska regeringen meddelade nämligen snabbt att tsarregeringens beställningar skulle göras färdiga. Byggandet av två kryssare påskyndades till och med. På samma sätt skyndade man på arbetet på gasfabriken.

Arbetsituationen var åter som förut. Efter den avgörande kampen fick arbetarna lön även för den tid då fabrikena inte varit i gång.

I slutet av sommaren försämrades arbetsituationen märkbart. Då gasfabriken blev färdig fick de flesta arbetarna respass. Samma sak hände på de andra fabrikena som tillverkade krigsmateriel. Bombsvarvarna stoppades. Båtarna blev färdiga och nya beställningar gjordes inte. De viktigaste byggnadsarbetena på pappers- och cellulosafabriken var slutförda. På samma sätt minskade produktionen inom byggnadsindustrin. Strax före storstrejken i november var arbetslösheten skriande.

Ännu på vårvintern var livsmedelssituationen ganska uthärdlig. Visserligen fick man inte på alla platser de varor man hade rätt till, även om man hade ransoneringskort. Men man fick köpa mer av svarta börshandlare och av bönderna i trakten, till höga priser. Efter februarirevolutionen tillsattes en ny livsmedelsnämnd som hade arbetarmajoritet. Den började strama åt svartabörshandeln. Mot slutet av sommaren växte bröd- och mjölkköerna. Arbetarkvinnor och barn svimmade ofta av trötthet då de köade många dygn i sträck. Situationen försvarades genom sabotage och provokationer från fabriksaffärens föreståndare Ryhänen. Han spred falska rykten om livsmedelsdistributionen och fick på så sätt arbetare att vänta förgäves. På grund av denna skamlöshet fick Ryhänen en bajonett i bröstet under klasskrigets första dagar.

På landsbygden agiterade borgarna för att bönderna skulle gömma säden och inte ge den till livsmedelskommittéerna. Spekulanter fick priserna att skjuta i höjden vilket ledde till att arbetarna – av vilka en stor del ännu var utan arbete – inte hade råd att köpa mer livsmedel.

Framåt vintern blev förhållandena allt sämre.

Organisationsverksamheten

Efter februarirevolutionen organiserade massorna sig. I några branscher tillhörde hundra procent av arbetarna fackföreningarna. Det hände ibland att arbetare som vägrat skriva in sig i facket blev skjutsade på porten av sina arbetskamrater som krävde att de skulle säga upp sig. Medlemsantalet i fackföreningarna var högt och man tog aktiv del i det fackliga arbetet. Första maj la man fram krav på åtta timmars arbetsdag. Svaret blev nekande. Genom några dagars strejk drev man igenom kravet. I spetsen för arbetarnas politiska och ekonomiska kamp stod "Arbetarorganisationernas Riksdag". AR bestod av 32-36 valda representanter i proportion till avdelningarnas medlemsantal (oorganiserade arbetare hade inte rätt att välja representanter). AR valde inom sig en verkställande kommitté som bestod av fem man. Denna kommitté ledde arbetet i alla avdelningarna. AR hade stor betydelse, den var central för alla avdelningar och samordnade alla del-

frågor som t.ex. ledning av strejker, löne- och livsmedelsfrågor, representantval m.m.

Man hade även kontakt med landsbygden. Arbetarföreningar, fackliga avdelningar för jordbruksarbetare och ungdomsavdelningar bildades. Man höll programaftnar och skickade talare till de programaftnar som jordbruksarbetarna anordnade.

Storstrejken i november

Den 13 november höll AR sitt sedvanliga plenum. När dagordningen var genomgången meddelade kamrat Autio att han hade fått ett telefonsamtal från Helsingfors som beskrev en alltmer kritisk situation som kunde leda tillorstrejck. Därför uppmanade han "riksdagens" medlemmar att stanna kvar och vänta på vad som skulle hända. Samma meddelande sändes till den grupp ordningsgardister som var på övning. Vid midnatt kom ett telefonsamtal från Helsingfors. Landsorganisationen hade utlystorstrejck i hela landet.

Man satte genast ut strejkvakter som tillhörde det lokala ordningsgardet på de viktigaste platserna som t.ex. vid fabriksportarna, på järnvägsstationen, på polisstationen, på telegrafan och på andra strategiska platser. Många patruller cirkulerade även på fabriksområdena. Från granngårdarna anlände snart flera ordningsgardister utrustade med hagelbössor och andra jaktvapen. Jag minns inte om AR gav order till patrullerna att vapen skulle tas i beslag. Dock insamlade patrullerna under nattens lopp en ansevärd mängd vapen. Bland annat tog man handeldvapen från kaptenen på Leppävirtabåten samt även från två passagerare. (Kaptenen hade först gjort motstånd men sedan givit sig.) På samma sätt väckte man herrarna på fabriken och tog deras hagelbössor och handvapen med all ammunition.

På morgonen den fjortonde var alla patruller beväpnade. Man hade t.o.m. överskott på vapen. Överskottsvapnen användes senare till skjutövningar. På dagen höll de organiserade arbetarna ett stort möte. 1 500 arbetare deltog. Andlöst lyssnade man till kamrat Autios tal där han framförde de krav som de organiserade arbetarna ställt på Finlands borgare: Lag om åtta timmars arbetsdag och upphävande av riksdagens beslutade regeringsform (trekunga valet). Han beskrev hur nu den tid började då Finlands arbetare hade makten då de följde de ryska arbetarnas exempel. Talaren möttes av stort bifall. På mötet valdes enorstrejckskommitté (av organiserade arbetare). Man bör nämna att disponent Göös från Ahlströms fabrik vid slutet av mötet bad om lov att få delta i mötet. Han meddelade att man hade grundat en skyddsskår och föreslog att denna skulle förena sig med arbetarnas ordningsgarde till en organisation. Han försäkrade att skyddsskåren inte satte sig emot arbetarnas strävanden. Däremot hade den

grundats för att ryssarna inte skulle få plundra hem och döda kvinnor och barn m.m. Han meddelade att han för detta ändamål hade reserverat sex gevär och några handvapen. Naturligtvis antog inte mötet hans förslag utan gav strejkkommittén i uppdrag att söka reda på dessa vapen. De avhämtades snabbt. De hade varit gömda i disponentens källare. (På grund av denna händelse avsattes Göös från sin post omedelbart efter storstrejkens slut. Han måste lämna Ahlströms fabrik.)

Ordningsbrigaden

hade grundats redan tidigare. Men medlemsantalet torde i början ha varit omkring hundra man. Man bedrev inte mycket verksamhet. Nu under storstrejken växte medlemsantalet kraftigt och man hade övningar alla dagar i Folkets Hus. Man grundade ett speciellt ”dödskompani”, i vilket de allra modigaste, de som inte var rädda för att dö, fick skriva in sig. Detta kompani gjorde även en resa till Jorois. Därifrån hade meddelats att slaktarna höll övningar på en gård. Då de kom dit hade slaktarna slunkit iväg, men på gården fanns rikligt med säd som hade gömts. Detta fynd fördes till Varkaus. En liknande skörd fick kompaniet i Kangaslampi. Även där hade slaktarna försökt grunda ett läger.

Ledarna i ordningsgardet var valda. De modigaste och mest aktiva bland dem var kamraterna Peltonen, Vasarainen och Koistinen. Vid den stora avrättningen i Varkaus 1918 fälldes de av slaktarnas kulor.

Milisen

tillsattes först under storstrejken. Detta torde ha skett därför att polisen var avlönad av fabriken. Under storstrejken avsattes polisen och milisen tillsattes i dess ställe. I början av storstrejken bad polischef Anttila och fabriken kontonist Myller storstrejkkommittén om en båt med manskap. Med den skulle de hämta fabriken pråmar på sjön Saimen så att de inte skulle bli kvar i isen under vintern. Då de fått båten for herrarna till Tavastehus och meddelade båtmanskapet att de skulle gå och äta. Efter någon timme återvände de till båten med ett hundratal beväpnade slaktare. Båtmanskapet lösgjorde snabbt båten och for till Varkaus för att meddela stor-

strejkkommittén vad som hade hänt. Följande dag hade Anttila redan återvänt till Varkaus. Då ordningsgardet sändes för att hämta honom till förhör flydde han upp på vinden. Därifrån tvangs han komma ned. Trots uppmaningar tog han inte händerna ur fickorna och talade mycket oförskämt. Då varnade en medlem av ordningsgardet honom genom att avlossa sin pistol. Anttila föll till marken. Då pojkarna märkte att näsan hade förskjutits en aning och ansiktet övertäckts av blod så undersökte de inte mera saken utan trodde att detta räckte. Men Anttila hade enligt sin egen utsaga spelat död.

Herrarna tog hand om sin egen. De förde honom till läkare i Tavastehus och efter några dagar stod han åter i spetsen för sitt slaktargarde. På vintern 1918 anföll samme Anttila Varkaus och efter erövringen var han en av de största bödlarna.

Både milisen och dess chef uttogs ur arbetarnas ordningsgarde. Man kan säga att makten låg helt i de organiserade arbetarnas händer under storstrejken. Ett exempel på hur herrarna ”högaktade” denna arbetarmakt är följande: Alltid då herrarna ville gå någonstans eller då de nödvändigtvis måste utföra något arbete kom de personligen och hämtade en passersedel. Det verkade som om de gång på gång hittade på skäl att komma och se efter vilka av medlemmarna i storstrejk-kommittén som arbetade.

Varje dag hölls stora möten för de organiserade arbetarna vid vilka man klargjorde situationen

enligt de uppgifter man fått. Man var på gott humör och trodde på seger.

Storstrejken slut

Det möte därorstrejken avblåstes blev mycket stormigt. Kamrat Autios förklaringar hade man alltid hört på med intresse. Men då han nu måste framföra meddelandet attorstrejken skulle avslutas utan att lantdagen hade godkänt den röda senaten ville massan inte gå med på att strejken skulle avblåsas. Hans anförande avbröts ofta av rop och allmänt oväsen.

Diskussionen räckte många timmar. Om bara "Helsingforsherrarna", så kallades nu arbetarnas ledare, varit närvarande så hade de fått veta hut. Och detta visste allt kamrat Autio då han försvarade planerna på att avblåsa strejken. En stor del röstade mot.

Fabrikens direktion gick inte omedelbart med på att betala lön för strejkdagarna. Samtidigt meddelade direktionen att den skulle ta tillbaka de arbetare som ville börja tjänsten igen en och en. Under hot om strejk tvingade man dock direktionen att betala lön och ta tillbaka alla arbetare i deras forna tjänster.

På detta sätt slutadeorstrejken den 20 november. Men konflikter uppstod mellan direktionen och arbetarna eftersom herrarna bojkottade de ledande arbetarna. Man flyttade dem till de sämsta arbetena och avskedade dem till och med.

Efterorstrejken uppkom två fraktioner i arbetarorganisationen. Till rödgardistfraktionen hörde nästan utan undantag alla de som varit med i ordningsgardet.

Då frihetskriget började gav Varkaus arbetare inte frivilligt makten åt slaktarna utan tog först makten själva. Det fanns inte mer än hundra gevär, men efter slaktarnas första anfall fick man mer än femtio vapen till. Man hade också brist på patroner. Även ammunition togs från slaktarna. Men samtidigt tillverkades vapen och ammunition i fabriken. Bland annat förfärdigades två kanoner och ammunition till dem. Med dem sköt man på slaktarna.

Slaktarna var mycket starka, ca 15-20 000 man beväpnade med gevär och kanoner medan däremot de rödgardister och arbetare som försvarade fabrikerna i Varkaus endast var mellan 2 500 och 3 000 man. Stora delar av dem saknade vapen och ammunition. Dessutom hade man ingen kontakt med andra rödgardister. Därför bröts till slut det hjältemodiga motståndet.

Efter slaktarnas seger utbröt ett fruktansvärt mordraseri. Redan samma natt och påföljande dag arkebuserades 400450 människor. Andra fängslades och av dem fick de flesta förbli i fångenskap.

Frihetskriget blev mycket ödesdigert för proletariatet i Varkaus, men de som överlevde förstår allt klarare hur slaktarna segrar och vilda medel man måste använda för att bekämpa dessa vilddjur. H. A.

Revolutionsminnen från Isalmi år 1918

Efter februarihändelserna 1917 började man även i Isalmi instinktivt sätta upp arbetarordningsgarden. Men mer ordnade blev de först 1917 på hösten. Man höll övningar, men skjutövningar förekom nästan inte alls. Det berodde på att inte ens ledningen hade mer än några handeldvapen. Gardet hade många medlemmar men saknade en militär ledning. På revolutionsrådets förslag hade man valt en ledare samt avdelnings- och plutonchefer. Man hade heller inget samarbete mellan grupperna i olika byar. Entusiastiska var pojkarna nog. Jag minns hur över hundra pojkar anmälde sig till stormtruppen med följande ord: "Skicka oss till vilket arbete som helst, vi står till er tjänst." Många dagar kom pojkar från byarna till undertecknad. De bad om råd och sade att de stod till vårt förfogande. De bad om vapen.

Vapenfrågan blev alltmer brännande då vi såg att slaktarna började samla sina trupper och hålla hemliga övningar. Dessutom fick slaktarna hemliga vapensändningar och jägarledare. Under LO:s representantmöte på hösten försökte undertecknad framföra detta. Jag underhandlade bl.a. med kamrat Ali Aaltonen som försäkrade att ett tåg med vapen skulle komma direkt från Petersburg. Längs spåret skulle vapen delas ut till gardenas medlemmar. Så vi väntade – men inga vapen kom. Vi skickade vår representant till ett möte med Kuopio läns rödgardister. Som färdkost gav vi dem en uppmaning att understryka vikten av att skaffa vapen. Även från detta möte kom ett positivt löfte. Men därvid blev det. Vi fick en sträng order: ”Vi måste ha order från gardets länscentral.” Vi började bli nervösa av att vänta – desto mer då vi trott på kamrat Aaltonens ord och försäkrat trupperna att vapen skulle finnas för oss då vi behövde dem.

Situationen utvecklades snabbt. Herrarna blev alltmer framfusiga. Det låg spänning i luften.

I slutet av januari fick vi besked om att slaktarna i söder börjat röra sig. Klasskriget hade brutit ut. Snart stred man redan på många olika orter. Även vi försökte skärpa vår aktivitet. Vi förstärkte vår bevakningsstyrka med nya ordnings-gardesmedlemmar fast vi ännu var utan vapen.

Till vår glädje damp det ner en gevärslast i undertecknads hem. Men dessa gevär var ämnade för Kajana och männen som hämtade gevären behövde hjälp för att föra dem vidare. Vad hjälpte det. Jag for med. Vi försökte ordna saken så bra som möjligt. Gevären kom lyckligt fram. Eftersom jag var ordförande i det lokala revolutionsrådet tänkte jag mer än andra på att skaffa vapen från Kuopio. Man beslöt att jag följande morgon skulle fara dit och skaffa vapen. Jag framförde mitt ärende på distriktskontoret i Kuopio. Då fick jag veta att man inte gav vapen så där utan vidare. Man måste nämligen betala för dem. Där stod jag med öppen mun. Det var ett oväntat besked. Jag fick ett pris på gevären och med det återvände jag. Samma kväll framförde jag beskedet på revolutionsrådets möte. Jag föreslog att man skulle använda kommunalorganisationens pengar till att köpa vapnen. För dessa pengar skulle vi i alla fall få hundra gevär. Dock blev beslutet negativt. Efter mötet diskuterade vi genast med kamrater som tyckte att vi borde skaffa dessa vapen. Vi beslöt att jag skulle skaffa dem på egen risk. På så sätt beslöt vi att beväpna oss.

Men händelserna utvecklades snabbt. Slaktarna i Kuopio fick en vapensändning. Det ändrade situationen i Kuopio helt och hållet. Då jag kom dit fick jag veta att man nu inte utlämnade röda gardets gevär åt andra förrän man beslutat om man skulle kriga eller ej. Först om man hade beslutat att inte slåss så skulle man dela ut alla 500 gevären till glesbygdsgarderna. Man röstade för strid. Och där stod jag. Jag återvände med tomma händer. Jag var ledsen och skamsen men vad hjälpte det. Då jag kom hem framförde jag en ny plan. Den var följande: Eftersom vi är fler ”ställer vi till bråk” med slaktarschacket i trakten och tar deras vapen. Har vi inga andra vapen så får vi använda störrar. Detta förslag fick inte tillräckligt stöd. Man var inte emot det i princip men beslöt att vi skulle vänta på order från högre ort.

Vi fick veta att våra slaktare skulle få vapen med tåget från Kuopio. Vi överföll tåget med gardets pojkar utan att ha frågat revolutionsrådet. Vi ville att vapnen skulle hamna i rätta händer, om det inte skedde frivilligt så fick det ske genom strid. De röda pojkarna fick en del av vapnen, men det var bara delar till maskingevär. De andra delarna hade redan farit vidare till Kajana. Vi skickade ett käckt gäng gossar till Ka-jana. Vi gav dem order att ta kontakt med ordningsgardet där och se till att man överföll slaktarnas högkvarter, seminariet, och tog slaktarnas vapen samt de resterande maskingevärskdelarna. Försöket lyckades inte ty Kajana-bornarna var inte överens med oss. Och så gick den vapenförsändelsen genom våra fingrar till

herrarna. Våra pojkar fick fem gevär av ordningsgardet i Kajana. Med dem kunde vi nu undervisa en del av våra pojkar. Samtidigt med våra bekymmer för vapnen skickade vi också en avdelning av våra pojkar till Kiuruvesi. Därifrån hade vi fått besked att slaktarna fått vapen antingen från Uleåborg eller Brahestad. Men vi saknade militär kunskap och det gjorde att även den här uttryckningen blev barnslig. När de lämnade byn började våra pojkar skjuta blint för att demonstrera. De anföll inte heller slaktarnas vapenförråd fastän slaktarna lämnat förrådet vind för våg då de hörde våra pojkar skjuta. Pojkarna återvände tomhänta. Och det dröjde inte länge förrän slaktarna flyttade vapnen från sitt högkvarter – till stort fördärv för arbetarna.

Så började striden i Kuopio. Dit koncentrerade slaktarna sin övermakt. De hade samlat trupper från ett stort område, ända från Kajana till och med. Slaktarna i Isalmi blev också fräckare. De tog övertaget. De behärskade trafiken och deras patruller gick på stadens gator. I Isalmi fanns det således två staber och två patruller samtidigt – våra och slaktarnas.

Kuopio isolerades. De budbärare vi sände kom inte fram utan blev tillfångatagna. En enda kamrat hämtade information söderifrån. Det var en av våra pojkar, kamrat Kalle Ruotti som senare dog. Han kom genom fronterna ända från Viborg. Han berättade om striderna i Kuopio och på de södra fronterna, bland annat i Kouvola, utredde de våra stridskrafter och deras planer på att ta sig ända bort till oss. Med stöd av den information vi fått gjorde vi upp våra planer och beräkningar.

Vår pojke berättade att herrarnas telegraf- och telefonlinjer ofta skars av och att banan var uppbruten på några ställen. Vi skaffade dynamit och andra sprängämnen och skaffade metallskrot m.m. Av det förfärdigade vi hemgjorda bomber. Vi planerade att en vacker dag spränga slaktarnas högkvarter i luften.

Med spänning väntade vi på att få förena oss med väpnade rödgardister. Vi spanade mot skyn, ty kamrat Ruotti hade berättat att de våra också hade flygplan. Men händelserna i söder utvecklades inte så som vi önskade utan vår front förblev stående. Slaktarna var i Kuopio. Efter erövringen av Kuopio fick de i lugn och ro fara till olika platser och sopa bort oss. Vi fick höra att slaktarnas krigståg var på väg och att de hade gjort arresteringar vid olika stationer längs banan. Det var den 10.2 och vi hade just möte med revolutionsrådet från klockan 11 på morgonen till klockan 18. Vi diskuterade situationen och kom fram till att det skulle vara barnsligt att hålla fast vid den ståndpunkt vi dittills haft – strid. Vi måste besluta ifall vi skulle ge oss eller skingras. Vi beslöt att de som skulle bli de första offren för herrarnas hämnd skulle skingras. Jag vill här säga att det fanns folk bland oss som inte trodde att herrarna var sådana vilddjur som de senare visade sig vara. De påstod att herrarna inget ont gjorde.

En del av oss for i alla fall och en halv timme senare överföll slaktarna folkets hus. Det var den 10 februari klockan 15.30. Slaktarna var många hundra till antalet. Alla kamrater som var i huset tillfångatogs. I den röran fick de inte tag på en enda av de mera framstående kamraterna. Först senare, efter en lång jakt, blev många fast. Slaktarna transporterade först sina fångar till Kajana. Där gjorde de folkets hus till fängelse för att skända det. Där anordnade de små tillställningar då fångar pinades. Hit samlade slaktarna flera hundra av våra mest aktiva bondekamrater från grannbyarna. 150 av dem måste sitta fångna under lång tid. Efter några dagar hämtades våra Isalmikamrater tillbaka från Kajana och fängslades i folkets hus. Slaktarna gjorde sina undersökningar. En del dödade de genast, resten måste stanna en lång tid i slaktarnas fångelser. Man bör väl även nämna att det förekom arresteringar vid stationerna norr om Isalmi. Undertecknad såg tillsammans med en kamrat hur ett slaktartåg

anlände till Soinlahti station. Vi såg hur de genast anföll kamrat Huotari med flera och förde dem som fångar till slaktarnas vagnar. Vi beställde en skjutskarl och i lätt förklädnad for vi österut. Vi lämnade slaktarnas verksamhetsfält bakom oss och tog oss ända till Sovjetryssland. Efter det visste vi inte vad som hände i hemlandet.

Ur Suomen Luokkasota, Historia ja Muistelmia. Redigerad av A. Halonen, utgiven i Wisconsin, USA, 1928.

Den finska arbetarstaten

Arbete utan herrar

Då de ledande herrarna vid firman Rob. Huber försvunnit i obekanta öden beslöt Folkkommisariatet att arbetena skulle sättas i gång för statens räkning å nämnda inrättning. Arbetarna valde sinsemellan män att leda arbetena. När nu arbetena var i gång utan herrar beslöt jag gå och se hur det gick till. I den ändan gick jag till inrättningen. Under och mirakel! Arbetarna går på som hade de elden i hämlarna på sig, remmarna viner, hjulen rullar, hamrarna dånar och varje man står vid sin svarv noga efterseende att svarven får taga endast en viss spån av järn- eller messingsröret. Varje avdelning tävlar att få utföra så mycket arbete som möjligt.

Jag frågade varför sådan brådska rådde. En arbetare gav mig till svar:

- Nu har vi förpliktelser, därtill angenäma förpliktelser att göra arbete, och övervaka att arbetet utförs väl och snabbt, ty vi arbetar i vår egen affär och är fria arbetare. Nu har vi ingen piska bakom oss.
- Men då ni inte har några herrar, vem ombesörjer mottagning och avsändning av beställningarna?
- Vi ombesörjer detta själv med tillhjälp av därtill utsedda personer.
- Nå vem gör upp ritningar då ingenjörerna saboterar?
- Nog kommer de snart tillbaka då de finner att det inte går så bara att stjälp folkregeringen.
- Tror ni er vara i stånd att hålla produktionen lika stor som förr?
- Till och med större, då man får göra den erfarenheten att det går bättre om mästarn inte jämt hänger efter en.
- Lycka till då eftersom ni är så säkra på er sak.

Ur Arbetarnas Notisblad 24.2. –18

Kommunal arbetarmakt

Genom den revolutionära folkmakten har arbetareklassen tagit i sina händer den högsta statsmakten. Genom revolutionsrörelsen råkar nya maktställningar i arbetarnas händer eller underordnas arbetarnas kontroll. De därigenom uppkomna åliggandena, får arbetareorganisationerna övertaga. Dessa är också redan skolade att inträda på tomma poster som uppstår vid borgarklassens trädskande. Särskilt lämpliga äro organisationerna att under revolutionstiden temporärt handha arbetena i kommunal- och länsstyrelserna, där deras besättande anses passande och nödigt. Där dessa inrättningar övertages av arbetarna, må följande synpunkter tagas i betraktande och tillämpas:

- 1) Arbetarnas kommunalorganisation i varje kommun och kretsorganisation i varje län är den

enda demokratiska organisation som kan handha den ifrån borgarklassen tagna makten.

2) Kommunalorganisationen använder sin makt så att den på sina möten eller bland sina medlemmar med allmän omröstning avgör de ärenden som den enligt stadgar eller särskilda beslut icke lämnat åt arbetarnas representantråd, kommunalrådet eller kommunalstyrelsen.

3) Arbetarnas representantråd eller kommunalrådet bör taga i sina händer den makt som innehafts av kommunalfullmäktige.

4) Kommunalorganisationens styrelse tar hand om de uppgifter som i städerna tillhört magistraten eller drätselkammaren och på landsbygden kommunalnämnden.

5) Länsstyrelsernas åligganden omhändertas av de soc. dem. kretsstyrelserna i respektive läns huvudstäder med all nödig hjälp av samma läns övriga kretsstyrelser.

6) De soc.-dem. kretsarna bildar ett länsråd.

Helsingfors den 1 februari 1918.

Finlands Folkkommisariats kommissarie för inrikesärenden: E. Haapalainen

Ur Arbetarnas Notisblad 4.2 –18

Revolutionsdomstolarna i Finland år 1918

Revolutionsdomstolarnas praktiska verksamhet

I de flesta kommuner verkade revolutionsdomstolarna enligt direktiv från juridiska avdelningar. I stället för den hatade borgerliga rätten, som hade – och i Finland fortfarande har – sin grund i 1734 års lag, där hjärtlösa borgardomare och blodsugarjurister med sina borgarrådsmän och bondenämndemän i århundraden suttit och förtryckt arbetare och torpare – i stället för den kom nu de valkiga arbetarnas egen rätt. Och arbetarnas rätt dömde enligt arbetaruppfattning.

I det följande skall jag ge ett par beskrivningar av hur våra revolutionsdomstolar arbetade. Först en skildring av kamrat *R. A. Aarnio*, som var allmän åklagare vid Helsingfors revolutionsdomstols I. avdelning. Han har skrivit den för denna artikel:

”I den del av Finland som var under det vita slaktarväldet rasade Mannerheims blodiga terror. Där slaktades obehäpnade arbetare, där fängslades hela arbetarbefolkningen och dess egendom stals. Och bakom den röda fronten provocerade bourgeoisien oansvariga element att intrigera för att störta den röda regeringens och andra revolutionsorgans auktoritet och makt. Det var nödvändigt att snabbt bilda revolutionsdomstolar. I Helsingfors valde stadens Arbetarorganisationens representantskap – de organiserade arbetarnas råd – revolutionsdomstolens I. avdelning; senare valdes dessutom en andra och en tredje avdelning.

Revolutionsrätten verkade enligt socialistisk uppfattning och rättskänslan bland folkets djupa led. Den visade inte barmhärtighet, men önskade heller inte hämnd. Ansvarig för sin verksamhet var domstolen inför den revolutionära maktens organ, närmast Arbetarorganisationernas representantskap.

Den på religiositet grundade vittneseden avskaffades. Vittnena skulle inför rätten uttala: 'Enligt mitt samvete försäkras jag inför rätten att jag talar sanning, utan egen fördel eller annans påtryckning.' Den som vittnade falskt dömdes till frihetsstraff. Den anklagade hade rätt att utse vem som helst till sin försvarare, med undantag för personer som vid samma tidpunkt själva stod under åtal. Allmänne åklagaren, svaranden eller hans befullmäktigade hade rätt att

vädja till höga rätt om de var missnöjda med domen.

Domstolen beaktade noga vad som låg bakom den anklagades brott, i vilka skolor han gått, hurdan hans ekonomiska och samhälleliga ställning var, hur den anklagade skrapat ihop sin förmögenhet, vad hans eventuella fattigdom berodde på osv. På Helsingfors stads Revolutionsdomstols I. avdelning var det i varje fall endast två yrkestjuvar som klagade över att de blivit illa behandlade eller tvingade till bekännelser under förhören.

Endast om anklagelsen förts i bevis utdömde revolutionsdomstolen straff. Det högsta straffet för ett politiskt brott var 12 års tukthus och beslagttagande av egendom. För fabrikskapitalister, enskilda och bolag var det högsta straffet förverkan till staten av industrins fasta och lösa egendom. Anklagelser mot fabrikörer, aktiebolag och godsägare avgjordes i rätten också om den svarande som fått stämning inte infann sig för att svara. Största delen av dessa storkapitalister fanns bakom de vita linjerna; de som fanns på de röda områdena var aktiva kontrarevolutionärer. I allmänhet försökte hela bourgeoisien få industrin och kommunikationerna att stanna, få ekonomin på fall och tvinga arbetarna till sväldöden. Dessa borgarnas planer omintetgjordes av revolutionsrätten och andra revolutionsorgan. I större delen av det röda Finland var t.ex. den tunga industrin i gång fast inbördeskriget rasade i närheten.

Det förekom också många brottmål, men de – främst stöldfallen – var ett arv från tiden före revolutionen. Ty under revolutionstiden förekom förvånansvärt få brott i Helsingfors fast bourgeoisien nog försökte provocera oansvariga element att störa ordningen. Civilmål hann rätten knappast med; det förekom ett par skilsmässofall och någon bekräftelse av ingånget äktenskap.

Den arbetande allmänheten följde i stor utsträckning med domstolssammanträdena och den visade i allmänhet att den godkände domarna. Också i småborgerliga kretsar väckte revolutionsrätten aktning.”

Att revolutionsdomstolarna arbetade sämre på landsbygden visar följande skildring av *Kotkatraktens revolutionsdomstolar*.

I flera kommuner grundades revolutionsdomstolar först i slutet av mars. De hade ofta förutom ordförande, skrivare och allmän åklagare också en allmän försvarare. Dessutom förekom *stämningsmän* som vanligen hade till huvuduppgift att övervaka ordningen.

Vid stöld, rån och andra egendomsbrott tillämpade domstolarna ofta principen om villkorlighet; allmänna kvinnor dömdes till straffarbete. I allmänhet behandlade domstolarna på landsbygden – t.o.m. under revolutionens sista veckor – många och alla slags egendoms- och civilmål.

För försäljning av beslagtagna livsmedel och för överskridande av prisgränser dömdes bönderna till böter – 100500 mark. Undanhållen och upptäckt spannmål dömdes förverkad. En livsmedelsgulasch kom undan med 1 000 mark i böter.

Stora bolag, som Halla och Karhula, som inte efterkom Folkkommisariatets beslut om att löner för storstrejkstiden skulle betalas ut, dömdes att betala lönerna. Dessutom dömdes styrelsemedlemmarna och direktörerna till 5 000 marks böter. Som jämförelse kan nämnas att Finlands Andelshandlars Centralförbund (SOK) i Helsingfors för samma brott dömdes att betala lönerna samt 20 000 mark i böter.

Hallabolagets personal som gick i sabotagestrejk dömdes till avsked och vräkning ur bolagets

bostäder. För liknande sabotage dömdes i Helsingfors ett tjugotal posttjänstemän till ett års fängelse. I Kotka dömdes lärare som saboterade till avsked från sin tjänst.

I ett fall – i Itis – dömdes en hemmansägare för delaktighet i mord på en arbetare och annan kontrarevolutionär verksamhet till 1 000 marks böter. I Miehikkälä lämnades en bonde som anklagats för kontrarevolutionär verksamhet i ”villkorlig frihet”. Samma revolutionsdomstol gav samma dorn åt en bonde som visat sig vara det vita gardets rapportör och medhjälpare. Anjalaprästens son lämnades som kontrarevolutionär ”under lokal övervakning”.

På flera ställen dömdes gårdar vars ägare flytt förverkade till staten. I Viborgs landskommun dömdes två redaktörer till fängelse till krigets slut och 1 000 mark i böter för aktivt bistånd till slaktarna. Likaså fick en magister frihetsstraff och böter på 3 000 mark. Han var skyldig till ”ett fruktansvärt utgjutande av brödrablod”. På samma sätt dömdes i Kotka en bonde och en kamrer till fängelse så länge kriget varade.

Ovanstående skildringar ger en bild av revolutionsdomstolarnas verksamhet. Allmänt sett gav de på landsbygden mildare domar än i städerna. Man kan lägga märke till att bönderna dömdes ganska mildt vid revolutionsdomstolarna i Kotkatrakten. Det må i detta sammanhang nämnas att bönder och småbrukare i Kymmenedalen i början knappast alls deltog i röda gardet; men under revolutionens slutskede kunde man märka en förändring då de småningom började ansluta sig till det röda gardet.

Ur ”Järnvägen i arbetarnas händer”

(Sivenius skildrar först hur de borgerligt sinnade ämbetsmännen vägrade att infinna sig till arbete sedan de röda tagit makten.) ... Denna uppfattning av klasskrigets början får en vanlig man i ledet som plötsligt – som så många andra – knuffas fram för att leda ett ämbetsverk som herrarna lämnat. Författaren till dessa rader fick på grund av sitt gamla yrke order om att börja ordna järnvägens affärer. Den första februari for jag i sällskap med några kamrater för att se om det fanns någon på järnvägsstyrelsen. Ingen ”tirehtööri” (direktör) hade behagat svara på telefon. Då vi kom dit träffade vi endast några vaktmästare samt några kvinnor, kanske tre stycken. Då de sistnämnda förklarade att de hellre ville ge sig av än fortsätta arbetet, fick de fritt göra det. Vaktmästarna sade inte upp sig. Då vi sedan började undersöka rummen märkte vi att allt var på sin plats. Men alla lådor och skåp var låsta. De måste öppnas med dyrk eller brytas upp. Denna åtgärd var nödvändig då det inte var många av de forna tjänstemännen som – trots meddelande – lämnade sina nycklar. Man måste nämligen börja verksamheten enligt de gamla reglerna, använda de gamla blanketterna och i viss utsträckning t.o.m. de gamla stämplarna innan sakerna ordnats i nya banor. Också i detta avseende hann man vidta åtgärder.

Självklart måste man samla ihop ett ämbetsmaskineri. Därför infördes i tidningarna en annons om detta. Det kom också rikligt med ansökningshandlingar, men de sökande var i allmänhet unga och oerfarna och hade knappa skolkunskaper. Herrar ämbetsmän, som naturligtvis också läste annonserna narrade några av sina enfaldiga gamla tjänare, som sådan tidsandan nu var torde ha mist de sista resterna av sitt förstånd, att gå och söka arbete. Samtidigt som detta bevisade hur omoralisk den bildade klassen var, var det också ett grovt skämt med de olyckliga, som i alla fall var outhärliga slavar för herrarna. Vem skulle annars ha fött och klätt dem eller städat åt dem om inte dessa hade gjort det?

Vi klarade oss dock ur svårigheterna då vi fick ansvariga befäls personer för olika uppgiftsgrupper. Dessa ansåg det som en hederssak att få sin avdelning i så mönstergillt skick som möjligt och så rullade hjulen i blotta harmen. Det var stor brist på telegrafister över hela

linjen. Men en lycka i olyckan var i alla fall att de inte alla strejkade från början. Vi fick tid att utbilda nya. Så fort vi hade fått ihop lärarkrafter startade en kurs. Efter några veckor började telegrafister utexamineras därifrån så vi kunde redan börja sända.

Då sedan cirka 250 personer var i tjänst på centralämbetsverket så var alla kontor i gång utom kontrollkontoret och statistikkontoret. För dem hade vi inte ens dragit upp några riktlinjer. På kontrollsidan fanns inte en tanke på att göra ändringar men på statistikkontoret hade det kunnat bli fråga om rätt avsevärda arrangemang.

Alla huvudmän och medhjälpare på avdelningarna arbetade som besatta under dessa tre månader. Ingen klagade över sin stora arbetsbörda fastän arbetsdagen aldrig begränsade sig till tio timmar utan regelbundet var sexton timmar och vi ibland, då sakerna så krävde, vakade hela natten. När som helst efter dagens arbete kunde man ringa till järnvägsstyrelsens råd, ty telefonen anslöts nattetid alltid till en apparat vid ordförandens säng. Allmänheten togs emot nio timmar per dag och det kom många besökare. Största delen hade en klar glädjetår i ögonvrån då de steg in i rummet och gratulerade. Utländska delegationer på genomresa, som tittade in i olika ärenden, var också nöjda med behandlingen och sade öppet att de finska revolutionärerna överallt var dugliga karlar, vänliga, ärliga och artiga. Mycket bestörta blev socialdemokrater från Sverige då de under sin resa till Petrograd inte heller fick ge drickspengar åt dem som burit deras saker eller åt den järnvägsbetjänt som placerats i deras vagn. Denne hade avböjt drickspengar med motiveringen att han uppbar månadslön från järnvägsstyrelsen. Detta var i de svenska socialdemokraternas ögon ett så stort under att de blev nyfikna på mannens person och lön. Då den järnvägsman som utsetts att följa dem senare berättade att denne bärare var ordförande i järnvägsrådet och hade samma lön som en konduktör så minskade inte svenskarnas förvåning, utan de bad ödmjukt om ursäkt.

Ovanligt många personer rörde sig i alla fall i järnvägsrådets lokaler. Bland dem märktes nyfikna snokare och aktivister som ruvade på hemliga planer. De kom i uppdiktade ärenden. De hade alla ett gemensamt – deras uppträdande avslöjade dem i grund. En enda, en estnisk telegrafrevisor, lyckades genom bedrägeri skaffa sig förtroende. Han hann trassla till en del trådar i Åbo och Toijala innan Tammerforsborna upptäckte honom och överlät honom åt milisen.

Telefonverket var i alla fall hela tiden sorgebarnet. Det torde ha funnits sidoleddningar så samtalen kunde helt säkert avlyssnas och t.o.m. avbrytas. Felet hittades inte slutgiltigt då man inte heller lade så stor vikt vid att söka det.

Självklart var under denna tid arbetsbördan tung för alla funktionärer med stort ansvar. Detta ledde till flera avskedsansökningar. Men det ledde inte till något resultat för tiden var svår överallt och var och en fick vara nöjd som det var. Därför avslogs också undertecknads avskedsansökan av folkkommisariatet.

Helsingfors station var den viktigaste i Finland. Den fick som vanligt bära den tyngsta bördan av trafiken. Och den fyllde också sin uppgift bra. Det kom inte ett enda klagomål från något håll. Lokkarlarna fyllde sin plikt på ett utomordentligt sätt, likaså verkstaden. De enda som intrigerade något var konduktörerna. En gång hade röda gardet druckit upp mjölken för dem så att de inte fick köpa sin vanliga skvätt i Riihimäki. Då kom dessa herrar förgrymmade till rådet. De förde så mycket liv om mjölken att den förre direktören säkert skulle ha kastat ut dem. Men nu fick de fritt ge utlopp åt sin energi och till slut gick de nöjda efter att ha skakat hand. Det blev väl knappast mer ordning på deras mjölkhistoria av detta. I varje fall kunde rådet inte ingripa, även om det hade velat, på grund av den förvirrade situationen.

Vid ett annat tillfälle uppstod villervalla på grund av att löneutbetalningen försenades då man inte fått pengar från banken i tid. Tjänstemannakåren vid Helsingfors station kom i samlad tropp till kassan för att föra oväsen. Då de som satt i gång oväsendet togs till enskilt samtal så fanns det i alla fall snart inga bråkstakar alls. Också de mest högröstade förstod att man inte kunde få pengar genom att skrika om nu banken en gång inte kunde ordna saken.

I bakgrunden började t.o.m. de forna ämbetsmännen mumla om att de inte hade fått järnvägens livsmedelskort. Men de förstod i alla fall att de inte hade någon rätt till sådana då de olagligt, utan uppsägning, som rymlingar hade lämnat sina platser. Det här mumlet vände sig alltså egentligen mot dem själva, liksom också ”vräkningen” av dem. Rådet skulle knappast ha beslutat att vräka dem om det inte hade fått mottaga skarpa förfrågningar om hur mycket järnvägsstyrelsen fick i hyra av sina forna tjänstemän som ännu bodde och eldade i järnvägens hus. En del av dem torde ha hunnit flytta innan Helsingfors hotades, men några torde också ha stannat för att vänta på det som sedan också skedde, nämligen kuvandet av de röda i den beryktade erövringen av Helsingfors.

Ur Artturi Sivenius mer omfattande manuskript ”Flyktingminnen från Sovjetryssland”, översatt ur Suomen Luokkasota.

Minnen från storstrejken och inbördeskriget 1917-18

Atte Vihriälä

Virdois socken var den nordligaste plats där strider utkämpades under inbördeskriget. Att fronten bildades i Vaskivesi by i nämnda socken kanske delvis berodde på att det var den nordligaste plats på landsbygden i vilken det fanns ett starkt rött garde redan under storstrejken. Där blev slaktarna inte herrar.

Jag anslöt mig till röda gardet i Virdois kyrkby före storstrejken i november. Under storstrejken kontrollerade vi telefoncentralerna och andra viktiga platser. Dag och natt ordnade vi vaktpatruller på vägarna i hela kyrkbyn med omnejd, på broarna och i centrum. Vi beslagtogs slaktarnas vapen, prästen inberäknad, och de stänkade av förtrytelse. Vi var situationens herrar i ordets fulla betydelse. Socknarna norrut, Alavus, Ahtäri och andra, var i slaktarnas våld.

Under storstrejken fick vi inte telefonkontakt från Virdois norrut. Då vi ringde till Alavus central fick vi en grov svordom till svar. Vi var beväpnade bara med hagelbössor och jaktgevär, men vi var inte rädda för slaktarna, även om vi skulle drabbat samman. Allt som allt bestod röda gardet i Virdois av 280-300 man under dessa dagar. Sedan kom bud att strejken var slut och att man skulle återgå till arbetet. En inre instinkt sade oss alla att strejken inte borde ha slutat, att någonting var på sned. Anföraren för vårt röda garde (Viherkumpu) sade också på det sista mötet i Virdois Folkets hus att allt går i stöpet. Och vad hade den här strejken för betydelse. (Han dödades sedan rått av slaktarna i Tammerfors.) Vid Arbetarföreningens hus fick slaktarna sina vapen tillbaka och redan under de närmaste dagarna började de beväpna sig.

Ungefär en vecka efter storstrejken sammankallade slaktarna under namn av ”medborgarmöte” ett stort möte i ungdomsföreningens hus i Virdois kyrkby. Vi, gossarna i röda gardet, ordnade ett möte i Folkets hus tre timmar tidigare. I grupper om tio och tio gick vi till slaktarnas ”medborgarmöte”. Vi lyssnade till deras tal. Storslaktaren Martti Pihkala skulle grunda en ”brandkår”. Jag frågade vad de i så fall skulle med gevär till, eld släcker man ju med brandspruta. Vidare frågade jag var deras gud höll till, då också prästen tycktes vara där

och de sade att också gevär skulle komma att behövas. Svaret var: ”Ryssarna far bort ur landet och bränner allt, därför behöver vi gevär.” Jag gick fram med tidningen Työmies till ordföranden och bad att han för mötet skulle läsa en artikel där alla förbjöds att gå med i de slaktargården som grundades under namn av brandkårer, ty de riktade sig mot arbetarnas liv och egendom. Jag minns denna händelse väl. Ordföranden för medborgarmötet var prästsonen Eino Carlstedt som senare for fram som en veritabel slaktare (han var stabschef). På mötet uppstod ett vilt larm på grund av artikeln som denne slaktare tvingades läsa upp. Salen var proppfull med människor. Med möda lyckades ordföranden ropa: ”Mötet förklaras upplöst.” Vi rödgardister sökte efter Pihkala men han lyckades fly i sin bil. Vi sjöng Arbetarmarschen och var åter herrar.

Sedan samlade slaktarna sina krafter i smyg. Och vi såg nog hur situationen förändrades. Vi anmälde detta till Tammerfors, men därifrån kom inget svar. Dyrbara månader gick till spillo och röda gardet i Tammerfors sände oss ett medde lande: ”Håll ögonen på slaktarna.” Jag for till Tammerfors för att arbeta. Jag meddelade röda gardets ledning hurdan situationen var. De svarade: ”Vi har själva mycket att göra här, inte hinner vi nu tänka på sådant.”

Inbördeskriget bröt ut.

Då inbördeskriget bröt ut anslöt jag mig till maskingevärskompaniet i Tammerfors. Vi var på övning varje dag. Vi undervisades av ryska och estniska underofficerare. Till övningsgruppen hörde cirka 130 man. De tränade oss bra om man betänker hur kort tiden var.

De första dagarna i februari kommenderades jag tillsammans med två kamrater till fronten i Suodenniemi. Där pågick hårda strider, men i allmänhet var slagen som vanligt dagsarbete: De började på morgonen och slutade på kvällen. Den mest betydande sammandrabbningen ägde rum i mars och där fick slaktarna ordentligt på pälsen. Vi omringade dem från sidorna och slog dem så de måste gå 8 kilometer bakåt. Omkring 55-60 slaktare blev kvar på slagfältet. I oordning drog de sig tillbaka ur sina fina ställningar mot Lavia och vi förföljde dem cirka 5 kilometer. Också vi förlorade omkring 20 man. Vi lämnade ett gott tillfälle outnyttjat då vi inte förföljde dem längre. Redan såg vi prov på slaktarnas råa dåd. Bredvid kyrkogårdskapellet i Suodenniemi låg kropparna av 15 skjutna arbetare. En del var nakna och genomborrade av bajonetter. En skinnhatt hade slängts över en kamrats könsorgan och hans mage var uppfläkt. Vid landsvägen låg arbetare som dödats i stor brådska. Dem hade slaktarna inte hunnit ta med sig. I brådskan hade allt lämnats i en enda röra i husen de varit i; t.o.m. ett fältkök puttrade på en gård. Anförarna satte ut vakter i byn. Följande dag bildades en cirka fem kilometer lång kedja och en ny front uppstod. Men chansen att i grund besegra slaktarna och få dem i full förvirring var borta. På morgonen gick vi åter i ställning med våra maskingevär och samma ständiga arbete – striden – började.

Jag kommenderades att hämta maskingevärsremmar och reservdelar från staben (i Suodenniemi fanns tre maskingevär). En av de sista dagarna i mars for jag till Tammerfors. Tåget anlände till Tammerfors klockan elva. Där rådde fullständig villervalla. Stora rödgardistkolonner marscherade in i staden. Då jag gick till staben såg jag röda gardet från Vordois. Då jag frågade dem vad som hänt ropade pojkarna: ”Vi kommer från fronten i Kuru.” Överallt retirerade våra trupper: Från Vilppula, Manninen, Väärinmaja, Kuru osv. Jag gick till staben och fick patronband och reservdelar från tekniska institutets arsenal. Samma eftermiddag klockan fyra red jag till stationen. Där fick jag höra att jag inte längre kunde komma tillbaka. Slaktarna hade skurit av vägen. Björneborgsfronten var isolerad Tammerfors var omringat. Rödgardisterna hade retirerat mer än 30 kilometer varje dag. Så hade det gått med den fronten, stämningen var dystrare än dyster.

Slaktarna drog snabbt ihop sin kedja allt snävare. Vi började redan höra deras artilleri från Aitolahti. Det gick hett till i Orivesi, Aitolahti och Messuby. Den 29 mars höll vi ett möte där vi enhälligt beslöt att ta emot slaktarna på bästa sätt. Jag tog en ny ”maxim” och till kamrat fick jag en viss T. H., som hade övat tillsammans med mig i det förra maskingevärskompaniet. Vi hamnade i kedjan i Kalevankangas. Slaktarna bombarderade oss så hårt med sina kanoner att vi inte kom åt att skjuta under det dygnet. Ännu såg vi bara enstaka slaktare. De hade dragit ihop över 70 kanoner till belägringen av Tammerfors. Förstadshuset rämnade som kråkbön. Om natten färgades Tammerfors rött av eldsvådor. Under två dygn gick det så hett till att det inte var frid en minut. Hela tiden flög artilleriprojektiler ylande över oss. Mer än 60 hus stod i brand i förstaden vid Tammela. Artillerielden upphörde då morgonen grydde. På morgonen den andra april anföll österbottningarna. Vi var cirka 600 man i en kilometerlång kedja och hade tre maskingevär. Slaktarna skrek och tryckte på, pojkarna sköt allt vad de hann. Jag sköt inte förrän de kom på 250-300 meters avstånd. Slaktarkedjan sprängdes och vek som om den hade sopats undan då vi öppnade eld med tre maskingevär. De 600 kamraterna var alldeles oskadda efter det första anfallet. Då anfallet kom hördes det smatter och knatter från alla håll, överallt satte våra pojkar emot på samma sätt. Och så skulle det också ha fortsatt om disciplinen varit en annan. Tre gånger anföll slaktarna och varje gång slogs de tillbaka från Messuby, från Kalevankangas ända till staden.

Det föll snöblandat regn. Det var redan tredje natten utan sömn för oss. Det kom order om att jag skulle till Osmobacken. Där pressade slaktarna på som fan. På andra sidan staden började kedjan glesna. Då natten kom blev slaktarna allt djärvare.

Jag kom till Osmobacken. Där fanns ett maskingevär utan lås. Det kom en befallning att maskingeväret skulle repareras. Det var bara låset som var sönder och kamraterna höll på att byta ut det. Jag hade ett reservlås i ryggsäcken. Nu fanns det åter två maskingevär och pojkarna hoppades att det skulle komma hjälp, men eftersom kedjan hade glesnat kom det ingen hjälp mera. På morgonen fick vi över oss en bister skur från Lapinniemi fabrik mitt emot kedjan. Slaktarna anföll. Ännu en gång pressades de tillbaka. De besköt oss med explosiva kulor. Grenar föll ner över oss från träden. Vi fick order om reträtt. De röda gav efter vid Tammela skola och Hippodromen. Vi drog patronlådorna och vår kulspruta med oss där vi krälade på mage över den smutsiga marken. Döda hästar låg på marken. Kamrater stupade. Här och där låg el- och telefonstolpar omkullvräkt. Så retirerade vi och tog emot slaktarna. Då jag kommit till den första anhalten och tagit skydd bakom en massabal var jag så trött att jag nästan somnade så fort det blev det minsta uppehåll. Jag fick fyra timmars permission. Andra kulsprutekarlar kom i vårt ställe. Tillsammans med min kamrat gick jag för att sova i korridoren i Tekniska Institutet. Då vi hade sovit ungefär tre timmar träffade en shrapnell fönstret och fick dörren att flyga upp. Vi fick varmt kaffe och kommenderades ut på gatan, till barrikaderna. Överallt rådde villervalla. Vi såg hur en kompanichef grät när han såg allting gå i stöpet. Pojkarna lydde inte längre.

Ännu på kvällen den fjärde dagen tog vi ordentligt emot slaktarna på Tavastgatan. Kvinnokompaniet gjorde hårt motstånd. De stred mycket rejälare än vi kunnat vänta.

I Kalevankangas blev cirka 120 man omringade och stupade alla. I den truppen stred min kusin tillsammans med Virdois röda garde. Han stupade, en annan kusin sårades. Natten var lugnare. Slaktarna samlade krafter för det sista anfallet.

Jag fick tillbaka mitt maskingevär. Det var min kamrat Huhtanen som hämtade det. Jag hann bara skjuta två band, sedan slog geväret av patronerna. Vi övergav det och förstörde det.

På morgonen pressade slaktarna på som fan och i den stilen fortsatte det hela dagen. Vi retirerade meter för meter och på kvällen klockan 7 stod vi framför Folkets hus i Tammerfors, så omringade att vi inte kunde komma någonstans. Vi gick in i Folkets Hus. Efter ungefär tio minuter kom en slaktarofficer med lyftad mauser och en hop hunner i släptåg. ”Var är era ledare och ryssarna, banditer?” gastade han. Jag påpekade: ”Det här är ett sjukhus, skulle ni inte kunna vara lite tystare?” Slaktaren röt: ”Stäng käften och slit skorna av fötterna, du har stulit dem.” (Jag hade nästan nya läderskor.) Jag sade att jag köpt dem för min lön. Då lyfte han mausern och jag måste ge ifrån mig skorna, puukkon och klockan. Ryssarna fördes bort och sköts genast. Hela natten smällde det. Där målades det röda Tammerfors vitt.

På morgonen fördes vi friska fångar till Aaltonens skofabrik. Stadens slaktare spottade oss i ansiktet och ropade ut de mest förskräckliga hotelser. Tredje våningen i Aaltonens fabrik var nybyggd. Arbetet hade inte satts igång och där fanns ännu inga maskiner. Där packades mellan 550 och 600 personer in. Vi var där fyra dagar utan mat. Vatten hämtades i ett femtioliterskärl. Det räckte inte. Törsten var osläcklig. Då min tur kom fick jag gå på klosetten. Jag samlade vatten i ett sardinburkslock och drack. Varje timme hämtades sådana som skulle skjutas; de som var kända som befäl sköts på gården. Till mat fick vi fem strömmingar och en bit bröd om dagen. Eldsvådorna flammade och kanondånet berättade att man ännu stred vid Lempäälä. Om natten syntes det tydligt upp till tredje våningen.

En gång då vi kom från matkön lutade en trött kamrat sitt huvud mot fönstret. En smäll, fönstret i spillror och min kamrat föll i golvet med hela hjärnskålen bortsliten. Hjärns substans och rött arbetarblod strömmade ut på golvet. Hyenorna njöt. Vi bar bort vår döde kamrats kropp.

Efter en månad var vi så svaga att några av oss inte kunde gå. Den förste som dog av svält gjorde det på Aaltonens fabrik. Kamraterna som bar bort kroppen tog hundra mark ur den dödes ficka. Slaktarna stämplade det som stöld och lät prygla tre kamrater. Prygel var det vanliga straffet om vi ställde oss två gånger i matkön eller gjorde andra saker som enligt deras mening var olovliga. Under maj månad dog 1015 stycken i vår grupp av svält varje dag. Det var en skräckens tid.

Sedan flyttades vi till en soldatkasern. Avståndet mellan skofabriken och kasernen var cirka 1½ kilometer; på den sträckan svimmade flera kamrater, en del lyftes upp på kärror. Denna dödskö vandrade den 1½ kilometer långa sträckan i en dryg timme. I kasernen var maten bättre. Vi fick en liter soppa en gång om dagen. Den var gjord på kålrot och klippfisk. Brödet bestod av cellulosa och havre mald med agnar och allt. Jag kom in på hungertyfussjukhuset och fick ett matpaket hemifrån. Jag började repa mig och kom ut från sjukhuset. Jag vägde då 44 kilo.

Vid kasernen pågick fruktansvärda avrättningar. Varje morgon i gryningen sköts tiotals kamrater. På kvällen fördes de till döds cellen och prästen kom för att få dem att bekänna sina synder. Denna jämmerliga varelse var vår dagliga förtret. Kamrater blev skjutna i matkön. Detta skall aldrig utplånas ur mitt minne, så länge jag lever. Hungern var så svår att vi åt gräset på marken. Då kamraterna hittade potatisar som föregående år begravts i slaskhögen så pressade de bort smörjan runt omkring. Kvar blev en liten vit, stinkande kärna, stor som en fingertopp. Den stektes på plåten och åts upp. Någon hittade en brödbit i ett råthål; också den åts upp.

Så kom smittkopporna. Skräckbilder. Karlar dog. Om morgnarna fanns det lik i varje kasern, i den ena 10, i den andra 12-15 som dött av svält. Likbärarna fick bättre mat för att orka bära

bort de döda benhögarna på bårarna. De döda fördes till kolerabaracken och därifrån till sluttningen vid Kalevankangas. Hästar drog lassen till den sista vilan. Huvuden och fötter dinglade utanför ty kropparna var staplade tvärs över källan; över huvudena fanns ett tygstycke. De som fyllde igen en grav fick två portioner mat. De som grävde gravarna tvingades därtill. De fick 2-3 sopportioner och de som kunde röra sig fördes att gräva. Då fläckade de blodtörstiga bödlarna sina händer med arbetarblod så att ingenting någonsin mer kan rena dem.

Vi fick mat hemifrån och så började vi leva upp. Men bröderna i gravarna sov, kanske omkring 4 000 skjutna och svält-plågade kamrater.

Ännu ett fall. Då slaktarbestarna erövrade Tammerfors låg de rödas sjukhus i Lindells skola. Odjuret slängde ut de sårade kamraterna från andra våningen och sköt mot dem när de flög genom luften. På ett kontor sköts var tionde man i ledet.

Finlands slaktarbödlar hade god lust att döda arbetarklassen som rest sig i vapen. Den gången släckte de sin blodtörst, de badade i vårt blod. Men den tid kommer då de får betala räkningen. Arbetarklassen skulle aldrig ha förmått eller velat leva så grymt om den hade segrat. Här i Sovjetunionen finns många arbetarkamrater som sett allt detta och vet att vi inte ger oss fångna en gång till. Vi känner ett djupt, genomträngande klasshat mot dessa skurkar.

35 000 kamrater ligger i brödragravar och sandgropar. I Slaktarfinland prålar statyer av mördarna. Men en gång faller de, och i deras ställe kommer monument över er som gav era liv, ert allt för det bästa, för arbetarklassens frihet.

Leve världsrevolutionen! Leve Sovjetfinland!

Ur Suomen Luokkasota

Trupper till Tammerfors hjälp

V. Koski

Från Lempääläfronten

Efter den andra stora striden vid Heinola fick Helsingfors attackkompani en veckas permission. Karlarna for glada och nyfikna iväg för att se hur det stod till i Helsingfors. Järnvägsresan från Lahtis till Helsingfors var lugn men då vi kommit fram till Helsingfors förstod vi att det inte skulle bli något av med permissionen. Till fronten sändes mängder av karlar. Vi hörde att striderna på västfronten började bli avgörande.

Vi gick till högkvarteret, anmälde vår ankomst och fick varsin matkupong. Samtidigt fick vi order att göra vakttjänst vid järnvägsstationen för de förra vakterna hade sänts till fronten. Vi delade vakten med Helsingfors Jyrykompani (elitkompani sammansatt av idrottsmän, ö a). Vaktturen var fyra timmar i taget. Jyrykompaniet hade alldeles nyss kommit från östfronten.

Vi var i vakttjänst endast tretton timmar. Sedan fick vi order att stiga på tåget med alla våra grejer. Ordern gällde tre kompanier: Helsingfors Jyry, skomakarna och attackkompaniet. Av en del orsaker reste inte Jyrykompaniet.

Denna gång hade en förändring skett: Man sade inte vart vi skulle fara. Vi lade märke till att metoderna hade blivit bättre och noggrannare. Förr hade varje deltagare ett par dagar i förväg meddelats vart färden bar och därför kände varenda människa till truppförflyttningarna. Detta var till nytta för fienden.

Det ryktades att tyskarna hade landstigit på Åland. Vi visste att det var allvar. Många skulle ha velat träffa sina anhöriga men det var det inte längre tid till. Avfärden försenades i alla fall från kvällen till morgonen för man måste vänta på Helsingfors miliskompani. Avresan på morgonen var festlig. En stor publik hade samlats på Järnvägstorget. Man höll tal för dem som skulle till fronten och röda gardets musikkår spelade. Då tåget satte sig i rörelse fick vi veta att följande rödagardeskompanier var med: Helsingfors skomakare, stenhuggarna, miliskompaniet och attackkompaniet. På vägen kom ytterligare några till: Malms kompani, Borgå kompani och Hyvinge kompani.

Med dessa styrkor gav vi oss av för att öppna vägen till det belägrade Tammerfors. Vi hade god utrustning. För varje kompani fanns det flera lådor kastbomber och många hade handeldvapen. Under tågresan undervisade vi dem som inte kunde använda kastbomber. I Toijala fick vi stiga av tåget. På avstånd hörde vi redan skottlossningen vid fronten. Våra ryggsäckar fylldes med mat och ammunition. Allt visade att vi snart skulle vara i eldlinjen.

En del av trupperna gick raka vägen ut i striden. Borgå-kompaniet och attackkompaniet stationerades bakom linjerna i bönhuset i Viiala. Vår rapportkarl fick veta på staben att man förberedde ett anfall. De röda som inringats i Tammerfors måste räddas och slaktarna måste skickas tillbaka till Österbotten. Om inte vägen öppnas så blir det brist på ammunition för de röda.

Från olika håll hördes enstaka skott. Men stillheten varade inte länge. Vi fick också order att bege oss till fronten. Vi hamnade på vänstra flygeln. Linjen gick mellan Viiala och Mattila järnvägsstation. Vid Vesilahti hade man börjat ett stort anfall och vi skulle börja på vårt håll. Frontbefälen gav oss order. *Mot Tammerfors!* Det var lösenordet överallt.

Hjälptruppernas anfall

I början av anfallet gick vi framåt medan fienden gjorde hårt motstånd. Vi frågade om man kände fiendens styrka. Ingen visste, vi fick bara order om att pröva sig fram. Vi frågade vem som höll en holme i närheten. Man sa att inga trupper fanns där, och om det fanns några så var det våra egna. Vi gick till anfall. Först måste vi gå över en smal åker. Där förlorade vi genast 11 i stupade och många sårade. Vi kunde inte hjälpa de sårade, så tätt var kulregnet. Om rödakorsarna försökte så sköt slaktarna dem också. På holmen fanns det faktiskt vita som öppnade häftig eld mot oss från sidan. Detta visade hur dåligt rekognosceringen hade skötts. Ingen hade tagit reda på vilka som fanns på holmen.

När mörkret föll kunde vi befästa vår position medan fienden retirerade till nya ställningar. Vi var säkra på att om hela fronten gick till anfall så skulle vi snart vara i Tammerfors. Hela natten var vi i kedjan, i tyst strid mot fienden. Vi ropade elakheter åt slaktarna och de svarade. Under natten förstärkte slaktarna sitt försvar. De hämtade sina kanoner och sköt omväxlande granater och schrapneller mot oss. Vi hade bara gevär, kulsprutor och kastbomber, men kastbomberna var inte till stor nytta. Vi höll i alla fall vår position och begärde hjälp.

De vita måste ge upp sitt anfall. Vi tog ställningen och höll den länge. När hjälpmanskapet kom fick vi vila. Alla hus var fullproppade med karlar. Efter någon timmes vila kommanderades vi till Lempäälä, till centrala frontens högra flank. Lempääläfrontens centrum omfattade ett område på vardera sidan av järnvägen och sträckte sig på båda sidor om sjön. Vid järnvägen hade mycket trupper samlats. Vi hade också ett pansartåg till vårt förfogande och väntade ännu ett. Mellan järnvägen och Lippo fanns följande kompanier: Fredriksbergs järnvägsarbetare, Baggböle, S:t Marie, Vähä-Heikkilä, Malm, Helsingfors rörarbetare och Helsingfors attackkompani. Varje kompani hade sin bestämda plats.

Vi fick order att gå till angrepp. De röda styrkorna gick till attack längs hela frontavsnittet. Pansartåget sprutade eld på båda sidor om spåret och infanteriet anföll i flanken. Fienden flydde till området mellan Lempäälä och Mattila stationer. De rödas frontstab inkvarterade sig i stationsbyggnaden vid Mattila och reservtrupperna flyttades till huset bredvid. Man trodde att man redan följande dag skulle komma till Tammerfors med ammunition åt de röda där.

Vi kunde inte fortsätta anfallet för centrum hade avancerat alltför långt jämfört med flyglarna. Segern tycktes redan nära men i krig vet man aldrig när oövervinneliga motgångar dyker upp.

Strid pågick på det vänstra frontavsnittet men de röda kom inte ur sina ställningar. Till höger fanns inga tecken på liv. Centern ensam fick gå till anfall. Budbärare sändes till flankerna med order, men de blev kvar på vägen. Sjöarna störde kommunikationerna längs fronten, ty isen var svag och det var farligt att röra sig på den. Här som på så många andra fronter fick man känna av bristen på enhetlig strid. Det fanns ingen enhetlig stark stridskedja. Det fanns stor kraft men ingen strategisk organisation. Centrum avancerade, hårt trängt av de vita, men flyglarna kom inte till hjälp. Slutligen började de röda på högra flygeln att avancera vid Metsäkyliä. De gick djärvt till anfall och tvingade slaktarna till reträtt. Detta frontavsnitt leddes av befälhavaren för de två finska kompanierna från S:t Petersburg.

Den högra flygeln hade via Valkeakoski frontkontakt med de trupper som fanns på vägen till Tavastehus. Helsingfors skomakare ingöt mod i landsbygdskompanier med svag ledning. Den högra flygeln avancerade och hade nått nästan lika långt som centern då de vita gick till angrepp mot högerflygeln. Centrum hjälpte den genom att bombardera slaktarna med kanoner och sätta deras ammunitionsförråd i brand. De stora skogarna försvårade de rödas försvar och den högra flygeln måste slutligen slå till reträtt. Från centrum kom budbärare med stränga order att inte retirera utan gå till anfall. Budbärarna valdes ur Helsingfors och Åbo kavallerikompanier. De retirerande fick besked om att centrum skulle stödja dem om de gick till anfall. De röda gick till anfall på nytt men kom inte framåt. Genom rekognoscering hade de vita fått reda på att den röda fronten hade svaga punkter. En gång blev de vita budbärarna fasttagna. De röda fick deras lösenord och utnyttjade sedan detta en tid.

Försöket misslyckas

Slaktarna riktade sitt huvudangrepp mot de ställningar som hölls av Helsingfors miliskompani och skomakarkompaniet. De gjorde ett kilformigt anfall men stötte på starkare motstånd än de väntat sig. Helsingfors skomakarkompani hade härdats i många strider. De flydde inte så fort de blev anfallna. Miliskompaniet retirerade till slut tillsammans med kompanierna från Urjala och Forssa. Nu bröt slaktarna igenom fronten. Helsingfors skomakare blev ensamma och hamnade i dödens käftar. 35 av dem blev de vitas fångar. Innan de tillfångatogs stred de man mot man med de vita och åstadkom stor förödelse med sina kastbomber. Till slut blev de fångar hos de vitas andra jägarbataljon. De dödades alla. Det har man fått reda på efteråt.

En av orsakerna till de rödas nederlag var att de egna trupperna hade avlägsnat sig från stridsplatsen då det blev allvar. De svaga befälhavarna lät manskapet gå av demokratiska skäl.

Skomakarnas kompani hade kämpat i skogen. Forssa och Urjala kompani och miliskompaniet stod närmare Lippo sjö, så att flygeln nådde fram till stranden. De röda som flydde såg ingen fara utan retirerade 11 kilometer längs vägen som ledde förbi sjön. All sin utrustning lämnade de efter sig. Slaktarna ämnade gina över en isbelagd vik i Lippo sjö och hinna upp de retirerande röda. Men de röda på det centrala frontavsnittet såg detta och öppnade eld mot slaktarna från sidan. På sjöstranden bildades en kedja av tre kompanier och två kulsprutor. Man sköt vilt mot slaktarna på isen. En del av dem stupade. Hästen framför deras kanon

dödades och kanonen blev kvar. Trots allt fortsatte den röda reträtten. I sin nöd märkte de inte att slaktarna inte längre kunde förfölja dem. Centrum kunde inte hålla dem tillbaka. Det är bara ovana trupper som slår till ordnad reträtt.

Följande morgon utrustade centrum åter budbärare som skulle rida med order till högra och vänstra flygeln. Budbärarna begav sig till Lippo by där det inte fanns några soldater från någondera sidan. I Kelho träffade de på röda trupper, S:t Petersburgs röda garde och Manninens kompani. Budbärarna fortsatte och kom i kontakt med slaktarna. De röda bildade kedja. Petersburgarnas befälhavare var i Metsä kansa hos de röda som retirerat. Budbärarna skulle också med befälhavaren avtala när man skulle inleda det allmänna generalanfallet. Om trupperna kunde sättas i stridsdugligt skick skulle man ge signal med ljusbomber.

Den första ljusbomben skickades upp klockan nio på kvällen och efter den kom en var femte minut. Det var signalen att anfallet skulle sätta igång. Nu skulle alla börja den verkliga striden, segra och marschera till Tammerfors före söndagen. Ljusbomber användes för att ge de olika frontavsnitten deras uppgifter. Överallt gjordes förberedelser. Slaktarna anade kanske de rödas avsikter och gick till angrepp mot centrum. På fredagskvällen började en vild strid som stannade av under natten. På lördagsmorgonen började den igen, ännu hårdare än förut. Staben måste retirera till Mattila station, men senare flyttade den tillbaka till sin gamla plats.

Centrum fick nya kanoner som användes till att bomba sönder de dynhögar som slaktarna gömt sig bakom under natten. Slaktarna retirerade och vi förföljde dem. Vi fick order om anfall och alla lydde. Vi gick till attack längs hela fronten. Budbärarna kom med besked att hela centrum avancerade och att en strid hade börjat på vänstra flygeln. Av skottlossningen att döma var den hård. Pansartåget for fram och åter för att spruta stål över slaktarnas utrustning. Men då kom den stora överraskningen. Vår front blev genombruten i centrum där striderna stod som allra hårdast. Orsaken var inte att folk ville fly utan någon form av förgiftning. Vi vet inte om den berodde på maten eller på giftgas. Alla kompanier hade ätit samma mat men alla blev inte sjuka. Förgiftningssymptomen var uppkastningar och medvetslöshet. Två man ur ett kompani dog efter att ha varit medvetslösa en tid. Slaktarna märkte att vi försvagats och började tränga på.

Flyglarna fick order att bomba i riktning mot luckan. Först var det avskräckande att skjuta på egna trupper från sidan, men senare störde det oss inte. Med hjälp av handlingskraftiga rödakorsare fick vi de sjuka under vård. Hos en del började förgiftningen klockan elva på förmiddagen och hos andra klockan två på eftermiddagen. En finsk läkare förklarade att förgiftningen berodde på att något blandats i maten men en norsk läkare misstänkte att den berodde på gas. Vi som insjuknat fick första hjälpen vid fronten. Sedan sändes vi med tåg till Toijala och därifrån till sjukhus i Helsingfors. Vi steg på tåget mellan Mattila station och Viiala. Pansartåget skyddade sjuktåget.

Det var lördag kväll och vid högra flygeln syntes ståtliga ljus. De var signalen till att allt var klart för det stora anfallet. Den vackra vårnattshimlen var färgrik. Ljusbomber och artillerield speglades i den. Alla plågades vi av en skräckblandad tanke. Vad skulle hända nu? En del sade att vi var omringade och att allt var slut. Männen från staben förbjöd all trafik. Tågen stannade. Men läkarna krävde att de sårade skulle föras vidare. Nya sårade hämtades från fronten. Överallt klagan, misströstan var allmän.

Snart for pansartåget tillbaka till fronten där hårda strider pågick. Men trots hjältemodiga ansträngningar förlorades striden.

De som sårats i Toijala och de sjuka hamnade i internationella röda korsets vagnar där de

avväpnades. I Toijala såg vi fruktansvärda syner. Överallt lemlästade människor. De hade hämtats från olika frontavsnitt i Lempäälä. Det var den 5 april 1918.

Ur Suomen Luokkasota

De bildade en sköld av tillfångatagna rödgardister och arbetare

V. Koski

”Jag hoppas att Finlands unga armé, stridande sida vid sida med Tysklands ärorika trupper blir genomträngd av den järnhårda disciplin, det stora ordningssinne och den kraftiga plikt känsla, som har skapat tyska arméns storhet och som fört den från seger till seger.”

Ur Mannerheims dagorder den 8 april 1918

Tyskarnas anfall på Helsingfors

Organiserandet av försvaret

Då det blev känt att tyskarna landstigit i Hangö sändes alla tillgängliga trupper bort från Helsingfors för att ta emot det främmande landets militär. Till och med arbetskompaniet sändes iväg. Decimerade kompanier slogs ihop och nya kompanier bildades. I många kompanier hade större delen av manskapet stupat. En del hade blivit milis i Helsingfors eller fått andra uppgifter. Milisen hade ett hårt arbete eftersom den bekämpade kriminella element som försökte ställa till ofog i revolutionens namn. I staden fanns också några frontkompanier som flyttats från andra fronter och nu kunde sändas mot tyskarna.

Tyskarna avancerade i snabbt tempo från Hangö och därför gällde det att snabbt få fram styrkor emot dem. Då den som skriver detta lämnade Helsingfors var tyskarna redan i Karis. Vi deltog i striderna i Alberga där ryssarna hade byggt löpgravar. Striden var het. Överallt såg man tyskar försedda med de mest olika vapen. På de rödas sida var humöret dystert. Alla kände till tyskarnas skicklighet i krig. Men de mera medvetna arbetarna var i alla fall entusiastiska över att få kämpa mot tyskarna. Alla visste att det inte gick an att ge sig utan strid.

I Alberga stod fronten stilla ett tag eftersom våra försvarsställningar var bra. Sedan tyskarna gjort en kringgående rörelse måste de röda i alla fall retirera. Det sades att manskapet på den högra flygeln lämnat kedjan och att fienden avancerade mot Aggelby. Från havsstranden till Alberga hölls kedjan ihop en längre tid men då man sedan retirerade uppstod oreda. I Hoplax gick vi i ställning på nytt. På Hoplax berg kom vi i strid. Vi låg i bakhåll för tyskarna och besköt dem med kulsprutor, gevär och artilleri. Tyskarna stannade eftersom de lidit ansevärliga förluster. Fram till fredag morgon, den 12 april, låg fronten stilla. Då började en ny batalj på Hoplax åkrar men tyskarna kastades tillbaka. Vi kunde inte förfölja dem eftersom vi inte hade order om det. Vår uppgift var bara att försvara.

På natten mellan torsdagen och fredagen hade tyskarna transporterat sina trupper till Aggelby och Gammelstaden så på fredagsmorgonen var Helsingfors omringat. Vår patrull gjorde hela natten rekognosceringar åt Hoplaxhålet. Vi försökte ta reda på fiendens avsikter så att han inte skulle kunna angripa överraskande. Flyktingskarorna flyttades till de gamla ryska

kasernerna i Tölö och till Åbo kasern vid Henriksgatan (numera Mannerheimvägen). Vår avdelning fick mat i Folkets Hus. Där fick vi order att beväpna fem nybildade kvinno-kompanier och sätta dem i vaktjänst i staden. Slaktare som hållit sig gömda började skjuta röda på gatorna. Femtiofyra man fick till uppgift att instruera kvinnorna som bildade patruller runtom i staden. De höll vakt hela natten. På morgonen kallades de bort. Slaktarna hade öppnat eld på Vladimirgatan (numera Kalevagatan) och från Kronohagen kom också ljudet av skottlossning. I detta läge ansågs det oförståndigt att hålla kvinnorna ute på gatan då de saknade erfarenhet av sådan krigföring. Nu fick män gå vakt på gatorna i kvinnornas ställe.

I Folkets Hus fick kvinnokompaniet veta att de måste få undervisning innan de gick ut i strid. Många kvinnor krävde att få delta i striden ty de hade förlorat anhöriga, bröder, fästmän och kamrater och det förpliktigade dem att offra sig själva för den gemensamma saken. Snart skulle faktiskt hjälp behövas. Man ordnade med instruktörer och befälhavare för kvinnorna.

Vi patrullerade vägen mellan Hoplax och Tölö. Vi gick längs vägen och rekognoscerade i skogen vid sidan av vägen. På natten satt tyskarna vid sina lägereldar. Varannan timme meddelade vi våra observationer till högkvarteret. Vi märkte inga större trupprörelser förrän på morgonen just innan de gick till anfall. Då kommenderades alla röda trupper att bilda kedja. Leden var täta och vi hade också reserver. Det såg ut som vi skulle kunna hålla stånd och inte behöva ge Helsingfors till tyskarna om deras övermakt inte var alltför stor.

Striden om huvudstaden

Striden om Helsingfors börjat. De röda hade gjort så bra förberedelser som möjligt.

Vi fick bilda kedja vid Fölisön. Vår avdelning stod uppställd från stranden till Gubbhemsbacken. På berget hade vi en fin försvarsposition. På andra sidan viken såg vi ståtliga tyska marinsoldater. Vi gav eld mot dem och tystade dem. Från Tilkka backen hördes skottlossning. Där fanns tyskar. Vi sände ut spanare. De kom tillbaka och meddelade att vi var omringade av en tysk kedja. Skulle vi ge oss eller försöka bryta igenom? Det var en svår fråga. Vi antog att de på grund av landskapets form och skogen inte var på det klara med att vi blivit avskurna.

Därför beslöt vi att smyga längs stranden till Tilkka vägskäl och storma genom tyskarnas kedja. Tyskarna var i Tilkka vägskäl med sina kulsprutor. Vi genomförde stormningen och kom ut men hälften av oss hade fallit offer för tyskarnas kulsvärmar.

Vi tog oss till Tölö där våra egna trupper fanns. De hade redan bildat en ny kedja och alla kringirrande röda organiserades till försvar på nytt. Vi retirerade sakta och nästan utan att märka det kom vi till staden. Nu började gatustriderna. De var svåra för tyskarna. Med sin goda utrustning hade de lyckats slå de röda på åkrarna och i skogen men gatustrider var besvärligt för dem. Men när de fått sina fruktansvärda krigsmaskiner till hjälp kunde de slå ned de rödas trupper. Inte ens våra pansarbilar rådde på dem. Vid Åbo kasern, på Henriksgatan och i Henriksparken stod heta strider. Trupperna i Tölö och staden fick reträttorder. Vi drog oss tillbaka till Långa Bron och byggde barrikader.

Tyskarna försökte anfalla över bron men varje gång slogs de tillbaka. Till sist fann de en utväg. De bildade en sköld av tillfångatagna rödgardister och arbetare och tvingade dem att marschera framför sig. På så sätt försökte de ta sig över bron. Detta åstadkom förvirring på den röda sidan.

I Folkets Hus, på Berghälls folkskola och alla platser där de röda hållit till förberedde man sig på att lämna Helsingfors. Man försökte hålla stånd och förstöra den krigsmateriel som man inte kunde ta med sig. Man väntade också innerligt på förstärkningar. Hjälpstyrkor hade väl

också försökt komma fram men det var omöjligt. Man måste alltså till varje pris försvara sig med egna krafter. Man beslöt att skjuta men att så noga som möjligt sikta över fångskaran. Kulsprutor som placerats i husen vid Långa Bron började sända kulor mot tyskarna som trängde fram på bron. Många människor stupade i en hög. Där gick både tyskar och de egna. En del fångar hade tyskarna skjutit men de flesta stupade sorgligt nog för de rödas kulor. Tyskarna hade lyckats i sitt djävulska uppsåt men över bron kom de inte utan vidare.

På Djurgården och i Vattenborgsbacken avancerade tyskarna ända fram till gatorna i Sörnäs och kom längs Linjerna till Viertovägen (numera Mannerheimvägen). Nu började stormningen. De röda måste slå sig ut ur staden. Det fanns inte längre någon ledning. Inga befälhavare eller rådgivare. En del av befälet hade tagit sig av daga för att undgå slaktarnas tortyr. Några tillfångatogs av tyskarna, andra hade stupat. Arbetskompaniets befälhavare organiserade i alla fall ett försök till utbrytning men det misslyckades. Vägen blev dock rensad. I Hermanstad tvingades de förstörelsebringande tyskarna att retirera och vi förföljde dem i snabbt tempo. Vi fortsatte inte anfallet ty de som var kvar i staden gav oss order att stanna. Man antog att tyskarna retirerade överallt och förklarade att deras styrka var så liten att de när allt kom omkring inte kunde erövra staden. Striden flammade vilt hela natten. Nu fick också Helsingfors kvinnokompani pröva på striden. De hade sänts till Vattenborgsbacken där kampen var hård. Det sägs att de stred hjältemodigt, med dödsförakt.

Man väntade med spänning på vad lördagen skulle föra med sig. Nu började alla ha nederlag i sinnet, även om man nog hoppades kunna komma ut ur tyskarnas belägring.

Kapitulationen

På lördagsmorgonen tog striderna fart på nytt. Avgörandet verkade närma sig. Eftersom tyskarna märkte att det var svårt att inta Helsingfors så framlade de fredsvillkor. De röda sände representanter till fredsförhandlingarna. Då de kommit in på fiendens område fick de ögonen förbundna och fördes till tyskarnas högkvarter i Tölö sockerbruk.

Där hämtade de villkoren som var avfattade på tyska och finska. I villkoren krävdes kapitulation och utlämnande av alla befälhavare i röda gardet. De övriga skulle få gå fria, påstods det. Dessa villkor kunde man inte gå med på eftersom man ansåg att alla var lika i röda gardet, befälen hade valts ur de egna leden. Då man inte gick med på fredsvillkoren började striden på nytt på utsatt tid. Broholmen bombarderades hårt från många håll. Plötsligt dök en tysk flottstyrka upp på Kronbergsfjärden och började beskjuta staden. Även från flottstyrkan kom förslag om förhandlingar. Milischef Nyquist från Helsingfors, en kommissarie och en rödgardist gick till förhandlingarna och hämtade villkoren. De föreskrev följande:

Tyskarna tar makten och avväpnar röda och vita. Ingen straffas men de som tar del i nya oroligheter ställs inför tysk militärdomstol. Alla måste lämna sina vapen på Långa Bron och är sedan fria. Om inte kapitulation sker inom en timme sätter tyska flottan igång bombardemanget.

Ilmari Rantamala läste upp villkoren och de röda beslöt att kapitulera då det inte längre fanns hopp om att kunna slå sig ut ur staden. Rantamala försäkrade att tyskarnas löften inte var att lita på. De kunde göra vad som helst. På de vitas sida hade fruktansvärda saker skett under kriget och så skulle det bli i framtiden också. Men var och en skulle försöka göra sitt bästa. Han gav trupperna mod och uppmanade dem att acceptera allting med lugn, hur tungt det än var. Inför övermakten förmådde vi ingenting. Vi hade ingenting att vinna på någon förstörelse.

På hustaken började vita tygstycken dyka upp. Men trots detta satte flottan igång bombardemanget. Många hus började brinna, bl.a. Folkets Hus. Brandkåren skyndade till för att släcka men slaktarna hindrade det. Så rasade det ståtliga Folkets Hus där på dagen en röd fana och på natten en röd lanterna hade visat att klasskamp pågick.

Nu började en fruktansvärd tid för arbetarna i Helsingfors. I långa rader fördes de till fångläger och slaktplatser. Avtalet betydde ingenting, tyskarna ville bara spara sina egna trupper. De röda som överlämnade sina vapen togs till fånga och sändes i arrest i skolor, på skeppet Europa eller i Skatuddens kasern.

Ur Suomen Luokkasota

Vad arbetarkvinnorna fick erfara

En Arbetarkvinna

*”Det är en ström som skall kvälla
ur tidernas dunkel fram
och vittna för sena släkten
om de röda vilddjurens skam.
För djup för att någonsin fyllas,
för bred för att övergå,
mellan människor och djur i Finland
en klyfta för evigt slås.”*

Bertel Gripenberg

Under klasskriget bodde jag vid en station nära Helsingfors. Tyskarna intog denna station den 12 april 1918. Den dagen var det slut med de rödas makt. Nästa dag kom de vita med tyskarna för att göra husundersökning i de rödas bostäder. Snokandet räckte i veckor.

Kontrollörerna var grymma mot oss kvinnor. De svor åt oss på finska och svenska och skröt över att de nu hade makten i sina händer. Vid varje besök hotade de att döda oss och svor på när de frågade om de röda männen:

”Om du jävla kärring inte talar sanning, vet vi vad vi gör. Om vi inte hittar männen och vapnen i huset, så kommer vi för fan att döda er kärringsatar, nog har ni också haft ert finger med i spelet här, men nu blev det slut med det också.”

De visste nog mycket väl var männen och gevären var. Ortens bästa karlfolk var naturligtvis vid fronterna där de bäst behövdes. Då min man var befälhavare vid fronten hade de vita velat ha honom i sina händer död eller levande.

Männens vistelseorter pressades ur hustrurna under hot om dödsstraff och alla möjliga löften. En gång såg vi redan döden i vitögat. Vi var tillsammans två familjer. Vi stod alla ute på trappan, fem personer, med ett maskingevär framför trappan riktat mot oss. Tysken som fingrade på maskingeväret frågade ändå finnen om han skulle skjuta eller inte. Den gången sade den finske mannen nej, men hotade när han gick att han nog ännu skulle visa oss. Barnen grät, men vi stod där obevekliga.

Man kan inte med ord tillnärmelsevis beskriva de vita blodhundarnas grymheter också mot oss kvinnor och barn. Dag och natt gråt och bävan. Man vaktade oss ”stora illdådare” ständigt och jämt. Vi var rädda att de när som helst kunde kasta en bomb under huset. Trots allt hade

vi inte gjort något illa, vi var bara hustrur till rödgardister. Det var det hämnden berodde på.

April led mot sitt slut och då började kvinnorna fängslas. Också oss två kvinnor kom dom mangrant med gevär och hämtade till staben. Den andra kvinnan fick gå på grund av sjukdom och speciellt som barnen blev utan både mat och pengar. Jag blev kvar på staben. Följande dag fördes jag till förhör. En lång anklagelseskrift var färdigskriven. Där hade dom samlat en massa skräp. Inga motsägelser hjälpte. Dom svor bara och dunkade med geväret i marken och bad mig hålla mun. En man ryker t.o.m. på mig, river mig och svär på finska och svenska och slänger mig slutligen i andra ändan av en lång korridor. Där fick jag vara till nästa dag.

Under de följande dagarna upprepades förhöret och slutligen fördes jag till nämndemannen. När jag förnekade beskyllningarna som riktats mot mig flög nämndemannen på mig, svor, sparkade upp dörren och slängde ut mig i korridoren.

En söndagsmorgon började de föra oss, omkring tjugo fångar, till Helsingfors. På stationen hamnade vi en stor fångkö. Dom började föra oss längs gatorna, vi var på många ställen men ingenstans tycktes vi duga. Slutligen fick vi nattkvarter i en skola och nästa morgon fördes vi till finska reallyceum. Där fanns redan omkring 300 kvinnor. En präst tog emot oss ”syndiga” och höll ett långt tal för oss.

Till mat fick vi rutten, sur kålsoppa en gång om dan. Bröd fick vi en liten bit och till middag illafaren strömming. Vi kvinnostackare blev alldeles eländiga och till råga på allt fördes vi slutligen till Sandhamn.

I Sandhamn hade man samlat kvinnor från alla Finlands hörn. Det var ömkligt att se när det blev tid för de fångna kvinnorna att föda. Medan jag var där föddes också något barn. Det var hemskt att se nya liv födas mitt i ett sådant elände på det bara, kalla golvet. Ingen klädtrasa hade modern att ge åt det nakna människoämne som hade fötts nästan bokstavligen med bojor på fötterna. På det smutsiga golvet måste vi kräla och ohyran åt oss. Vem skulle kunna beskriva detta tillräckligt uttömmande? Det kan ingen veta så bra som de som själva har erfarit det.

I Sandhamn fanns ett par tusen kvinnor. I juli började domarna hagla. Också kvinnor fick dödsstraff, livstid, villkorliga och friande domar. Jag blev alldeles fri i mitten av juli 1918. På Sveaborg uttalade domaren med dånande stämma att ”eftersom vi inte ansett er vara skyldig till någon form av landsförräderi, så släpper vi er alldeles fri”.

Att få veta detta gjorde inte så stor verkan på mig då jag ju inte var riktigt människa mera, utan en skugga av en människa. Hållningen hade försvunnit, fötterna var svullna, tjocka som vävbommar. Det var inte mycket liv kvar i mig då jag slutligen fick fara hem. Ännu hotade nämndemannen mig när jag följande dag inte orkade gå och visa mig för polisen. Han frågade om jag ville ha mera. Mannens hjärta hade inte smält, fastän han hade skickat en oskyldig kvinna att lida.

Under den tid jag var fånge visste jag ingenting om min man. När jag kom hem frågade jag fria människor om de inte råkade veta någonting om min man. Så mycket visste

176 man att ortens vita var och hörde sig för runtom i landet där fångar förvarades. Sedermera fick jag höra att min man tagits till fånga vid Viborgs erövring. Där hade blodhundarna hittat sitt offer och på pingstaftonen hade slakten ägt rum. Först då fick väl slaktarna frid, när de dödat ännu denne hederlige man.

Min kvinnliga kamrat hade förlorat sin man på samma gång som jag, dessutom förlorade hon

en son och en dotter. Dottern hade kämpat mot tyskarna med gevär i hand på en öppen åker. Det sades att flickan hade dödat en tysk och sedan hoppat på de rödas pansartåg. Först i kampen om Lahtis hade flickan åkt fast och de vita blodhundarna hade dödat henne. Familjens mor höll på att bli tokig när hon samtidigt förlorade tre medlemmar av sin familj. Men efter fyra år återvände en son från Sovjetryssland dit han lyckats fly. Modern blev så glad att hon inte på något vis kunde tro att det var hennes egen son. Hon frågade många gånger ”Är det Yrjö?” och när hon slutligen förstod att mannen verkligen var hennes Yrjö brast modern i gråt när åtminstone en av de förlorade återvände.

Detta var bara några exempel på en arbetarkvinnas öden våren och sommaren 1918.

En arbetarkvinna
(ur Suomen Luokkasota)

Minnen från klasskampsfronterna år 1918

J.P.

Suinula. Markulas hus

Den 29 januari 1918

Undertecknad tillhörde det första rödgardistkompani som grundats i Åbo, det som kallade sig ”dödskompaniet”. Kamrat Hyrskymurto (augustikommunard från Leningrad) hade det högsta befälet i vårt kompani. Några dagar, kanske en vecka innan revolutionen proklamerades kommenderades vårt kompani (frivilligt) att fara till Toijala station för att ta emot ett vapentåg från Ryssland. Eftersom vår kommendering inte var förpliktande splittrades vårt kompani ren i Åbo så det måste kompletteras med mera entusiastiska frivilliga. Tiotals anmälde sig också från de få kompanier som var närvarande vid mötet. Kompaniet som förr betecknades I-I-I fick nu ett nytt nummer, II-I-II och gick som det enda åboländska kompaniet från front till front i norra delen av det röda Finland.

När vapentågen kommit delades nya japanska gevär och femton kulor till vart och ett av dem ut till vårt kompani. När vi fått gevären den 28 januari 1918 reste vårt kompani ännu samma kväll till Tammerfors för att förbereda sig till strid. Det kändes som om vi fått en stor gåva när vi höll gevären i våra händer och gruppen uttryckte också sin glädje genom att stämma upp en kraftig revolutionssång som ackompanjerades av slamret från tågens hjul. (Redan tidigare i Toijala, delades gamla Berdangevär ut åt tio av oss, bland dem jag. Sålunda beväpnade kommenderades vi såsom ”flygande avdelning” att undersöka trakten och beslagta gevär och mat. På denna resa såg jag hur de förmögna bönderna hade stora mängder livsmedel medan det fattiga folket hungrade. Utan att tveka kompletterade vi rödgardisternas förråd med dessa rikedomar. (Påpekas bör att husbönderna saknades i husen. De hade anslutit sig till den vita armén.) – När vi anlände till Tammerfors inkvarterades vi i Folkets Hus. Där började en snabb övning i gevärens bruk. Man bekantade sig med vapnets konstruktion och användning. På morgonen den 29/1 – 18 slogs alarm: Jag kom till stationen och Suinulafronten. Raskt marscherande kom vår trupp till Tammerfors station tidigt på morgonen. Kamrat Hyrskymurto höll ett litet förebereedelsetal för oss om sakens betydelse och talade uppmuntrande, vilket nästan var onödigt ty vårt kompani glödde av entusiasm över att få komma i sin första strid med fienden. När vi anlände till Suinula station förenade sig tiotals ryska soldater med oss. De hade maskingevär med sig. Då vi anlände till stridsplatsen var det

redan lugnt. De vita hade givit sig och två Tammerforskompanier höll som bäst på att avvärja dem.

Virdois

I februari

Virdois är ett historiskt berömt slagfält där Finland och Ryssland tidigare drabbat samman. Nu hade vårt kompani fått order att bege sig till denna front. Fronten bildades först när vi kommit fram. Vår resa gick via Näsijärvi i släde i nattens mörker. Kompaniet stämde upp en sång för att få tiden att gå och munterheten hos vår grupp visade på allt annat än motvilja mot att fara till fronten. Med oss kom också en liten grupp ryssar. Natten var ännu mörk när vi anlände till Kuru varifrån det var mer än en mil till den plats där vi skulle bilda front i Virdois. Då vi varit i Kuru ett par dagar för att bli klara över situationen började vi åter vår slädfärd mot Virdois där fienden enligt de uppgifter vi fått stod klar och väntade. Så trängde vårt kompani emellan och bakom två fronter, Parkano och Vilppula, vilka geografiskt ligger längre söderut än Virdois. Under de första dagarna bestod vår strid i resultatlös gevärs- och kulspruteeld och när kvällen skymde drog vi oss lite tillbaka. Under tiden hade också en finsk rödgardistavdelning från Viborg, som följande dag visade oförvägen kampvilja, anlant till platsen.

Fienden höll sig i styr. Ett av våra anfall ledde till att vi tog en fånge som låg i ett dike och höll i en häst. Då mannen undersöktes hittade vi en mängd tomma patronhylsor m.m. i hans fickor och sprängämnen i hans stövelskaft. Efter att ha slingrat sig en stund angav han våra fienders antal och utrustning fastän uppgifterna var otydliga. Mannens uppdykande och beteende tydde på att han sysslat med spioneri. Medan gevärs- och maskinpistolelden knattrade avslutade chefen för Petersburgkompaniet denna varelses jordiska vandring genom att tömma en naganrevolver i hans huvud. Här skedde ingen råhet, utan snarare en dom och dess verkställande. Detta kunde inte undvikas när man tagit en spion vid stridslinjen.

Fienden visade sig hela tiden övermäktig och i vår egen trupp uppträdde disciplinlöshet. Ledarna förmådde inte hålla entusiasmen uppe bland massorna utan lät den ovilja som uppstod efter en resultatlös strid fritt utvecklas. Före reträtten hade vår grupp utökats till nästan tusen man. Från Tammerfors kom 700 Hyvingebor som krävde snabb reträtt och ny frontbildning vid Kuru. Vårt kompani tillbringade natten i Saarijärvis hus mellan Kuru och Virdois. Tidigt på morgonen (vi hade vakat flera nätter) fick vårt kompani order att bilda kedja i skogen. Den ena plutonen, den där jag var, skildes från de övriga. Timme efter timme förflöt i kedjan. Slutligen uttryckte vår chef tanken att det var falskt alarm – och vi började dra oss tillbaka till våra kvarter. När vi kom dit var allt dödstyst. Trupperna hade dragit sig tillbaka. Skyndsamt började vår lilla trupp, den pluton som fanns kvar, ca 17 man, också dra sig tillbaka. När vi var på vägen började vita mössor synas på backkrönet och bakom huset. De andra trupperna hade tagit alla hästar med sig så vi måste gå ca tio kilometer till fots i tung utrustning medan fienden jagade oss. Kulsprutan som plutonen hade med sig i släden blev vår räddning. Hela vägen dundrade den bakom oss och skyddade vår rygg. Fiendens kulor ljöd oavbrutet i våra öron tills vi anlände till Kuru där de röda redan bildat en kedja uppe på ett högt berg. Platsen var strategiskt mycket förmånlig för de röda. Om de vita ville erövra den måste de anfalla över en öppen åker.

Kuru

Februari–mars

Innan jag börjar beskriva striderna vid Kurufrenten måste jag gå lite tillbaka i tiden för att berätta om några händelser som inträffade under vår tid i Kuru.

Fast vår front var vid Virdois var vi till en början oftast inkvarterade i Kuru. Vi hade tagit kvarter i Folkets Hus och i husen runtomkring. Till sist tog vi Nygårds gård som bostad. Där rymdes alla våra män. När vi befann oss på Nygård kom en rysk truppavdelning som kallade sig anarkister dit. Som igenkänningstecken bar de svarta flaggor med en vit dödskalle och ben i kors under den samt orden "Död åt kapitalisterna". En av våra plutoner på Pekkalafrenten kämpade tillsammans med denna trupp. Kampen räckte den gången bara en dag och över tjugo av dessa bärare av den svarta fanan stupade. Senare uppstod disciplinlöshet i truppen. I truppen fanns många som strävade efter egna fördelar för vilka deras egna kamrater satte begränsningar. Dessa åtgärder kan ha åstadkommit splittring i truppen. En del av dem for till Tammerfors, en del försvann till andra fronten. För vårt kompani började en stridernas tid då vårt härbärke var Österbottens drivor.

En anmärkningsvärd händelse var att vita partisaner eller någon vandrande slaktartrupp tog de vakter vi satt ut vid landsvägen, en far och hans son, och sköt dem. Hela tiden framträdde oförmåga och likgiltighet hos ledningen för vårt kompani. Man tog inte reda på situationen. Fastän man visste att fienden låg inkvarterad på ett par kilometers håll så använde man inte något informations- eller spionagesystem. För att undvika överraskningar hade man bara landsvägsvakterna på vilkas noggrannhet all säkerhet för vår vilande trupp berodde. Ofta måste man söka ledarna i hus där de glömde sig kvar långa stunder. Den entusiasm som i början hade besjälat dem som kämpade för vår klass mattades därför av, ty samma slags oförmåga kännetecknade de flesta fronterna. Undantag fanns förstås. Man måste ändå komma ihåg att Finlands arbetare för första gången hade vapen i hand i klasskampen, så största delen av all oförmåga måste skrivas på detta konto.

Oftast valde man en ledare som inte kände stridsmetodernas ABC och som inte förstod den stora betydelsen av gruppdisciplin. Under svag ledning är också den starkaste trupp svag.

Kamperna i Kuru

Mars

Som jag redan nämnt drog vi oss tillbaka från Virdois till Kuru. Fienden var oss i hämlarna och började genast bilda kedja i skogsbrynet vid åkern. Man började skjuta från bägge sidor. Nära mig var en befälhavare från Petersburg. Han låg på klippans topp och såg på fienden i kikare. Först när det började rinna blod längs klippan märkte vi att mannen var träffad av en kula, kanske av flera. Han var död. Också på fiendens sida stupade män. Vi såg en av dem som försökte hjälpa sin sårade kamrat men själv fick gå hädan. Ännu en till och en tredje stupade vid samma tillfälle.

Som frontman stod jag på min plats i kedjan, så mina iakttagelser begränsade sig till min närmaste omgivning. En kall natt började. Den bitande kölden trängde in överallt. På dagen hade man smält snö i stövlarna; jag kände hur den stelnade runt fötterna. Slaktarna tjöt fruktansvärt och gjorde ett skenanfall. Alla möjliga ljud och signaler hördes från deras håll. När morgonen grydde började gevär och maskingevär åter smattra. Ett elakt surr fyllde luften när shrapnellerna flög över våra huvuden. Jag och en av mina kamrater fick order om att tända en eld mitt på landsvägen som tecken åt en flygmaskin som skulle komma och fälla bomber. Vi rafsade åt oss ved från ett staket men hann inte få någon ordentlig eld förrän flygmaskinen redan var i luften. Vi såg den fälla några föremål som glänste klart i solljuset. Det var bomber som föll mellan kedjorna utan att göra vare sig skada eller nytta. Därefter avlägsnade sig flygmaskinen och kom inte mera tillbaka. Lite senare bröts fronten i Kuru. I kvällskymningen täcktes Näsijärvis is av de retirerande. Ännu flera timmar senare sken Kuru av den eldsvåda

de röda tänt. Vi retirerade mot Tammerfors. Eldsvådan var vår fackla. I morgongryningen nådde vi Tammerfors likt slagna hundar. Allt förtroende hade vi förlorat. En frontchef hade skjutits i Kuru för förräderi.

Nästa dag fick vi en straffpredikan av kamrat Hyrskymurto. Det kändes som om han tog till sin straffpredikan utan orsak. Åbokompaniet var det sista som drog sig tillbaka från ställningarna vid Kurufrenten och mer kunde man inte kräva av det. Vårt kompani hade knappt sjuttio man kvar. Det hade varit omöjligt för förra kompaniet att hålla stånd mot tusentals skolade slaktare efter det att fronten brutits. Ändå fanns det över tusen röda tammerforsare och Hyvingebor vid fronten. Den svekfulla ledningen hade givit dem en obefogad reträttorder och sålunda förorsakat ett stort nederlag som inverkade när fronterna bröts vid Vilppula–Pekkala.

Pohjakylä

Mars

Innan jag börjar beskriva händelserna vid vår nästa front måste jag återkomma till tiden i Kuru.

När det var lugnt i Kuru och Virdois kommenderades vårt kompani till Pohjakylä nära Pekkala. Vid en fastställd tidpunkt, kl 10 på morgonen, skulle ett anfall äga rum på flera frontavsnitt i trakten. Pohjakylä verkade stillsamt och fredligt. Byn hade tidigare behärskats av de röda men de hade lämnat den tom. Vi närmade oss byn. Vår befälhavare, en ryss, sade att där inte fanns någon, så vi kunde lugnt gå in i byn. Först åkte vårt röda kors och vår trupp som bar gevären i rem över axeln gick över ett öppet fält. Vi var knappt femtio meter från det närmaste huset när de vita öppnade eld mot oss. Som genom ett under blev ingen ens skadad. Vi drog oss snabbt tillbaka från fältet och fann en löpgrav i ett av de stora dikena som gick genom fältet nära skogsbrynet. Härifrån började vi i vår tur skjuta och snart tömde vi en folkskolebyggnad. Från den kom massor av män ut. Våra kulor råde inte på en stenladugård som också var ett näste för de vita där de kunde ta skydd. Alla våra stridsrörelser skedde helt utan ledning. Vi visste inte ens var hela vårt kompani var. Under striden sårades en av våra män och den ryske frontchefen fick en kula i bröstet. Han gick och rökte och gjorde sig lustig över hur dåligt fienden sköt tills han fick en plötslig hädanfärd. Vår kulspruta fungerade dåligt och svalnade flera gånger den dagen. På kvällen fick vi reträttorder. Så förblev Pohjakylä oerövat fastän jag tror att vi hade haft möjlighet att erövra byn. En fånge fick vi. Han sändes till Tammerfors för vård ty han var sårad. Vid flera tillfällen visade de röda stor humanitet mot sina fångar, särskilt mot sårade. Självt kan jag berätta om denna fånge från Pohjakylä. Under striden fick han nog ligga i kylan, ingen hann fästa någon uppmärksamhet vid honom. Jag var vid en vägkorsning tillsammans med ett par ryska kamrater. Därifrån höll vi byn under kulspruteeld. Några ortsbor kom förbi med denne sårade på en kälke. Han var kunskapare och de röda hade skjutit ner honom från hästryggen. När den ene ryssen hörde att det låg en vit i kälken ryckte han ur sitt bälte en bajonett med vilken han tänkte döda den sårade. Ortens röda började ändå be om nåd för sin fiende. Jag använde all min kunskap i ryska för att tolka och mannen skonades. Hur ofta hände sådant på den vita sidan?

Suodenniemi

Mars

Staben i Tammerfors saknade stöd. En stor del av Tammerfors rödgardister hade uppträtt likgiltigt. Alla fronterna vid Tammerfors var i huvudsak bemannade av röda från andra orter. Vår befälhavare var vid staben i Tammerfors för

att höra sig för om vila för vårt kompani. De andra hade fått vila. Alla våra män var slut av trötthet. Tre dygn hade vi vakat under striderna vid Kuru. Vår chef berättade att staben nästan ”böfallit” oss att fara till Suodenniemi, eftersom ”kompanierna från Tammerfors vägrade att fara”. Vårt kompani var det enda de kunde sända. Vi satte oss åter i släden och började resan. Truppen var tyst i början eftersom de flesta sov trots kylan (början av vår resa till Siuru skedde med tåg). När vi närmade oss fronten hördes på långt håll gevärens och maskingevärens smatter och artillerielden var livlig. Vi gick direkt till fronten. Vid det s.k. Pajamäki bildade vi kedja. Tjugo man kommenderades att vakta under en närbelägen byggnad (aktiebolagets butikshus), så att fienden inte skulle komma över det öppna fältet eller sjön. Inom kort var alla tjugo försänkta i sömn. På morgonen hörde jag att hela kompaniet hade sovit i kedja. Den övermäktiga tröttheten segrade. När morgonen ljusnade började fienden hälsa oss med gevärseld och senare med kanondån. Ändå gjorde sig vår trupp ingen brådska. En del började skjuta tillbaka, en del fortsatte lugnt sin vila. Ibland blev skjutandet riktigt häftigt. Ofta var orsaken till häftigheten den att vår högra flank, ett kompani från St Marie, Raunistula, som befann sig på ett högt berg hade bildat kedja och vi såg hur de med flit sprang fram och tillbaka för att reta fienden. Man hörde också hånfulla rop, skratt och sång. Kompaniet från St Marie var som hemma på sitt berg.

En vecka efter vår ankomst drog sig fienden snabbt tillbaka. På morgonen fick vi order att dra oss tillbaka över en sjö eller en åker (allt var täckt av tjock snö så jag visste inte om det var en sjö eller en åker, troligen ändå en sjö). Vi kom till kommunalhuset. Det berättades hemska saker om detta hus. Något tidigare hade de vita inringat det och tagit sextio röda till fånga där, vilka de alla hade dödat genom att plåga dem på det grymmaste sätt. I en lada fanns tolv stympade kroppar och i bårhuset sex som jag själv såg. På en hade skallens hud dragits ned över ögonen. En annan hade flera bajonettsting i sidorna osv. Det var förfärligt att gå till sin vakt två eller tre kilometer från ens trupp när man som sällskap fick sådana fantasier ur verkligheten.

Som jag redan nämnt var hela vårt kompani fysiskt utmattat och vakandet och striderna fortsatte. Nu fick vi ändå en stunds vila. Vår trupp lade sig på kvällen. Vakter var ordnade med två kilometers mellanrum. Plötsligt, tidigt på natten, hördes larmsignalen, ett skott, och ropet: ”Slaktarna kommer!” De trötta trupperna var genomnervösa och yrvakna sökte de sig ut ur rummet via fönstren. Glaset bara klirrade när de första var ute. Alarmet var ändå ett misstag. Gårdsvakten hade utan att närmare ta reda på saken gett ett snabbt alarm. Lite snopna återvände de flyende en och en. Redan de ovannämnda sakerna var starka nog att ge alarmet en sådan påföljd.

När fienden inte hördes av på nytt gjorde sig vårt kompani redo att lämna den fredliga fronten och återvände till Tammerfors. Senare hörde jag att de vita återvänt till Suodenniemi och de röda hade lidit ett blodigt nederlag. Kompaniet från St Marie drog sig kämpande tillbaka från sina ställningar. Endast några av dem återvände levande för att berätta om förlusterna.

Det är mycket svårt att minnas det datum då dessa strider inföll. Jag skrev aldrig upp det. Men jag har kvar ett gruppfoto från rödgardisttiden som jag då skickade hem med posten och det skrevs då vi höll på att flytta till Suodenniemifronten, datum på det är den 18 mars 1918, så ovannämnda strider inträffade från och med den 20-25 mars.

Messukylä. Lempäälä

29 mars 1918

Missnöje började redan uppträda i vårt kompani. I Tammerfors fanns utvilade Tammerfors-

kompanier men så vitt jag hade hört så fick man dem inte att fara till fronten. Delvis ökade också detta Åbokompaniets otålighet. Vårt kompani krävde en liten vilotid eller den permission som andra kompanier regelbundet använde sig av. Staben i Tammerfors krävde åter att vårt kompani skulle fara till någon front som hotades av genombrott. Ungefär sextio man fanns kvar av vårt kompani. Slutligen gick staben med på att ge vårt kompani permission. Kompaniet tänkte resa till Åbo och fira permissionen där några dagar. Vi fick vagnar och ett pansartåg i tågets båda ändar. Syftet var att skydda vår resa på sträckan förbi Lempäälä där de vita hade en kedja. När vi for från Tammerfors blev vi uppmanade att lägga oss på tågets golv ty om de vita öppnade eld när tåget for förbi skulle kulorna gå igenom vagnens tunna vägg. Vagnen stannade gång efter annan och fortsatte åter sin resa tills den stannade helt. Det främre pansartåget avlägsnade sig. Snart hördes ljudet från dess snabbskjutande kanon och på avstånd svag gevärseld. Vi var i en låst kupé. Allt var inhöljt i mörk skymning Vi bedömde situationen från alla håll. Vi visste ingenting säkert. Plötsligt hördes en fruktansvärd smäll. Vagnen badade i ljus. Ovanpå mig låg en kamrat orörlig; han hade fallit ned från den hylla han klivit upp till. Vad hade hänt? Verkligheten hade sannerligen spelat oss ett spratt. Vagnarna rullade tillbaka mot Tammerfors. Banan var bruten i Lempäälä. Smällen hade förorsakats av pansartåget som i hög fart körde på vår vagn och vid smällen slogs vagnens sidodörrar upp under ett ögonblick. Senare förklarade kamraten som legat ovanpå mig att han trodde han var död. Det hade verkat som om en kraftig explosion krossat vagnen.

Vi återvände alltså till Tammerfors och vårt kompani slog sig ned i handelsskolan. Sent på kvällen for åter ett riktigt långt tåg med vagnar mot Åbo. Några andra kompanier tänkte försöka den vägen, de trodde inte på att banan var bruten vid Lempäälä. Allt förtroende hade då redan försvunnit bland trupperna. De var en ynkelig syn då de återvände på natten. En, som jag hjälpte, hade fått hakan krossad av en explosiv kula medan andra kulor slitit sönder benen och kroppen. Jag hörde att följande hänt: När loket anlant till Lempäälä hade det av okänd anledning brutit kopplingarna och lämnat hela det långa tåget med vagnar på banan, på vars båda sidor branta backar reser sig. De vita hade öppnat korseld varvid redan tiotals människor sårades i vagnarna. I en vagn hade en shrapnell från de vita fällt två hästar. Männen började söka skydd genom att hoppa från vagnarna och ställa sig bakom hjulen varifrån de öppnade gevärseld tillbaka. Också där fann kulorna många. Kampen var hopplös. De vita hade en alltför förmånlig position. Slutligen återvände loket och befriade dem genom att föra vagnarna tillbaka till Tammerfors. Många sårade som sökt skydd bakom hjulen orkade inte stiga i vagnarna utan blev kvar att sargas av hjulen eller falla offer för slaktarbödlarna när morgonen grydde. Ingen av de saknade anmälde sig någonsin senare. Och de var flera tiotal.

Messukylä

Mars–april

De vita började redan finnas på alla sidor om Tammerfors och det ryktades att staden var belägrad. Den svagaste punkten eller snarare den punkt som fienden hårdast ryckte an mot var Messukylä nära Tammerfors. Trupperna började visa tendenser att slå till reträtt. Vårt kompani gick frivilligt med på att gå till denna front för att hålla ordning. Redan på kanske en kilometers håll bildade vårt kompani en rörlig kedja som gick mot fronten. På flera hundra meters avstånd från fronten hittade vi desertörer i gropar i marken, i diken och t.o.m. i skåpen i en telgelstensfabrik. Då vi frågade till vilka kompanier de hörde svarade de att de var Tammerforsare som kantänka stod på sin post och höll vakt. Vår kedja förde sålunda tiotals desertörer tillbaka till fronten. När vi anlände till Messukylä var torpen och kojorna fulla med män. De var utmärkta måltavlor för fiendens artillerield. Vi måste med våld tömma dessa

nästen. Ändå dödades många av fiendens shrapneller. Bl.a. brandkårshuset träffades av en shrapnell som genast dödade sex röda och sårade flera. Vårt arbete var farofyllt, ty de vita sköt häftigt med flera kanoner. Flera ur våra kompanier stupade. En av mina kamrater uppmanade mig att äta (vi hade varit där hela dagen utan att äta). Jag gick ändå inte med på det och han gick ensam, han ämnade gå till vårt rödakorshärbärke i ett torp långt bakom fronten. När han kommit nära torpet krossades han till en formlös massa av en shrapnell som samtidigt träffade vårt röda kors och sårade alla där. Oavbrutet kördes hästarna mot Tammerfors med sårade i slädar. Striden stod het hela dagen. På eftermiddagen började fronten brytas igenom. Jag hade tillsammans med en kamrat fått order att stå vakt vid landsvägen. Vår uppgift var att hejda desertörerna. Vägen blev svart av män, shrapnellerna exploderade på alla sidor. Ett ögonblick stannade truppen inför våra höjda gevär. Min kamrat och jag hade fått en tung plikt och nu blev plikten oss övermäktig. Tiotals gevär höjdes mot oss och vår order fick det vresiga svaret: ”Ni är inte våra kommandanter, öppna vägen.” Samtidigt välldes massan förbi oss utan att bry sig om någonting. På knappt tio meters håll föll en shrapnell och lite längre bort en annan och det kom hela tiden nya när truppen drog sig tillbaka mot Tammerfors. Tillsammans med min kamrat klev jag upp på begravningsplatsens backe där vi kunde se tre stycken tretums kanoner. Kanonservisen syntes inte till. Vi började lossa låsen från kanonerna, men vi begrep inte mycket av dessa tingestar och beslöt att lämna dem därhän. (Senare kom kanonservisen med artillerihästar efter kanske just dessa, eller kanske det någon annanstans fanns vinddrivna kanoner, jag vet inte.) De vita sprang redan runt omkring oss. En del av vårt kompani bildade kedja nära begravningsplatsen. Våra befälhavare hade givit sig iväg. En av bröderna Lehtimäki arbetade energiskt för att samla resterna av truppen till ett sista motstånd. Vårt kompani var skingrat. En del var i kedjan, en del var i Tammerfors. En flygande ordonnans kom och lämnade bud till alla från kompaniet som han kunde hitta att de genast skulle gå till Alexandersskolan. Dessa ordonnanser kom inte ända till kedjan, så en del av våra kamrater blev kvar i stridslinjen. På morgonen började det komma shrapneller från Tammerfors station.

Från Tammerfors längs landsvägen till Urjala

April

Hur ofta framträdde inte ledarnas svaghet vid fronten. I stället för att vara exempel för trupperna när det gällde viljestyrka och disciplin kunde de ofta själva ledas av trupperna.

Man måste ändå ta i beaktande att ledarna var kamrater som saknade militär skolning och oftast kommit direkt från arbetsbänken. Så var fallet också hos oss. Truppen uttryckte sin önskan och den var också befälhavarnas önskan. I Tammerfors borde man ha kämpat men vår trupp krävde att få komma till Åbo. Mötet på natten i Alexandersskolan avgjorde saken. Vårt kompani tillsammans med ett annat Åbokompani och två kompanier från Riihimäki beslöt att bryta oss igenom inringningen av Tammerfors genom att strida. På morgonen var vägen svart av trupper som lämnade Tammerfors. Vår väg gick via Nokia tills gruppen nästa morgon skingrad anlände till Urjala varifrån vi med tåg reste till Åbo.

Det bör nämnas att vår resa från Tammerfors till Urjala var full av spänning fast vi undgick de strider vi räknat med.

Åbo sjömanskompani

April

Då vi kommit till Åbo skildes jag från vårt kompani för att förena mig med Åbo sjömanskompani. Detta kompani bildades i april. Som märke bar vi på ärmen ett ankare insytt i en röd

ring. Nästan trettio kamrater från vårt gamla kompani flyttade över till sjömanskompaniet. Ryssarna hade lämnat en gammal kanonbåt som hette Bobr i Åbo hamn. Denna båt överlämnades åt vårt kompani. Hurrande tog vi emot den och började höja ångan i pannorna. Till båtens bestyckning hörde en sextumskanon i fören och i aktern, längs sidorna fanns flera tretumskanoner och ammunition. På däck fanns två torpedkanoner. Det fanns flera snabbskjutande kanoner och flera tiotals kulsprutor. Båten var gammal, men med den hade vi kunnat sopa Finlands kuster. Men tyskarna var redan några kilometer från Åbo skärgård och staben bestämde att vi åter skulle lämna båten som vi redan gjort oss bekanta med och börjat tycka om.

I Riihimäki

Mitten av april

Vid tiden för den allmänna reträtten från Åbo följde Åbo sjömanskompani med strömmen. Då vi kommit till Riihimäki bad man oss stanna där och hålla ordning. Det gick vårt kompani med på. En vecka verkade kompaniet i Riihimäki och det var det sista som for bort när de vita kom. Det sista tåget som for från Riihimäki till Lahtis transporterade Riihimäki kvinno- kompani, Åbo sjömanskompani och en grupp kavalleribefälhavare. Som kompaniets ordonnans var jag kanske den siste som gick omkring i det övergivna Riihimäki. I full galopp red jag omkring på min häst eftersom jag fått order att kontrollera att alla röda var borta. Från åtminstone två platser besköts jag av slaktarskyttar när jag red.

Lahtisfronten, Okeroinen Och Vesalankylä

April. 1 maj

Innan man anländer till Lahtis stad passerar man hållplatsen i Okeroinen. Ännu i sista stund var våra kavalleribefälhavare mycket optimistiska. En hornorkester spelade revolutionära melodier och kavalleribefälhavarna tänkte att vi så där bara skulle fara raka vägen till Lahtis, ackompanjerade av musik, och erövra staden i en handvändning. De som tidigare varit vid Lahtisfronten fick tala förstånd med dem länge innan de fick dem att inse att detta var en vansinnig tanke. Vi steg av vagnarna i Okeroinen och gick till den vänstra flankens spets vid Lahtisfronten. Vi var åter i kedja. Vårt kompani var till största delen sammansatt av alldeles oerfarna män som blev förfärade då de såg döden i vitögat. Det var meningen att vårt kompani som nyss kommit fram skulle anfälla. Utan teknisk ledning anföll vi rakt in i elden och tyskarnas systematiska kulsprute- och gevärseld ändade mångt liv. I nattens mörker steg grönaktiga ljusbomber mot skyn och medan de lyste sköt fienden särskilt häftigt. Nykomlingarna i Åbo sjömanskompani visade sig, med få undantag vara pultroner, frontdesertörer. Jag kan svära på att det inte var mer än tre man från Åbo sjömanskompani i kedjan på morgonen. Tillsammans med en kamrat vid namn Stenvall byggde jag ett bröstvärn av stenar tills en kula träffade honom i axeln och jag var ensam i ett halvfärdigt bröstvärn utan något att skjuta med. När morgonen grydde gick jag och sökte upp vårt kompani i vilket jag var ordonnans. Senare fick Åbo sjömanskompani (i vilket knappt trettio man fanns kvar) tillfälliga uppgifter, bl.a. vaktjänst vid den högra flanken i Okeroinen o.dyl. Som kompaniets ordonnans fick jag ett intyg med utgångstillstånd av Björneborgsstaben så jag kunde göra allmänna iakttagelser från fronten och bakom fronten ända från Lahtis till Okeroinen och Vesilahti by där jag huvudsakligen rörde mig.

Man har beräknat att det fanns över trettiotusen röda vid Lahtisfronten men bara en liten procent var aktivt med i kedjan. Vilket stort fel det var att också tusentals hustrur och barn samlades mellan Lahtis och Okeroinen. Kvällen före kapitulationen red jag längs landsvägen.

Trossen, kvinnor och barn, stod i kö från Vesankylä ända till Lahtis, alltså flera kilometer. Ännu var denna folkmassas öde okänt. En del tänkte väl om de mänskliga känslorna hos Finlands bourgeoisie och de väntade också lugnt på den dag då sakerna skulle förändras. Ett hemligt provokatoriskt rykte lovade frihet åt alla utom åt ledarna. Men det fanns ändå röda som var sin sak trogna. Det berättade gevärsmattret från kedjan. Slutligen grydde den dag som knappast kommer att glömmas av dem som var med.

Den skamliga kapitulationen skedde. Tiotusentals vapenföra rödgardister gav sig åt en handfull tysk-slaktartrupper. Hur många ångrade månne senare detta, då de framför de hånfulla slaktarsoldaterna gick till skogsbrynet för att skjutas, fastän de trott att de skulle få komma hem till vårsådden?

Långsamt strömmade den oändliga massan mot Lahtis. De tyska imperialistiska krigsbanditerna stökade omkring i massan. Om någon hade något värdefullt tömde dessa rövare det i sina väskor. De tog t.o.m. stövlarna av många och dessa fick gå i strumplästen eller barfota på den isiga majmarken. (Det var den första maj.) Hennala kaserner fylldes med tusentals fångar och tusentals var ännu på väg.

Vad som senare hände fångarna är inte längre frontminnen utan minnen av mördares illdåd. T.ex. våldtäkterna, tortyren och slutligen förintandet av Åbo m.fl. kvinnokompanier vittnar om detta. Också tusentals män föll offer för den blodtörstige motståndaren. Om dem berättar inte den vita historien, ty dessa illdåd var ”fosterländska” gärningar.

Här slutar mina frontminnen och fängselivets svarta skuggor börjar röra sig i mitt sinne. Med full rätt fogar jag mina oförsonliga förbannelser till de otaliga förbannelser som Finlands arbetarklass riktat mot slaktarna år 1918 och därefter.

Det finska röda gardet i Petrograd

Under oktoberrevolutionen bildades ett rött garde bland de finska arbetarna i Petrograd. Det kom att spela en ganska stor roll eftersom Petrogradsgardisterna skötte transporten av vapen till de finska röda garderna.

Här är en berättelse om det finska röda gardets verksamhet i Petrograd. Texten kan vara en smula svår att följa eftersom författaren ganska ofta byter tidsperspektiv. De från ryskan lånade slanguttryck som förekommer har behållits, men översatts inom parentes.

Man kan jämföra den berättelse om baron Silfverhjelms självmord som finns i den här texten med t.ex. framställningen i Estlanders 11 årtionden ur Finlands historia. Sakinnehållet är detsamma – men knappast attityden.

Redan den första dagen efter februarirevolutionen började bourgeoisien – som var rädd för den proletära revolutionen – kräva att arbetarna skulle ge ifrån sig de vapen de fått under revolutionen, återgå till arbetet och överlåta återställandet av ”ordningen” till bourgeoisien. ”Revolutionen är slut, en fast ordning måste återställas, låt oss föra kriget till ett segerrikt slut” skrånade bourgeoisien och revolutionens förrädare, mensjevikerna och socialrevolutionärerna i kör – och beredde vägen för revolutionen.

Revolutionens storm bedarrade inte och dess vågor rullade fortfarande. Bourgeoisien hade sett arbetarklassens revolutionära hjältemod och styrka krossa tsarismen i Ryssland. Under februaridagarna hade borgarna tvingats böja sig för arbetarklassen. Alla möjliga isterbukar

hade under några dagar varit tvungna att bära en röd rosett på bröstet. Detta skrämde borgarna. De kände att revolutionens lavin hotade att dränka dem.

För det ryska bolsjevikpartiet och för alla de mest medvetna arbetarna var det sedan länge en självklarhet att endast en arbetarrevolution kunde segra i Ryssland. Efter februarirevolutionen började också de mera enkla arbetarna förstå det. Februarirevolutionen gav inte arbetarna, bönderna och soldaterna fred, frihet, jord och bröd. Arbetarna insåg att innan de kunde uppnå de mål de ställt för revolutionen måste de krossa bourgeoisins makt, ty bourgeoisien fortsatte tsarväldets politik. Arbetarna lämnade inte ifrån sig sina vapen. Under bolsjevikpartiets ledning började de tvärtom skaffa mera vapen och organisera sig för kamp mot bourgeoisien. I olika fabriker började röda garden bildas.

De finska arbetare i Petrograd som deltagit i februarirevolutionen vid de ryska kamraternas sida – bland dem fanns det t.o.m. sådana som varit med redan år 1905 och under Viborgsupprorets tid – insåg också att kampen måste fortsätta, att bourgeoisins makt måste krossas. Den första beväpnade kamporganisationen för finska arbetare som arbetade i Petrograd blev ”De finska arbetarnas milisavdelning i Petrograd”. Finskspråkiga arbetare (de mest medvetna och aktiva) deltog i all revolutionär kamp sommaren 1917 och i Oktoberrevolutionen. Det bör nämnas att det fanns många finska arbetare i Petrograd som var medlemmar redan i det gamla bolsjevikpartiet, bland dem t.ex. kamraterna Eino och Jukka Rahja. På initiativ av dessa och andra kamrater som hörde till den finska arbetarföreningen i Petrograd och i enlighet med förhållningsreglerna från bolsjevikernas Petrogradkommitté (att samla och beväpna de finska arbetarna) grundades vid tiden för Oktoberrevolutionen det finska röda gardet i Petrograd. Bland grundarna bör framför allt nämnas Jukka och Eino Rahja. Det fanns också en grupp kamrater – t.ex. A. Dufva och många andra – som entusiastiskt verkade för att organisera det finska röda gardet. Kärnan i gardet var de f.d. medlemmarna i de finska arbetarnas milisavdelning i Petrograd, kamrater som härdats och prövats i många gatustrider.

Gardet inkvarterade sig i den finska järnvägsstationen. Till kanslirum togs den tidigare ”kejsrerliga mottagningsvåningen” på stationen. Att röda gardet slog sig ner på stationen sågs inte med blida ögon av ämbetsknapparna vid järnvägen och stationen. De försökte hela tiden i hemlighet jävlas – i den mån de vågade för då det upptäcktes var man grym mot dem. I förbigående bör nämnas att dessa ”slusasser” (tjänsteman, byråkrat. Ö. a.) var ett speciellt jävligt folk. Senare började största delen av dem sabotera. De lämnade sina poster och gömde sig på stan. Andra som stannat på sin tjänst höll dem med mat.

Under de första dagarna anslöt sig mellan hundra och tvåhundra man till gardet. I början frågade man nykomlingarna efter medlemsböcker i partiet eller fackförbundet. I brist på det fick det räcka med rekommendationer från två kamrater. Detta gjordes i alla fall mest för formalitetens skull och det var inget hinder för att ansluta sig till gardet. Senare frågade man inte mer efter papper och i slutet försökte man sig t.o.m. på mobilisering. Tanken på mobilisering uppstod mycket sent, i slutet av det finska klasskriget, då man redan lidit förluster, Tammerfors och andra orter fallit och folkskommisariatet flyttat till Viborg. Undertecknad, som då var befälhavare för gardet reste tillsammans med kamrat T. Lindqvist till Viborg för att tala om saken med kamrat K. Manner. Vi anlände till Viborg och fick efter stort besvär tala med kamrat Manner som var omringad av så långa ”otserer” (köer, ö. a.) och stora människomassor på Belvedere att det inte på något sätt ville bli vår tur. Slutligen kom vi i alla fall så nära honom att vi kunde tala om vårt ärende. Vi framförde kort att vi hade för avsikt att verkställa tvångsmobilisering bland de finnar som bodde i Petrograd med omgivningarna för att få fler trupper till vårt röda garde. Vi frågade honom vad han tänkte om

detta. Då kamrat Manner hört vår hastiga framställan sa han att detta nog var en klok tanke, men för det första torde det redan då ha varit för sent och för det andra – eftersom det skulle ske i Sovjetryssland – torde hans makt inte räcka dit, det var redan en internationell fråga (med kamrat Lindqvist hade vi inte fäst uppmärksamhet vid sådana här saker som vi tyckte verkade onödiga då vi inga erfarenheter hade från det diplomatiska området.) Kamrat Manner varken förbjöd eller befallde oss, han var mera emot saken och vi hade inte tillfälle att rådgöra längre med honom eftersom rödgardisterna bakom oss skrek och pressade på. Då vi återvänt till Petrograd och talat mer om saken med de ryska kamraterna kungjorde vi att de finnar som bodde i Petrograd och dess omgivning skulle infinna sig på Petrograds finska röda gardes kansli på finska stationen för att registrera sig för anslutning till röda gardet. Under tiden hade emellertid situationen vid fronten i klasskriget i Finland förändrats och gjort våra bestyr onödiga. Mobiliseringsverksamheten måste avslutas då de första flyktingarna från Finland började anlända osv.

Frågan om beväpningen var lätt ordnad. Den sköttes av kamraterna Eino och Jukka Rahja. De ryska kamraterna snålade inte med vapnen utan gav så mycket som behövdes. I detta sammanhang bör nämnas att man i viss utsträckning fäste uppmärksamhet också vid trupp- och soldatutbildning.

De egentliga instruktörerna för gardet var kamraterna Eino och Jukka Rahja under den tid de befann sig i Petrograd. Befälhavare var till en början kamrat A. Dufva och efter honom kamrat V. Turunen. Bland de mest entusiastiska organisatörerna, stabsmedlemmarna, kompanicheferna osv. bör ännu nämnas kamraterna T. Lindqvist, A. Uotinen, Ristseppä, V. Vainio, O. Itkonen, V. Vauhkonen, Kettunen, J. Rautiainen m.fl.

I början visste man ingenting om lönen för medlemmarna i gardet. Då den ständiga vakthållningen upptog all tid, dagar och nätter, var det naturligt att man skulle få så stor lön att man kunde klara sig själv och sin familj på den; många av medlemmarna i gardet hade också en stor familj att ta hand om. Eftersom vi tagit som uppgift för gardet att skydda järnvägens inventarier och trafik krävde vi av finska järnvägsstyrelsen att den skulle avsätta erforderliga medel till löner åt medlemmar av finska röda gardet i Petrograd. Järnvägsstyrelsens representanter i Petrograd gick dock inte med på detta krav. Då måste man vidta åtgärder för att det krav som ställts skulle uppfyllas. Först sattes rödgardister i Petrograd att bevaka kassorna på finska stationen, så sändes representanter till järnvägsstyrelsen i Helsingfors för att höra sig för om saken (detta skedde i slutet av november 1917). Till delegationen valdes kamraterna Ristseppä, T. Lindqvist, A. Uotinen, V. Turunen och Kettunen. Generaldirektören för Finlands järnvägar Vuolle och senator Castren ställde först för syns skull och i avsikt att snoka några frågor om gardets sammansättning, syften och verksamhet – vilka de för övrigt kände till – och uttalade sedan att medel skulle beviljas endast i det fall gardet bytte namn till ”skyddsgarde” och begränsade sin verksamhet till att skydda järnvägens inventarier och höll sig borta från ryssarnas förehavanden. De fick det skarpa svaret att sånt prat var barnsligheter och heller inte kunde komma i fråga eftersom man i Sovjetväldet inte kände till begreppet ”skydds”-garden. Vidare meddelade vi att vi var medvetna om vårt mål, att krossa bourgeoisins makt och föra revolutionen till slutsegern och att vi utan deras tillåtelse skulle ta de erforderliga medlen till de medlemmar av vårt garde som inte klarade sig utan lön ur järnvägs-kassan som vi behärskade. Nästa dag meddelades vi att järnvägsstyrelsen upplät 75 000 rubel till löner. När herrarna såg att inget annat hjälpte fann de för gott att ge efter.

Röda gardets uppgift var att kämpa mot kontrarevolutionen och kontrarevolutionära intriger,

att övervaka trafiken osv. En mycket viktig uppgift var kampen mot den vapensmuggling som de finska vita bedrev och som utfördes av kontrarevolutionära jobbare som bodde i Petrograd och i gränstrakterna. Många smugglare ”brann” tack vare röda gardet. En viktig uppgift var att hålla kontakt med Finland och skaffa vapen åt de finska röda garderna.

Vapnen ordnades av kamraterna Eino och Jukka Rahja. Mindre vapenleveranser skickades, åtföljda av män ur röda gardet till Finland, till Lahtis, Kuopio, Tavastehus osv. Slutligen, den 27 januari 1918, sändes det s.k. stora vapentåget med en stor mängd gevär, maskingevär och ammunition, tre kanoner och två pansarbilar, till Finland. Detta tåg följdes till Finland av det första kompaniet vid Petrograds finska röda garde, som under resan utkämpade den segerrika striden vid Kämärä mot slaktarna, som förstod vapentågets betydelse för den finska revolutionen och ville bemäktiga sig det. Senare förmedlade Petrograds finska röda garde under hela klasskriget vapen till rödgardisterna i Finland. I Petrograd gick röda gardet påpassligt i vaktjänst, ty kontrarevolutionen försökte sticka upp huvudet. Den 12-13 november t.ex. var finska rödgardister i vaktjänst två dygn i sträck utan ombyte vid Spalernajagatan. Även annars fick man ofta gå liknande vakter. Tillsammans med ryska rödgardister genomfördes bl.a. en razzia vid Alexandrovskijtorget vid vilken en betydande mängd skjutvapen beslagtogs. Vapnen hade sålts till jobbare och skrotförsäljare av disciplinlösa soldater. Skrothandlarna sålde dem åt kontrarevolutionärerna.

I början av december fick gardet order att avväpna en av Kerenskijs dödsbataljoner. Denna kvarleva av en kontrarevolutionär trupp, till antalet 2-300 kvinnor av mycket skiftande slag hade efter att ha fått rejält med smörj vid erövringen av Vinterpalatset, som den försvarat, smitit iväg till Levasova och inkvarterat sig i kasernerna nära stationen. Avväpningen skedde utan större svårigheter.

När klasskriget hade börjat i Finland for det första kompaniet vid Petrograds röda garde den 27 januari på ett vapentåg till Helsingfors för att kämpa mot den finska bourgeoisien. På vägen utkämpade de (vilket redan tidigare nämnts) striden om Kämärä. (I striden vid Kämärä sårades bl.a. kamrat J. Rahja.) I Helsingfors gick en del av pojkarna i röda gardet och hälsade på ett gammalt gubbskrälle, baron Silverhjulm, som blev så arg av besöket att han sköt sig en kula i knoppen. Från Helsingfors fortsatte första kompaniet sin resa mot norra (Vilppula-) fronten och deltog i striderna vid Väärinmaja, i Vilppula, Pekkala, Tammerfors, Lempäälä, Kelho m.fl. platser. Därefter skickades det s.k. ”Uotinenkompaniet” till Finland, också det till norra fronten där det deltog i striderna vid Ruovesi och Tammerfors m.fl. platser. Till Rautusfronten skickades flera kompanier. Många var de hjältemodiga, hårda strider där Petrograds offervilliga finska röda garde kämpade vid det finska klasskrigets fronter. I Petrograd bildade äldre kamrater en trupp som skötte vaktjänstgöring vid finska stationen och längs banan.

En av gardets uppgifter under vårvintern 1918 var att avväpna de matros- och soldater från den gamla armén som kom från Finland och inte underkastade sig de revolutionära organisationernas befallningar. Bl.a. avväpnades en kontrarevolutionär ”polsk legion” som kom från Viborg. En rödgardistrupp på 10-20 man avväpnade soldat- och matrosgrupper som var flera hundra man starka. Det gick till så att tåget omringades av maskingevär och vakter när det anlände till stationen. Ett par rödgardister gick in i tåget och meddelade att alla skulle lämna ifrån sig sina vapen. De vägrade att lämna tåget och meddelade att om vapnen inte överlämnades inom en viss tid så skulle tåget beskjutas utan vidare prat. Detta hotfulla uppträdande hade verkan. Vanligen skickades kamrat Kettunen (död i Buis våren 1918), som till sitt yttre såg skrämmande ut, alltid beväpnad med alla möjliga vapen, så mycket han bara

orkade bära, till tåget för att framföra kravet. En gång avväpnades en anarkistisk matrosgrupp på två-trehundra man som kommit från Helsingfors och sagt att de inte var rädda för någon eller lydde någon – av 7 man. Den gången avgjordes saken av Hiltunens ”Patu” som stod med sin maxim och hjälmen på huvudet rakt framför näsan på matroserna och såg så hotfull ut som en människa bara kan, färdig att börja skjuta. Och det hade inte behövts mycket för att han skulle börja, det är alldeles säkert. En gång kom befallning från röda gardets stab i Simbirskaja att ett pansartåg på väg till stationen skulle avväpnas. Vi meddelade att vi denna gång hade en mycket liten grupp rödgardister till vårt förfogande eftersom vi skickat alla till fronten (Rau-tus) och bad om fler män. Staben svarade att de inte kunde skicka fler män. Vi fick klara oss med de krafter vi hade. Vi rafsade ihop alla närvarande rödgardister, proviantörerna m.fl. medräknade. Vi lyckades samla ihop 20-30 man. I gruppen fanns sådana som på grund av svaghet eller ålderdom inte kunde sändas till fronten: Mången lutade illa när han satte geväret fel på axeln. Med denna trupp for vi för att möta pansartåget. När tåget anlant till bangården drog vi oss med sträckta halsar i kedja runt det. När det hade stannat ropade vi att tåget skulle stanna på sin plats, att manskapet genast skulle stiga av tåget och lämna alla sina vapen på tåget. Först försökte de skratta lite, men då de trodde att vi bara var en förtrupp och då de såg att här var det allvar så lydde de vår befallning. Så blev också denna uppgift lyckligt slutförd.

Vi hade framfört vårt krav på ett mycket skarpt sätt och försäkrat att vi nog hade krafter att slå ner dem, så för att undvika värre följder var det bäst för dem att underkasta sig.

Det var ganska arbetsamt för gardet att övervaka trafiken och ordningen på banan och stationen. Man måste alltid vara på sin vakt ty runt stationen rörde sig alla möjliga ”spekulanter”, smugglare och kontrarevolutionära lymlar. En stor mängd typer som sålt sin egendom försökte med pengar och dyrbarheter i hemlighet resa utomlands via finska stationen. Mycket ofta slutade deras resa på finska stationen i Petrograd, ty pojkarna i röda gardet var noggranna. När dylika lymlar påträffades släpades de iväg till Smolna och senare till Garohovaja. Mången kontrarevolutionär jobbade resten till Garohovaja. Slutligen blev pojkarna så noggranna att ”spekulanterna” och de andra började undvika trakterna runt finska stationen.

Det var ingen som fäste stor vikt vid kansligöromål i Petrograds finska röda garde. Silventionens Yrjö och Parviainens Väiski skrev då och då en liten papperslapp: att man borde ta kopior av dem och spara dem hade de ingen aning om. Man skrev inte mycket då, utan trodde på ordets makt. Inga pappersvolokiter (byråkrater, ö. a.) hade vi som påhäng. Alldeles före slutet skaffade Lindqvist nog t.o.m. en riktig maskinskrivare till staben. Denna hade väl för avsikt att börja skjuta fram pumagor (papper, ö. a.) men han hann inte ens komma igång ordentligt förrän gardets verksamhet upphörde.

När klasskriget i Finland var slut var en av Petrograds finska röda gardes uppgifter att ta emot rödgardistflyktingar, ge dem råd och inkvartering osv. Oräknliga flyktingmassor omringade röda gardets kansli och framförde frågor av allehanda slag, böner och krav. I början var röda gardet den enda institution i Petrograd som finska flyktingar kunde vända sig till. Lite senare organiserades en s.k. vårdkommitté.

När det avgörande nederlaget i Finland var ett faktum och det finska klasskriget var slut började man tala om att upplösa det finska röda gardet i Petrograd. I början av maj 1918 upphörde gardets verksamhet. Då hade redan Röda Armén grundats. Den trädde i stället för de röda garderna för att kämpa mot kontrarevolutionen.

Ur Kansalaissodan rintamilta

Ett skyddskårsprotokoll

Nästan 70 000 av de röda fångarna dömdes som nämnts i inledningen vid speciella "statsförbrytelse-domstolar". De bestod av två officerare, en jurist och två "redliga och oförvitliga medborgare".

Som underlag för domstolens beslut sändes tryckta anklagelseskifter till skyddskårsstaberna på de orter fångarna kom från. Staberna fyllde ivrigt och utförligt i anklagelsepunkterna för att bli av med misshagliga personer.

Här följer en typisk anklagelseskift med undersökningsdomarens rapport. De publicerades i faksimil i Suomen Luokkasota 1928. Undersökningsdomaren hade under sitt namn ritat en döds-kalle med två korslagda benknor samt ett kors. Här har skyddskårsstabens svar på de tryckta frågorna utmärkts med kursiv stil.

Protokoll fört vid Skyddskårens stab i *Ruovesi* den 5 maj år 19. . med anledning av Undersökningsdomarens vid Högkvarteret begäran om utlåtande över nedan nämnda fånge.

Närvarande var följande medlemmar av Staben:

Lauri Särkkä, K. Koivujärvi, E. Salovaara, J. Tuominen, J. Kauppila, O. Schele, A. Ruohola samt ett flertal sockenbor.

N:o

Bonden Veinö Hermaninp. Herranen från Katkelma i Mustajärvi, född 11/6 1883 härstädes har gått till H.H. nattvard och åtnjuter som välfrejdad medborgerliga förtroende; intygas i Ruovesi den 16 maj 1918.

G. Väinönheimo kapellan

Fångens namn och yrke: *Herranen, Väinö, småbrukare.*

Född var och när: *1883.*

Hemort och adress: *Mustajärvi by i Ruovesi.*

Om ogift, hurudan inkomst:

Om gift eller änklings, huru många minderåriga barn och hurudana förmögenhetsförhållanden: *Gift, barnen 3 till antalet. Äger ett småbruk.*

Hurudan till sin natur, hetsig eller lugn, arbetsam eller strejkuppviglare: *Hetsig, ett brushuvud. Initiativtagare till och organisatör av strejkbråken till och med på det kommunala planet.*

Levnadssätt (regelbundet eller kringflackande): *Regelbundet.*

Var och hos vem har fången arbetat på sin hemort och vilket omdöme har hans arbetsgivare i allmänhet givit honom: *På eget hemman, efter bästa förmåga ständigt uppviglat folket.*

Har fången tillhört Arbetarföreningen och i vilken ställning: *Ordförande i Arbetarföreningen i Helvetinkolu o.a. förtroendeposter.*

Har fången tillhört röda gardet och i vilken ställning: *Har tillhört det och varit dess ledande själ.*

Var och när har fången deltagit i strid: Vilka andra poster har fången innehaft: Vilka vapen har fången burit och har sådana hittats hos honom: *Har varit anförare för III plutonen i II komp. i Ruovesi garde.*

Har fången tagit del i avvärning före kriget och under kriget och på vilket sätt: Plundring, mord, misshandel, mordbränder och utpressning, under den socialistiska storstrejken förra hösten och senare och har man hos fången hittat stöldgods: *Har varit ledande vid avvärningen och som strejkuppviglare.*

Har fången under det nuvarande kriget gjort sig skyldig till andra brott som kommit till stabens kännedom: *Allmänt känd som en ivrig revolutionsman. Hos honom beslöts om mord på och rån av bönderna innan upproret utbröt.*

Har fången uppträtt som uppviglare:

till röda gardet: *Ja, som verkligt ledande man.*

till revolution: ” ” ” ” ”

mot den lagliga regeringen: ” ” ” ” ”

mot värnplikten: *Vet inte.*

spritt falska rykten om krigsvärvet: *Vet inte.*

eller hotelser mot dem som stödjer den lagliga regeringen: *Riktigt grovt.*

Bifogas edliga intyg och är intygsgivarna pålitliga: +

Stabens utlåtande om den fångne: *Med hänvisning till ovanstående protokoll anser vi fången vara helt onyttig och absolut farlig för samhället och helt oförmögen att någonsin vara medlem i ett ordnat samhälle. – Galgrepet är inte för mycket.*

†

SKYDDSKAREN I RUOVESI

Teo Pöytäniemi

Ett annat dokument från statsförbrytelsesdomstolen. Förberedande undersökningsdomarens beslut efter undersökningarna. Under sitt namn ritade domaren en dödska, två korslagda benknotor och ett kors.

Vad vet fången om gömda vapenlager eller vapen: *Vet inte*

Vad vet fången:

om avvärningen före och under kriget (t.ex. vem som var ledare) : Plundringar, mord och mordbränder under den socialistiska storstrejken förra hösten och senare och vem som deltagit:

Nekar till att ha varit med om beslagtagande av livsmedel, avvärning eller planering av mord.

Bör skjutas som den värste ledaren för rödg. Fortfarande fången.

U. Olavi Keso.

Unders.domare

N:o 52

Emil Tulijoki

Ruovesi

Några blad ur en röd fånges dagbok

Armas Viktor Alanne

*”Ett träd som bär giftiga frukter
skall ej odlas ej kelas med,
det skall huggas af vid roten
och kastas i elden som ved.
Och Finlands förråade röda,
som drömma om rof och mord,
skola rotas ut och fördrivas
i från vår befriade jord.”*

Bertel Gripenberg

Dagbokens författare Armas Viktor Alanne var under den röda regeringstiden kassaförvaltare vid Kouvola station. Den 11 maj 1918 blev han de vitas fånge och satt fängslad i nästan sex månader. Största delen av fängelsetiden var han i Riihimäki fångläger. Då han 1918 blev villkorligt frigiven led han av långt framskriden lung- och struptuberkulos som han fått av misären i fångelser. Ett år senare förde tuberkulosen honom i graven.

Dagboken har troligen förts i hemlighet och under svåra förhållanden största delen av fängelsetiden. Därför har den på sina ställen varit nästan omöjlig att förstå. Då vi nu publicerar några blad ur denna dagbok utelämnar vi författarens familjeförhållanden och andra rent personliga händelser. I övrigt har vi försökt bevara dagbokens ursprungliga form så exakt som möjligt.

Fredag, 11 maj 1918 klockan halv 9 på kvällen. Ankomst till (Kouvola) kasern.

Lördag skjutna: Kuitunen, Hurme, Arpinen, Pietilä (?), Lepistö, Koski, Olkkonen, Sorsa. Allmän skräck i byn.

Söndag, 13 maj. På inspektion på stationen (Kouvola). Kredit 2.037 mk.

Måndag, 14 maj. Maten försenad. Klockan 1.15 fick vi en sillbit och bröd. Klockan 7 soppa.

Tisdag. Skrev till Maikki (författarens hustru) i Helsingfors och bad om ett paket. Morgonmål klockan 9, frukost halv 12. Utan mat resten av dagen.

Onsdag 15/5 ”Lunkning” två och en halv timme.

Torsdag 16/5. Frukost klockan 12. Fruktansvärt att det inte kommer mat. Siltavuori kommer med smörgås och mjölk klockan halv 6. Gav 29 mark. Fick veta att Maikki och barnen hade varit i Kouvola på söndagen. Hörde att Halme hade skjutits vid Kymmene bruk.

Fredag, 17 maj. Ännu har jag inte hört någonting från Maikki. Klockan 8 på kvällen sköt man åter 8 män, en av dem (vid namn Outinen) var från vår avdelning.

Lördag: Man har utökat vakterna. Det är förbjudet att få den minsta gnutta mat eller någonting utifrån. Allmän modlöshet.

Första pingstdagen. 19/5. 5 män skjutna. Man har stulit min proviant som Rae hade givit åt Kuhlberg. Brevet fick jag och 30 mark. Skrev till mor i Tavastehus. På morgonen regnade det rätt kraftigt, för första gången sedan snön smält. Allmän vaccinering ty smittkoppor har påträffats i lägret. Ett fall i vårt rum (fördes igår till sjukhus). På dagen sköts två. (Från vårt

rum en viss Silander. Man förde honom till avrättningen från frukostbordet.) Han hade redan tidigare dömts till döden men lyckats fly, blivit fast och förd hit.

20/5. Disciplinen i fängelset blir allt hårdare. Det är förbjudet att ta emot proviant utifrån. Hela kasernområdet är omgärdat av taggtråd.

21/5. Förhören har börjat, men de går väldigt långsamt. Endast någon enda har i dag varit inför domare. Smittkopporna breder ut sig, en död har förts till den allmänna graven.

22/5. Klockan 8 morgonmål, klockan halv 11 frukost (alldeles för salt). Klockan halv 12 fördes Limell (från Uleåborg) att skjutas (Sonen blev gråtande kvar här) – Och Lampinen, växelmannen från Wiborg. Dessutom två andra män från den stora kasernen.

23/5. På kvällen vid 8-tiden alla ut. Namnupprop. (Ett litet skrämskott: just då vi ställde oss i leden började en skottsälva smattra. Alla böjde sig förskräckta.)

24/5. Klockan är redan 11 på morgonen och vi har inte fått mat sedan klockan 11 i går morse. Ett halvt dygns fasta således. Det är eländigt att se dem som inte får en enda matbit utifrån. I går samlade en ihop hundra bortkastade sillhuvuden och åt dem med god aptit. En annan åt ett gammalt kålhuvud som luktade oerhört. Ett par av oss sopade under arbetet ett gammalt mjölmagasin. Från golvet samlade vi mjölresterna och gjorde nåt slags gröt på dem. Sandig och smutsig. Vi slukade ”maten”. – Klockan i på stationen och 3.20 startade tåget. På stationen gav Siltanen mig smörgås och mjölk. Hygglig karl. – Fan! På tåget var det väldigt trångt. Vi kom till Riihimäki halv 9. Till kasernen klockan 1 på natten. Vi tillbringade 12 timmar i en täckt vagn.

25/5. I Riihimäki. Här stora kaserner. Har hört att det ska komma inalles 18 000 fångar till koncentrationslägret. Jag mår bättre igen. Får gå fritt omkring ute innanför taggtrådsstängslet. Maten är bättre men soppportionerna mindre. Utanför stängslet köpslår en massa tyskt krigsfolk. Priserna är skyhöga. Papyrosserna 5-15 mark, brödet 75-100 mark, konjak (!) 150 mark per flaska. Man har drivit in fångarna i matkompanier med 140 man i varje. Mitt kompani är nummer 10. Klockan halv 10 på kvällen kommenderades alla fångar ut för namnteckning. Då råkar jag ut för en förskräcklig överraskning. Snabbt tränger sig en soldat fram och rycker brutalt ut mig ur ledet. ... Den här mannen ut ur ledet och utanför stängslet. Tengström med. Var säker på att min sista stund var kommen. Var mycket blek. De sade att de skulle föra oss till kommandantens kansli, till högvakten. Officeren föreslog att vi skulle flytta över till högvakten. Där kunde vi få speciella rättigheter! Vi vägrade, och 15 minuter 10 gick vi lättade tillbaks till vårt eget skjul. Kamraterna var säkra att detta var min sista färd och var glada då jag kom tillbaka.

26/5. I går stals många matpaket, nåns skor, rock och underkläder. Tyskarna sålde torra ruttna fiskar som ryssarna slängt bort. De kostade 5 mark paret. En plockade fiskben från diket, stekte dem på glöden och åt. Vattnet börjar ta slut fullständigt. Fler män, 1800. På morgonen fördes till oss en ung telegrafröken, Saajanen.

27/5. All proviant slut. Det skriker i magen av hunger. Männerna faller omkull av utmattning på golvet i matbaracken. Många sjuka. På natten är det omöjligt att gå på toaletten för det ligger människor överallt, i alla ställningar. Lukten är obeskrivlig. Klosetterna är i ett sådant skick att man svimmar. Vatten per flaska. Den som lyckas få en flaska måste betala 2 mark, för en liten klunk 1 mark.

28/5. I min hunger måste jag sälja min klocka som jag fått i arv till en soldat. För den fick jag ett brödstycke och en bit österbottnisk ost samt en låda papyrosser. Någon proviant hör man

inte talas om. I dag fick vi nåt soppliknande kokat på foderkakor för djur, fullt av havreskal och vicker.

29/5. Disciplinen på kasernen har hårdnat. En ny kommandant överste Kramer anlände. Det tycks vara svårt för kvinnorna att få det som de har med sig över taggtrådsstängslet till oss. I dag klockan 12 fick vi nån slags soppa kokt på potatismjöl, linfrö och rågmjöl. Hungern går ej över. Allt fler sjuka och försvagade av hunger. I går fick de sista kompanierna dagens första mål mat klockan 6 på kvällen.

8/6. I morse låg en man död på golvet. Död av hunger. Äntligen till förhör. Jag kom in som förste så där vid halv tre-tiden. Förhöret räckte ca 15 minuter. En mycket lugn domare jämfört med honom i rummet bredvid som skrek och svor ("vad fan" m.m.) åt dem som förhördes. Mot mig finns det tills vidare ingenting vägande. T.ex. Myrsky förhörde man i över tre timmar, Orasmaa 2 timmar och 20 minuter osv. De sade att vi, främst Helsingforsarna, skall skickas till Viborg. Det fattas ännu. Allt mer jävligt. Det här förhöret var bara början. Här får jag väl tillbringa resten av mitt liv i stället för att njuta av en vårlig natur. Ett hånfullt öde.

9/6. Söndag. Vädret underbart. I morse gav en skyddskåristslyngel en uppvisning i den grymhet som är typisk för hans gäng. På dikeskanten satt en man, troligen en aning på förbjudet område. Inte vet jag ifall slyngeln varnade mannen först, men han sköt snabbt mot honom. Han träffade inte, men i förskräckelsen föll mannen i det steniga diket och sårades svårt i huvudet. I stället flög kulan mot kasernväggen alldeles nära vårt fönster och sårade tre män på halsen, i huvudet och i handleden. Man vågar ju inte ens gå ut mera. Likaså klockan 10 på kvällen sköt en vakt en man som hade förrirat sig över på dikets andra sida. Också detta hände under vårt fönster.

10/6. På kvällen sköt en vaktsoldat en 18-årig fånge genom bröstet då han försökte tränga sig genom taggtråden för att hämta vatten från reservoaren. Soldaten sköt på kommando av en officer. Pojken kommer i alla fall att överleva.

11.6. Hosta. Huvudet värker och jag lider av min reumatism. Nedstämd. Det finns inga rena underkläder, men ohyra finns det gott om.

12/6. Den svåra reumatismen gör att jag inte kan lyfta vänstra armen. De har åter skjutit en man av samma orsak som den 10/6. Mannens döda kropp har hittats i skogen vid kanten av en halvfärdig grav. Vakternas offer. Alla har det svårt ty just ingen har pengar. Man samlar på papyrosstumpar; om du äter ute så sätter sig runt dig en cirkel av män som gnällande tigger om att få dina sopprester.

13/6. Soppa på endast havreskal. Hälften av soppan måste man spotta ut. Brödet är också av havreskal och mycket svårt att äta.

14/6. På morgonen dog åter en (gamle Åström) i korridoren till den allmänna salen. Man har börjat skicka hem stora mängder män i dag. Äntligen börjar det bli mindre folk. Senare – Ingen får fara ännu, endast registreras på nytt. Har ont i magen av havrebrödet. Fånge i jämnt fem veckor nu.

16/6 (Söndag). En förskräcklig blåst. Sandstorm ute och i rummen får vi inte vara på hela dagen. Order. I smyg försöker vi vara inne. En trist dag.

20/6. Åter lider jag av nedstämdhet, trötthet och onda aningar. Bor i ett nytt "ruckel" tills man jagar mig någon annan stans igen. Ett härligt sommarväder. I sjukrummen dör många fångar. Det sägs att rättegången börjar först den första juli. Grymt. Då jag skriver detta gal göken i

skogen mitt emot mitt fönster, och detta bara ökar min sorg och min längtan ut till friheten.

22/6. Till slut bättre villkor. Har blivit skrivare vid huvudkasernen.

24/6. Midsommar! Det regnar då och då. Skrev till Maikki och föreslog att hon skulle komma hit, till N:s hus den här veckan så att vi kunde träffas.

26/6. Order om att man får sända te, socker och tobak till fångarna genom staben. Har huvudvärk. Man har frigivit ca 40-50 fångar varje dag nu i en veckas tid. Hörde åskan för första gången denna sommar. Den var mycket hård och det regnade mycket. Har inte sett till paket eller pengar. Skulle verkligen behöva pengar.

29/6. Redan klockan 7 på morgonen kom Nuoritalo med saker som Maikki hade lämnat. Förstod av detta att Maikki kommit. Halv 8 träffade jag Maikki i Ville N:s kammare vid staben. Maikki var här till klockan 3.

2/7. Alltjämt huvudvärk. Inalles 951 fångar har hittills dött i fängelset. Många, eller hur? De fyra som snickrar till likkistorna gör så enkla lådor som möjligt men har ändå fullt arbete. I dag är det varmt, nästan för varmt. Till slut fick jag mitt smörgåspaket som hade legat i Riihimäki i två veckor. Allt var förstört, endast några brödkanter kunde jag rädda.

5/7. Över 200 frigivna. Redan på morgonen får man skicka mat till fångarna genom kontrollen. Undrar i vilket skick paketen kommer fram.

6/7. Fortfarande varmt. I morse kom det order om att inga fångar längre får frigivas genom staben eller privatpersoner utan endast på basis av undersökningsdomarens utlåtande. Herregud, inte ens Maikki kan längre ordna att jag får veta ifall jag kommer levande härifrån eller ej.

7/7. På mjölkvägen hittade jag de första smultronen. Mogna, stora, röda. Torpets äppelträd var fullt av kart, det blir äpplen i år och gräset står som frodigast. Sorgen gräver i mig, jag är inte fri att njuta av allt detta.

8/7. Vi fick nya uppehållsblanketter (min tillåter mig att gå på tjänsteärenden t.o.m. utanför taggtrådsstängslet). Mycket arbete i kansliet i dag. Tengström blev fri och Ahjos Jaska o.a. Känner mig mycket sjuk, beror väl kanske på det regniga vädret. Dödligheten stor. Allt som oftast bärs lådor med lik ut ur sjukhuset.

9/7. Det har inte funnits något bröd på tre dagar och gröten har också tagit slut – det finns inget mjöl. Jag tål inte soppblasket (surkåls-) så till all lycka har jag ingen matlust. En man som blivit galen skriker så mycket han orkar i ett litet rum med gallerfönster. Han tror att han är i bastu.

11/7. Jag har varit fängslad precis två månader nu. Rättegångarna har slutligen börjat igen; endast 2 av tio avdelningar sitter ting. Domarna blir 3, 5 och 8 år.

12/7. I dag föll två dödsdomar, jag vet inte för vilka. I allmänhet har alla domar varit mycket stränga. Dödligheten stiger fruktansvärt. Om detta fortsätter i ännu en månad så kommer största delen av oss att dö, i synnerhet som röt månaden närmar sig och vädret är mycket varmt.

15/7. Man förde Rautiainen till rättegång. 12 års tukthus och 15 år utan medborgerligt förtroende. Det gör en verkligen betänksam; vad blir mitt eget öde. Känner mig lite bättre igen. Ruuhonen fick 5 år villkorligt. På kvällen berättades det att prästen givit den heliga nattvarden åt tre dödsdömda som avrättas tidigt i morgon. Gräsligt!

17/7. Dagen är regnig och höstlik. Efter inspektionen hotade major Kraemer att avgå ty han förmår ingenting göra åt allt elände. Också denna vecka har dödligheten fortsatt att växa. Skrämmande. Överallt bär man ut lik, från sjukhusen, kasernerna, gårdarna, huvudvakten och uterummen. Döda skelett, döda benhögar.

18/7. Jag var i Ri. och försökte tre gånger ringa till Tavastehus utan att få svar. På återvägen mötte jag två ambulanser fullastade med nakna kroppar. Nakna som när de föddes men nu på väg till graven.

20/7. Bad att få komma till läkare. Tid på måndag efter klockan 8. Orkar inte arbeta igen.

26/7. Myrsky blev dömd till 8 år. I kasern nummer 18 har man skjutit 3 män som kikade ut genom fönstret (de hade redan dömts). Majoren i egen hög person sköt en av dem då han tittade ut genom klosettfönstret.

28/7. En sorglig söndag. Sjuk och nervös. Flugorna är mycket ettriga. Ingenting nytt. I natt lär fångchef Laitinen (postiljon) och student Marttinen med batonger ha hackat en man som de försökte få att erkänna nåt slags mord. Man hörde tydligt nödroppen i övre våningen. Den torterade dog på morgonen.

30/7. Skulle just skriva till Ahti och be om ett nytt utlåtande då jag fick höra att min sak kommer upp vid 105:e avdelningen i morgon.

31/7. 5 års tukthus och därefter 10 års förlust av medborgerligt förtroende! Ett grymt slag. Jag blev dömd som stationskommissarie och inte som kassör. Måste be om nåd fastän det är mot min vilja. Fick gud ske lov ändå bli kvar i gamla förhållanden med arbete och bostad.

18/8. I Hufvudstadsbladet (svenskspråkig borgartidning i Helsingfors) berättar signaturen A. G-g så här om ett fängelsebesök. Hela artikeln är mycket överdriven, t.ex. vad beträffar maten. Så här presenterar han fångarnas matsedel av den 13 denna månad: havregryn 120 gr, sopprötter 90 gr, linfrömjöl 10 gr, surkål 150 gr, lutfisk 70 gr, kött 220 gr (!), sill 200 gr, bröd 80 gr och salta bönor 90 gr. Och säger till slut att det vattnas i munnen på många som lever i frihet då de läser detta. T.ex. 220 gr kött. Dra åt helsike. Kanske på en månad men inte på en dag. Dödligheten skulle kantänka ha sjunkit. Ändå har det varit veckor då det i medeltal begravts 50-60 döda.

23/8. En arbetsgrupp på 8-9 man som arbetade utanför det stora sjukhuset flydde i dag tillsammans med vaktsoldaten. Utmärkt! Det kommer svar på nådeansökningar varje dag. Ungefär var femte får strafflindring, ungefär var 20:e blir villkorligt dömd.

27/8. I dag lämnade major Kraemer sin tjänst. I hans ställe kommer kommissarie Dahlman från Helsingfors. På kvällen var det soaré till förmån för fångarnas bibliotek i Riihimäki kyrka. Myrsky och jag sålde biljetter! Programmet var bra och utfördes delvis av fångarna med körsång och violinspel.

8/9. Frivilligt uppbåd för tvångsarbete i Tyskland. Ca 450 anmälde sig.

10/9. Nära Rantanens torp verkställdes omgående skraddare Hokkanens dödsdom.

15/9. Fängelset har ändrats till civilfängelse och lyder nu under fångvårdsministeriet. Fångarna numrerades på nytt genom att man på ryggen målade siffror i olika färger. Klass I vita, klass II gula, klass III röda (till dem hör jag) och klass IV blå. Märkningen fortsätter i morgon.

16/9. Klockan 9 i morse fördes 59 stycken livstidsfångar under sträng bevakning till

Villmanstrand.

24/9. Åter frigavs en ur vår grupp. Han heter Göran Roth. Jag förflyttades till arbetsledarens kontor som något slags skrivare.

Ur Suomen Luokkasota

Om bondefrågan i Finland

Kullervo Manner

Röda gardets militära svaghet och svagheterna i dess ställning

De finska arbetarnas revolution krossades militärt av finska, svenska och tyska vitgardister med gemensamma krafter. De var tillsammans – i synnerhet på grund av de hjälpstyrkor de tyska imperialisterna skickade – effektivare än arbetarnas Röda Garde, i nästan alla avseenden kan man säga när man ser på saken ur rent militär synvinkel. Bortsett från att våra rödgardister hade en mer uppoffrande, modigare och mer entusiastisk kampann än slaktarnas regementen, kunde borgarna med hjälp av sina skolade officerare – något som vi hade synnerligen ont om – dra nytta av våra militära brister och svårigheter. Dessa svagheter och svårigheter definierar den ryske militärexperten och erfarne f.d. officeren kamrat Svetschnikov, som hela tiden var med i vår kamp, så här:

”1) ett för tidigt bortdragande av de ryska trupperna ur landet, 2) brist på tid som behövts för att förbereda bildandet av det finska Röda Gardet, 3) anarki i själva truppformationen och i utförandet av operationerna, 4) en bred front (ca 400 km) med en djup baksida (ca 200 km), 5) brist på strategiska och enskilda reserver, 6) bristande manövreringsförmåga i det röda gardet, 7) svag organisation av förbindelser, leveranser och *baksidan* i största allmänhet, 8) vintertid och 9) Tysklands inblandning!”

Arbetarna hade inget kommunistiskt parti

Många av dessa svagheter som förekom i den egentliga revolutionära krigföringen var ändå bara återspeglings av och uttryck för *svagheterna hos det parti* som ledde den revolutionära kampen. Det partiet var inte ett kommunistiskt parti: utan till sin åskådning ett vänstersocialdemokratiskt radikalt klasskampsparti. Partiet ansåg sig också mer eller mindre av omständigheterna ha tvungits till kamp och det gav från början kampen stämpeln av och svagheterna hos ett *försvar*. Följden var också att man inte energiskt och i god tid planerade en *revolutionsstrategi* och inte målmedvetet, vilket i synnerhet i kampens början är ytterst nödvändigt, erövrade strategiskt viktiga platser. Partiet var i stor utsträckning påverkat av *demokratiska villfarelser*. Detta gäller också vänsterelementen i partiet, vilka ledde rörelsen. Högerelementen saboterade ju direkt revolutionen och intrigerade med borgarna mot de kämpande arbetarna. Demokratiska villfarelser hindrade också på ett avgörande sätt upprättandet av ett *revolutionärt kommando*, vilket gav motståndarna andhämtningstid och objektivt sett underlättade deras intriger mot revolutionsmakten. Man kan ännu säga att partiet nästan upphörde att fungera som parti men däremot förändrades till ett formellt statsmaskineri, vilket bäst visar att partiet inte hade någon uppfattning om det proletära partiets roll i den proletära revolutionen.

Bönder på borgarnas sida

Till de ovannämnda omständigheterna bör ännu tilläggas att, partiet inte på förhand hade tillförsäkrat sig stöd eller neutralitet från en av landets viktigaste befolkningsgrupper, bönderna. Hur viktig denna sak var, som vi nu ser, framgår då man betraktar befolkningens sammansättning. Av Finlands ca 3 400 000 invånare är 65,1 procent landsbefolkning. Av

dessa är nog 315 000 egentliga lönearbetare, bland dem 80 000 årsavlönade. Men den egentliga landsortsbefolkningen består av jordbrukarbefolkningen, arrendatorer och självständiga jordbrukare. Enligt 1910 års statistik omfattade dessa sammanlagt 221 000 jordbrukare vilka hade mer än 0,5 hektar åker. Av dessa var åter över 96 000 arrendatorer och mer än 125 000 självständiga. Samma statistik anger att 76,6 procent av odlingarna var småbruk (0,5-10 hektar åker). 21,7 procent var medelstora (10-50 hektar åker) och 1,7 procent storodlingar (mer än 50 hektar åker). Sedan måste man ännu räkna med ca 62 000 ”odlingar” på mindre än 0,5 hektar, legotagare (småarrendatorer, ö a).

Industrins och landsortens proletariat och halvproletariat (arbetare, backstugusittare och arrendatorer-torpare) var med oss, men av bönderna, t.o.m. småbönderna, stod största delen på den borgerliga sidan. Att bönderna ställde sig på borgarnas sida, frivilligt eller efter större eller mindre påtryckningar (tvångsmobilisering till slaktarnas armé), inverkade på ett *avgörande* sätt på händelsernas gång. Om inte borgarna vunnit bönderna på sin sida, hade de heller inte kunnat skapa sin *vita* armé. Och då hade de röda lättare – bortsett från många av deras svagheter – kunnat stärka sin makt över hela landet, innan den utländska hjälpen nådde slaktarna. Sannolikt hade den tyska imperialismens intrång i Finland ändå inte kunnat hindras, då den tyska imperialismen då på olika vägar riktade sig mot Sovjet-Ryssland och dikterade freden i Brest-Litovsk för detta. Men det hade inte varit så lätt som nu för Vilhelms bödelstrupper att nå sitt mål, om de inte som stöd hade haft den bondearmé som de finska borgarna just skapat.

Orsakerna till att de stora massorna av de arbetande bönderna sålunda kom att tjäna sin *verkliga fiende*, borgarna, mot den kämpande arbetarklassen var att det dåvarande arbetarnas vänstersocialdemokratiska parti, trots sin radikal klasskampsinställning, enligt de gamla socialdemokratis partiets modell i sin politik var sakförare endast för arbetarna och landsbygdens halvproletariat, och förblev på detta ”höga” plan nästan orubbligt och glömde bönderna, kantänka i den renläriga marxismens namn.

En allvarlig lärdom för arbetarna och bönderna

Erfarenheten från Finlands revolution har sålunda givit de internationella proletariatet och dess förtrupper ett åskådligt exempel på vad det innebär för proletariatets sak när det saknas en levande förbindelse mellan stad och landsbygd. Det innebär nederlag för arbetarna. Detta blir desto tydligare som vi ser i ljuset av Sovjetunionen hur ett kommunistiskt parti i nivå med sina uppgifter, som har försäkrat och försäkrat sig självt om stöd från de enorma massorna av arbetande bönder och som har neutraliserat de förmögnare bönderna under de mest svåra förhållanden förmår föra den proletär revolutionen från seger till seger.

Men också bönderna har fått en allvarlig läxa av 1918 Finland: I förbund med borgarna förlorar bonden; fast denna lärdom först genom åren efter revolutionen blivit verkligt tydlig för bönderna.

Socialdemokratins förhållande till torparna och landsortens halvproletära grupper

Ovan har sagts att, utom landsortens arbetare var också arrendatorerna-torparna och backstugusittarna gynnsamt stämda mot arbetarnas revolution. Egentligen var det ett kampförbund som hade ca ett och ett halvt årtiondes verklig gemensam kamphistoria bakom sig.

Torparinstitutionen i Finland är en feodal kvarleva från de tider då godsherrarna rövade böndernas jord. Torparna – före detta självständiga bönder eller deras avkomlingar – är arrendeodlare, som av herregodsen och större bondgårdar fick jord att odla mot ersättning,

arrende. Arrendet betalades tidigare så gott som enbart i form av arbete och produkter, senare också i pengar. Torparnas rättsliga situation berodde överhuvudtaget helt på jordägaren, husbonden. Man kan säga: Torparna var utsatta för husbondens fullständiga godtycke.

Backstugusittarna åter är ännu mindre arrendatorer än de föregående. Ofta hade de inte mera jord än vad som behövdes för stugans tomt och ett litet potatisland. Backstugusittaren lever huvudsakligen som löntagare åt storodlarna och på annat tillfälligt arbete. Förutom de torpare som var arrendatorer åt privata godsägare fanns sedan åter torpare och backstugusittare vid statens och prästerskapets ämbetsbyggnader, vilkas ställning i huvudsak var likadan som för dem som levde som arrendatorer på enskildas områden. År 1912 beräknades torparna till över 55 000 och backstugusittarna till över 95 000 hushåll; år 1901 fanns som arrendatorer tillsammans 150 000 hushåll.

Som ett bevis för den utsugning av arbetskraft som riktades mot dessa arrendatorer kan man bl.a. nämna att ännu före år 1920 beräknades att arrendatorerna utförde sammanlagt ca 600 000 hästdagsverken och 1 800 000 fotdagsverken per år åt jordägarna – bortsett från andra förpliktelser – mot att de fick slita för sitt knappa bröd ur karg och stenig mark och ur frostbiten ödemark och röja den orörda jorden för storgodsägarna. Torparna har också varit de som odlat upp ödemarken och samtidigt varit redskapen för jordkapitalets tillväxt.

En massrörelse växer fram bland torparna

I dessa arrendatorers ekonomiska, rättsliga och kulturella armod fanns också djupa orsaker till ett tärande missnöje bland dem. Det kom till synes redan i början av 1900-talet som en bred *strejkrörelse* för att förkorta arbetsdagen. Men när missförhållandena i torparnas situation inte så lätt avlägsnades, var det också naturligt att missnöjet bland torparbefolkningen började utvecklas till en allt bredare och djupare rörelse, desto mer som jordägarna började använda sin "lagliga vräkningsrätt" vilket innebar att arrendatorns familj som i flera generationer hade slitit på sin arrendegård och ökat sin hus bondes rikedom kastades ut på tiggargatan utan någon ersättning för utfört arbete. Redan före 1905 förekom det högljudda krav, utom på förkortning av arbetstiden, också på arrendekontrakt, förhindrande av vräkningar, lättnad av skattebördan, bättre behandling. Den ryska revolutionen 1905, som också i Finland tog sig uttryck som en landsomfattande storstrejk, gav vind i seglen också åt torparbefolkningens missnöje. Torparna började organisera sig. År 1906 hölls torparnas första stora representantmöte där 400 arrendatorer representerade sina 50 000 slitande kamrater. Vid det andra torparmötet år 1908 var redan 61 000 arrendatorer representerade. Men torparna begränsade sig inte nu heller till metoder som dessa för att föra sin sak framåt. Under tiden efter storstrejken utbröt också stora torparstrejker i landets viktigaste torparområden. För att krossa dessa mobiliserade regeringen polisstyrkan och sin övriga statsapparat, så långt klassrättigheterna räckte. Kraven vid såväl torparmötena som strejkerna var nya bättre arrendelagar, minst 50 års arrendetid, avskaffande av vräkningar, ersättning för värdeökning som skett genom arbete på arrendegården. Arrendeavgifterna skulle bestämmas av riksomfattande valda kommittéer, arbetsdagen skulle vara 10 timmar på sommaren, 7 timmar på vintern osv. Men torparna siktade också längre än dessa krav. Man krävde att odlingsplikten skulle fastställas, dvs. att storgodsägarnas oanvända och obrukade mark skulle ges åt arrendatorer som så önskade, torparfrihet med den traditionella arrendefriheten som grund. Alltså tanken på tvångsöverlåtelse.

Socialdemokratiska arbetarpartiet i ledningen för torparrörelsen

I ledningen för denna rörelse stod det socialdemokratiska partiet som började organisera den redan när rörelsen var ung. I synnerhet händelserna år 1905 närmade det socialdemokratiska

partiet till torparna. Partiet tog som sin uppgift att föra fram rörelsens viktigaste krav.

Genom den revolutionära storstrejken år 1905 i Ryssland och Finland fick man i Finland igenom en rätt långt gående parlamentsreform och allmän rösträtt. För det socialdemokratiska partiet som nu beträdde den parlamentariska arenan blev de missnöjda och krävande torparmassorna partiets egentliga anhängarskara, vilket utåt gav socialdemokratin en relativt mäktig ställning: Mer än 40 procent av alla röster avgivna i allmänna val och 80 representantplatser av 200.

Med gemensamma krafter trängde arbetarna och torparna under det socialdemokratiska partiets ledning bourgeoisien mot väggen – utövar massaktioner – den parlamentariska vägen. Bourgeoisien, uppskrämd av denna press som grundade sig på folkrörelsens urkraft gav löften och skrev program för att klara sig ur knipan. Trots det ökade pressen alltefter som de missnöjda torparna såg att bourgeoisien tänkte bedra dem. Bourgeoisien och jordkapitalisterna förlitade sig nu på den ryske tsarens hjälp. Genom att tid efter annan låta upplösa riksdagen strävade de efter att så länge som möjligt fördröja uppfyllandet av de reformer som torparna krävde. De försökte krossa den gemensamma fronten mellan landsbygdens jordlösa arbetare och torparna genom att börja skaffa jord åt de jordlösa på ett sätt som skulle bli i högsta grad fördelaktigt för jordkapitalisterna. Men ingenting räddade borgarna undan vissa eftergifter som inte ingick i deras beräkningar. De tvingades godkänna *nya arrendelagar* där några viktiga torparkrav slogs fast, även om odlingstvånget och ärftlig arrenderätt inte kom med eftersom socialdemokraterna hade avstått från dessa krav. Bourgeoisien och jordkapitalisterna tvingades t.o.m. godkänna en s.k. retroaktiv lag, genom vilken sådana arrendatorer, som enligt den nya arrendelagen inte skulle komma att åtnjuta de fördelar den innebar, blev delaktiga av dessa fördelar. Man kan ännu nämna att jordkapitalisterna rätt ihärdigt motsatte sig detta krav då de ansåg att det kränkte de ”uppnådda rättigheter” som den borgerliga äganderätten garanterade, alltså att den innebar någon sorts tvångsöverlåtelse. Dessa reformer dämpade torparrörelsen en aning. Och det socialdemokratiska partiet började sjunka ned i den parlamentariska försumpningens träsk. Dessutom kramade den fascistiska reaktionen med sina järnhänder dels före, men framför allt under det imperialistiska kriget hela det arbetande folket allt hårdare. Men de makthavande fick inte slut på torparnas rörelse. Den radikala klasskampens vänstersocialdemokrati som ännu stod i rörelsens ledning drev dock i enlighet med arrendatorernas djupaste strävan deras krav på torparnas befrielse, dvs att arrendatorerna skulle förklaras för självständiga odlare.

Den parlamentariska perioden från och med år 1907 har alltså inte förverkligat arrendatorernas mest väsentliga strävanden. Sålunda mognade stämningen på landsbygden bland arrendatorernas massor inför den förestående stora historiska brytningstiden.

Inverkan av revolutionen i Ryssland

Så utbröt då i Ryssland år 1917 den revolutionära rörelse som krossade tsarismen. Återigen kände den finske arbetaren och torparen att tiden var mogen att gå fram ett längre språng än är vanligt i en massrörelse. Det borgerligt-mensjevistiska väldet i Ryssland förföll och den verkligt proletära revolutionen utvecklades framåt. Vid samma tid utvecklades de revolutionära folkrörelserna också i Finland – såväl på landsbygden som i städerna. – Vid sidan av dessa förekom också en rörelse för nationell självständighet. Den drog också arbetare med sig. Socialdemokratin lyckades inte för sin del frånta den nationalistiska och socialchauvinistiska drag.

När oktoberrevolutionen inträffade i Ryssland hade klasskampen också i Finland utvecklats

till mognad. Men det socialdemokratiska partiet var trots sin radikalism inte moget till vad Rysslands proletära parti, som leddes av kamrat Lenin, var. Finlands socialdemokratiska parti lämnade det gynnsamma tillfälle för proletariatet att stiga till makten som den revolutionära generalstrejken skapade i november och förde den avgörande kampen först i januari 1918.

Finlands arbetares revolution och torparna

Vilka svagheter och fel det dåvarande socialdemokratiska partiet, som ledde revolutionen, än hade – och ett av de större felen var att det inte hade försäkrat sig om bondemajoritetens stöd – så försummade det åtminstone inte den plikt som det åtagit sig genom tio års kampbrödraskap med torparna. Arbetarnas revolutionsregerings första lag var också: *Att förklara torparna fria*, att göra dem till självständiga odlare, härskare över den jord de odlade – utan någon ersättning åt husbönderna. Detta revolutionära steg var av avgörande betydelse för att säkra torparbefolkningen på revolutionens sida. Så var fallet med de rätt stora torparområden som var på vår sida om frontlinjen. Men torparna i hela det område som var på slaktarnas sida förblev mer eller mindre okunniga om de resultat deras kamrater på den röda sidan äntligen vunnit och detta kunde alltså inte ha en tillräckligt splittrande inverkan på våra klassfienders sida. Men på den röda fronten däremot kämpade städernas och landsortens lönearbetare och torpare tillsammans till sista blodsdroppen för att försvara de nyvunna rättigheterna mot de förenade vitgardiststyrkorna. Det kämpande proletariatets elit siktade redan mot socialismen genom proletariatets diktatur.

Borgarnas förrädiska spel med böndernas fördomar

De arbetande bönderna vacklade mellan kapitalism och socialism, mellan bourgeoisien och arbetarklassen. Men *osäkerheten* i deras själar om lönearbetarnas och socialdemokraternas inställning till den fråga som stod bönderna närmast: om ägandet, drev dem till bourgeoisiens sida. Också det skedde särskilt eftersom borgarna hade skrikit och skrek med allt högre röst: Socialisterna rövar jorden från er, bönder. Socialdemokratin åter förstod sannolikt inte att *avslöja detta borgarnas bedrägeri*. Socialdemokratin inställning till torparfrågan före revolutionen, speciellt drivandet av torparnas frigörelse, innebar i själva verket redan den en garanti för att de socialdemokratiska arbetarna inte rövar jorden ens av självständiga, nämligen arbetande, bönder. Men man måste medge att de empiriskt inställda arbetande bönderna kräver större klarhet. Den enda utvägen ur detta hade varit att det gamla vänstersocialdemokratiska partiet i god tid tydligt hade förklarat att arbetarmakten inte tar jord av arbetande bönder, men däremot av storgodsägare. Då en sådan förklaring inte givits och då man från socialdemokratiskt håll inte energiskt och omedelbart drev frågan om att trygga böndernas ställning gentemot kapitalisterna och storgodsägarna, så gick alltså under ovannämnda omständigheter borgarnas lögn i bönderna som tjära i torrt trä och de tänkte inte på att herrarna och kapitalisterna – inte arbetarna – sedan urminnes tider rövat jord från bönderna och gjort dem till slavar.

Det sekelgamla rysshätet, som just fått så frisk näring och som strax före och under revolutionen underblåstes våldsamt av den finska bourgeoisien, våldsammast av den del av den som fräckast drivit sina egna intressen med hjälp av den ryska tsarismen och den ryska bourgeoisien, flammade upp bland bönderna. De trodde t.o.m. på bourgeoisiens nedriga lögn att den ryske revolutionäre arbetaren och bonden kantänka var fiende till Finlands arbetande bonde. Denna fördom förjagades inte ens av den gåva de ryska revolutionära arbetarna representerade av bolsjevikerna frivilligt skänkte Finlands arbetande folk: full *självständighet*. De av sina fördomar hårt bundna bönderna ansåg också Finlands arbetare, som tillsammans med de ryska arbetarna kämpade mot herrarna, kapitalisterna och storgodsägarna, mot de

finska och ryska, tyska och svenska slaktarna, vara landsförrädare och bedragare.

Så fick Finlands arbetarklass, som efter att den under tre månader fått makten i sina händer, frigivit bönderna och uttryckt att den ämnade lämna de självständiga, arbetande böndernas jord orörd, trots det emot sig de självständiga bönderna som bourgeoisins vapenbärare, vilka sålunda i själva verket hjälpte sina egna utsugare och förtryckare, men kämpade emot sina räddare och vänner. När bönderna gick in på denna väg, hade de glömt sin egen och sina förfäders historia. De förmådde inte heller se framåt, se, att deras hjälp åt bourgeoisien innebar att böndernas frihet och självständighet såldes åt den internationella imperialismen, åt Tyskland, England och Frankrike i tur och ordning. De såg inte perspektivet av krigshets och blodbad som förebådades av att de hamnade i den internationella imperialismens ledband. De anade inte, att "frihetskriget" som leddes av bourgeoisien, men fördes till seger av bönderna, sist och slutligen inte var en seger för de arbetande bönderna, utan en oerhörd skada; de såg inte ännu, att "frihetskrigets" segerrus snart skulle förbytas i bakrus och att tiden nu försvårades för småbrukarnas och de andra arbetande böndernas ekonomiska trångmål.

Ur Suomen Luokkasota

DEL 2: INTERVJUER

Ser ni ledsna ut så blir vakterna glada

Oiva Lunden

*Bäst så – bäst sa – att veta
att det folk vi arbetat för
i tunga och bittra tider
allt godt i vårt land förstör
och är en hord av barbarer
ej värdig människonamn
och ett band af allt djupets avskum
ur det yttersta mörkrets famn.”*

Bertel Gripenberg

Jag vill berätta om vad marsrevolutionen i Ryssland betydde för oss.

Under kriget byggde ju ryssarna mycket befästningar i Finland. Det kom ut ett påbud att alla småbönder skulle gå på tvångsarbete i två veckor. Häst skulle de ta med sig. Jag arbetade på en gård i Tavastland som ägdes av ett bolag. Det blev jag som fick ta gårdshästen och fara till Esbo. Där fick vi transportera tvåmeterlånga stockar från skogen. Sedan tog kineser hand om stockarna och lastade dem på godsvagnar.

Medan vi arbetade där utbröt den borgerliga revolutionen i Ryssland. De progressiva matroserna i den ryska flottan i Helsingfors tog över tsaristernas ämbeten. Tsarens officerare hade det ganska dåligt. Matroserna rev bort deras gradbeteckningar.

På måndagsmorgonen när vi kom tillbaka till arbetsplatsen så beslöt vi att vägra jobba. Istället samlades vi vid Esbo station. Dit kom tsarofficerare med kirgisiska soldater. Officerarna gav oss order att gå tillbaka till arbetet. Vi vägrade.

Det blev en lång diskussion och till slut slog några arbetare ner en officer och höll fast honom. En fältväbel gav soldaterna order att ställa upp sig på led för att skjuta.

En arbetare som kunde ryska steg fram och talade till kirgiserna:

– Det är revolution i Ryssland. Det är ingen mening med att ni skjuter oss. Ni är fria nu!

Kirgiserna sköt inte.

Vi gick till en affär i närheten och köpte röda band, både till oss själva och kirgiserna. De förstod väl inte riktigt vad det var frågan om men banden tog de på sig i alla fall.

Sedan kom ryska matrosar och tog hand om tsarofficerarna.

– Arbetet här är slut, sa matroserna. I Ryssland har arbetarna tagit makten.

Så fick man hämta ut sin lön om man inte hade gjort det förut och fara hem om man ville. Jag for hem. På vägen knöt jag ett rött band i hästens man.

Det såg direktören för dethär bolaget som ägde gården jag arbetade på. Han blev ganska dyster. Han gillade inte det där. Han skulle försvara friheten.

Sedan när jag satt i läger 1918 så var han med och skrev en diger anklagelseskraft mot mig. Och allt hade sin grund i det där röda bandet i hästmanen. Politiken är sådan. Först ska man

minnas, sedan när stunden kommer ska man hämnas.

Sedan barndomen bodde jag hos mina farföräldrar i en tavastländsk by som hette Kurhila. Min mamma hade sänt mig till dem.

Farfar hette Erland Lunden. Han var skräddare, utbildad i Helsingfors. Där började han delta i progressiv verksamhet. Det stämmer nog som de säger att det var skomakare och skräddare som var socialister förr.

1905 när jag var skolpojke gick jag med farfar nio kilometer till Vääksy i Asikkala socken. Där gick vi med i en arbetarmarsch med röda fanor. Vi gick till ungdomsföreningens hus – arbetarföreningen hade inget än.

Det var första gången jag var med i revolutionär verksamhet. Då var jag tio år.

På den tiden var vi mera politiskt eniga, det förekom inga strider oss emellan. Jag vet inte om det beror på att folk var enkla då. För oss fanns det bara två fronter: Kapitalister och arbetare. Röda gardet var en kamporganisation mot kapitalisterna, ingenting annat.

Jag höll på med progressiv verksamhet åren 1916-17. Några organiserade röda garden hade vi inte. I städerna hade de organiserat arbetarmilis, men det hade vi inte på landet. Fackföreningar hade vi inte heller. Vi hade något som kallades "Landsbygdens arbetarföreningar" där de ivrigaste arbetarklasskämparna gick med.

I Kurhila hade vi ingen sån förening. Man fick gå med i föreningen i grannbyn som hette Isoäiniä. 1917 var det en massa danser på arbetarföreningens hus. Pojkar och flickor cyklade långa vägar för att komma dit, precis som nu. Vi hade samkväm med program, talare och folk som läste dikter. Efter samkvämet hade vi alltid en timmes dans. Vi roade oss men det hade ett politiskt innehåll.

Mina bästa vänner var två bröder Laiho och en karl som hette Väinö Vuorinen. De var bönder alla tre, ärliga människor. De deltog i klasskriget på de rödas sida. Jag har aldrig sett dem sedan dess, de stupade eller dog i lägren.

Vi dansade och hade roligt. Men under klasskriget var det ingen dans på föreningshuset. Då var det blodigt allvar och när som helst kunde man få order att sticka iväg.

1917 märkte vi att de vita i länet började skola sig. De bildade "idrottsföreningar" som i själva verket var vita garden. Mötena var hemliga och det var förbjudet för mig och mina arbetskamrater att delta.

Centrum för de vitas verksamhet var Vasa. Vi bodde nära vägen som går från Jyväskylä norrut. Längs den kunde vi se de vita transportera material.

På hösten 1917 började vi komma igång med lite partisanarbete. Vi följde noga med hur de vita planerade. De hade en telefoncentral i byn och jag och 3-4 pålitliga kamrater bestämde oss för att förstöra linjen till Vasa så de inte skulle ha någon kontakt med sitt högkvarter.

En kväll skar vi av telefonledningarna utanför Nuijamäki på två ställen. Trådbitarna gömde vi i skogen.

När klasskriget utbröt den 27 januari 1918 kom våra trakter att ligga strax söder om den gräns som skilde det röda Finland från det vita. Första gången ett rött kompani kom till vår by så bildade vi själva en avdelning. Den lydde under högkvarteret i Lahtis.

Vi stred vid fronten vid Padasjoki–Kuhmois. Vid Padasjoki stod en våldsamt strid. De vita

hade ställt upp sig i en lantbruksskola, men vi jagade dem på flykten. Sedan flyttades vi till fronten vid Kuhmois kyrka. Den första mars fick vi dra oss tillbaka. Fronten gick för långt norrut.

Vid Asikkala stod en våldsamt strid i april. Vi var i våra ställningar på en sluttning när de vita anföll klockan fem på morgonen. Frampå eftermiddagen fick jag en kula i höften och rullade nerför sluttningen. Där låg mina farföräldrars torp och ute vid stängslet stod farmor.

- Jag ska bara gå efter bandage, sa jag till henne.

Det var sista gången jag såg henne i livet. Hon dog i juni när jag satt i Ekenäs. Och innan jag kom ut ur fångelsestod dog farfar, så jag hann aldrig vara med dem mer. Det var synd, för jag var mycket fäst vid dem.

Jag blev inlagd på ett fältsjukhus, men snart måste de röda dra sig tillbaka. Då kom de sårade till Lahtis, till ett rött sjukhus där. När fronten kom närmare Lahtis flyttades vi till ett sjukhus i Viborgs flickskola.

Natten mot den 29 april tog de vita Viborg.

De började genast avliva röda och ryssar. En rysk vaktmästare och de röda sjukhusvakterna fördes bort och sköts.

Vi flyttades till centralkasernen i Viborg. Den var fullkomligt överbefolkad. Där satt också många kvinnliga rödgardister.

Massor av människor avlivades innan de ens kommit inför krigsrätt. När vi ställde upp oss på gården brukade de skjuta ett varv mot kön med en kulspruta.

Sedan började krigsrätten avkunna sina domar.

Jag såg varje morgon klockan fem hur de förde bort de dömda. Först gick en officer, sedan några skyddskårister och en kulsprutegrupp. Så kom en lång kö av röda som gick två och två. Så gick de en två-tre kilometer innan de sköts.

Den 16 maj kom jag inför krigsrätt. De hade det här systemet att de olika skyddskårens skickade en anklagelseskrift mot de rödgardister som kom från deras hemorter.

I min anklagelseskrift stod det att jag gjort mig skyldig till lands- och högförräderi, att jag mördat en skyddskårist och att jag varit verksam som rövarchef för rödgardisterna i min by. De beskyllde mig för att ha begått brott på orter som jag överhuvudtaget aldrig sett. Anklagelseskriften slutade så här:

”Vi hoppas innerligt att han dömes till döden då något strängare straff icke finnes.”

Jag dömdes till döden.

Det normala var att man fördes bort och sköts så fort domen avkunnats. Men vid den här tiden hade England lämnat en not till Finlands regering där man krävde att ständerna skulle bort och lagliga domstolar införas istället. Det påverkade dem så de slutade med avrättningarna.

Den 14 juni flyttades jag och tvåusen andra fångar från Viborg till lägret i Ekenäs. Vi var femtio man som fraktades i en täckt godsvagn. I Ekenäs fanns redan tusentals fångar. Vi fick sova i trappuppgångar och på vindar tills vi sattes i en kasern som kallades Gamlakarlebykasern.

I juni gick grymma epidemier i Ekenäs. Folk hade spanska sjukan, lunginflammation och

skörbjugg. Jag hade själv lunginflammation. Ingen trodde jag skulle klara mig men jag kom in på sjukhuset och överlevde.

Till mat fick vi torsksoppa som bara bestod av vatten. Dessutom fick vi en brödbit stor som en tumme. Brödet var bakat på rågmjöl blandat med kli. De som åt av det fick blödningar i halsen.

Vi hade långa matköer. Där kunde man få stå en halv dag.

Man måste stå i givakt i kön, hände det nåt fördes man till ryska kyrkan och därifrån kom man aldrig tillbaka. Det räckte att man vände sig lite, så förde de bort en.

Det fanns en droppande vattenkran i lägret och den försökte vi komma åt för att få något att dricka. När det upptäcktes stängdes kranen av.

Massor av folk dog. De såg ut som benrangel. Varje dag plockades några fångar ur matkön och fick begrava de döda. Det låg 2-3 lik på varje bår. Bårarna lassades i en stor svart vagn som drogs av en häst till massgraven.

Ibland kom det nya människor som vakter till lägret. Djurlika människor som terroriserade fångarna. Det fanns en präst i Ekenäs som var en grym filur. De anhöriga skickade paket med mjöl till fångarna, men prästen tog bort dem.

Den 17 september ställdes jag inför domstol igen. De tog fram skyddskårens anklagelseskrift. Jag nekade till allt, men de dömde mig till döden och till att mista medborgerligt förtroende för all framtid.

Jag och några andra dödsdömda flyttades till Hennalakasernerna vid Lahtis. Först fick vi sova i ett fullpackat rum med bara dödsdömda. Sedan sattes vi sex och sex i celler som var så små att man inte kunde ligga rak i dem.

Domarna verkställdes inte genast. Vi hade besvärat oss till högre rätt.

Med tiden började det komma många utslag från rätten.

Varje morgon klockan sex hade vakterna namnupprop. Sedan läste de upp namnen på dem som fått sina dödsdomar fastställda. Det var en 11-12 stycken varje morgon. De fördes bort och sköts.

Det värsta var när de ropade upp namnen. Man frågade sig: Finns jag med? Eller fortsätter livet ännu en tid? Väntan var hemsk.

Ute på gården ställdes de dömda upp två och två med ansiktena mot muren. Men många vände sig om, slet upp skjortan och ropade:

– Satans slaktare, skjut på ni bara!

De sköt. Och så skickades nästa fram.

Den 26 oktober ropade de upp mitt namn. Men det var inte döden den gången – min dom hade ändrats till livstids tukthus.

Det viktigaste i dödscellen var att man försökte hålla sig på gott humör. Många av mina kamrater var nerbrutna men jag sa till dem:

– Ni vet ju att fångvaktarna brukar titta in genom dörren. Om ni sitter med händerna för ansiktet så blir de glada. Men om vi pratar och skrattar så blir vakterna förbannade. Vi måste prata och skratta.

I början av år 1919 flyttades jag till fånglägret i Riihimäki och i maj samma år tillbaka till Ekenäs. I karantänen träffade jag en kamrat och vi lyckades rymma tillsammans. Vi sprang i skogen en vecka och hela tiden jagade de oss. Men vi kom fram till Helsingfors. Där fanns en kamrat som lät mig köra en hästdroska. Men på hösten blev jag igenkänd. Två detektiver tog fast mig och skickade mig tillbaka till Ekenäs.

De som rymt fick hårda domar. Åtta dagar i mörk cell på vatten och bröd. Dessutom satt jag fyra månader i fotbojor.

Bojorna var iskalla och tunga och det var svårt att sova med dem på sig. Femton minuter om dagen fick man gå, med bojorna på sig. Gången blev liksom skuttande ... så här. Folk skämtade när vi hoppade omkring och kallade oss "Röda Rytteriet".

Jag lyckades få tag på justitieministern när han var och inspekterade Ekenäs.

– Varför fick jag en dödsdom på falska uppgifter? frågade jag.

Justitieministern sa åt mig att skriva ner min egen version och skaffa två vittnen som kunde styrka den. Sedan skickades min version tillbaka till byarna för prövning.

Jag flyttades till Villmanstrand, till Sörnäs tukthus och slutligen till Åbo länsfängelse. I juli 1921 korn mitt mål upp i Åbo hovrätt.

Justitieministern hade instämt alla dem som vittnat mot mig i de lägre instanserna. Han frågade dem om de stod vid sitt ord.

– Vi var hemskt rädda men visste ingenting, svarade de. Skyddskårschefen sa åt oss att skriva under och då gjorde vi det.

Efter två veckor satte hovrätten mig på fri fot. På hösten bekräftade högsta domstolen frikännandet och gav mig mitt medborgerliga förtroende tillbaka.

Historikerna och skolböckerna förvränger sanningen. Det var inte de vita som slogs för Finlands frihet. Vi arbetade för den frihet Lenin hade gett oss medan kapitalet försökte sälja vår frihet till Tyskland. Svinhufvud var i Berlin och förhandlade om att vi skulle få en kejsare från Tyskland eller en prins från Sverige.

Vi var alldeles säkra på att vi skulle vinna klasskriget, tills tyskarna landsteg och tog oss i ryggen. Och svenskarna – ja, den svenska brigaden slutade ju lite snopet. De var lyckökare, men de som inte stupade fick halta därifrån. De kom skrattande, men gick gråtande tillbaka. De hade fått känna på vad de finska arbetarna gick för.

I krigets slutskede kom ett tyskt kompani på vägen mellan Hauho och Lahtis. De hade tungt lastade mulor med sig. Där i trakten fanns tusentals röda. Tyskarna tänkte bryta igenom, men det gick inte. De röda förföljde dem tills de kom till en sjö där de fick hoppa i.

Tyskarna fick också lära sig att de finska arbetarna var hårda.

I Lahtistrakten finns det en massgrav i varje socken. Det har de vita och tyskarna åstadkommit. En stor del av röd gardisterna sköts så fort de hade tillfångatagits vid fronten.! På grundval av ståndrätternas domar arkebuserades 14 360 röda. Ungefär tusen av dem var kvinnor. Närmare 18 000 dog i fånglägren.

Siffrorna är olika. Många räknar inte med dem som var så försvagade av svält och tortyr att de dog strax efter att de kommit hem.

De röda änkorna var 19 000 till antalet, de röda föräldralösa barnen 20 000. Det vet jag, jag

har suttit i kommittéer för att ordna pension åt dem.

Nu, efter 55 år, får vi vårt skadestånd. Men det är inte många kvar nu. Barnen som fick gå i byarna och tigga efter klasskriget, de var just i soldatåldern under 40-talskrigen så det är inte så många kvar av dem heller.

Jag fick jobb som chaufför när jag blev frisläppt. Under Lappotiden var jag chaufför åt direktörerna på det storkapitalistiska företaget Hankkija. Jag var chaufför åt dem i fem år. De var med i Lapporörelsen. Jag hörde hur de satt i bilen och planerade att ta arbetarungdomar, terrorisera dem och skjuta dem. Så undersökte de personalen på företaget och kom underfund med att deras egen chaufför var en två gånger dödsdömd rödgardist.

Jag miste både arbete och bostad. Vår dotter var fyra år och det kändes bittert att bli utslängd. Men jag har alltid klarat mig genom att kämpa för min rätt.

När jag hade fått nytt jobb kom tre gubbar och tog ner mig till polisstationen. De förhörde mig hela natten.

Jag vägrade att svara på deras frågor. De tog struhtag på mig och hotade att döda mig. Jag vägrade. Frampå morgonen gav de upp och sa åt mig att gå hem.

– Nej, sa jag.

Och så läste jag Finlands strafflag för dem. I den står det att om någon förs bort för att förhöras så måste de som förhört honom också föra honom tillbaka. Så de fick köra mig hem.

Den här Lappodisponenten på Hankkija sköt förresten senare sin fru, hamnade i fängelse, tog livet av nio medfångar och hängde sig till slut i sin cell. Så går det för dem.

I det här sammanhanget måste man verkligen lyfta på hatten för ryska röda armén som stred mot alla fascistiska gangsters. Det betydde att vi här i Norden fick bygga upp våra länder själva. Att vi arbetare har bra möjligheter att existera nu, det är tack vare Sovjetunionen. Det är min övertygelse.

I 42 år har jag arbetat som chaufför. Jag var en bra chaufför, hade god tur. Nu bor jag här samman med min hustru. Barnen är utflugna. Vi trivs bra, har det trevligt. Jag har lärt mig att ta ut allt av livet.

Nuförtiden hör man inga skällsord mot oss. Jag är stolt över namnet ”rödgardist”. Och kampen som röda gardet började, den fortsätter än. Jag hoppas att en ny generation ska föra kampen vidare mot samma mål som det röda gardet hade: Socialismen.

Tio år av vårt liv tog de

Armas Sikanen

*”Det sjunkna, fördärfvade släktet
kan aldrig bli mänskligt igen,
vår frihet och framtid skall byggas
av andra och bättre män.
Ty aldrig bär tisteln fikon
och aldrig blir hyenan tam
och en bortskämd pöbel har inte rum
i vårt unga samhälles ram.”*

Bertel Gripenberg

Jag var femton år när klasskriget utbröt och ende sonen i familjen. Min pappa och jag diskuterade saken och tyckte att eftersom vi var två män i familjen så måste en av oss gå till fronten. Pappa tyckte att det var självklart att det skulle bli han eftersom jag var så ung. Mamma tyckte att vi skulle bli hemma båda.

Men det blev i alla fall jag som gick.

Min familj bodde från början i Kotka. Men efter 1905 fick vi flytta därifrån eftersom pappa varit aktiv i röda gardet. Vi flyttade till Helsingfors istället och mina föräldrar tog jobb på Verkkosaari såg. De gick i skift, en på natten och en på dagen. Någon var alltid hemma och tog hand om mig. Pappa tog mig ofta med på möten och jag ställde mig tidigt på arbetarklassens sida.

När skolan var slut för dagen gick jag till sågen jag med och stämplade stockar. Någon gång mellan 1908 och 1912 – jag minns inte vilket år det var – var jag med om min första strejk.

Den varade i tre månader. Den var lång och hård. Träarbetarförbundet skickade hit en ombudsman som sa att vi borde sluta. Men vi körde iväg honom till Kotka och sa:

– Vi kommer att vinna.

Ägarna skickade efter strejkbrytare. Strejkbrytarna var fler än vi arbetare hade varit men de kunde inte jobbet. Allt de producerat fick brännas efteråt.

Fackföreningen hade kommit överens om att inte bråka med brytarna, men det hände nog. Pappa och mamma hade en inneboende som också arbetade vid sågen. Han bodde i en alkov och kunde krypa ut och in genom fönstret som han ville. Han hade ett litet gäng som smet ut om nätterna och slogs med dedär brytarna.

På mornarna kom han insmygande med blåslaget öga och berättade för mig vad som hänt. Själv var jag ju väldigt ung och kunde inte vara med. Jag fick lova att ingenting säga till någon, allraminst till pappa, för han var ordförande i fackföreningen.

På fackmötena undrade gubbarna vilka det nu var som bråkade med brytarna fast vi hade kommit överens om att låta bli.

Men ändå var de nog väldigt nöjda över att det fanns några som tog itu med dem.

För att hjälpa dem som inte kunde reda sig med pengar ordnade vi danstillställningar. En del småbutiker gav bidrag till strejkkassan eftersom vi var kunder hos dem. Men våningen vi bodde i tillhörde sågen och när vi inte kunde betala hyran längre så blev vi vräkta tillsammans med många andra.

Min familj flyttade hit till Vallgård. Det var två kilometers väg från stället vi bott på förut men vi behövde varken häst eller vagn. De andra arbetarna hjälpte oss att flytta. Gubbarna tog varsin möbel, fyra man bar en soffa och så gick de i ett långt led genom gatorna. Vårt flyttlass hade blivit ett demonstrationståg. Det kom till och med i tidningarna.

Efter tre månader gick bolaget med på våra krav. Vi hade vunnit strejken. Men på sätt och vis förlorade vi den ändå. Pappa fick inte komma tillbaka till jobbet eftersom han var ordförande i fackföreningen.

Arbetarna hade nog ställt upp och kämpat för att få honom återanställd men han hade skaffat sig ett nytt jobb på verkstaden i Fredriksberg. Men ordförande i träarbetarfackföreningen fortsatte han att vara.

Efter skolan tog jag också arbete på sågen och när jag ville gå med i röda gardet 1918 blev det lite besvärligt. Jag behövde fackföreningsordförandens tillstånd att gå med och ordföranden, det var ju pappa. Men kassören skrev på för mig istället. Så fick jag ett gammalt gevär som var längre än jag själv, gick hem och sa:

– Nu har jag blivit med i röda gardet.

Mina föräldrar ville att jag skulle ta tillbaka mitt beslut men jag sa att nu är jag med och då står jag vid mitt ord.

Jag tillhörde det 346:e kompaniet och hade en armbindel som det stod P K Helsinki (Puna Kaarti Helsinki, Helsingfors' röda garde) på. Vi sändes till den karelska fronten.

Våra gevär var verkligen urgamla. Det var meningen att vi skulle få nya av de ryska soldaterna som for hem då. Men de ville inte lämna ifrån sig sina. Så vi tog och öppnade rysarnas knyten på stationen och där hittade vi en del vapen. Jag tog ett lätt japanskt kavallerigevär.

Det var meningen att vi skulle få lite exercis innan vi kom till fronten som låg vid Kavantsaari utanför Viborg. Men inte fick vi det. Samma natt vi kom dit gick slaktarn till angrepp.

De inringade oss så att vi låg som i en påse. Vi fick lämna ställningarna och ge oss ut i den mörka skogen där det fortfarande låg snö på marken. Plötsligt hade vi bara vita framför oss. Någon träning hade vi inte men vi gjorde vad vi kunde och de vita drog sig tillbaka. Det fick vi också göra.

Så kom vi bakom fronten och där lärde vi oss för första gången att sköta ett gevär.

Vikberg hette vår kompanichef, en mycket bestämd typ som varit i ryska armén. Vi hade valt honom till kompanichef i Folkets Hus i Helsingfors. Men han varnade oss:

– Ni ska inte välja mig, pojkar. Jag kommer att hålla hård disciplin. Blir jag vald så måste ni göra precis som jag säger för att klara livhanken.

Men vi valde honom i alla fall.

Bredvid oss vid fronten fanns två svaga kompanier. Ett från Viborg som åkte och badade bastu hellre än de slogs. Och så Hermanstadskompaniet från Helsingfors som tog beslut på att de skulle åka hem igen. De marscherade iväg till stationen för att ta tåget och det blev en stor lucka i fronten. Vårt kompani fick order att sluta kedjan igen.

Då blev det liv.

– Ska vi dit igen, vi kommer ju just därifrån, ropade någon.

– Finns det flera som inte går? frågade Vikberg.

– Ja, ja, ropade flera stycken. Låt viborgarna sköta det där.

– Den som inte går tar ett steg framåt!

En man gick ur ledet.

Vikberg var snabb med geväret. Det tog en sekund, så stöp karln.

– Int skjuter du nu alla, sa en annan och steg fram. Men Vikberg sköt igen.

Och så sa han:

– Nu måste vi täcka det här hålet, annars går vi åt allihop.

Men ensam kunde vi inte göra det. Hermanstadkompaniet måste kallas tillbaka. Vikberg hoppade på vårt pansartåg och for och mötte deras tåg.

– Jag har redan skjutit två av de egna, ropade Vikberg till dem. Jag ska väl int behöva skjuta fler?

Det räckte. Hermanstadkompaniet gick av tåget och tillbaks till fronten. Vi kunde fylla luckan.

En dag fick jag en förlupen kula i benet. Den hade gått långt och förlorat mycket kraft men in trängde den och blev sittande. På läkarstationen tog de bort kulan och skickade mig till Viborg för vård.

Jag bodde ensam på ett hotell i Viborg. Jag var ung, hade ingenting att göra och det var tråkigt. Det enda jag gjorde om dagarna var att hoppa runt stan med en käpp. Jag ansökte om att få komma tillbaka till fronten.

Men så träffade jag fyra grabbar som skulle gå på kurs och lära sig sköta en kulspruta. De frågade om jag ville följ med dem och det ville jag.

Vi fick en såndär liten kulspruta med små hjul. En ryss lärde oss skjuta. Vi gick till fotografen och tog bilder på oss och kulsprutan. Jag var den ende som hade pengar så jag kom överens med fotografen att han skulle skicka en prov bild hem till mig. Han fick min adress. Det ångrade jag bittert sedan när de röda hade gett sig.

När vi kunde skjuta bra fick vi dela upp oss på fyra kulsprutor. Vi gick runt till olika förband vid fronten och lärde folk hur de skulle sköta dem.

De vita hade stängt vår väg över till Sovjet så vi fick reträttera längs Juustila kanal tillbaka till Viborg. Där kapitulerade vi.

De vita samlade ihop oss i centralkasernen i Viborg. En dag gick en soldat runt och ropade mitt namn. Jag vågade inte anmäla mig, jag trodde att de fått tag på fotografiet och visste att jag skött en kulspruta.

Men i själva verket var det så att min mamma kommit för att hämta hem mig. Min kusin – han var godsägarson från Kuopio – var chef för de vita i Viborg och han hade lovat mamma att hon skulle få ta med mig hem om hon bara kunde hitta mig.

Men jag höll mig undan. Jag visste att de vita hatade dem som skött kulsprutor och kanoner mest av alla. Vi hade nämligen förstört alla vapen innan vi gav oss.

De vita gick omkring i kasernen och sa att alla som varit med i kulsprute- och kanonserviserna skulle anmäla sig och bilda specialkommandon. De skulle laga vapnen igen och så skulle de få mera mat än de andra fångarna.

Vi anade något lurt med dethär med många anmälde sig i alla fall. Nästa morgon blev de förda till hundgraven och skjutna.

Från Viborg flyttades vi till koncentrationslägret i Ekenäs i väntan på dorn.

Jag var med i ett arbetslag som skulle rulla silltunnor upp till lägret. Vi hämtade dem nere på järnvägsstationen. De var lastade i sånadär godsvagnar med dörrar på bägge sidor. Vi korn överens om att rulla ut en tunna åt andra hållet och försöka komma över sillen.

Tunnan gick sönder när den föll mot marken och vi hoppade på den i en enda hög. Jag hamnade underst men var ändå ganska nöjd för jag kunde stoppa massor av sill in under

skjortan.

Sillen åt jag rå eller stekte över eld. Några sillar bytte jag bort mot vatten men blev ändå fruktansvärt törstig. Plötsligt såg jag en bäck rinna på marken, rusade dit, kastade mig ner för att dricka och fick mun full med sand. Då tog de mig till sjukhuset.

Där tog de in en vattentunna i salen ibland för att ge åt de allra sjukaste. Jag låg så till att jag kunde sno vatten ganska ofta. Jag drack så mycket jag ville, så mycket att kroppen svällde upp något fruktansvärt. Ögonlocken svullnade så att ögonen murades igen.

Pappa jobbade på järnvägen och kunde åka ganska fritt. Han lyckades få tillstånd att besöka mig på sjukhuset men kände inte igen mig. Jag kunde inte känna igen honom heller, jag kunde ju inte se någonting genom mina uppsvällda ögonlock.

Sjuksystemen la en kompress med blyvatten över ögonen på mig och så småningom började jag kunna se igen. När jag skrek som värst fick jag några skedblad vatten. Svullnaderna på benen lindade jag om med lite tyg. Så småningom sprack de och vattnet rann ut. Jag har fortfarande ärr överallt på ben och fötter.

När jag frisknat till blev jag kallad inför domstol och dömd till fem års tukthus villkorligt. Alla som fått under fem år blev frigivna. Jag kom ut på hösten. Då hade jag fyllt sexton år.

Hem kom jag sent en kväll. Familjen bodde i ett tvåvåningars trähus. Dörren var låst och jag försökte kasta sand på fönstren i andra våningen. Men så högt orkade jag inte kasta. Jag bad en polis hjälpa mig men han sa:

– Int väcker jag hela huset för din skull.

Jag berättade att jag suttit i Ekenäs och då sa han att jag kunde få sova på polisstationen. Men jag hade sett nog av ordningsmakten i Ekenäs så istället bad jag en operasångerska som kom förbi att kasta åt mig. Det gjorde hon.

Pappa vaknade och kom och öppnade. De tio första stegen i trappan orkade jag gå. Sedan fick jag sätta mig ner och vila.

Pappa var ännu ganska stark så han bar mig upp. Jag fick av mig kläderna – de var så fulla av löss att de kunde gå för sig själva – och somnade. På morgonen när jag vaknade var bara min lillasyster hemma. Hon stirrade på mig och sa:

– Vad mager du är. Är du hungrig?

Och så skar hon två bitar bröd åt mig. Jag satte i mig dem och sov sedan hela dagen.

När mina föräldrar kom hem blev de oroliga. De visste att många som kommit ut från lägret hade dött därför att de hade ätit för häftigt. De kallade dit en läkare. Men det första jag gjorde när jag vaknade var att be om en smörgås så jag var nog inte så illa därän.

Sedan arbetade jag hela vintern på en gård i Savo. Mamma hade ordnat det. Jag fick ingen lön men jag fick i alla fall ordentligt att äta.

På våren tog jag jobb på Fredriksberg, verkstaden där pappa arbetade. I princip tog de inte emot sådana som varit rödgardister men jag var ju så ung.

På Fredriksberg jobbade jag till 1930. Då fick jag sparken för illegalt arbete. Vi hade en underjordisk grupp på jobbet som stencilerade tidningar och spred dem.

Jag hade gått med i kommunistpartiet i början på 20-talet, medan det ännu var legalt. I det

underjordiska arbetet kom jag inte med förrän 1928.

Jag satt med i styrelsen för nykterhetsföreningen Koito. Där var både kommunister och socialdemokrater med. Vi hade alltid hårda diskussioner om i vilket förstamajtåg man skulle gå med föreningens fana.

Utanför Helsingfors ägde Koito en ö som hette Lammasaari. Jag var ordningsman där, de andra ordningsmännen var också med i partiet. När Lappoterrorn började kom många av arbetarrörelsens ledare ut till Lammasaari och gömde sig. En gång kom ohranan (öknamn på finska hemliga polisen) dit och grep två av våra ledare. Vi beslöt att det inte fick upprepas.

Vi såg till att det alltid fanns vakt nere vid bryggan. Nästa gång polisbåten kom slog han larm. Vi gick ner till bryggan allihop för att uppehålla poliserna medan ledarna vadade och simmade till fastlandet.

– Int hittar ni nån här, sa vi till poliserna.

– Jo det gör vi, sa de, om vi så ska komma efter er först.

– Leta då, sa vi.

Och inte hittade de någon.

Lappoterrorn blev hårdare och då blev kommunisterna i Koito uteslutna av socialdemokraterna. Jag var med en gång när vi försökte komma in på ett möte men de motade oss vid dörrarna och hotade att kalla på polis.

Vi hade en inneboende hemma som också var med i det illegala arbetet. Men han åkte fast.

En regel vi hade sa att om någon blev gripen skulle han vänta till nästa morgon med att tala om sin adress. Då fick man tid att gömma undan farligt material.

Hemma hos oss hade vi en stencileringsapparat. Den stod mitt på golvet i en garderob som vi ljudisolerat med mattor och tjocka skivor. Den gick både natt och dag. Min fru och jag skötte den när vi var lediga.

Den här första gången hade vi tur. När polisen kom höll vi på att tvätta. Vi satte apparaten i tvättkorgen, täckte den med tvättkläder och bar iväg den till mina föräldrars vind, mitt framför ögonen på polisen.

– Vad har ni den där garderoben till? frågade ohranamännen.

– Jo, det är så att vi ska få en ny hyresgäst nu och han har en stor varghund. Den ska bo därinne, annars skäller den och stör grannarna.

De godtog förklaringen och gick. Stencileringsapparaten ställde vi hemma hos en granne, men ohranan spårade den på en gång.

De var där just som jag kom upp med en massa pappers-klämmor som vi skulle ha till tidningen. De tog mig till stationen och förhörde mig i trettio dygn. Deras bevismaterial var ganska bra. En av de viktigaste sakerna de hade mot mig var att socialdemokraterna i Koito sparkat ut mig som kommunist.

Men jag vägrade att erkänna och höll fast vid min historia: Jag hade varit ute och gått på stan – det var väl inte förbjudet? – och så kom en karl fram till mig och gav mig spårvagnspengar och bad mig ta de här klämmorna till grannens adress. Vad de skulle vara till hade jag ingen aning om.

De skickade mig till Åbo hovrätt för att dömas samman med grannen. Där tog de åter upp att jag hade varit med i röda gardet och att jag hade blivit utesluten ur Koito. Men jag lyckades prata mig fri. Advokatfiskalen överklagade till högsta domstolen.

När jag kom tillbaka till Helsingfors gick jag på ett hemligt möte och där var ju förstås ohranan.

– Nu har du slutat spöka, sa polisen som satte fast mig.

Jag dömdes till fyra år i hovrätten och den 24 december 1931 la högsta domstolen på ett år till. Som julklapp. Dagen före nyår kom jag till Ekenäs igen. Mitt fängnummer var 396. Det betydde att 395 politiska fångar spärrats in före mig det året.

Jag kunde inte följa ordningsreglerna, så två av de fem åren på Ekenäs satt jag i ensamcell. Man måste arbeta ensam i cellen och fick inte röka. Fönstren var vitmålade så att man inte kunde se ut genom dem. En gång fick jag slänga en stol på en vakt som kom in och bråkade.

Tidigare hade man kallat Ekenäs ”det kommunistiska universitetet”. Man kunde få tidningar dit från Helsingfors och man fick studera. Men under Lappotiden blev allt sådant förbjudet.

Vi studerade språk i hemlighet. Vi skrev upp utländska ord på små lappar som vi skickade mellan oss i verkstaden. Om vakten fick syn på en så försökte man svälja lappen.

Att bli gripen med en lapp med utländska ord på betydde åtta dagar på vatten och bröd varav fyra i mörk cell på en stenhård brits. Man kunde också bli dömd vatten och bröd om man inte arbetade tillräckligt. Ordningen var hård. Vi svarade med sabotage.

Vi förstörde verktygen, brände allt som gick att bränna och slängde ner filblad och hammarhuvuden på toaletten. Det var ett torrdass, tunnorna kördes bort med häst och vagn.

Så småningom förstod vakterna vart verktygen tog vägen och sänkte ner en sil på toaletten. Varje kväll tvingades fångarna rensa silen. En del verktyg hittades och många fångar blev straffade, så vi slutade slänga ner verktyg där.

Men silen fick vi rensa i alla fall. Så jag snodde en tegelsten och gav den till en kamrat. Han slog in den i ett tjockt lager tidningspapper och kastade ner den i toaletten.

– Bry er inte om att rensa toaletten idag, sa vakten på kvällen.

– Jomen ändå, sa vi, nog kan man hitta nåt. Så rensade vi silen och plockade fram tegelstenen. Det tog ganska lång tid för vakten att få av papperet ...

Vi kom inför fängelseledningen för det där, men silen tog de bort.

De politiska fångarna hade inga som helst rättigheter. Prästen och läraren granskade alla böcker vi läste. Vi fick inte röka och inte ta emot paket. Vi rastades på gården men måste hålla så långt mellanrum att vi inte kunde prata.

Då gick vi hungerstrejk. Den varade i åtta dagar. De stoppade slangar ner i halsen på oss för att tvångsmata oss, men vi bet av slangarna. De slängde ut fångar genom fönstren på andra våningen och släpade dem i benen nerför trapporna tills de blev så trötta att de inte orkade göra motstånd. Då tvångsmatades vi med slangar genom näsan.

De tog ifrån oss våra klockor. Men några dagar dessförinnan så tappade jag min klocka i snön när vi rastades. Jag frågade vakten om jag fick gå efter den men han sa nej. Men fången som gick efter mig i kön plockade upp den och såg till att jag fick den. Så nu hade vi i alla fall en klocka tillsammans.

Vi gömde den i en urgröpt träkloss i snickeriverkstaden. Vi var förbjudna att prata med varann under arbetet så vi lärde oss dövstumsspråket allihop. Vi visade med gester när det var dags att äta och när arbetsdagen var slut. Vakterna var förvånade över att vi alltid hade reda på vad klockan var.

Vi hade den med oss ut när vi rastades också. En dag hade några fångar ritat ett solur i snön. Vakten frågade håfullt:

– Nå, vad visar er solklocka?

Han blev bra förvånad när vi svarade honom med exakt rätt tid.

Till slut började de ana att vi hade en klocka. Jag var särskilt misstänkt eftersom jag tappat min innan de beslagtogs. De kroppsvisiterade mig och letade igenom cellen utan resultat.

Efter hungerstrejken blev vi flyttade till en annan verkstad och klockan blev kvar i den förra. Men jag fick tillstånd att gå och hämta några av våra gamla verktyg och då tog jag klockan samtidigt. När jag släpptes den 29 februari 1934 så frågade jag:

– Kan jag få min klocka också?

Först då fick de reda på var den hade varit.

De tog alla pennor ifrån de politiska fångarna. Men en av oss lyckades behålla en blyerts-penna. Vi delade den mellan oss i små, små bitar.

En gång gick jag till en vakt som kallades Linkku-Ville eftersom han haltade och bad att få köpa tandkräm för mina arbetspengar. Men det fick jag inte.

Jag skrev en lapp till de andra fångarna om det här. Vi hade ett postsystem: Jag slängde ner lappen genom en ventil och stampade i golvet. Då visste de i våningen under att det skulle komma ett meddelande. Men han som tog emot lappen brann. De fattade att jag hade en penna och så kom de och undersökte min cell.

De var i cellen från klockan sex till elva på kvällen. De kroppsvisiterade mig noga och rev sönder madrassen. Men pennan hittade de inte.

När de gått ut tog jag fram pennan och skrev en lapp där det stod: ”Satans svin, ni lämnade det råddigt efter er” och stack ut den genom dörrspringan.

– Nej nu jävlar, sa vakterna och rusade in igen. De två första rotade igenom cellen men kunde inte hitta någonting. Det enda som fanns var nya testamentet som låg på en hylla. När de gav upp skickade fängelsedirektören in två nya. De gick igenom madrassen halmstrå för halmstrå men hittade ingenting de heller.

En gång i månaden brukade vi få låna penna och papper för att skriva hem. Men mig gav de bara ett papper.

– Skriv med din egen penna! sa de.

– Den kan jag använda till bättre ändamål, sa jag.

Fängelsedirektören lät meddela att om jag berättade var pennan fanns så skulle jag flyttas från isoleringscellen tillbaka till de politiska fångarnas avdelning. Och pennan skulle jag få behålla.

– Int ids jag berätta det, sa jag. Och pennan behåller jag i alla fall.

Var jag hade gömt pennan? Jo, saken var den att vi hade asfaltgolv i cellerna. För att göra rent golvet hade vi en borste med korta strån. Bland stråna hade jag stuckit in pennstumpen. Vakterna letade efter en vanlig lång blyertspenna och kom aldrig på idén att titta där den fanns. Pennan hittade de aldrig.

När vinterkriget kom 1939 sattes jag i koncentrationsläger. Men jag blev uttagen till fortsättningskriget 1941.

Vi huliganer – det vill säga gamla rödgardister och kommunister – fick bilda en egen bataljon tillsammans med agenter från säkerhetspolisen. Första gången vi fick kontakt med fienden deserterade tjugoåtta man.

Då förde de oss till ett arbetsläger för ”andra klassens arbetspliktiga”. Vi levde under värre förhållanden än krigsfångarna. När vi var på skogsarbete skar vi bark från trädstammarna, hängde den till tork i kojorna, malde det och blandade det i brödet. Vi åt råttor och grodor. En fånge åt upp en orm. För det fick han hundra mark av en vakt som inte trodde han kunde det. Men det skulle vi gärna ha gjort allihop.

Saima, min fru, fick sitta två år i Tavastehus' kvinnofängelse under trettioalet. De hade arbetsplikt och fängelseledningen förhörde henne för att hon inte arbetat tillräckligt flitigt. Prästen frågade henne varför vi inte hade några barn.

– Vi har inte haft tid, sa Saima.

Tio år av vårt gemensamma liv har de skilt oss åt genom att sätta någon av oss i fängelse.

Törs du skriva sanningen om den svenska brigaden?

Kalle Widgren

*”Gif blott den lede ett finger
så tar han nog hela din hand –
och gif huliganen reformer
så löser du vilddjurets band.*

*Det har blivit bovarnas själfsvåld
som går under namnet reform,
men det är ej frigiven brottslighet
som kan binda djupens storm.*

*De läto all ondska frodas
i frigifvet öfvermod
och vi skördade frisinnets frukter
i rök och ruiner och blod.”*

Bertel Gripenberg

Det var ett hårt slag för de finska röda när brigaden kom över för att slåss på den vita sidan. De påstod att de kom för att säkra freden, men de kom för att angripa oss.

En gång, under Tammerforslaget, så låg svenskarna på ena sidan av en åker och tvåhundra rödgardister på den andra. Svenskarna skrek:

– Vi är vänner! Vi kommer över nu!

De röda diskuterade saken, men var ganska osäkra. De visste inte vilka det var som låg på andra sidan. Svenskarna gick över åkern och alla de röda blev skjutna.

När vi var i Lahtis så åkte varje dag bilar med svenska flaggor genom stan. De sa i högtalare att de var från svenska konsulatet:

– Ge er, rödgardister, gå till Fellmansfälten! Vi har säd åt bönderna, ni kan gå hem i fred och plöja om ni kastar era gevär!

Det fanns många småbrukare bland de röda som trodde på det här. Vi blev splittrade. Några fick faktiskt åka hem efteråt, några fiskare. Men det var mycket få.

Detta gjorde svenskarna mot oss.

När jag var fem år började jag följa med mina föräldrar till arbetarföreningens hus.

Vi bodde i Keimola, i Esbo utanför Helsingfors. Det var fyra kilometer till föreningshuset. På sommaren gick det nog bra, det var värre på vintern. Då fick man åka på sina egen gjorda skidor. I föreningshuset spelade de teater och höll t, och föredrag. Talen begrep jag inte så mycket av. Det va nog mest den där flaskan med röd lemonad som lockad mig dit.

Under storstrejken 1905 brukade den socialdemokratiska distriktsombudsmannen – Mikko Ampuja hette han – komma hem till oss på nätterna och prata. Jag satt och lyssnade. Och förstod mer och mer. Det kom många rödgardister hem för att diskutera eller för att gömma sig. Som igenkänning, tecken hade de en röd ros ritad i handflatan. Det var första gången de hade bildat röda garden, för att kämpa för det som var rätt.

Efter det att strejken slagits ner kom många människor till oss och lämnade igen sina medlemsböcker. De visste inte vad de skulle göra. Först långt senare kom de tillbaka och hämtade dem igen. Men en del kom aldrig tillbaka.

1906 gjorde de ryska matroserna uppror på Sveaborg. Finska arbetare var med och slogs på deras sida. Vi småkillar tyckte det var spännande att följa med vad som hände. Vi hörde att den ryska flottan bombarderade de revolutionära matroserna.

I Keimola var mina föräldrar med och grundade en arbetarförening och ett arbetarnas andelslag. Andelslagets butik fanns kvar ända till sista kriget. Nu ligger det en supermarket där. Jag kommer ihåg det för att fastän det fanns affärer på närmare håll så gick man alltid till andelslaget när man skulle handla. Där fick man en strut karameller på köpet.

Vi flyttade till Tavastby och där grundade mina föräldrar en arbetarförening. Den finns fortfarande kvar. Jag gick tre år i skolan i Tavastby. Jag var yngst i skolan och fick alltid höra att jag var lärarns gullgris.

Lärarn var nog sådan att han gillade pojkar mer än flickor. Han var intresserad av idrott och skaffade ett spjut och en fotboll till skolan. Varje år fick kan paket med kläder från Helsingfors. De delades ut till alla elever, vare sig de var rika eller fattiga. Två år i rad fick jag ordentliga stövlar med höga skaft.

Vi var bara 30 elever i skolan och alla klasser undervisades tillsammans. Jag hade en syster som var tre år äldre än jag och hon hade den här ovanan att alltid sitta och läsa sina läxor högt. Jag hörde hur hon satt och rabblade och snappade väl upp en del. En gång när jag gick i ettan fick jag berätta om Napoleon när ingen av de äldre eleverna kunde.

Varje år ordnade skolan en julfest och en vårfest. Vårfesten var alltid roligast. Skolan var full med folk och man samlade pengar till skolmaterial. De äldsta eleverna skötte underhållningen, dansade folkdans och hade nationaldräkter på sig. Jag var alltid arg för att jag var för liten att få vara med.

Läraren höll också kurser för de äldre och lärde dem läsa, skriva och räkna. De fick studera hårt och efter två år fick de slutbetyg från folkskolan. Min pappa gick på de här kurserna. Han hade aldrig gått i skola förut.

1910 flyttade vi till Alberga och pappa började arbeta som timmerman. Han var mycket efterfrågad och byggde flera hus, bland annat vårt eget.

Samma år bildades arbetarföreningen i Alberga. Jag var tolv år och gick genast med. Det kostade tio penni i månaden. Det var inte så mycket pengar. För tio penni kunde man få två ”örfilar”, en sorts bullar. En flaska lemonad kostade 25 penni och små mörka sirapspepparkakor en penni styck. Ett tjog ägg kostade en mark, ett kilo smör 90 penni. Det var bra tider för arbetarna åren 1910-13. En timmerman hade en timlön på 60 penni och en utbildad målare eller murare kunde tjäna en mark i timman.

De två första åren jag jobbade, 1910 till 1912, hjälpte jag pappa. Men 1912 jobbade vi hos en målarmästare i Grankulla. När vi var färdiga sa mästern:

– Pojken stannar här.

Så kom jag i målarlära. 1914 fick jag mitt gesällbrev. Det var en trevlig arbetsplats, ingen som söp.

Sommaren 1911 bildade vi en fackförening för diversearbetare. Min pappa var ordförande och jag fick sköta protokollen. De gamla gubbarna kunde ofta varken läsa eller skriva. Senare bildade vi en fackförening för timmerman och där blev jag vald till sekreterare. Den politiska aktiviteten i Alberga var mycket livlig. Jag bodde hos målarmästaren i Grankulla och cyklade ofta de fem kilometrarna hem för att vara med på mötena.

På sommaren 1914 kom polisen och sa till min pappa och mig att vi skulle in till Helsingfors och bygga befästningar. Det första världskriget hade brutit ut och ryssarna behövde folk som byggde ut Helsingfors försvar.

Vi jobbade i Helsingfors ett par veckor. Sedan skickades vi till Mjölö, en liten ö utanför stan, för att bygga där. Vi fick mycket betalt – sex mark i guld om dagen. Vi lurade entreprenörerna ganska bra också.. Vi bytte arbetslag ofta och på så sätt fick vi ut lön för 24 timmar om dygnet.

Varje helg när vi skulle hem fick vi gå tolv kilometer från Helsingfors till Alberga. Vi var tvungna att gå tillbaka tidigt. Båten från Helsingfors till Mjölö gick redan klockan sex på morgonen.

Det behövdes massor av befästningsarbetare och de fick bra betalt. De kom från hela landet, ända uppifrån Lappland. Många organiserade sig. Arbetarföreningen i Alberga var större än någonsin.

Men kapitalisterna blev oroliga när folk lämnade sina arbeten för att ta jobb som befästningsarbetare. Så de tog kontakt med entreprenörerna som skötte om de här arbetena och kom överens med dem att de skulle sänka lönen från sex mark om dagen till fyra.

Vintern 1914 till 15 var fruktansvärt kall. Det kunde bli ner till 40 minusgrader. Människor förfrös. De arbetare som kommit utifrån till Helsingfors levde i baracker och lador under olidliga förhållanden. Ingen frågade efter hur de levde, bara de arbetade. De föstes ihop i iskalla skjul utan sängar och tvättmöjligheter.

Efter februarirevolutionen 1917 minskade ryssarna på befästningsarbetena. Tusentals

människor blev arbetslösa. Samtidigt rådde svår livsmedelsbrist och maten var ransonerad. Många blev desperata. De organiserade arbetarna bildade ordningsgarden för att hindra dem att plundra andra som hade samma problem.

I Alberga bildade vi också ett ordningsgarde. Det kunde behövas eftersom vi bara hade en polis där. Vi ställde upp som ordningsvakter på danser och andra tillställningar. Jag var ansvarig för en hel del saker i samband med det här.

Det var inte de arbetare som kom utifrån som var besvärliga. Men i Helsingfors fanns det stora gäng i de olika stadsdelarna som ställde till med bråk på danser. Vi hörde också att högerprovokatörer störde arbetarnas möten och ställde till med bråk vid demonstrationer. Inte blev de särskilt illa behandlade. De lyftes ut och fick på sin höjd ett kok stryk.

Vid den här tiden stod arbetarklassen stark. Vi segrade i kampen för åttatimmarsdagen. Det berodde på att arbetarna stod eniga, det förekom inga strider mellan olika partier. Vi höll jättestora möten. Samarbetet mellan ordningsgarden och polis gick bra. Polisen försökte visserligen hindra våra demonstrationer ibland, men ofta lyckades den inte. De vågade inte attackera demonstranterna direkt.

Men jag kommer ihåg på våren, då de upproriska rysk soldaterna skulle begrava sina stupade. Högtiden hölls på två ställen, i Mäntymäki och i Brunnsparken.

Vi gick in från Alberga för att delta. Det var verkligen stora manifestationer. När de första demonstrationerna kommit fram till Brunnsparken stod massor av folk ännu kvar på Salutorget.

Sedan gick vi till mötet i Mäntymäki och då låg det massor av poliser i beredskap runt parken. Då märkte jag för första gången att det var något nytt i görningen.

På hösten hölls väldigt många arbetarmöten där vi krävde att få mat och arbete. Den mat man fick på korten var dålig och många människor for ut på landet och handlade.

Vi kände inte av livsmedelsbristen så mycket hemma. Jag odlade morötter och kålrötter och födde upp kaniner. De var bra, kaninerna, hur många man än slaktade så blev de alltid fler. Vi åt kaninstek till middag för jämnan. Ett tag hade jag tvåhundra kaniner.

Jag har alltid varit hård på att hamstra så jag köpte blod och späck från en stor svingård i närheten. 1914 hade jag sålt ekorrskinn och tjänat 300 mark. Jag kunde köpa paletå, skjorta, strumpor och en jättelång halsduk som man kastade över axeln. Ändå blev det tio mark över till mamma.

Under storstrejken i november 1917 bildades en arbetarmilis som också samarbetade med polisen. Men när klasskampen skärptes framåt årsskiftet så ändrades förhållandena. Polisen började fängsla arbetare som kom till stationerna för att diskutera ordningsproblem. Då blev situationen lite ohållbar.

De vita började röra sig. Redan på hösten hade de bränt arbetarhus och fängslat röda. När vi bildade de röda gardena vid årsskiftet var det som en ren försvarsåtgärd.

Vårt ordningsgarde hemma i Alberga hade hjälpt de arbetslösa med mat och sett till att ordningen upprätthölls. Vi var tvungna att skaffa mat, örter, kål, kött, potatis. Men vi betalade alltid kontant. Jag var ansvarig för det här och efter klasskriget anklagade de vita mig för plundring, trots att jag betalt.

Befästningsarbetarna var inget problem. Några av dem bodde hemma hos oss och var som

medlemmar i familjen. När vi bildade det röda gardet vid årsskiftet var det en rent formell historia. Vi bytte bara namn. Samtidigt anslöt sig många nya. Först anslöt sig bara organiserade arbetare, senare kom det med sådana som inte varit med i arbetarföreningen. Många arbetslösa arbetare från landet anslöt sig till det röda gardet. De trodde att de skulle kunna komma hem på de nya passersedlarna och ville också slåss mot dem som motarbetade dem.

Vi vaktade Arbetarföreningens hus mot de vita som försökte krossa fönster och så vidare. De vita hade organiserat sig i skyddskårer som var väl beväpnade. Ofta bröt de sig in i gårdarna och stal, men det var alltid de röda som fick skulden. De höll sig också med ett noggrant register över de röda förtroendemännen.

Den 28 januari tog arbetarna makten. En sirén gav signalen. Vi hade en sång om det: ”Det är den 28 januari och mistluren kallar oss till kamp ...” Vi började bära våra röda armbindlar. Vapen hade vi inga, vi fick öva med gamla hagelbössor. Lite gevär och ammunition fick vi köpa av ryska soldater, tillräckligt för att utrusta våra vaktposter i alla fall. Utan vapen kan man inte sätta sig i respekt.

Samtidigt gick de vita till anfall mot de ryska garnisonerna i Vasaborg och Uleåborg och avväpnade dem. På så sätt kunde de säga att deras krig var ett fosterländskt krig mot ryssarna och inte ett krig mot arbetarklassen.

Många av oss – jag var inte med – for och belägrade Sigurds. De vita där fick ge sig. Fångarna fördes till Helsingfors med tåg. De fick åka i andraklassvagnar medan rödgardisterna for i öppna godsvagnar i fyrtio graders kyla. Fångarna fick bra mat och behandlades väl, tvärtemot vad man har sagt senare. Det var inte fråga om att hata dem, vi ville inte krig, vi ville skydda våra arbetarhus. Efter klasskriget var Sigurdsmännen bland de värsta att anklaga de röda.,

Det kom två tåg till Helsingfors med säd från Sibirien. Det var grym brist på bröd, men säden hjälpte bristen lite. Jag var med och tog emot det ena tåget. I slutet av januari eller början av februari, jag minns inte riktigt när, så kom två tåglastar med vapen och ammunition. Då kunde vi rycka på axlarna och säga:

– Nu har vi också lite.

Vi fick order om att fara till fronten framåt påsken. Albergakompaniet hade officiellt över 300 medlemmar, men det var bara hundra som for. De som stack var de mest tokiga, de som inte var gifta och inga barn hade. De äldre stannade kvar och höll ordning i trakten. De kom till fronten senare, före sammanbrottet vid Lahtis.

På långfredagen gick de vita till anfall mot Norrmark utanför Björneborg. Det var hårda strider och många stupade. De vita drog sig inte tillbaka förrän på måndagen.

De vita var väldigt välorganiserade och slagkraftiga. De hade lyckats överraska vakterna och skjutit sönder deras huvuden. De röda samlades i ett fähus av sten.

Vi hade lyckats slå tillbaka de vita men vi fick ändå order att dra oss tillbaka mot Ruosniemi. Tyskar kom och hjälpte de vita så vi fick två dagars hårda strider under reträtten. Sedan tog vi tåget till Tammerfors och for över Riihimäki till Lahtis. Jag och några andra fick order att ta några rödakorshästar och rida dem en bit. På 500 meters avstånd kunde vi se de vita ryttarna, men de sköt inte.

En stor svaghet var att vi inte hade några militärer som ledare. Några av våra officerare hade

varit soldater i rysk-turkiska kriget fyrtio år tidigare men de flesta var arbetarledare och inga militärer.

Jag var kompanichef tillsammans med en kamrat som hette Lindblom, han var förresten den siste som arkebuserades på hösten 1918. Vi hade ställt upp oss i kedja vid en liten bäck söder om Lahtis. De vita hade mycket starka ställningar vid ett fähus längre bort. Tammerfors hade kapitulerat och det kom massor av vita och tyskar från Helsingfors längs Lahtis-banan. Vi begrep att vi inte skulle kunna ta oss igenom.

De vita vid fähuset hade ett batteri med 7-8 kanoner och de hade släpat dit halm som deras soldater låg och sov i. Vi hade en kulspruta som ingen kunde sköta och en liten kanon med 3-4 kulor. När man skjutit iväg en kula så såg man den hela vägen medan den flög. Om den träffade en vägg så studsade den tillbaka.

Lindblom och jag var de enda som kunde sköta den här kanonen. En rysk officer hade lärt oss skjuta i Norrmark. Vi tänkte att vi skulle skjuta på de vitas ställning så vi släpade fram kanonen och laddade den medan de andra låg gömda i skogen. Det var lite riskabelt för de vita kunde se oss medan vi laddade.

Första skottet blev en direktträff, det slog ner mellan två kanoner och halmen började brinna. Det ställde till med en hel del skador för de vita, även om kanonerna kunde räddas. Senare lyckades vi med samma kanon få en direktträff på ett tågsätt med tio vagnar på en bangård. De vita kommanderade dit soldater för att lossa vagnarna från varandra, men två av vagnarna blev förstörda i alla fall. Det smälldes som en brinnande enbuske när ammunitionen exploderade. Så lite förtret lyckades vi ställa till med i alla fall.

Hela tiden fick vi rapporter om den stora drabbningen vid infartsvägen från Tavastehus till Lahtis. Väinö Linna har beskrivit striderna mycket bra i "Upp trälar". De röda i Viborg försökte sända ett pansartåg till hjälp men det kunde inte bryta igenom. Och så var ju svenskarna där och hjälpte till att splittra oss. Många gav upp, vi hade ju ingen ledning. Med några ledare så hade vi kunnat bryta igenom. Men den sista april fick vi ge oss.

Gevären samlades i högar och i mitten fick vi lägga oss att sova. På morgonen hade de vita satt upp kulsprutor överallt runtomkring oss. Vi fick ställa upp oss och marschera till kasernerna.

Det var det största förstamajtåget i Lahtis någonsin. Och efter det började hungern, misshandeln, mordandet och epidemierna.

Jag var kvar i Lahtis i drygt tio dagar. Under den tiden sköt de trehundra kvinnor från Åbo-trakten. Varje morgon ställdes fångar upp på kanten av en sobunker och arkebuserades med kulsprutor. Från landsbygden kom massor av storbönder och pekade ut folk som varit med i arbetarföreningarna. De arkebuserades. Några hämtade hem sina gamla drängar. Gamla skyddskårister letade rätt på grannbarn bland de röda, sådana som krossat fönsterrutor hos dem eller kastat sten på deras katter. Sedan begärde de att de skulle avrättas. Av tolv man som gav sig tillsammans med mig räddades bara två till livet.

Mig förde de till Tavastehus och sedan till Skatudden, Ekenäs, Tavastehus igen, Ekenäs igen, Villmanstrand och Ekenäs.

Det var en resa som varade i precis nio år och två veckor.

I Tavastehus träffade jag min far och min bror som var femton år. Far hade blivit tillfångatagen i Vesilahti. Det kom poliser från Esbo, där Alberga ligger, till lägret. De tog

mig till högvakten och började slå mig med knytnävarna innan jag ännu hade öppnat mun. Det var första gången i mitt liv som jag fick ett ordentligt kok stryk.

De förhörde mig och spärrade in mig i en cell och ovanför dörren satt det en skylt där det stod ”Dödsdömd”. Men jag hade inte fått någon dom alls.

På kvällen kom vakterna med arton stycken unga pojkar som de föste in i min lilla trånga cell. Det var så att det fanns kor i kasernerna och de här pojkarna hade tagit foderkakor som skulle vara till korna och stoppat dem i fickan.

På morgonen skulle de förhöras. Vakten som kom för att tala med dem var på gott humör. Han kallade fångarna till sig en och en och frågade:

– Vad har du gjort då?

– Jag har stulit en foderkaka ...

– Äsch, sa vakten. Du kan gå din väg.

Jag ställde upp mig med de andra och när det blev min tur och vakten undrade vad jag gjorde så sa jag:

– Jag stal en foderkaka ... ursäkta så mycket men vi var så hungriga ...

– Bra, sa vakten. GI nu.

När jag gick tillbaka till kasernen, till min far och bror, så var jag lite rädd att åka fast. Hemma i Alberga gick de rödas hustrur och pratade om mig och Lindblom, de tokiga pojkarna som lett deras gubbar i strid.

Men jag hade tur. På vägen kom två män gående. Den ene var en skyddskårist på arton år, en snygg och prydlig gosse. Den andre var en röd fånge som kom från Alberga.

– Där kommer en bra gubbe, sa han från Alberga. Honom tar vi.

Och så blev jag uttagen att arbeta i fähuset tillsammans med kamraterna från Alberga. Där fanns också en deja som stödde de vita och några röda mjölkerskor. Den här skyddskåristgossen var den ende som höll uppsikt över oss. Så började min tid som flykting inom lägret.

Fähuset var ett bra ställe. Mjölkerskorna gav oss mjölk. När korna slaktats så begrep inte folk att det fanns mat i svansarna. Vi skulle salta skinnen och tog vara på svansarna och kokade stark och god soppa på dem. Vi skaffade mjölk åt skyddskåristen, för han vågade inte be dejan om det och han gav oss smör i utbyte.

En dag såg jag min mor komma gående utanför fähuset, hon var i lägret för att hälsa på oss. Jag såg henne där på vägen men vågade inte ge något livstecken ifrån mig för jag visste vad som skulle hända om de fick reda på vem jag var. Så jag höll tyst och tänkte: Vi träffas nog senare ...

Nästa dag gick en patrull på fem man med gevär och ropade efter mig och Hirvinen, en kamrat som rymt några dagar tidigare.

Skyddskåristen som såg efter oss frågade tyst:

– Int var det väl er de ropade på?

– Nej ...

Och han höll faktiskt tyst, fast han nog begrep att vi ljög.

Följande morgon var det upprop och vi var tvungna att gå dit. Men jag hade tur. På väg till uppropet blev jag tillsagd att hjälpa till att bära några tunga saker så jag kom försent. Jag fortsatte att leva som rymling ett tag, gick upp innan de andra vaknade och gick och lade mig när de redan sov. Jag sov aldrig två nätter på samma ställe.

Det var hemskt vilka dåliga tvättmöjligheter vi hade i lägren. I Tavastehus rakade de huvudena på oss. Vi fick sitta på gården på en lång stock medan de gick över oss med en maskin. Lössen föll ner i sanden tillsammans med håret. Det var så mycket löss att det såg ut som om sanden rörde sig. Det är sådant som folk inte tror men det är sant.

Vid nästa upprop svarade jag inte när mitt namn ropades ut. Vakterna frågade mig varför och jag sa:

– Int var det mitt namn.

Men de omringade mig och tog mig till högvakten. Nästa morgon fördes jag till högförräderi-domstolen. Domen var klar redan innan jag korn in i salen. Det blev åtta års tukthus. Nästa dag fördes jag till en smedja och fick bojor på fötterna. Sedan tog de mig till Skatuddens fängelse i Helsingfors.

Men häradsrätten skulle säga sitt också. Den 9 september 1918 dömde de mig till döden. I protokollet skrev de att de verkligen önskade att domen skulle verkställas.

Jag besvärade mig över domen och den 19 april 1919 blev jag friad i hovrätten i brist på bevis. Häradsrätten hade dömt mig för brott på platser jag aldrig varit närmare än hundra kilometer. Men samma dag som hovrättsutslaget korn så dömde högförräderi-domstolen mig på nytt – till döden. Jag ville inte be om benådning eftersom jag var orättvist beskylld och dessutom hade de slutat verkställa dödsdomarna.

1919 flyttades jag till fånglägret i Heikkalakasernerna i Åbo. Det fanns tusentals fångar där. Maten var bättre och man började få lite hopp om att livet skulle fortsätta.

Vi fick gå ganska fritt i lägret och kunde besöka medfångarna. Det fanns ett mångsidigt bibliotek och själva organiserade vi teaterföreställningar och övade oss i brottnings och boxning. Vi brukade släpa ihop madrasserna i en hög på golvet och ha brottningsmatcher. Vakterna var inte skyddskårister utan pensionerade fångvaktare och de var experter på att spela dam. En del fångar var skickliga damspelare och spelade hela tiden med vakterna så att de skulle lämna oss ifred. Allt som oftast lät de vakterna vinna för att hålla dem på gott humör.

Nu hade vi också möjlighet att tvätta oss. Disciplinen bland de politiska fångarna var väldigt fin. Alla fångarna var tillsammans, oberoende om de var dömda till livstid eller till ett år. Vi lärde varandra mötesteknik och bokföring. Vi hade studie- och diskussionsgrupper med ordförande och sekreterare. Vi kunde diskutera en fråga som ”Hur lönsamt är jordbruket i Finland?”. En fick försvara jordbruket, en angrep det. På så sätt lärde vi oss mycket.

Många lärde sig hantverk under fängelsetiden, att bli snickare och tapetserare till exempel. Inga av de politiska fångarna blev kriminella när de kom ut, de blev arbetare och många, många blev förtroendemän i arbetarrörelsen.

Fängelset i Villmanstrand var mera likt ett fängelse än Heikkala, men maten var bra. Vakterna kontrollerade oss noga, om någon av oss läste en förbjuden tidning måste en annan hålla vakt. Fängelsepastorn var väldigt bra, han lärde oss bokföring. Han var nu inte så hemskt religiös och talade inte så mycket om Gud. Istället berättade han vad som hände utanför, för det fick vi inte reda på på annat sätt.

Ekenäs var ganska likt Heikkilä, det var inte så svårt att få böcker utifrån och så.

Jag blev släppt 1927. På hemvägen från Ekenäs stannade jag i Karis och där köpte jag skjorta och kravatt. Klockan elva på kvällen den 14 maj kom jag hem till Alberga igen.

Jag gick på vägen till vårt hus och tyckte att bygden verkade så tom. Det var nästan så man undrade om någon bodde där än. Så hörde jag hundskall. Min mamma hade varnat mig att de hade köpt en ny hund och att den var ganska arg.

Dörren till vårt hus stod öppen som vanligt. Jag kom in och hunden slutade skälla. Jag satt och pratade med den ett tag.

Så vaknade min mamma och vi talade länge.

Det började när Sirola ringde

Tuure Lehen

Tuure Lehen – officer, Kominternrepresentant, lärare – är en av det finska kommunistpartiets mera framträdande teoretiker. Hans skrift "Arbetarklassens världsåskådning" finns för övrigt översatt till svenska.

1918 var Lehen sekreterare i folkkommisariatet och det är framför allt om den tiden han berättar här. Det finns inte så lite ironi i hans berättelse. Lehen har sett många stora män komma och gå.

Hur jag hamnade i arbetarrörelsen? Jag blev visserligen student, men jag kom från ett arbetarhem och mina föräldrar var aktiva socialdemokrater. Alla mina syskon var socialister, själv var jag yngst i familjen. Från det jag var femton år var jag med på möten. Jag behövde inget läsa utan fick det mesta gratis. Först efter klasskriget började jag studera.

Det socialdemokratiska partiet hade ingen riktig studieverksamhet – det har det väl knappast idag heller. Vi läste Kommunistiska Manifestet, det hade översatts till finska 1905, drygt 50 år efter det att tyska upplagan kom ut. Vi läste Kautsky och den amerikanske ateisten Ingersoll. Så läste vi Erfurtprogrammet och en skön blandning av skrifter som var till hälften kristliga och till hälften socialistiska. Vad partiet hade var agitatorskurser. Det här med agitatorer var något tidstypiskt, talare åkte runt och folk gick dit i trupp och lyssnade.

Det var ganska få av de röda som gått i gymnasiet. Det var Manner, Sirola, jag och några andra. De flesta studenterna gick till den vita sidan, det är tråkigt men sant.

Inte märktes det något speciellt bland skolpojken för att man kom från ett arbetarhem. Småsaker, förstås, men ingenting särskilt. En sak minns jag: Det var när jag kom i konflikt med prästen i skolan för att jag vägrade gå i skriftskolan. Jag sa att socialister behöver väl inte gå. Det var första gången i Finland som någon hade vägrat av principiella skäl.

Det kom upp i skolstyrelsen. Prästen krävde att jag skulle bli relegerad om jag fortsatte vägra. Men jag var en envis jäkel. Och så hade jag den här ateistiske läraren, Lampén hette han, som stod på min sida. Han var förresten en skicklig författare också.

Pojkarna såg det realistiskt.

– Int får du nåt statligt ämbete om du int går, sa de. Och ingen kärring heller.

Efter studentexamen studerade jag vid universitetet. Sedan kom jag till Björneborg och arbetade på tidningen Sosiaali-demokraatti. Där var jag i november 1917, under storstrejken.

Jag kommer ihåg det här mötet då strejken skulle avslutas. Den allmänna opinionen var absolut för att strejken skulle fortsätta. Alla som ställde sig upp och försvarade att man skulle sluta strejka buades ut. Man skällde på den socialistiska senaten som ingenting åstadkommit. Samma sak hände i Helsingfors och Kotka. Det här mötet i Björneborg godkände enhälligt den socialistiska revolutionen.

Jag har alltid varit av den åsikten att man borde ha gjort något då i november. Det är egentligen inte min åsikt bara, utan de flesta inom arbetarklassen tycker så. I november var arbetarna beredda att kämpa. Jag vet inte hur det skulle ha gått, det är en annan sak. Men i november hade de vita inga vapen, de röda hade initiativet och kunde slå till när som helst. I början av 1918 hade de vita fått tyska vapen och det rådde misströstan bland arbetarna därför att man inte fått slå till.

Jag minns att jag diskuterade saken då, med huvudredaktören för Sosiaalidemokraatti. Någon ställde frågan om vi skulle lämna tillbaka våra vapen.

– Absolut inte, tyckte jag.

Då var huvudredaktören inte nöjd med mig. Han var högersocialdemokrat. Senare blev han skjuten av de vita när de tagit Björneborg.

En viktig orsak till tvekan var den världspolitiska situationen. Ledarna vacklade och undrade: Kommer revolutionen i Ryssland att lyckas eller inte ?

När jag blev sekreterare i den röda regeringen var jag vanlig partimedlem och hade ingen särskild post. Jag var på föreläsning i nationalekonomi när Sirola ringde och sa:

– Kom. Vi har beslutat att slå in på den revolutionära vägen.

Jaha, och så började jag jobba. Ingen visste hur det skulle gå.

Man skulle väl kunna säga att Manner var ledaren, Kuusinen teoretikern och Sirola propagandisten i den socialdemokratiska ledningen. Sådana som Manner, Sirola och Kuusinen hade väl inte så stor lust att kämpa, men de måste följa med massorna.

Motsättningar inom partiet? Allt det här talet om revisionister är bara löst prat. Hela partiet var med om revolutionen, utom Tanner och ett tjugotal högt uppsatta personer som höll på den sida det såg ut att gå bäst för. Motsättningarna fanns mest i ledarskiktet. Det var efter klasskriget som det uppstod motsättningar på allvar.

Folkkommisariatet sammanträdde ofta tre gånger per dag, ibland fler gånger. Situationen förändrades snabbt. Folkkommisariernas olika uppgifter sköttes inte illa. Ekonomi och livsmedel sköttes bra. Förhållandet till de ryska trupperna var en kvistig fråga, även om de ryska trupperna i allmänhet sympatiserade med befolkningen. Vad ekonomin beträffar var det inte meningen att man skulle ta hand om alla fabriker genast, först tog man bara dem där direktörerna vägrade arbeta. Järnvägen fungerade perfekt, de som arbetade där stödde arbetarklassen – med undantag för tjänstemännen.

Jag vet att många har sagt att Kullervo Manner inte spelade så stor roll i folkkommisariatet, men jag har annan åsikt. Manner satt på rätt plats 1918, just då var han den bäste man kunde välja. Han hade förmåga att leda, han for aldrig iväg, han var kall och lugn. Och så hade han en proletär stil fast han var prästpojke. Han var väldigt populär i Helsingfors. Om Manner pratade satt alla med öronen på helspänn för att höra vad han sa.

Sirola var flyktig, hoppade från den ena saken till den andra. Kuusinen satt och funderade.

Han var den bästa teoretikern, ingen annan var mer insatt i marxismen.

Författningsförslaget som folkkommisariatet publicerade mitt under striderna hade ingen betydelse. Det var bara en bit papper. Jag kan inte minnas att man diskuterade proletariatets diktatur. Att prata om demokrati eller diktatur då var barnsligt och löjligt. Det var fråga om att vinna kriget, inte om demokrati eller diktatur. Vad gäller frågan om demokrati och diktatur så kan man inte skilja dem åt – demokrati är när folket har makten och diktatur är när några få har den. Masskampen är alltid demokratisk – men den innebär diktatur mot dem som man strider mot.

Den militära ledningen var inte bra. Haapalainen var ingen soldat. Aaltonen var den ende soldaten vi hade, han hade varit löjtnant. Och inte hände det något speciellt sedan Taimi och de andra tagit över befälet. Taimi var viktig för han var den ende som kunde ryska. Men han var inte heller någon soldat, även om han politiskt var väldigt bra och inte så stor alkoholist som Haapalainen. Men inte förbättrades läget militärt sedan Taimi kom i ledningen.

Några direkta politiska motsättningar mellan till exempel Taimi och Tokoi kan jag inte minnas. Taimi var en ganska skarp typ, hetsig och stred ofta med alla. Tokoi var tyst och sur. Livsmedelsfrågan skötte han bra Taimi och Tokoi såg jag som två olika naturer, inget annat.

Tokoi kom med i revolutionen senare än de andra. Han var en typisk högersocialist, men motsättningarna kom fram först senare, efter striden. En annan typisk högersocialdemokrat jag kommer ihåg var Eetu Salin, en av dem som uppfostrat den finska arbetarklassen. Han sa att ”jag går med, fast det är dumt”. Han var redaktör för regeringens tidning.

Det var problem med ekonomin. Armén måste förses med mat. Det skötte Elanto – mot-svarigheten till Konsum – om. Tanner var just en sån här ledande typ inom Elanto, jag kommer inte ihåg om han var direktör. Efter kriget blev han anklagad för att ha sålt förnödenheter till bolsjevikerna så svarade han att ”jag säljer till dem som köper”. Och borgarna tog det ganska lugnt. Efteråt sålde han ju förnödenheter till tyskarna också och sa att en handelsman är alltid en handelsman.

Det var just de som sysslade med ekonomin, som tog hand om kooperationen, som var högersocialdemokrater. Sådana som sysslar med ekonomin har en benägenhet att bli opportunist. Den här anklagelseskraften mot revolutionen som gavs ut av tjugotre socialdemokrater efter nederlaget – de flesta av de tjugotre som skrev under var ekonomer och tjänstemän.

Jag kommer inte ihåg så mycket konkret från den här tiden – men en skojig sak: Det var Aarne Orjatsalo, skådespelaren. Han kom och erbjöd sina tjänster åt folkkommisariatet när vi satt och drack kaffe. Vi rökte och pratade. Orjatsalo var ju ingen soldat så vi undrade vad vi skulle göra med honom. Han var ju en ståtlig karl så då kom någon på att hej, vi gör honom till övervakningsmästare här och när det kommer utländska delegationer så tar han dem med sin charm.

Orjatsalo försvann ju sedan till Amerika via Murmansk.

Så var det den här ateistiske läraren, Lampén, som stött mig när jag inte ville gå i skriftskolan. Kuusinen var undervisningsminister och behövde någon att diskutera skolfrågor med. Han frågade mig om jag kände till någon och jag nämnde Lampén. Kuusinen ringde upp honom.

Lampén var en stor tjock karl, med stora ögon och stor mage. Han sa till Kuusinen att han nog gärna skulle komma men han var rädd att de röda skulle ställa upp honom mot väggen eftersom han såg ut som en slaktare. Kuusinen garanterade hans säkerhet och så kom han.

Så minns jag när Lindhagen och Gustav Möller var i Helsingfors för att medla. De ansåg att de var visa, fina herrar. Det var Möller och Kuusinen som förde diskussionen, de var verkligt geniala typer. De diskuterade om det var rätt att ge sig in i medborgarkriget eller inte. Lindhagen, han gav mera intryck av fin herre. Jag var med och förde protokollet och inte kunde man annat än beundra när två visa män satt och diskuterade.

När folkkommissariatet flyttade från Helsingfors till Viborg blev jag befriad från sekreterarsysslan och blev istället adjutant åt Manner. Jag skrev under hans dagorder. Då gjordes de sista försöken att vända kriget, vi försökte få fasta positioner vid Kymmene älv. Gylling var stabschef. Planen var nog bra, men situationen hade redan hunnit bli alltför ofördelaktig.

Jag åkte till Petersburg på samma båt som Manner och Eloranta. Genast när vi kom dit bildades föreningen för utländska socialdemokrater. Jag kunde lite ryska eftersom jag studerat föregående sommar i Moskva och vid universitetet i Helsingfors. Jag fick jobb på samma kommissariat som Stalin, men jag hade fått nog av kansliarbete och sökte som frivillig till Röda Armén. Jag fick tillstånd att lämna min post om jag kunde skaffa en ersättare och det kunde jag.

Två veckor efter FKP:s grundande gick jag in i i armén. Det hade varit så tråkigt att sitta och flytta papper från ett ställe till ett annat.

– Kan ni någon matematik? frågade de på Röda Armén?

– Ja, lite, sa jag.

– Bra. Artilleriet.

Därför har jag inte många personliga minnen från de finska rödas första tid i Ryssland. Jag var i armén och stod och borstade hästar i lugn och ro – hästarna var mycket viktiga för artilleriet. Men jag har en känsla av att det gick mycket hemligt till bland de finska flyktingarna. För mig var det viktigaste att studera krigskonst.

Jag fick gå en sexmånaderskurs på en krigsskola i Moskva. Sedan blev jag batterichef på Murmanskfronten och var med om många strider. Fram till 1927 var jag i armén, sedan flyttades jag till Komintern. Så kom det spanska kriget 1936 och jag var ju van vid soldatcivilisation så jag for dit och var i Spanien ett och ett halvt år. Sedan for jag tillbaka till Sovjet och 1940 blev jag den förste rektorn vid Statsuniversitetet i Karelen. Där stannade jag inte länge – det var ju kansliarbete igen.

Propagandan har försökt göra mig till general men det blir jag först när Kekkonen utnämner mig. När jag tog avsked ur Röda Armén hade jag ingen grad – på den tiden hade man inte titlar som överste, general eller kapten utan man kallades t.ex. stabschef eller regementschef. I det spanska inbördeskriget var jag bland annat i stabstjänst som utbildningsofficer. Tänk om jag hade varit general och sen fått sitta här i ett hörn som kanslirått!

Jag var som sagt batterichef vid Murmanskfronten. Det första slag jag var med om stod vid Petroskoi, mot vit-finska trupper. Deras befälhavare var general Toivo Talvela. Vi har träffats igen, en gång var vi med i samma TV-program och kom bra överens.

Vad jag minns av striderna mot engelsmännen? De bombade oss, kommer jag ihåg, en gång när vi intog en ö. Men de vi stred mot var inte engelsmän, de var ryska och finska soldater som engelsmännen värvat. Vi kallade dem "burkmaner" för de lämnade alltid konservburkar efter sig. Men vi tog den här ön i alla fall och kom över engelsmännens lager. Där hittade vi fläsk och whisky och fina uniformer som vi tog på oss. Fronten var splittrad och många

burkmaner gick över på vår sida. Vi köpte mat av dem för rubel. Själva hade vi hungrat men nu började vi lägga på hullet. Hälften av soldaterna i min trupp var sådana som kommit över från den andra sidan.

Men engelsmännen stred vi aldrig mot. De ville inte offra sitt eget skinn. De lät ryska vita strida för dem. Engelsmännen ville inte strida för sig själva – sådana har de alltid varit.

Det var bra pojkar, de som kom över. Jag minns striderna runt en karelsk by. Vi hade bombarderat byn hårt, vi hade bra disciplin och var fast beslutna att inte ge upp. Då hissade de plötsligt den röda fanan inne i byn.

Vi gick in i byn och emot oss kom våra fiender och kramade om oss. Det var en fantastisk upplevelse. Och så kom en karelsk gumma och hötte med näven mot mig. Hon hade fått reda på att jag var batterichef.

– Du har bränt ner mitt pörte, sa hon.

– Vi bygger ett mycket bättre, sa jag. Så lät jag pojkarna ta fram bjälkar och så byggde vi henne ett bättre hus.

Det här med de rödas militära förmåga är en svår fråga. Mina egna soldater vid Murmanskfronten var finska röda och några bättre soldater kan man inte tänka sig, de hade en fantastisk enhet. Man kan jämföra dem med de spanska arbetarna och bönderna, de var lika fina de. De stred alla till sitt yttersta. Där fanns anarkister, kommunister, socialdemokrater och andra och alla var de eniga och försökte sitt yttersta. Massorna var alldeles eniga. Hur de leddes var en annan sak.

Jag har träffat och sett många stora män. Jag var med när Kerenskij omfamnade Tokoi i Moskva 1917. Kerenskij kom med bil från Petersburg och gatorna var fulla med rosor som folk kastat framför hans bil. Kerenskij var en bra talare, men inte så bra som Manner. Manner pratade om vettiga saker, när han höll sitt tal slog han ut de andra.

I Spanien träffade jag André Malraux och Hemingway. Jag kommer ihåg en situation när vi låg i reserven. Vi var med när en åsna fölade – och åsneföl är de bästa djur jag vet, de är livliga också när de är riktigt små, spritter till och slänger med huvudet. Jag kommer inte ihåg om vi hade konjak – Hemingway var i alla fall väldigt förtjust i konjak – men vi satt där och drack vin och tittade på åsnefölet.

Jag minns Malraux också. Han försökte spela Byron hela tiden. En mycket sur typ. Han skulle ju skaffa flygare till Spanien och han försökte hela tiden få sådana som slogs för pengar. Inga frivilliga. Jag kunde inte tåla dedär författarna. Det var bara en jag gillade och det var Nordahl Grieg. Grieg var en bra typ, han var inte nervös. Malraux var nervös, sprang jämt omkring och frågade: Vad händer? Vad händer? och det var ju ingen som visste. Grieg däremot, han satt en gång i en skogsbacke när vi retirerade, bara satt där, alldeles lugn.

Jag har alltid haft samma förhållande till de där storgubbarna. En gång under den illegala tiden var det en FKP-organisatör som frågade:

– Känner du till Marx ?

– För helvette, sa jag, jag stod ju på Terijoki station när han åkte förbi !

Tammerfors fina damer skrattade och klappade händerna

Johan Valter Gröndal

*”Men vi frukta ej kulor och faror och försåt
ej maskingevär och dånande kanoner.
Vårt namn är för de röda till skräck och sorg och gråt,
vi äro Nylands lustiga dragoner*

*Hurra för dem som dricka, hurra för dem som slåss
för glädje och mannamod och toner!
Höj glaset högt i handen och drick en skål med oss
för Ahrenbergs galna dragoner!”*

Bertel Gripenberg

De vita hatade kvinnokompanierna mest för kvinnorna gjorde mycket mera motstånd än gubbarna. Under den stora reträtten i krigets slut så for hemliga poliser före de röda. De stal och plundrade och sedan kastades skulden på de röda. Men kvinnorna satte fast dem.

Om gubbarna fick en order sa de ofta ”Gå själv!”. Kvinnorna hade bättre disciplin. De gick. Jag kommer från Grankulla i Esbo och var med i Grankulla röda garde.

Vi var med och omringade skyddskåren i Sigurds. Vi låg utanför herrgården i två-tre dagar, tills ett av våra pansartåg kom och besköt byggnaden. De vita lyckades smita igenom vår inringning och Helsingforsarna förföljde dem.

Sedan, när vi gick hemåt längs en skogsväg så ropade en av oss plötsligt ut vårt lösenord högt och tydligt, trots att inte en människa var i sikte. Han var förrädare. Det kom inget svar, det kom kulor istället och två av oss stupade. De vita som sköt på oss, det var sådana som blivit efter under reträtten. De klarade sig undan.

Men inte gjorde vi något åt förrädarn, vi bara skällde på honom för att han ropat lösenordet när det bara låg en tom väg framför.

Vi skickades till Tammerforsfronten, till Väärämaja, sedan till Jupajoki och till sist till Hirsilä. Vid Hirsilä lyckades vi ta oss upp på ett godståg och kom så småningom till Tammerfors. Där gick vi i ställning uppe på Pyynikkiåsen. När vi flydde därifrån skulle vi över stationen som var omgärdad av ett högt taggtrådsstängsel. Jag fastnade med min långa kappa och höll på att aldrig komma därifrån.

Gatustriderna fortsatte i Tammerfors. Jag skulle ta mig över Regeringsgatan, men framför mig gick en gumma med en mjölkkanne. Hon snubblade, jag måste sakta av och så fick jag en kula i benet.

Det var omöjligt att komma till något sjukhus. Jag blev omhändertagen i ett vanligt bostadshus. Det kom en läkare dit, men han gjorde ingenting åt såret utan hällde bara en massa jod på det.

En kamrat sa till mig:

– Lämna inte ifrån dig ditt gevär! Det här är ett farligt hus. Så småningom kom två gubbar med en bår, la mig på den och fäste den vid en släde. Kusken smet sin väg, han vågade inte köra dit vi skulle. Men hästen travade iväg med mig liggande på båren och gick direkt till arbetarföreningens hus.

Det dröjde inte länge förrän arbetarföreningens hus erövrades av de vita.

Jag hade en klocka och på lillfingret hade jag en guldring som jag fått av mor. Dem stal de vita vakterna. Å, de gjorde mycket, vakterna, många saker som man inte kan berätta. De torterade fångarna, särskilt de ryska. De hittade döda kvinnokroppar och tvingade fångarna att våldta dem. Om fångarna vägrade stack de dem med bajonetter. Det kunde hända mitt på gatan och fina damer samlades runt, skrattade och klappade händer.

Det fanns massor av potatis i kasernerna vid Tammerfors. De vita ville inte att vi skulle äta potatisen så den slängde de i en grop med hästdynga. Några av oss smet ut, grävde upp potatisen och åt. Flera av dem blev ihjälskjutna när de sedan tog sig tillbaka in genom fönstren. Och potatisen var förstörd, de som ätit av den blev förgiftade.

Jag var på Kronoby arbetskompani och därifrån skickade de in mig till Tammerfors för förhör. De skickade mig ensam, utan vakt, och jag funderade förstås på att rymma. Men jag anade att det var ett prov, att de ville ha mig skjuten under flyktförsök. Så jag gick till Tammerforslägret. Utanför förhørsrummet träffade jag två kamrater som nyss varit inne. De berättade var de hade sagt så jag inte skulle säga emot och få stryk. Det var två som förhörd i kansliet, en med pistol och en med piska, men förhöret gick bra, jag visste ju vad jag skulle säga.

Den värste vakten på hela vårt läger var en löjtnant som hette Tamminen. Han såg alltid till att fångarna blev oordentligt piskade.

I cellen bredvid vår fanns det en som blivit piskad av honom. Vi hade grävt ett litet hål under muren som vi kunde prata igenom. Han i den andra cellen var rädd att Tamminen skulle komma tillbaka och frågade om vi trodde att han skulle göra det. Någon som hade sett efter sa att nej, det trodde han inte för Tamminen hade åkt till stan. Men samma natt hängde sig den piskade fången.

Sommaren 1919 kom jag till högvakten för jag skulle flyttas därifrån. Jag hade blivit dömd för att ha deltagit i mordandet vid fronten.

Jag hade grym värk i örat och ville till sjukhus, men de vägrade. Men jag visste att det fanns en soldat, en riktig fångpiskare, som gillade att bli tilltalad med fina titlar. Så jag gick fram till honom och sa:

– Herr fältväbel, anhåller om att bli sänd till sjukhus ! Och då såg han till att jag kom till läkare.

Jag satt i Tavastehus, Ekenäs, Villmanstrand och Sörnäs. Dagen före julafton 1925 blev jag utsläppt.

I Grankullakompaniet var vi alla frivilliga och det var många som följde med till fronten. Men det var illa att vi inte fick mer militär träning. Många av oss höll i ett gevär för första gången. Vi borde ha lärt oss av de ryska soldaterna, men vår ledning ville inte gå med på det.

Vi var tiotusen som togs tillfånga vid Tammerfors.

En bra socialdemokrat har tre famnar mull över ögonen

Erkki Hammarberg

”I spåren på revolutionen kan också väntas följa en mycket svår vit terror . . . Jag är böjd att tro att en seger vore farligare för den finska socialdemokratins framtid än ett nederlag nu, särskilt när detta tillfogas med hjälp av tyska vapen. Om de fått makten skulle allt fallit samman i händerna på dem, därför att de aldrig skulle fått produktionen i gång.

...Den svenska socialdemokratin har tagit avstånd från revolutionen därför att den var ett brott mot demokratin, något som aldrig kan försvaras utan måste fördömas, då vi måste bygga vår kampanj på en demokratisk ordning.”

Gustav Möller i ett tal på Auditorium i Stockholm i slutet av mars 1918.

I Tavastehus, på midsommaraftonen 1918, så samlade de ihop alla fångar som var under femton år i ett litet rum. Vi var 42 stycken, den yngsta var bara två år och hade sällskap med sin femtonåriga syster.

På natten kom tre skyddskårister in. En av dem drog sin revolver och tömde hela magasinet i rummet. Han skulle skjuta igen men hans kamrater var lite mänskligare och drog bort honom.

Ingen av oss blev dödad.

När de tog oss tillfånga var jag fjorton år. Jag hade gått med i Hertonäs röda garde, sedan var jag på ett pansartåg och till slut stred jag med Ekorrkompaniet från Helsingfors. Varför jag gick med i gardet är svårt att säga. Jag hade varit med i arbetarföreningen hemma sedan jag var tio år. Lite var det väl äventyrlusta. Men de främsta orsakerna var den uppfostran jag fått och kampen för en åtta timmars arbetsdag.

Medan vi var i Hertonäs så fick jag stå på vakt. Sedan skickades vi till Vilppulafronten och på Lempäälä station togs jag ut till pansartåg nummer två. Jag var en ganska god skytt, det var nog därför. Det var någon gång i slutet av mars eller början på april, första vardagen efter påsk i alla fall.

Så jag blev gevärsskytt på pansartåget. Det bestod av ett lok i mitten med en vagn på båda sidor. I varje vagn fanns en kanon, tre kulspurtor och en del gevärsskyttar. Vagnarna hade inga tak men de var fordrade med sandsäckar och täckta med fem centimeter tjock pansarplåt. Det var tillräckligt mycket för att ta en kanonkula på den tiden.

Pansartåget bevakade Strandbanan, Hangöbanan, österbottensbanan och banan över Viborg till Petrograd. Om skydds kåristerna tog en station så kom vårt pansartåg dit först och sedan ett tåg till med infanterister. Men alltför ofta var det ingen som kunde försvara en plats när vi väl hade tagit den.

Det var just det att vi inte hade någon ordentlig ledning. Skolböckerna har alldeles fel när de påstår att vi leddes av ryssar. Många rödgardister hatade ryssarna, tsartiden låg så nära. De försöker också ge intryck av att rödgardisterna flydde från fronterna. Det var inte alls så, uppmanade man dem att inta en plats så gjorde de det. Men de förstod inte att hålla den. En tysk sa om de röda att ”de är oerhört uppoffrande men de lär ingenting”.

Nå, från Lempäälä så for vi till Vilppula. Dit kom de vita från Ruovesihället. De hade svenskarna med sig, de som kallades ”svarta brigaden”. Det hade gått illa för de röda vid Tammerfors, men vårt pansartåg måste ta den vägen i alla fall. Banan gick så.

I Tammerfors fick vi veta att tyskarna landstigit och tagit Hangöbanan. Vi retirerade mot Riihimäki och sedan till Lahtis. Det förekom en del mindre intermezzon på vägen.

De hårdaste striderna stod vid Lahtis. Tyskarna hade tagit själva staden. Men fem gånger så åkte pansartåget in i stan och jagade bort tyskarna från station. Det var meningen att det skulle komma rödgardister efteråt men de kom inte alltid. En gång var det meningen att de skulle ta en fabrik som hette Tornator sedan pansartåget rensat stationen men rödgardisterna sa: Nej, vi går och äter istället.

Så missade vi det tillfället. Varje gång vi hade jagat iväg tyskarna kom de tillbaka. Vi borde haft befäl som lett oss och sagt:

– Nu går den truppen dit och den dit och den dit ...

När jag sedan stred i infanteriet så låg vi allra närmast frontlinjen. Vi låg vid en väg och på andra sidan låg de vita. Gevärspiporna korsades nästan.

Vi hade kommit överens om att vi skulle försöka ta oss igenom till Viborg. Men vi fick veta att vi förlorat i Naulasaari nära Viborg. Vägen var stängd. En finsk jägare kom inridande på vår sida och skrek:

– Den som nu lämnar över sina vapen får gå hem!

Vi diskuterade saken. En del trodde honom, andra inte. Men vi hade inget val. Budskapet spred sig mellan oss:

– Klockan nio i morgon bitti slutar vi.

Och klockan nio på morgonen nästa dag, det var första maj, så la jag ner mitt gevär. En jägare slog av mig hjälmen. Vi samlades på Fellmansfälten i tio–femton centimeters snösörja. Jag var sårad i bägge benen men fick gå barfota fem kilometer till ett bryggeri i Lahtis.

Det hände fruktansvärda saker där de vita och tyskarna gick fram. Det har talats om röd terror. Visst fanns det folk som gick med i röda gardet men aldrig ville gå ut till fronten. Det hände att de plundrade hus och det var ju mycket pinsamt. Vi sköt dem vi fick fatt på.

Men i Heinola dödade de vita två röda genom att spika fast deras medlemsböcker i pannan på dem. Och alla kvinnor som hade långbyxor tog de till skogen och sköt. Kvinnorna hade stridit bra. I Lovisatrakten fanns det inga manliga soldater när tyskarna kom. Tyskarna skickade en av sina bataljoner mot dem. Jag vet inte så noga hur många soldater det är i en tysk bataljon men i våra var det i alla fall 750 man så det är väl något liknande. De här tvåhundra kvinnorna stoppade i alla fall den tyska bataljonen så den fick vända tillbaka.

Överallt ute på landsbygden där de vita gick fram så satte man upp ständrätter. De brukade bestå av tre man, oftast storbönder och godsägare. De dömde massor av folk till döden. Så fanns det om jag minns rätt åttiosju speciella högförräderi-domstolar som bara dömde röda. De flesta dömdes i fånglägren. De största lägren fanns i Riihimäki, Lahtis, Tammerfors, Helsingfors, Tavastehus, Villmanstrand, Viborg och Ekenäs.

Vi fick stanna i en vecka i bryggeriet i Lahtis. Någon tortyr såg jag inte för den ägde rum i Hennalakasernerna. Men det var mycket illa med maten. Jag lyckades slå HI på en cistern med malt och satte ett smalt rör till. Vi fick ut en del malt som vi delade mellan oss.

Sedan skulle vi skickas bort. Fyrtiofem fångar och en död häst fick trängas i en järnvägsvagn. Vi reste först till Tammerfors, men där var det fullt så vi sändes till Tavastehus istället. Vi kom dit vid halvelvatiden på kvällen och fick sitta ute i sörjan hela natten.

Tre gånger ställde de upp oss i kö. Längst fram stod en skyddskårist och räknade bort varannan man: Ett – två, ett – två

De som räknades bort blev skjutna. När vi tillfångatogs var vi fyrtioåtta man i vårt kompani. När avrättningarna avbröts mitt under den tredje borträknningen så var vi tolv kvar.

Jag såg chefen för röda gardet i Tavastehus när han fördes bort för att skjutas. Han vände sig om och ropade åt oss att hålla modet uppe.

Vi rastades i en stor stenkasern. Mitt i den hade de ställt upp en kulspruta. De hade dragit upp en cirkel i sanden som vi måste hålla oss inom. Om någon trädde över cirkeln sköts han ner. Man kunde också bli skjuten om man tittade ut genom fönstren.

Då och då kom vita bönder, pekade ut en fånge och sa: – Den där typen vill jag ha!

Då fick han honom som dräng.

Massavrättningarna upphörde så småningom. England hade krävt att de fångna rödgardisterna skulle ställas inför domstol. Det gick rykten om att en engelsk flotta låg utanför finska kusten.

Jag klarade den värsta svälten genom att plocka nässlor och koka soppa på dem, som jag sett de ryska soldaterna göra.

Vi som var sårade fick ingen vård i lägret. Först försökte de friska hjälpa oss men senare orkade de inte längre. Ibland kom en ambulansbil till lägret och hämtade folk till sjukhuset. En nykomling tog mig och slängde mig upp på bilen.

Sjukhuset låg i en gymnastiksal. Jag trivdes bra där. Disciplinen var hård förstås men det var rent och man fick sova mellan lakan. Men samma dag som jag hade kommit in där hade de frigivit alla under femton år från lägret.

Jag hade blivit dömd – antagligen till fem års tukthus och åtta års förlorat medborgerligt förtroende. Jag vet inte säkert vad domen blev för strax efteråt benådades alla under sexton år. Men jag var den ende under femton som blev dömd till tukthus. Det var väl för pansartågets skull.

Jag blev ledsen när jag fick höra att de andra kommit ut medan jag låg på sjukhuset. Men jag lade märke till en kö som gick ut från sjukhuset. Jag fick veta att det var kön till bastun. Vakten vid dörren räknade inte dem som gick. Så jag tog mitt knyte och ställde mig i kön. Jag gick förbi dörren till bastun och smet in i en port som jag hade sett ut tidigare. Där väntade jag tills kön var borta, sedan kilade jag iväg.

Men jag behövde ett pass för att kunna ta mig hem så jag gick till polisen och drog en historia men inte trodde de ju den. Och så kom skyddskårschefen från Malm, min hemort, och hämtade mig till polisstationen i Malm. Där satt jag i en vecka och fick stryk varenda kväll. Jag fick inte gå på toaletten men det var inget problem för jag fick ingen mat heller.

Men så kom chefen för skyddskåren tillbaka.

– Man slår inte barn, sa han.

Och så tog han med mig till skyddskårens högkvarter och där bestämde de att jag måste lämna Malm före klockan sex på morgonen. Jag gick till järnvägsstationen och satt på statens toalett hela natten. Så tog jag tåget till Helsingfors och gick tillbaka hem till Hertonäs. Det var en sträcka på sex kilometer och den tog sju timmar att gå. Jag kunde gå tjugo meter i taget, sedan fick jag sätta mig ner och vila. Jag var en och sjuttioåtta lång och vägde trettiofem kilo. Om

jag höll upp handflatan mot himlen så kunde jag se solen tvärs igenom den.

Hemma fanns bara mina yngre syskon och tyskarna hade tagit all mat som vi sparat.

Pappa hade blivit dödad på Sveaborg. Två av mina farbröder hade skjutits i Lahtis, en i Tavastehus.

Pappa hette Karl Henrik Hammarberg och var smed. Han hade aldrig varit med i röda gardet, han hade legat sjuk hela tiden, men de dödade honom i alla fall.

Det var gott om ryska soldater i Helsingfors under världskriget och pappa som var smed brukade sko deras hästar. Nära oss bodde en rysk adelssläkt, Orlov hette den. En av deras hästar rymde och sprang emot en stolpe och blev illa tilltygad. Veterinären sa att hästen inte hade en chans men pappa tog hand om den. Det användes emot honom nu efter klasskriget. Ingen brydde sig om att storföretagarna hade ryssar som kunder men om småfolk hade något med ryssarna att göra så fäste man stort avseende vid det.

Men framför allt var det det att pappa hade köpt ett hus åt arbetarföreningen. Där i Hertonäs, utanför Helsingfors, bodde nästan bara svenskar och ingen ville sälja mark till ett hus åt arbetarföreningen. Men pappa hade ju svenskt namn så han köpte ett stycke mark, byggde ett hus där och överlät det på arbetarföreningen. Så därför dödade de honom.

Jag var i dålig kondition och det var svårt att få jobb. Ett tag jobbade jag som assistent åt en lantmätare. Om jag avsvurit mig mina principer så hade jag fått gå i skolan, men det gjorde jag förstås inte.

1923 blev jag inkallad till armén. Det var första året de godkände röda som soldater.

Jag fick en usel bössa som man inte kunde skjuta med. På femtio meters avstånd stod stora tavlor som man skulle träffa. Jag bommade ju med vartenda skott och kaptenen kom fram och sa:

– Av er blir det ingen soldat.

– Inte av någon annan heller med den här bössan, svarade jag. Då gav kapten order om att de skulle hämta ett splitternytt gevär. Jag sköt först två provskott som träffade båda och sedan en serie mitt i prick.

– Var har ni lärt er skjuta?

– I röda gardet.

– Huh?! Men många officerare är bra typer som inte skiljer på vit och röd. När jag blev inkallad till vinterkriget så frågade en officer om jag varit med förr.

– Jo, svarade jag. I medborgarkriget, på de rödas sida.

Och då menade han att inte gjorde det något extra.

Jag är ordförande i Före Detta Rödgardisters Förening här i Helsingfors och vi har ibland kommit i kontakt med officerare. En del har uppträtt mycket bra, bara de fått veta sanningen om klasskriget.

Även under senare tid fortsatte bestraffningarna av röda. Jag tänker på Martta Heinonen som under kriget stod anklagad för att ha arbetat för Sovjetunionen och antagligen hade hon väl gjort det också. Innan hon sköts tröstade hon de andra och sjöng kampsånger.

Under krigen fortsatte terrorn och det var samma vita som under klasskriget som fortsatte den.

Folk kunde straffas fastän de gjort mycket lite. Kriget var ett bra svepskäl att skjuta folk som hade andra åsikter.

Jag känner folk som sysslade med sabotage i Tammerfors under kriget, sprängde järnvägsvagnar och så. Vi är förbannade på Hanna Salama som skrivit en bok om det där. Han påstår att de söp och inte gillade att arbeta. Herregud, ska man spränga ett tåg ska man tänka igenom varje steg man tar. Salama säger att de var berusade dagarna i ända. Ska man lägga ut minor kan man inte darra på handen. Då behövs koncentration. Men Salama skriver väl för pengar.

Efter klasskriget var det förbjudet att föra blommor till de rödas massgravar. De vita hade satt ut vakter. Men ändå var det alltid färskas blommor på gravarna. Antingen det nu berodde på att de smugit sig förbi eller på att vakterna tittade åt ett annat håll.

I Före Detta Rödgardisters Förening har vi arbetat i 26 år på att ordna med ersättning till röda fångar, änkor och invalider och nu har vi äntligen fått det. Vi har också arbetat med att samla ihop minnen från klasskriget och med att se till att gravarna sköttes om. Sedan fem–sex år tillbaka avdelar staten sextusen mark om året till gravarnas skötsel. Förr fick vi kanske tio eller trettio mark om året.

Vi har uppvaktat de olika regeringarna och krävt pensioner och skadestånd till dem som suttit i läger och fångelser. En del ministrar har man kunnat tala med, andra har vägrat.

Och nu talas det mycket om samarbete med socialdemokraterna. Men mig får de aldrig med på det. Tanner sålde de röda på Hangöbanan till tyskarna och röstade alltid med borgarna i riksdagen. Socialdemokraterna vill inte erkänna att de stod på arbetarnas sida 1918 men då var alla arbetare socialdemokrater eftersom inget annat parti fanns. Nu säger folk att socialdemokraterna har många goda sidor. Min paroll är den att en socialdemokrat är som bäst när han har tre famnar mull över ögonen. Socialdemokraternas ungdomsförbund är bättre, några av dem har till och med hållit tal vid de rödas gravar. Men deras riksdagsgrupp vill aldrig samarbeta med vänstern. Före voteringarna bestämmer de att nu får så och så många gubbar sticka till bastun så det här förslaget inte går igenom.

För fjorton år sedan, när min flicka gick i skolan så fick hon i hemuppgift att skriva en uppsats om 1918. Jag hade berättat en del för henne om klasskriget och hon skrev uppsatsen. Efteråt blev hon uppkallad till lärarinnan och lärarinnan sa:

– Uppsatsen var nog i och för sig bra men inte kan man skriva såna där lögner.

– Jo men det är sant, sa min dotter.

Då hotade lärarinnan med att sänka hennes ordningsbetyg. Jag var ju lite beredd på det där så jag ringde upp läsarinnan och fick henne att ge med sig. Men flickan tog så illa vid sig att hon slutade skolan. Det här hände alltså i slutet på 50-talet och det visar hur de vitas lögner hänger i.

Nog växer håret om jag får behålla livet

Martta Tuominen

”Man kan fråga sig: varför skonar kriget de kvinnor, som envar ser och vet representera det allra råaste elementet i medborgarkriget? Männe därför blott att de är kvinnor? Men är det icke en fördom eller rättare sagt mycket kortsynt att lämna just dem ostraffade, vilka redan genom att öka släktet förskaffa åt fienden krafter? . . . Vid vargjakt duger just varghonan som

måltavla kanske bättre än hanen, ty jägaren vet, att honan föder dessa elaka ungar, som man i allan tid har skada av ... Är det ej en galenskap att icke skjuta vilddjur som ansätta oss?"

Ilmari Kianto 1918

Jag kommer från en arbetarfamilj. Min far var smed och gick med i arbetarrörelsen redan 1899 när det började. Neiberg är mitt flicknamn.

När klasskriget bröt ut arbetade jag i Lahtis, ungefär tio mil från min hemby. När kriget kom blev alla människor mobiliserade och jag blev utan jobb. Pappa skrev brev till mig och sa att jag skulle komma hem. Han blev förföljd för sin progressiva verksamhet.

Vår hemby låg mellan det vita Kuhmois och det röda Padasjoki. Den hörde inte direkt till någon sida utan både vita och röda brukade komma dit ibland för att få information.

Varje dag gick jag till staben i Lahtis och bad om tillstånd att få åka hem. Men de röda ville inte släppa iväg mig. De var rädda att de vita skulle ta fast mig och förhöra mig.

Mina två äldre bröder var rödgardister i Lahtis. De sa åt mig att fråga på staben om jag inte kunde få jobb hos gardet, laga mat eller sy uniformer.

På staben sa de att alla jobb var upptagna. Många gick arbetslösa och ortsbor och fackföreningsmedlemmar anställdes först. Mina pengar höll på att ta slut och jag var ganska orolig. Nästa gång jag gick till staben hade de fortfarande inga jobb men de berättade att de höll på att bilda ett kvinnokompani och dit var jag välkommen.

Jag tänkte efter ett tag och sedan bestämde jag mig för att gå med. De gav mig en lista jag skulle skriva på och jag såg att bara tre kvinnor hade skrivit på före mig. Då blev jag lite tveksam. Skulle det verkligen passa sig för mig att springa omkring med ett gevär?

Men vi blev många. En gubbe lärde oss hantera gevär. Vi delades upp i plutoner med kvinnor som ledare. I skradderiet fick vi uniform: Knäbyxor, benlindor, långrock och skärmmössa. Många flickor hade långt hår och det hade jag också, långt och tjockt. Några manliga soldater sa till oss:

– Måste vara besvärligt med allt det där håret. Ska ni inte klippa er?

– Int täcks jag gå till barberaren, sa jag.

Någon damfrisör fanns ju inte där.

– Jag betalar klippningen på villkor att jag får dina flätor, sa en soldat.

Han skulle ha dem till att göra smycken av. Man gjorde smycken av hår på den tiden.

Jag frågade de andra flickorna om de skulle gå med men de var tveksamma och sa:

– Inte ännu riktigt ...

O, vad de blev förvånade när jag kom tillbaka från barberaren! Jag hade pojkhår, med bena. De andra klippte sig också senare men de kapade bara håret rätt av.

Vi tog oss nya namn, pojknamn.

Hjalmar hette den första pojke som någonsin följt mig hem från en dans. Så jag tog hans namn och kallades Jallu.

En annan flicka hade en far som hette Jeremias och hon tog namnet Jere.

Vi inkvarterades i en flickskola och där hade vi exercis. Vi fick splitternya gevär som låg

inlagda i ett tjockt lager vaselin. Så gav de oss trassel och vi fick putsa gevären och lägga tillbaks dem. Vi övade laddning med patroner av trä. De måste gå snabbt: Ladda, skjuta, ladda om.

För att inte skrämman stadsborna marscherade vi ut ur stan och övade oss att krypa i terrängen. Vi flyttades till Hennela-kasernerna och där fick vi lära oss skjuta på riktigt.

Var och en av oss fick två skarpa patroner. Instruktören sa åt oss att vara försiktiga med rekylen. Många flickor ramlade på rygg första gången de sköt. Jag hade bestämt mig för att hålla mig på benen och det gjorde jag också, men tavlan träffade jag inte. Skottet gick rätt ut i luften.

Skojigt var det i alla fall.

En gång var vi kvinnsoldater med på en hjältebegravning, då stupade röda begravdes. Vi stod hedersvakt tillsammans med männen. Vi blev fotograferade och efter klasskriget kom bilden in i borgartidningarna. Under bilden stod det: ”Se hur varghonorna står på vakt!”

Medan vi övade fick vi höra att tyskarna landstigit i Hangö och Lovisa och att det var hårda strider. Vi var arga för att de inte ville låta oss sticka till fronten. Vår kasern vaktades av manliga soldater som hade order att inte släppa iväg någon.

Istället kom de och frågade om någon av oss varit telefonist. Det gällde att sköta en telefonstation i en by nära Lahtis. Jag anmälde mig men sa att jag inte ville fara ensam.

– Ta med dig en kamrat då, sa de.

Jag frågade en annan flicka som varit telefonist om hon ville följa med.

– Aldrig i världen, sa hon. Har jag nu äntligen kommit med i röda gardet så ska jag till fronten.

Alla de andra flickorna ville också slåss så jag meddelade att jag inte kunde fara.

Från Lahtis skulle vi flyttas mot Kouvola men stannade i Nastola. I slutet av april flyttades vi vidare till Uusikylä. Där såg jag tyskar för första gången. Döda tyskar. De röda hade lyckats slå dem tillbaka.

Två gånger gick jag vakt. Den första gången låg jag och en annan flicka på varsin sida om en järnvägsövergång. Det var midnatt och kusligt. Vi hade order att inte prata. Men hon viskade hela tiden:

– Gud vad jag är rädd.

– Jag med, sa jag, men har vi en gång kommit hit så måste vi stanna.

Plötsligt skrek hon högt och tydligt:

– Lösen!

– Vad skriker du för? frågade jag.

– Jag hörde något röra sig.

Vi hörde hur något prasslade och vi blev nog lite rädda. Men ingenting hände, så det var antagligen bara en katt.

En annan gång stod samma flicka och jag och vaktade en skogsväg. Ett skott splittrade en ungtall och dumma som vi var gick vi och tittade. Hon var ganska lång och hade de skjutit en

gång till så hade de träffat henne. Inte mig däremot, jag var för liten.

Vi fick skäll efteråt för att vi gått och tittat vem som sköt.

En tid hade jag hand om telefoncentralen i Uusikylä. Jag gick dit ensam med bössa och ryggsäck. Det var farligt på vägarna vid den här tiden.

Det var ganska bra på telefoncentralen. Soldater kom och avlöste mig så att jag fick sova.

I Uusikylä brukade vi gå till gårdarna och be om mat. Vi hade hört att det fanns en speciell gård där människorna var artiga.

Så vi gick dit och frågade värdinnan om vi kunde få lite mjölk.

– Vänta, sa värdinnan, jag ska fråga husbonn, och så ropade hon:

– Kom får du titta, här är kvinnliga rödgardister !

– Ah, sa husbonden, det var trevliga flickor! Antagligen var han väl vit, men han motarbetade inte de röda. Vi fick vår mjölk.

Så flyttade vi till Kausala. Vi hade förlorat mycket, det var dåligt med mat och vi fick äta torrproviant hela tiden. Vi kunde höra ljudet av striderna och se rökmoln. Många människor flydde dit och där träffade jag också mina bröder.

Från Kausala reträtterade vi till Kouvola. Det var bråttom nu. Vi samlades alla på torget och ledningen delade ut flygblad där det stod att allt var förlorat och att väpnad kamp inte lönade sig längre.

Vi undrade vart vi skulle ta vägen. Vägen till Petersburg över Viborg var avskuren. Vårt pansartåg som hette Kerenskij var ur funktion. Banan var av.

Folk sa att om man åkte till Kotka eller Fredrikshamn så skulle ryska båtar komma och hämta en. Vi tog tåget till Fredrikshamn. När vi kommit fram gick vi ut och tittade på stan och på natten gick vi till våra vagnar för att sova. Jag låg i en överslaf och nästa morgon vaknade jag av att de andra flickorna pratade högt.

– Titta, sa de, där går männen med uppsträckta hinder

Jag var säker på att de bara försökte skrämma mig och lur mig att gå upp. Men de lät mer och mer upprörda så jag förstod att det måste vara sant. Jag hoppade ner på golvet och såg det med egna ögon.

Så kom vita soldater till vårt tåg och sa åt oss att alla kvinnor skulle hoppa av. Ingen fick ta någonting med sig.

På en öppen plats mellan två gator fick vi order att kasta allt som kunde användas som vapen. Om man hittade så mycket som en sax på någon så betydde det döden, sa de vita.

Män och kvinnor tillsammans trängdes ihop i kadettskolan i Fredrikshamn. Där fick vi vänta till eftermiddagen utan att få någon mat. Vi undrade vad det var frågan om.

De vita var mycket rädda för oss. De stod två-tre i grupper, rygg mot rygg så att ingen skulle kunna hoppa på de bakifrån. Så hade de namnupprop, det var någon de skulle ha tag på.

På eftermiddagen kommenderades alla kvinnor att gå ner igen. Jag började gå, men bland fångarna fanns tre bröder från Helsingfors som kände mina bröder. De ropade på mig:

– Int ska du gå utan att säga adjö.

jag gick tillbaka. De gav mig alla sina pengar, varsin tio-marksedel, som ett minne. Jag ville först inte ta emot pengarna, men de sa:

– Int gör de något åt kvinnorna men vi vet nog hur det går för oss.

Så kilade jag iväg efter de andra kvinnorna, men i trappan ropade en vakt:

– Pojke, vart är du på väg?

– Men de sa ju att vi skulle gå ner, sa jag.

Det kom en officer dit och jag hade lite svårt att förklara. De andra kvinnorna ropade:

– Hon är nog också en kvinna.

Officeren glodde ytterst obehagligt på mig och sa:

– Och såna där har vi slagits mot.

Jag kände stor avsky för honom och helst av allt hade jag velat spotta på honom.

Nu fördes vi till högvakten och spärrades in där. Mina tio-marksedlar kom väl till pass för vi kunde köpa hårdkokta ägg och strömming av kvinnor från Fredrikshamn som kom med mat till sina inspärrade döttrar. Vakterna var värnpliktiga och inte direkt emot de röda, så de brydde sig inte om att vi handlade mat. Ibland köpte de själva.

Men vi fick se upp för fängelsechefen. Han hette Lindholm och var mycket sträng. En gång kom han på oss när vi stod och handlade mat. Han blev jättearg och skrek åt vakterna:

– Har ni släppt ut fångarna? De kan ju rymma. Vi sprang in. Sist kom jag och en lång mörk flicka från Kotka som hette Elsa.

– Vad gör ni pojkar här? frågade Lindholm.

Vakterna sa att vi var kvinnor och så fick vi gå in. Vi var lite arga på dem för det där. Om de hade hållit tyst så hade vi kanske kunnat rymma.

Den här tiden var inte så svår. Men maten var mycket dålig, Vi fick välling och bröd som man inte kunde svälja för då revs halsen sönder. Vällingen fick man suga i sig genom sammanbitna tänder. Många hade ont i magen.

Sedan flyttades vi till ett godsmagasin som tillhört ryska armén. Vi hade inga sängar och inga möjligheter att tvätta oss. Vi låg på golvet som fiskar i en burk. Och så småningom kom lössen.

När solen gick upp på morgonen såg man överallt i rummet folk som satt och knäppte löss. Men senare blev våra naglar så mjuka att vi var tvungna att slänga lössen i vatten för att få död på dem.

SI fraktades vi till Ekenäslägrret, i godsvagnar med små fönster och med plåtburkar som toalett. På vägen plockade vi upp fångar från Kotka. När tåget stannade vid stationen var vi tvåtusen människor.

Det var sommar och hett och vi var mycket törstiga. Längs vägen till lägrret var brunnarna låsta, men vi öppnade en och fick med oss lite vatten. Vi plockade lite rötter och kokade ”te” – vattnet blev i alla fall lite färgat. Vid Ekenäs var fälten alldeles kala. Fångarna hade plockat vartenda grässtrå och ätit.

Det var mycket obehagligt att stå i soppkän i Ekenäs, för det drog från köket. Där kokade de

soppa på självdöda hästar och lukten var fruktansvärd. Av brödet fick vi en smal, smal skiva, så smal som de kunde skära den och så en liten bit sill.

En flicka råkade en gång få två brödskeivor som satt ihop. En av vakterna, en mycket obehaglig karl, kom fram och påstod att hon tagit dem med avsikt. Sedan slog han till henne i tinningen. Hon blödde alldeles fruktansvärt. Jag vet inte vad som hände med henne för hon fördes bort.

Annars var det bara en av oss i mitt kvinnokompani som blev dödad. Det var en kvinna från Lahtis som hade en liten unge. När vi lämnade Nastola så åkte hon hem för att ordna något med barnet som var kvar i Lahtis. Hon åkte fast när de vita kom, de visste att hon varit med i kvinnokompaniet och så dödade de henne.

Det som var värre än hungern i Ekenäs, det var törsten. Värst var det för männen, de har svårare att stå ut utan mat och vatten. Jag kommer ihåg en pojke där i lägret som kom ifrån Brahestad, han var så mager och hade så stora ögon. Där i Brahestad hade de de värsta vita som fanns, det har skrivits sånger om dem. Och när jag såg den pojken tänkte jag att om mina bröder kommer hit så ska jag ge bröd åt dem, pojkar behöver mer mat. Jag kan nog vänta.

De manliga fångarna var i så &Big kondition. När de fått sitt bröd kunde de gå ut och sätta sig på fälten och bara dö.

En gång kom det ett skepp till Ekenäs som hade skorpor med sig. Vi fick gå dit och hämta några stycken per man. När jag kommit tillbaka med mina sa de andra att jag skulle försöka gå en gång till. Jag lånade en mössa, drog ner skärmen för ögonen och kilade iväg.

Men jag var ju så liten, så de kände igen mig. En soldat lyfte på min mösskärm och sa:

– Du har varit här förut.

Men jag slapp bestraffning i alla fall.

De förde oss till stationen, sände oss med tåg till Helsingfors och därifrån med pråm till Sandhamn. På bryggan vid Sandhamn stod skyddskårister och spottade ner på pråmarna. Några av oss var så sjuka att de inte kunde gå så vi bad skyddskåristerna om bårar. Då gick de och hämtade några tunga bårar som vi knappt kunde lyfta. Vi grät.

Men där stod också några tyska matrosar och tittade på. De kommenderade skyddskåristerna att bära rödingarna.

Bland oss var en kvinna från Villmanstrand som hade sina fem barn med sig. De hade varit tvungna att fly för hennes gubbe var röd. En tysk tog henne till kasernen och såg till att barnen fick smörgåsar.

När befälet fick reda på det så förbjöds tyskarna att komma i närheten av vårt läger. Men den här tysken, han smet iväg till lägret i alla fall och viskade genom taggtråden att han hade mat till barnen.

En gång när vi var på väg till hamnen för att arbeta så vinkade tyskarnas kock åt oss. Han gav oss te och gulasch. Det upprepades flera dagar i sträck, tills några officerare upptäckte saken. Nästa dag vinkade kocken åt oss att vi inte fick känna igen honom. Men efter ett par dagar fick vi mat av honom igen.

Jag får nog stryk för att jag sitter här och berömmar tyskarna. Men de var ofta hyggliga. Jag tror att det beror på att många av dem upplevt första världskriget själva.

Från Sandhamn fördes vi till Sveaborg och ställdes inför domstol. Ingen av kvinnorna blev dödsdömd.

Vi fick städa kasernen åt gubbarna. En del av dem hade två kantband sydda på jackryggen. Det var de dödsdömda. På mornarna var gatstenarna utanför kasernen alldeles blodiga. De dödsdömda avrättades på en liten ö, sedan togs de tillbaka till Sveaborg och lades i kistor. Liken begravdes i Sandhamn.

På 20-talet berättade de socialdemokratiska tidningarna att militären hade anlagt en svinstia ovanpå massgraven i Sandhamn. Grisarna gick och bökade upp benen.

Sveaborg var som en mardröm. Men där fick vi gå i bastun för första gången. Det var skönt.

Jag var känd som en argbigga – en såndär liten och arg. På mornarna brukade vi få bröd och salt men en dag fick vi inget bröd. Det var meningen att vi skulle städa allihop, men vi vägrade eftersom vi inget bröd fått.

Då kom en vakt och hotade oss. Alla gick till arbetet utom jag. Jag gick till köket istället och satte mig bland de sjuka. Efter ett tag så hittade de mig och vakten sa:

– Ska du gå och städa nu?

– Jag tänker int gå och städa.

Vakten slog till mig så jag ramlade mot ett bord.

– Kom int hit och slå, slaktare, skrek jag.

Då tänkte de att de skulle knäcka mig och så satte de mig i ett litet bås i en mörk kall källare. Jag hade bara träskor på fötterna och där fanns råttor. Då ångrade jag mig lite.

Där var en vakt också och han frågade:

– Har du kallt ?

– Int rör det ju dig.

Men han var hygglig i alla fall och såg till att jag fick en smörgås. Egentligen skulle jag suttit ett dygn på bara vatten.

Nis jag kom ut så hade de andra sparat mat åt mig. De behandlade mig som en hjältinna, för jag var ju minst i hela gruppen.

Jag hade haft angina på hösten och blivit flyttad till sy-salen. Där fanns det en hemsk vit gammalpiga som vaktade oss. Hon hade varit tukthusvakt och oss förbjöd hon att prata under arbetet. Men vi pratade ändå och då kom hon fram och sa:

– Flickor, flickor ... Glöm inte bort er!

Hela tiden när jag flyttades från fängelse till fängelse skrev jag hem till min far. Men han svarade aldrig så jag skrev till en granne och frågade om han hade bytt färg.

Efter en tid kom svaret:

– Inte har han bytt färg men han är inte vid liv. De vita hade dödat far i Kuhmois.

Jag blev väldigt nervös och dålig. Jag hade ofta mardrömmar, skrek i sömnen och slog omkring mig så att de andra fick hålla fast mig.

Jag visste att både jag och mina bröder var dödsdömda av ståndräkten hemma. Jag tänkte: Allt

är förlorat, jag har inget hem längre. Nu kan jag säga emot vakterna hur mycket jag vill, för inget betyder någonting.

På hösten blev vi frigivna, alla vi som var dömda till tre års tukthus och därunder. Jag hade en villkorlig dom på tre år för landsförräderi och dessutom hade jag mist mitt medborgerliga förtroende på fem år. Jag fick ett pass som jag regelbundet skulle visa upp för länsman hemma.

Jag for till Lahtis och därifrån tog jag båten hem. Hela tiden tänkte jag:

– Det är nog bara en mardröm. Tänk om pappa lever och vårt hem finns kvar.

Han brukade sitta och vara skrivare på bryggan där båten gjorde an och jag tänkte:

– jag kommer säkert att se honom sitta där på bryggan som vanligt.

Men han satt inte där. Allt var så annorlunda. Jag sprang hem. Vår dörr stod öppen och huset var tomt. Jag satte mig i köket och grät. Då' kom en karl in. Han hade köpt vårt hus och sa:

– Det var väldigt tråkigt det här ...

Det var mycket kallt. Jag hade bara min fångklämning av bomull och en ulster som jag knyckt. Lantbruk hade jag aldrig sysslat med tidigare och jag visste inte om jag kunde få arbete hemma. Jag talade med länsman och han gav mig tillstånd att fara till Helsingfors för att söka jobb.

Inte fick jag något jobb i Helsingfors. Jag gick ofta på arbetsförmedlingen och läste annonser i tidningarna. Men när folk såg mitt korta hår så förstod de vad jag varit och så ville de inte ge mig arbete.

En gång hade jag nästan fått jobb som hembiträde. Lön och allt var avtalat. Men så frågade frun:

– Har ni varit med i röda gardet?

– Jo, sade jag.

Då förändrades hon till en nästan drottninglik gestalt och sa högtidligt:

– Jag har beslutat att inte ta några rödingar som pigor.

– Och jag har också beslutat mig för att inte bli piga åt slaktare, sa jag, rusade ut och grät alldeles hemskt.

Jag for till Lahtis och där träffade jag en flicka som också suttit på Sveaborg:

– Går du fortfarande och stämplar ditt pass? frågade hon. Det är ju bara dumheter. Det behöver du inte göra.

Så jag slutade gå och stämpla. En dag kom polisen och hämtade mig. De sa att jag hade avlägsnat mig från min hemort.

– Men jag fick lov av länsman, sa jag. Jag har ju ingen hemort längre. Ni har dödat min far och förstört mitt hem.

Efter förhöret fick jag veta att jag inte uppfyllt mina skyldigheter och min villkorliga dom var förverkad. Jag skickades till Tavastehus' länsfängelse. Där var det mycket otrevligt. Väggarna var fullklottrade med obehagliga saker. Där blev jag dömd att utstå resten av min strafftid.

Jag fick välja om jag ville stanna i länsfängelset eller om jag ville komma till ett fångläger.

– Hellre till lägret då, sa jag.

De förde mig till lägret och när vi kom fram så ropade några fångar:

– Hej, Jallu, trevligt att se dig!

– Int blir det tråkigt här i alla fall, sa vakten som följde med mig.

Och tråkigt var det inte, men inte var förhållandena bra annars. 1919 fyllde jag 20 år. Jag kommer ihåg det för jag fick fira födelsedagen i ensamcell.

Maten var bättre än på andra ställen. Man fick en hel hålkaka om dagen och en knapp margarin. Men det värsta var att förlora sin frihet igen.

Vi hade en livlig kulturverksamhet på det här lägret. Vi uppförde skådespel och hade sångköror och firade varje bemärkelsedag. Män och kvinnor var skilda åt av taggrådstängsel men vi kunde höra männens sångkör öva.

Jag fick en kamrat, en påhittig och framåt flicka från Helsingfors. Jag träffade henne första gången i köket en natt. Hon och några andra hade ett nattkärl på spisen som de kokade sill i. De frågade om jag ville ha. Jag var rätt tveksam. Men de försäkrade att nattkärlet var fullständigt nytt och aldrig använt så jag åt med dem.

Hon var hård cigarettrökare också, den här flickan. Rökning var förbjuden på lägret så hon hade det ganska svårt. En kväll frågade hon en vakt:

– Hej, kan du ordna några cigaretter åt mig?

Hon satt i fönstret på andra våningen, så vakten menade att det skulle bli svårt att få upp dem. Men hon skickade ner en tråd och vakten knöt fast två cigaretter som hon halade upp. Hon gav mig den ena och den rökte jag, men sen mådde jag så illa att jag fick rusa till toaletten med detsamma. Sen dess har jag aldrig rökt.

Men så skulle vårt läger upplösas. De manliga fångarna flyttades till Ekenäs och Åbo, de kvinnliga till fängelset i Tavastehus.

Jag fick cell nummer 13. Först hade jag en trevlig rumskamrat, men hon blev frigiven. I hennes ställe kom en äldre gumma som var tjuv.

– Inte får man stjäla, tänkte jag. Vår ideologi har satt oss här.

Jag kunde inte tåla den där gumman. Jag visste inte hur jag skulle bli av med henne.

Till slut sa jag till en vakt att jag var så nervös att det nog blev obehagligt för den arma tanten. Hon hade det nog svårt med mig, sa jag, men hon var så finkänslig att hon inte vågade tala om det. Det var nog bäst att de skilde på oss.

Så flyttades hon. Jag kom i ensamcell, men det var i alla fall bättre.

Jag jobbade på en verkstad som kallades tjuvverkstan. Vi politiska fångar gillade inte de kriminella och protesterade mot att vi blandades ihop med dem.

Vi gick till högre instans och krävde att bli skilda från de kriminella och där fick vi rätt. De satte oss i en egen avdelning och gav oss våra egna kläder tillbaka. Det var en verklig lycka. En gång i veckan fick vi gå i bastun.

Ett enda paket fick jag under min fängelsetid. Det var från en av mina systrar. Hon var fyra år yngre än jag och mycket fattig. Hon skickade mig några äpplen som hon köpt.

Men de politiska fångarna fick varken ta emot brev eller paket. Jag gick upp på kansliet och där sa de att jag inte skulle få äpplena. De frågade om de fick ge dem till fängelsets barnavdelning – många kvinnliga fångar hade fått barn medan de satt inne – och det gick jag med på. Men jag frågade om jag inte kunde få ett äpple i alla fall.

– Nej, sa de. Det är förbjudet.

Min syster hade skickat en tandborste också. Den fick jag behålla.

Man var tvungen att göra någon sorts arbete på fängelset. Jag sydde linnekläder, för det var ganska bra betalt.

Men belysningen var dålig och jag ansträngde ögonen mycket. Jag träffade den här flickan som varit lantdagsman, Hulda Salmi hette hon.

– Vad tycker du om jobbet? frågade hon.

– Det är bra, men ögonen värker.

– Du ska absolut inte fortsätta att förstöra ögonen för pengar.

Så fick jag hjälpa henne med glödritning istället. Vi gjorde bland annat en sak som fängelsedirektören gav i bröllopspresent åt sin dotter.

Det satt flera lantdagsmän i fängelset och sedan förhållandena blivit bättre för de politiska fångarna fick de ofta paket. De delade med sig.

De äldre fångarna tyckte inte fängelset var någon plats för mig.

– Du är så liten. Och här ska du sitta bara för passets skull.

– Varför går du inte och talar med fängelsedirektören?

Så jag gick till direktören och han började skrika att det här fängelset var nog en bra plats och inte vet man vad du kan hitta på om du slipper ut.

Jag gick tillbaka till mina kamrater och grät och sa: Nu har ni lurat mig att göra bort mig.

– Du är så ung, sa de, du kan inte ta vara på dina rättigheter. Och så gick de själva och pratade med fängelsedirektören.

Den här gången gick det bättre. Jag blev frigiven före strafftidens slut. Det var 1921, strax före jul. Domen var villkorlig så jag måste gå och visa passet.

Jag hade sparat bröd jag fått av riksdagsmännen och torkat så när jag kom ut så hade jag flera stora bröd i ett paket. Det kunde jag dela ut till vänner och bekanta.

Jag for hem och där fick jag veta vad som hade hänt min far.

På ena sidan av Päijännesjön bodde vi i ett torp. På den andra bodde min farbror.

De vita kom till farbror och uppmanade honom att byta sida. Han vägrade.

– Jag står fast på arbetarnas sida.

De sköt honom på bron och slängde honom i In. Så sa de att den som försökte ta upp honom skulle bli skjuten.

Han hade tre minderåriga barn.

Den som angivit farbror var samma karl som senare köpte vårt hus, han som varit så

medlidsam när jag kom hem. På hösten 1917 hade han anslutit sig till arbetarföreningen. Han gick ofta hem till min farbror för att prata. De röda litade på honom, men han lurade dem och angav dem. Allt de sa förde han vidare.

Lördagen efter sedan farbror blivit skjuten kom skyddskåristerna efter far.

Tidigare samma dag hade min syster kommit över isen från Padasjoki med sparkstötting. Nu var hon i bastun med småbarnen.

De var två skyddskårister och de frågade far:

- Var är dina pojkar ?
- Int vet jag så noga.
- Var ärlig nu. De är i röda gardet, eller hur ?
- Nog är det möjligt. De kommer från ett arbetarhem
- De här spåren på isen, vem har gjort dem?
- Det är min dotter, hon har varit till kyrkan i Padasjoki Hon är i bastun nu.

De band far vid släden och gick till bastun för att se efter Min syster såg deras grå uniformer och vita armbindlar och förstod genast vad det var frågan om. Hon slängde på sig sin klänning och rusade barfota ut i snön, bort till släden:

– Vad har han gjort, skrek hon, han är den ende som kan försörja barnen, han är deras enda trygghet.

Så vände hon sig till den ene skyddskåristen, en gammal bekant, och sa:

– Vad gör du här? Du vet väl att han inte är någon bov. Ni kan väl säga att han inte var hemma när ni kommer tillbaks. Inte berättar någon om det.

De gick med på det och så kom han undan den gången.

Han anslöt sig till skogsgardet. En gång när han var i ett torp för att be om mat så anföll de vita och sköt efter honom.

När han varit länge i skogen gick han över till andra sidan Påijänne för att be om mat i min farbrors hus. I huset träffade han en kvinna och först då fick han veta att hans bror var skjuten. Mat fick han.

– Behöver du något annat? sa kvinnan.

– Ja, sa han, får jag bada?

Det fick han och de kom överens om en dag.

Men då när han kom dit igen så hörde han ljud från bastun. Kvinnan hade meddelat skyddskåristerna. Han vände och så klarade han sig den gången.

Han gick tillbaka en gång till, lite senare.

– Det var ledsamt att de skulle komma just då, tyckte kvinnan.

– Nå bada var inte så nödvändigt.

Och så åt han och kom överens med kvinnan att hon skulle skicka ett barn med mat till honom i skogen dagen därpå.

Men inte kom det någon mat. Det kom kulor. Några skyddskårister gick till den avtalade mötesplatsen och sköt far.

Vårt hem gick på auktion och det gjorde pappas och mina bröders verkstäder också. Men när de skulle auktionera bort våra kläder så opponerade sig min faster:

– Ids nu int ta dom, man vet ju int vem som kommer tillbaka.

Så helgkläderna lät de vara.

Min farbror hade haft lite pengar på banken före kriget. När tiderna blev oroliga så tog han ut dem och gömde dem i sitt hus. Den här angivaren letade rätt på pengarna och tog dem sedan farbror blivit skjuten. Det var för dem han köpte vårt torp.

Jag bodde en tid hos bekanta i Tammerfors och när de flyttade till Imatra stannade jag kvar och bodde hos andra jag kände. Vänner har jag alltid haft för jag har inte bränt några broar efter mig.

Sedan for jag och hälsade på vänner i Dickursby utanför Helsingfors. Hos dem träffade jag en kvinna som var köksa på en båt och hon övertalade mig att ta arbete som mässflicka på den båten.

Jag var på sjön ett år, under 1923 och 1924. Båten gick på hamnar i Östersjön, men en gång kom vi till Englands sydspets. Där såg jag ebb och flod för första gången. Jag har fortfarande kvar en sten som jag plockade upp på stranden. Jag tänkte göra ett halssmycke av den men det har inte blivit av.

Jag ska berätta lite om mina systrars öden under klasskriget.

Sedan kriget brutit ut kom inte posten till byn längre. Man var tvungen att åka till Padasjoki och hämta den. Min far hade försäkringspengar att vänta så mina systrar for iväg båda två på en kälke för att ta ut pengarna. Men de röda höll dem kvar i Padasjoki på samma sätt som de höll mig kvar i Lahtis.

De fick arbete i folkköket, men en av dem fick lunginflammation och blev inlagd på Röda Korsets lasarett i Lahtis. Jag fick höra talas om att hon fanns där och så for jag dit för att hälsa på. Hon blev jätteförvånad när hon såg mig i uniform och kortklippt hår. De hade alltid varit så avundsjuka på mitt långa vackra hår.

– Nog växer håret om jag får behålla livet, sa jag. Och så for jag tillbaka.

När de vita tagit Lahtis så tömdes sjukhuset och patienterna flyttades till ett verkligt dåligt ställe, en lada. Där fick de ligga huller om buller om varandra. Men så kom det en tysk, en sån här bra tysk. Han såg min syster, femton år, liten och febersjuk och så hämtade han smörgåsar och en filt åt henne.

De äldre patienterna varnade henne och sa att smörgåsarna kunde vara förgiftade. Då gav hon dem smörgåsarna som de genast åt opp.

Filtan tog en soldat från henne sedan. Han påstod att hon hade stulit den. Stackarn, hon klarade sig illa i livet. Både smörgåsar och filt tog de ifrån henne.

Min andra syster blev också tillfångatagen i Lahtis. Båda skickades de sedan till Padasjoki där de spärrades in i arbetarföreningens hus tillsammans med många andra.

Alla vi syskon var dödsdömda eftersom vår far hade blivit dödad. Men folk tyckte att det var löjligt att skjuta småbarn och satte igång en appell för oss. Alla som tyckte det var fel att vi

skulle dödas skrev under. På så sätt upphävdes domen och vi klarade oss.

Sedan kom godsägare och plockade ut folk till tvångsarbete. Mina systrar fick arbeta på en gård ända till hösten. De upplevde faktiskt värre saker än jag, men nu är de döda bägge.

Efter ett år på sjön hoppade jag av i Kristinestad och tog arbete på en läderfabrik. Jag gick med i facket, gummi- och läderarbetarnas fackförening.

1926 var jag med om min första strejk. Jag gick strejkvakt. Oj vad stolt jag var, det kändes verkligen fint. De hade erbjudit många flickor att gå vakt men de var rädda. Jag tyckte att det var en stor ära och en ansvarsfull uppgift.

Vi strejkade i sex veckor och vann. Vår lön höjdes från 3.50 om dagen till 5.75. Jag jobbade i 25 år i branschen och dessutom skötte jag om min gubbe som var sockersjuk. Vi levde ihop i 30 år. Hans sjukdom gjorde att vi inga barn kunde få så vi tog en adoptivflicka.

I 25 år var jag sekreterare i facket och hade också andra förtroendeuppdrag, skötte medlemsregistret till exempel. Vi ordnade samkväm med trevliga program, sjöng och spelade teater. Jag åkte mycket omkring i landet. Och pampar träffade jag ju förstås. En gång skulle de ha representationsmöte, pamparna, och då var frågan om man skulle ha alkohol eller inte.

Jag tyckte ju att man inte skulle ha det men de andra tyckte inte det var någon idé att låta bli. Så köpte de sprit för pengar ur fackföreningskassan och så drack de där pamparna upp våra pengar.

Sossarna är en jäkla förrädare. De har alltid jobbat ihop med borgarna. Så var det under 30-talet också. Och kommunisternas förstamajtåg, det fick inte gå genom stan utan måste slingra sig genom skumma gator upp till Mäntymäki. Inga röda fanor fick vi ha och sjunga fick vi inte heller.

Mig har de ibland kallat för kommunist och ibland för en Noske. Men i facket var jag tvungen att jobba för mitt uppehälle och kunde inte jobba för partiet. Inte har färgen förändrats, röd har den alltid varit. Men ibland har man varit tvungen att minska lite på det röda.

Lita på dina egna knytnävar

Jaakko Kivi

*”Från skyarna hvita asar
se ned på de hvitas kamp,
omkring oss striden rasar
med blixtar och dån och tramp.
Vi äro gudarnas söner,
de hvita asarnas ätt,
vi veta att kampen kröner
vår kamp för odödlig rätt.”*

Bertel Gripenberg

En gång när jag sluppit ut ur fängelset var jag och en kamrat ute och gick på stan. Då träffade vi domaren som hade dömt mig.

Han skulle absolut prata med oss, ställde sig där på gatan och stack händerna i rockfickorna. Då sa jag:

– Det var roligt att se domarn med händerna i sina egna fickor för en gångs skull.

Jag började i arbetarföreningen när jag var 14 år. Medlem fick jag inte bli, jag var för ung, men jag satt i nöjeskommittén och ordnade skådespel och så. När klasskriget bröt ut var jag metallarbetare och jobbade i Statsjärnvägarnas verkstad i Helsingfors.

Det var livsmedelsbrist i Helsingfors och det var svårt att få tag på tyg, för de fattiga. De som hade pengar led ingen brist. De kunde handla allt på svarta börsen.

Metallarbetarna skyddades inte av några lagar. Arbetarorganisationerna var ganska svaga och arbetsgivarna struntade helt enkelt i att följa avtalen när de så ville. Lönerna var usla och arbetstiden för en industriarbetare var tio timmar om dagen. Vi kunde inte sporta eller göra någonting på fritiden. Vi krävde åtta timmars arbetsdag och rösträtt för alla i kommunalvalen. Nu var det bara patronerna som hade rösträtt. Industriarbetarnas förhållanden var sannerligen katastrofala och på landsbygden var det inte bättre – snarare sämre. En torpare arbetade hårt i tolv timmar om dagen och var tvungen att betala arrende och hyror. Det var naturligt att torparna senare var positiva till de röda gardena, stred i dem och hjälpte till på alla sätt.

Det fanns bara ett parti man kunde stödja. Det socialdemokratiska. Före och under första världskriget förekom inom partiet olika åsikter om den politiska linjen och taktiken. Där fanns högersocialdemokrater som Tanner och vänstermän som Manner, Sirola och Kuusinen. Massorna, arbetare, bönder och torpare, hade samma åsikter som vänstersocialdemokraterna. Tanner hade mycket lite stöd.

Den borgerliga ryska revolutionen bröt ut i februari 1917. Den var som en frihetens vind och det var klart att den inverkade på de finska arbetarna. Jag hade skiftarbete på järnvägsverkstaden och arbetade ofta kvällar och nätter så jag kunde följa med vad som hände. De ryska soldaterna och matroserna gjorde uppror, avlivade olydiga officerare och sköt gendarmar. Det varade under ett till ett och ett halvt dygn.

Marsrevolutionen betydde att lantdagen – där socialdemokraterna hade 103 mandat – kunde sammanträda igen. Arbetarmassorna krävde en politik som tjänade deras intressen. Socialdemokraterna krävde att all makt skulle gå till folket, det vill säga till lantdagen. De förberedde maktlagen.

Borgarna var emot maktlagen. De tog kontakt med Kerenskis regering och fick ett beslut på att lantdagen skulle upplösas. Upplösningen godkändes inte av den socialdemokratiska lantdagsgruppen. Den ryske guvernören satte sigill på dörren. Men lantdagen höll plenum ändå, jag var själv med när Kullervo Manner rev bort guvernörens sigill. Men lantdagen var inte fulltalig, det var bara socialdemokraterna som kom dit.

Metallarbetarna var en förtrupp i klasskampen 1917. Vi var mycket framme och kämpade för våra rättigheter.

Den 18 april gick vi mitt under arbetet ut på torgen i Åbo, Tammerfors och Helsingfors för att demonstrera: Vi krävde åtta timmars arbete, åtta timmars vila och åtta timmars fritid. Vi gick svarta och sotiga i våra arbetskläder. Vi beslöt att börja tillämpa åttatimmarsdagen oberoende av lantdagens beslut. Följande dag gick vi till arbetet i vanlig tid och slutade klockan 16.00 efter åtta timmars arbete.

Före 1917 hade vi firat första maj i tio år. 1917 var vi inspirerade av revolutionen i Ryssland. Vi gick från Järnvägstorget till Djurgårdens idrottsplan. Vi var 20 000 i tåget och gick åtta i bredd, fyra ryssar och fyra finnar. På så sätt måste de hålla gatorna öppna. Några

högtalaranläggningar hade vi inte på den tiden så vi hade 3-4 talare i olika hörn av idrottsplanen.

Första majtåget blev en inspirationskälla för oss. Vi hade segrat i kampen för åttatimmarsdagen, men det betydde inte att striden var slut. I Helsingfors och andra större städer demonstrerade vi mot kommunallagarna. Vi omringade kommunalfullmäktiges medlemmar och lät dem inte gå hem förrän de sagt sin mening i frågan.

Matbristen spelade en stor roll. Borgarna gjorde inget för att förbättra läget. Storbourgeoisien gömde vad de hade och uppmanade storbönderna att gömma säd och smör. Bristen på smör gjorde livsmedelsfrågan så brännande.

Arbetarnas kamp nådde sin höjdpunkt under storstrejken i november, sedan måste den gå tillbaka. Jag skulle vilja granska arbetarnas organisationsformer och hur de inverkade.

I samband med marsresningen kunde tsarens polis inte längre hålla ordning. Då grundades milisen. Den var vänligt inställd till arbetarna och många arbetare var med.

Men milisen kunde inte organisera arbetarnas vilja att kämpa för sin frihet. Den kunde bara hålla ordning. Arbetarna ville ta makten själva, ta makten bort från storföretagarna och monopolen.

På en mycket kort tid under år 1917 ökade antalet medlemmar i arbetarföreningarna tiodubbelt. Vi ansåg att vi borde bilda ordningsgarden som drev de krav arbetarna ställt på stormötena. I slutet av april beslöt arbetarnas riksdag – den sammanträdde en gång i veckan – att organisera ordningsgarden.

Ordningsgarderna hade militär träning och var uppdelade i bataljoner, kompanier och regementen. De fanns i alla delar av landet. När milisen strejkade så övertog ordningsgarderna deras uppgifter

Samtidigt förberedde sig de vita mycket aktivt för att kämpa mot arbetarna. Många köpte vapen av ryssarna och en del hade fått gevär som landsatts av en tysk u-båt i Lovisatrakten. I Saksaniemi i Sibbo socken fanns en ”polisskola” där de vita skolades militärt. I Vörå i Österbotten fanns en likadan. Några jägare hade kommit hem på hästen liksom ett mindre antal tyska militära rådgivare.

Jag vill framhålla att borgarna började förbereda kampen mot arbetarna. De kallar det medborgarkriget, vi kallar det klasskriget, för det var ett krig mellan två klasser. Ordet ”medborgarkrig” tyder på andra sociala problem – men ett klasskrig var det.

Ordningsgarderna bildade en vakt för ordningen i landet. I och med borgarnas krigsförberedelser ändrades uppgifterna. Det blev aktuellt att arbetarna skulle ta makten.

Vid ett representantskapsmöte i Tammerfors i oktober 1917 beslöt man att bilda röda garden. I en resolution sa man att om inte arbetarna tar makten så förtrycker borgarna oss värre än tsaren.

Till det här mötet kom representanter för olika ordningsgardeskompanier. På grund av brist på medel kom det inte representanter för alla. Från Helsingfors kom 20-25 representanter. Jag var med när de skickades iväg: Som väggkost fick de med sig att det var nödvändigt att bilda röda garden med samma uppbyggnad som 1906 för att överta makten från kapitalisterna. Vad jag vet hade de flesta representanterna fått samma order från sina kompanier. I alla fall, på mötet fick den linjen majoritet mot högern – Tanner, Tokoi och Ryömä. På vänsterlinjen stod Jukka Rahja, Adolf Taimi och Ali Aaltonen. Sirola och Kuusinen var väl lite ungefär på

vänsterns linje.

I praktiken betydde väl det här beslutet om röda garden bara att ordningsgarderna bytte namn. När våra representanter kom tillbaka så diskuterade vi frågan på ett stort möte i Helsingfors. Där framgick det vilka som var för och vilka som var emot.

Det var i en fullsmockad festsal. Sirola stod nära mig när han talade. Han sa ungefär att om dessa grupper reser sig så kommer han att gå med dem i evighet.

Två-tre man redogjorde för Tammerforsmötet. Jag tror det var Taimi och någon av bröderna Rahja. Huotarinen talade för ordningsgarderna mot de röda garderna. Han hade ett förkrossande litet stöd och minoriteten krävde ingen omröstning. Ofta var inläggen från helsingforsarna mycket mer till vänster än från dem som varit i Tammerfors. Det var ett långt, livligt möte.

Det ena ordningsgardet efter det andra anmälde sig till det röda gardet. Det hade uppkommit en progressiv kraft, en massrörelse. Men varifrån skulle vi få vapen? Borgarna hade inga problem ekonomiskt, de kunde köpa vapen från Tyskland och i hemlighet genom ryska och svenska officerare.

Vi insåg att arbetarna måste få vapen från Ryssland. Det fanns inget annat sätt.

I ledningen för de röda garderna fanns människor som Adolf Taimi och Jukka och Eino Rahja. De for till Ryssland för att skaffa vapen. Senare kom det ett tåg med flera vagnslaster vapen och ammunition. Vid Kämärä station stod en hård strid mot de vita, men vapnen kom igenom och delades ut i Viborg. Det var bolsjevikrevolutionen den 7 november 1917 som gav arbetarna möjlighet att få vapen från Ryssland.

Kerenski hade aldrig gett oss några vapen.

Förhandlingar mellan finska arbetare och bolsjevikerna gick mycket bra. När det ryska folket blev fritt gav det också det finska folket fritt, trots att vårt land hade mycket starka borgerliga grupper. De finska arbetarna var mycket tacksamma mot Sovjet för denna frihet och är det än idag.

Under storstrejken blev vi på Statsjärnvägarnas maskinverkstad kommenderade till en milisstation. Dit hämtades vita som stämplade mot ordningen och sådana som hade gömt vapen i hemlighet.

I november hade man också bildat en undersökningskommitté inom milisen. I den ingick fem man, bland dem Taimi och Veli Vatanen. Veli Vatanen var en av de socialdemokrater i Helsingfors som stod allra längst ut till vänster. Den här undersökningskommittén skulle förhöra vita fångar.

Jalander hette landshövdingen i Nylands län. Han hade sålt gevär till de vita så han togs till milisstationen. Jag stod vid dörren och vaktade när de hade fört ut honom ur förhørsrummet. Taimi frågade de andra om deras åsikt. De flesta tyckte inte vi skulle ta livet av honom. Han var uppenbarligen skyldig, men vi hade inga bevis. Vatanen sa bara på sitt obeskrivliga sätt – han talade lite i näsan:

– Han ska skjutas.

Men inte blev han skjuten.

Storstrejken 1917 visade att borgarna inget starkt fotfäste hade. De hade inte heller militär utrustning i någon större omfattning. Sedan kom jägarna och då blev det en annan sak.

Jag har själv läst många skrifter om det här och tycker att det hade varit värt ett försök i november 1917. Det hade förstås varit en annan sak om någon stormakt ingripit och slagit ner vår revolution. Men i november 1917 var Tyskland svagt. Om de hade kommit då hade det blivit hårda strider med de röda. De hade inte fått komma sjungande, de hade fått komma stridande. I november 1917 hade vi kunnat upprätta proletariats diktatur.

Lenin sa i oktober 1917 att de finska arbetarna absolut borde ta makten då. Vi borde ha litat på honom, själva hade vi ingen stor ledare. En viktig sak var att socialdemokraterna trodde på parlamentarismen. De förde en kautskyistisk linje. Det fanns bolsjeviker, som Taimi och bröderna Rahja, men de var en alltför liten grupp för att ändra partilinjen. Manner, Kuusinen och Sirola dominerade partiet. De gjorde senare självkritik. Det hade varit bra om Taimi fått leda istället.

När arbetarmakten proklamerats den 27 januari 1918 gick flera av de röda kompanierna ut på isen i Helsingfors hamn. Där låg några båtar ur den ryska Östersjöflottan. Vi visste att många matroser var positivt inställda till de finska röda.

Så stod tre–fyrahundra man nedanför båtarna och bad de ryska matroserna om vapen. Matroserna kastade ner gevär och ammunition på isen. Rödgardisterna tog två–tre gevär per man och så mycket ammunition de vågade bära för isens skull.

Så fördes vapnen till Folkets Hus där de delades ut till Helsingfors arbetare. Vi kunde behöva dem. I flera månaders tid hade mitt kompani exerceerat med ett enda gevär.

Då, den 27 januari, hade mitt kompani redan legat i alarmberedskap i tre dygn och väntat på att revolutionen skulle börja och vi skulle få ta makten med vapen i hand.

Det första slaget stod vid Kervo utanför Helsingfors. De vita försökte skära av järnvägen mellan Helsingfors och Viborg men de röda tvingade dem att retirera.

Den bataljon som mitt kompani tillhörde fick order från högkvarteret att marschera till Borgå och anfälla de vita där.

Vi mötte de vita styrkorna i Mårtensbyn och stred i en halv dag. Vi fick övertaget och de vita flydde mot Borgå på natten medan vi förföljde dem. De hade lyckats få tag på hästar medan vi gick till fots. De vita tog sig till Pellinge skärgård där de hade befästa ställningar. Där stred vi i två dygn med svåra förluster på bägge sidor. Men de vita hade kontakt med Helsingfors. 2-300 av dem transporterades bort med isbrytare och andra fartyg. När vi stormade deras ställningar följande morgon fick vi bara tio fångar.

I Kyrksläotts kommun i Nyland finns en herrgård som heter Sigurds. Där hade de vita i hemlighet uppfört befästningar och satt upp taggrådshinder och dit flydde många vita efter krigets utbrott.

Min bataljon och två–tre kompanier ur en annan bataljon fick order att erövra Sigurds. Det var i slutet på februari 1918. Inne på Sigurds fanns 600 välutrustade vitgardister.

En tidig morgon anföll vi och mitt kompani – jag var kompaniskrivare – var det första på Sigurds gårdsplan. Men de vita lyckades bryta vår inringning på en svag punkt och flydde. Vi lyckades i alla fall befria fyra röda fångar som de hållit inlåsta i en ladugård. Så tog vi upp jakten på dem igen och vid havet nära Ekenäs lyckades vi omringa dem. Femhundra vita gav upp och togs tillfånga. De transporterades till Helsingfors och fick sitta inspärrade i en svensk skola till klasskrigets slut.

Fram till månadsskiftet mars–april låg vi i vakttjänst vid ett ammunitionsförråd. Under tiden

hade de vita omringat Tammerfors och vi fick order om att försöka bryta inringningen. Vi hade hjälp av många röda garden och ett pansartåg men det lyckades inte. Vi låg vid fronten i Vesilahti i tre veckor tills vi fick order att gå mot Helsingfors igen. Tyskarna hade landstigit vid Hangö.

Vi fick marschera ända till Hyvinge innan vi fick stridskontakt med dem. Det blev en fruktansvärt hård strid. På ena sidan stod välskolade tyska trupper. På den andra stod vanliga finska arbetare, utan skolning, utan officerare, men med offervilja, mod och en brinnande iver.

Många stupade i den här drabbningen och jag såg med egna ögon hur varenda man i en tysk förtrupp föll.

Vi fick order att reträttera till Riihimäki och sedan till Lahtis. Det var i slutet av april. Vid Lahtis stod den sista striden. Det sista nederlaget.

Vi försökte slå oss igenom för att komma till den ryska gränsen. Det var mycket nära att vi lyckades. Tyskarna var redan på reträtt från sina löpgravar när vår ammunition tog slut och tyskarna fick förstärkningar. Tiotusen rödgardister och en oändlig mängd civila, flyktingar ända från Björneborg och Åbo, togs tillfånga.

Vi hade stridit sida vid sida med ett kvinnokompani från Maria i Åbotrakten. De hade skjutit slut på sin ammunition när tyskarna omringade oss och krävde att vi skulle kasta våra vapen. Några kvinnor hade en kula kvar i geväret och de sköt en tysk. Då avrättades varenda kvinna på stället.

I mitt kompani hade vi från början varit etthundratio man. Nu var ungefär fyrtiofem av oss i livet. När vi hade lagt ner våra vapen så förde tyskarna oss mot en äng. Det var vackert solsken. Överallt knattrade kulsprutor. Vi var så nära Lahtis att vi kunde se stadshuset.

Jag började bli säker på att tyskarna tänkte skjuta oss varenda en och bestämde mig för att försöka fly. Jag sprang mot skogen och hoppade över ett dike. Tyskarna sköt allt vad de kunde men de träffade inte.

Jag gick genom skogen och följde järnvägsspåren tills jag kom till Helsingfors. Där hade jag vänner som kunde gömma mig.

I nio år levde jag under jorden i Helsingfors.

Emmi, min fru, arbetade i en klädesaffär vid klasskrigets slut. Hon hade sökt efter mig i de högar av döda som låg på gatorna. Men jag kom hem på egna ben.

Emmi skaffade mig kläder. Jag var inkvarterad på olika ställen, hemma kunde jag inte bo. Min son var tre och ett halvt år. Han märkte att mina kläder hade försvunnit och sa till Emmi att jag säkert fanns i Helsingfors. Det var viktigt att hålla tyst. Tyskarna höll noga utkik på min bostad och det stod gubbar i trappan och vaktade:

– Vi vet nog att han finns här i stan. Men kommer han hit så kommer han inte härifrån.

Livsmedelsbristen var svår. Jag hade inget ransoneringskort, officiellt fanns jag ju inte till. Min fru hade en bekant som jobbade i en butik. Hon försökte ta med sig något till mig då och då. Det var inte att stjäla – man gjorde det ju för att behålla livet. En annan väninna till min fru jobbade på kafé. Hon tog ett smörpaket åt mig och stoppade in det under klänningen. Det märktes inte så mycket för hon var ganska stor. Men smöret blev ju varmt.

En som arbetade på ett av Primulas bagerier skaffade mig bröd. Vi var tvungna att hitta på allt möjligt. Det här är små skrattretande historier nu. Men om jag blivit fast så hade det betytt

döden. Jag måste flytta ofta. En sak jag aldrig upplevt tidigare var löss.

En natt skulle jag sova i ett rum där det redan sov fem kvinnor. Jag låg på en säng i ett hörn. Då kände jag något som sprang längs magen och ryggen men jag var lite blyg och ville inte ta av mig skjortan när det var kvinnor i rummet. Lusen sprang omkring på mig hela natten och först på morgonen, när kvinnorna gått till jobbet, tog jag bort den. Det var en stor en.

Ett tag försökte jag gömma mig hos mina föräldrar Humppila, på landet. Vi trodde att jag skulle vara säkrare där. Min fru gick till polisstationen och sökte resetillstånd för mig. De undrade varför jag inte kom själv så hon sa att jag arbetade som eldare på järnvägen och inte kunde gå ifrån själv. De trodde henne och jag fick mitt pass.

landet jobbade jag på en stor gård tills jag fick höra att min syster att de tänkte ta och förhöra mig. Då skulle jag inte ha klarat mig. Jag sprang till skogs, gick till stationen och åkte tillbaka till Helsingfors.

På hösten 1918 blev många villkorligt frigivna. Min fru och jag satte igång ett väldigt rykte: Kivi har blivit frisläppt! Då kunde jag börja visa mig ute. Man mötte bekanta på gatorna och de sa:

– Aj, har du också blivit frisläppt ?

Efter ett par veckor kunde jag börja söka jobb.

Först jobbade jag inom järnvägen. Sedan kom jag till statens båtvarv och reparerade motorer.

Vi hade en ingenjör som hette Ahlstedt där. Under klasskriget hade han varit chef för de vita på Drumsö. Men mig satte han att spela ingenjör när president Ståhlbergs döttrar skulle ut och åka båt med militärer. Efteråt tackade han mig för att jag följt med och han gjorde mig också en gentjänst. En dag kom statspolisen till varvet och frågade om Kivi fanns där. Ahlstedt lovade att gå och se efter. Han letade rätt på mig och sa:

– Polisen är här. Vill du gå med dem eller gå ensam? Jag lämnade allt och smet iväg. Och här sitter jag nu.

I slutet av augusti 1918 bildades Finlands Kommunistiska Parti i Moskva. Före klasskriget hade jag tillhört det socialdemokratiska partiet. Nu tog jag kontakt med kommunisterna och började hjälpa till med organisationsarbetet. I mars 1919 godkändes jag som medlem av partiet och sedan dess har jag förblivit det.

Partiet var naturligtvis förbjudet – det blev inte tillåtet förrän efter andra världskriget – och mellan 1922 och 1928 var jag sekreterare i den finska byrån. Det var mycket lärorika år då partiet skapades. I hemlighet tryckte vi Lenins verk och många underjordiska tidningar. Det kom rapporter från arbetsplatsceller och områdesorganisationer, hela tiden nya rapporter om klasskampens utveckling.

En gång, år 1920, var jag tillfälligt ordförande. Då for jag till Stockholm. Jag och de andra kamraterna hade en underjordisk grupp. Vi fick bara gå en och en, högst två och två på stan. En gång satt vi några stycken på ett kafé och talade tyst på finska. I närheten satt en karl och försökte ta en bild på oss med en kamera som han höll gömd.

Jag bodde i ett kolonistugeområde en halvtimmes spårväg från stan, hos två gifta barberare. Jag träffade en del vänster-socialistiska ledare också, bland dem Hugo Sillén och så den här som bara hade en arm (Oskar Samuelsson, intervjuarens anm.).

Sedan när jag blev sekreterare i partiet åkte jag varje år till Moskva och var med på

Kominternkonferenser. På kvällarna hade vi samkväm och på ett av dem träffade jag förresten Chiang Kai-Sheks son. Han gick i skola i Moskva. Vid den tiden hade Chiang just börjat avrätta massor av kommunister i Kina och sonen sa:

– Det första jag ska göra när jag kommer hem är att skjuta min far.

Fast nu sitter han visst som krigsminister på Taiwan ...

I april 1928 åkte jag fast. Ohranan tog reda på att jag varit med i röda gardet. Jag dömdes till sju års tukthus. Sex och ett halvt av dem avtjänade jag i ensamcell nummer 104 i Åbo centralfängelse, utan någon som helst kontakt med mina medfångar.

Det inverkade naturligtvis inte alls på mitt förhållande till partiet och när jag kom ut började jag genast med mitt politiska arbete igen. Ohranan var mig hela tiden på spåren men lyckades aldrig bevisa att jag arbetade för partiet. Under kriget satt jag internerad i koncentrationsläger i fyra år.

Men den här första fängelsetiden ... först satt jag i högvakten i Ekenäs. Då skickade min fru mig ett band av Lenins valda verk. Hon fick inte själv komma och hälsa på. Boken fick jag inte ta emot.

Men när vi flyttades till Åbo fick vi ta med oss alla saker, också sådant som inte släppts igenom censuren. I Åbo fick vi ta på oss fångkläder och böckerna låg i en hög.

Två vakter höll uppsikt över oss. Den ene stod utanför cellen, den andre var upptagen med att skrika i örat på Adolf Taimi som var lite lomhörd. Så jag stoppade Leninboken i byxorna och fick den med mig in i cellen. Jag läste den tre gånger och hade den alltid liggande bredvid bibeln.

En dag när vi var ute och motionerades så letade de igenom cellerna så till den grad att de hittade varenda lus. En vakt tittade på boken och såg Lenins namn. Han tillkallade prästen som började förhöra mig.

– Är den här boken förbjuden ? frågade jag så oskyldigt jag kunde.

– Ni vet att allt av Marx och Engels är förbjudet. Vad ska då inte Lenin vara ?

– Ja men jag kan inte förstå det ...

Jag hade haft boken i cellen i två år och de undrade mycket hur jag fått in den.

– När jag kom från Ekenäs och låstes in i cellen så kastade vekten den här boken efter mig, sa jag.

Någon extrabestrafning blev det inte men boken tog de.

Efter Mäntsäläupproret kom Kosola och andra Lappomän till Åbofängelset. De placerades i en rad celler i våningen under den jag satt i. De telegraferade till varann genom att knacka i väggen. Det var en som var skicklig på att telegrafera och en som var mycket dålig. Jag följde med deras diskussioner och skrev ner dem. Det var verkligen hemskt, de satt där i fängelset och bestämde vilka som skulle skjutas.

När det gällde bestraffningar så klarade jag mig bra. Jag behövde bara sitta åtta timmar på vatten och bröd, fyra dagar mörker, fyra dagar vitt – det vill säga med lite, lite ljus.

Fängelsedirektören brukade nog vara ganska solidarisk med mig men en gång 1934 var han utomlands och de andra hatade mig som pesten. De visste att jag telegraferade så de satte in

mig. Jag tänkte att jag skulle hungerstrejka så jag sparade bröden. När jag kom ut och skulle förhöras så hade jag de åtta bröden under armen. Vakten frågade vad jag tänkte göra med dem.

– När nu vakten har så stor familj så tänkte jag att jag skulle spara lite bröd ...

Det var nära att jag åkte dit på nytt.

Jag har ett motto: Lita på dina egna knytnävar!

Vad vi gjorde för fel under klasskriget? Visst begicks det många fel. Det första och största var som sagt att vi inte tog makten redan under storstrejken i november. Vi borde ha skickat ut medvetna arbetare över hela landet och inte gett de vita chansen att koncentrera sina styrkor på vissa platser.

Någon krigsskolning hade vi just inte. Manskpet valde sina egna befäl och det blev inte alltid de bästa. Disciplinen var inte tillräckligt sträng och samordningen var dålig. Många gånger anföll ett enstaka kompani före alla de andra. Men rödgardisterna var oerhört tappra. Det gällde inte bara de meniga utan hela röda gardet, nerifrån och upp. I vårt kompani hade vi en kanon och en man som kunde rikta den – han hade varit soldat i ryska armén. Hade han stupat hade vi inte kunnat använda kanonen.

Vi var alltför demokratiska mot borgarna. Våra ledare var parlamentariskt skolade, borgarna däremot såg att klasstriden skulle komma och fortsatte sina hemliga intriger mot arbetarna. Arbetarna var alltför liberala mot dem.

Huvudorsaken till att vi förlorade var den tyska expeditionstyrkan. Men om arbetarna förhållit sig leninistiskt till revolutionen så skulle de ha krossat borgarväldet. Hur det skulle gått när tyskarna kom – det är en annan sak. Men nederlaget krossade oss inte, vårt arbete fortsatte. ”Av ett förlorat klasskrig lär man sig snabbt och bra” har Lenin sagt. Och det gäller även för Finland.

Litteratur

Vi har funnit det onödigt att räkna upp alla de böcker som vi läst för att kunna skriva den här boken. Den mycket omfattande vita litteraturen om klasskriget finns på svenska bibliotek under rubriken ”Historia: Finland”. Här har vi bara upp böcker av särskilt intresse.¹

A. R. Torni: *Finlands två ansikten*, Arbetarkultur 1944, är en bra, kortfattad bok om Finlands historia.

Gustav Johansson: *Svenska folkets undangömda öden*, Cavefors 1969, innehåller en kort, korrekt beskrivning av klasskriget, den berättar vad som hände efteråt i Finland och beskriver läget i Europa 1918. Rekommenderas.

O. W. Kuusinens självkritik har tillsammans med dokument från FKP:s bildande och ett brev från finska kommunister till Lenin återutgivits av förlaget Aurora, Stockholm 1972. [Finns på marxistarkivet: [Den finska revolutionen](#)]

Juhani Paasivirta: *Finland år 1918*, Schildts 1962, är en utförlig och fackmässigt i huvudsak korrekt bok.

John H. Hodgson: *Communism in Finland*, Princeton University Press 1967, är en bra historik över finsk socialdemokrati och kommunism fram till och med åren efter andra världskriget.

Slutligen bör man inte glömma del 1 och 2 av Väinö Linnas torpartriologi, ”Högt bland Saarijärvis moar” och ”Upp trälar” som ger en levande och så vitt man kan bedöma mycket riktig bild av klasskampen i Tavastland från artonhundratalets slut fram till och med klasskriget.

Den finskspråkiga litteraturen är av naturliga skäl mycket rikare. Här är en lista över de intressantaste böckerna:

Suomen työväen vallankumous. Arviota ja itsekritiikkiä. Leningrad 1928.

Punakaarti rintamalla. Leningrad 1929.

Punakaartilaisten muistelmia Suomestav. 1918. Leningrad 1933.

Proletaarisen vallankumouksen rintamilta. Leningrad 1935.

Suomen luokkasota. Superior, Wisconsin, USA. 1928.

Luokkasoden muisto. Helsinki 1947.

Tuure Lehen: *Punaisten ja valkoisten sota*. Helsinki 1967.

Antti Hyvönen: *Suomen vanhan työväenpuolueen historia*. Kuopio 1963.

Hannu Soikkanen: *Kansalaissota dokumentteina 1 ja 2 osa*. Helsinki 1969.

Jaakko Paavolainen: *Poliittiset väkivaltaisuuudet Suomessa 1918 Ijaisosa ”Punainen terrori” ja ”valkoinen terrori”*. Helsinki 1966.

Tuomo Polvinen: *Venäjän vallankumous ja Suomi 1 osa*. Helsinki 1967.

M. S. Svetsnikov: *Vallankumous ja kansalaissota Suomessa 1917-18*, Helsinki 1925.

Arvid Luhtakanta, *Suomen Punakaarti*, Tampere 1939.

Adolf Taimi, *Sivuja eletystä*, Petroskoi 1954.

Viljo Sohkanen, *Punakaartilaisen päiväkirja*, Helsinki 1967.

Jaakko Paavolainen: *Vankileirit Suomessa 1918*, Helsinki 1971.

Aatteet ja aseet, Helsinki 1967.

¹ Under senare år har intresset för det finska inbördeskriget och särskilt dess efterspel vaknat på nytt, vilket bl a yttrat sig i utgivningen av två böcker, den ena av en finländsk historiker, den andra av en svensk journalist, som utifrån något olika perspektiv ger en initierad inblick i den vita terrorn: Aapo Roselius, *I bödlarnas fotspår*, Leopard Förlag 2009, samt Bjarne Stenquist, *Den vita segerns svarta skugga – Finland och inbördeskriget 1918*, Atlantis 2009 – *Marxistarkivets red*

Bilagor

Bilaga 1. Finlands Folkkommisariats manifest den 29 januari 1918.

FINLANDS ARBETARE, MEDBORGARE!

Om eder vilja är att vi i samråd med det Arbetarnas Generalråd, som kommer att bildas, skall ta om hinder de uppgifter, som i denna skickesediga stund åligger landets revolutionära regering, så vill vi troget fylla dessa uppgifter så långt våra krafter räcker. Då proletariats nöd är så överväldigande, att kamraterna i arbetsrocken för sin räddning tvungits att lyfta geväret på axeln, och då deras längtan efter samhällelig frihet är så stor att de är beredda att gå i döden för dess skull, då är det en helig plikt för oss, varje man inom arbetarrörelsen, att för vilken uppgift det än fordras ställa alla våra krafter till förfogande, för att så långt det är möjligt bistå arbetarklassen i dess kamp för friheten. Men om ni, kamrater, önskar andra män för fullföljandet av revolutionens uppgifter, så uttalen det blott vilken stund som helst genom våra organisationers gemensamma möten, så är envar av oss genast beredd att lämna styret i deras hinder ni själva bestämmer.

Vi socialdemokrater. Ni känner alltså programmet för vår verksamhet. Det är socialismens program.

Vi tror att Finlands arbetarklass skall besegra sina fiender i den nu pågående revolutionära kampen, hur hårda de ännu förestående striderna än må bli. Och därmed är redan mycket vunnet, såväl för nu levande som för kommande släktled. Därmed är icke blott hotande mörka faror undanröjda, utan även grunden lagd för bättre levnadsvillkor för den arbetande klassen.

Enligt vår uppfattning måste vi nu i Finland skrida till djärva, väl övervägda åtgärder för att omgestalta hela statsordningen. Byråkratin bör nu så krossas, att den aldrig någonsin mera skall kunna resa sig till folkets förtryck. Också på domstolarnas självrådighet bör nu en gång för alla göras en ända. Hela styrelseformen bör ombyggas på demokratisk grund till be-tryggande av det arbetande folkets rättigheter. Skatter och utskylder bör från de fattigas skuldror flyttas över på de rika utplundrarnas. Ålderdoms- och invaliditetsförsäkring bör fås till stånd redan innan en särskild försäkringslag på detta område hunnit utarbetas. Folkupplysningsarbetet bör rensas från reaktionära strävanden. Torpare och backstugusittare bör omedelbart befrias från sina husbönders välde. Ja, ännu grundligare bör det kapitalistiska utsugningssystemet krossas. Bankkapitalet bör ställas under samhällelig kontroll, för att vi därigenom så snart som möjligt må vinna herravälde även över industri- och handelskapitalet. De mindre bemedlades egendom skall icke röras, men på varje område, där folkets gemensamma nöd tydligt kräver de stora utplundrar-företagens övertagande av samhället, där må ingen hänsyn tas till den privata äganderätten.

På detta sätt må vi dag för dag, vecka för vecka oförtrutet gå fram på den socialistiska omdaningens väg. Under själva revolutionstiden kan detta ske endast genom de revolutionära åtgärder, som beslutes genom de revolutionära organen och om vilkas förvärligande det revolutionära folket själv genom sina organisationer drar försorg.

Finlands borgerliga regering gjorde öppet ett försök till en reaktionär statskupp. I sin tur bör Finlands arbetarklass nu begagna sin revolutionära rätt i samhällsutvecklingens tjänst.

Borgarena önska en ”stark ordningsmakt”, önskade den för tryggandet av sina ägna fördelar. Nu må här i landet införas en stark ordningsmakt, men till proletariats värn, till de förtrycktas hjälp.

Detta är vår ståndpunkt. Endast vårt värk må utvisa vår duglighet. Lika litet som ni har vi på lek beträtt revolutionens väg, utan i den fasta övertygelsen att blott på den räddningen kan nås för Finlands arbetande folk och i medvetandet om att vi måste vara beredda att för revolutionen offra vad som än må fordras.

Men låt oss även öppet säga det: av eder själva, revolutionära arbetande kamrater, beror det nu allra mest hur stora resultaten kommer att bli. Ingen styrelse kan på ägen hand åstadkomma en verklig omdaning. Det förmår blott folket själv genom sina starka organisationer.

Nu kräves styrka och enighet ! Stora uppoffringar och uthållighet! Därav beror nu den finländska arbetarklassens seger.

Helsingfors, den 29 januari 1918.

KULLERVO MANNER.   EMIL ELO.
 EERO HAAPALAINEN.   YRJÖ SIROLA.
 LAURI LETONMÄKI.   ADOLF TAIMI.
 J. H. LUMIVUOKKO.   O. W. KUUSINEN.
 EVERT ELORANTA.   JALO KOHONEN.
 KONSTANTIN LINDQVIST. O. TOKOI.
    MATTI TURKIA.

Ur Arbetarnas Notisblad 31.1. –18.

Bilaga 2. Kymmenearbetarnas kommentar till manifestet.

Till Finlands Folkkommisariat. Helsingfors.

Arbetarna vid Kymmene bruk har fått del av Folkkommisariatets Manifest, daterat den 29 januari 1918, ifrån nämnda dags Työmies. Manifestets innehåll har väckt arbetarnas intresse såsom naturligt är.

På ett till tusental besökt möte tog de organiserade arbetarna vid Kymmene bruk upp till diskussion frågan om Folkkommisariatets program. Efter en livlig diskussion skred man till val av en 3-mannakommitté som fick i uppdrag att till Folkkommisariatets kännedom som mötets åsikt bringa en så lydande skrivelse:

I Finlands Folkkommisariats Manifest av den 29 jan. framhålles att kommissariatets medlemmar äro ”socialdemokrater”. Värksamhetsprogrammet borde då vara rent socialdemokratiskt. Konturlösa ord om sociala och samhällseliga omdaningar som finnas i manifestet är icke nog.

Kymmene bruks organiserade arbetare är hågat att lita på Folkkommisariatet. Men när manifestet i en del punkter enligt vår åsikt vacklar mellan småborgerliga reformsträvanden och ekonomiska revolutionsprinciper är manifestet icke fullt tillfredsställande för den revolutionära arbetarklassen.

På grund av ovannämnda omständigheter vill Kymmene bruks arbetare till Folkkommisariatets kännedom framföra sin önskan att Kommisariatet med det snaraste möjligaste noggrant ville bringa till vårt folks kännedom grunddragen i sitt program, som

enligt mötets enhälliga önskan måtte stå på den ekonomiska omvälvningens bas.

Å mötets vägnar:

Konsta Lehtonen   Anni Pajunen   W. Eloranta

Ur Arbetarnas Notisblad 9.2 –18

Bilaga 3. Några framträdande ledare för röda gardet och det socialdemokratiska partiet 1918.¹

Edvard Gylling (1881-1938). Son till en ingenjör. Disputerade 1909 till licentiat på torparinstitutionens utveckling. Medlem i Finlands socialdemokratiska parti från år 1905. Huvudredaktör för partiets teoretiska tidskrift *Sosialistinen Aikakausilehti* 1906-08. Medlem av partistyrelsen 1913–17. Lantdagsledamot 1908-17. Finanskommissarie i folkkommissariatet 1918. Flydde på underjordisk väg från det av de vita omringade Viborg till Sverige och därifrån till Ryssland 1920. Medlem i FKP och dess centralkommitté från 1918. Medlem i SUKP(b) från 1920. Ordförande i Karelen's revolutionskommitté från juli 1920 till februari 1921, sedermera ordförande i exekutivkommittén i Arbetarnas Kommun i Karelen, ordförande för folkkommissariernas råd i Karelska Sovjetrepubliken, medlem i SSSRs verkställande CK. Avsattes från sina poster i Karelen 1935, anklagad för nationalistiska fel. Verksam som vetenskaplig medarbetare vid Institutet för Världsekonomi till år 1937 då han anhölls. Avrättad i juli 1938

Eero Haapalainen (1880-1938). Son till en sjöman. Blev student 1901 och gick med i Työmies redaktion. Hade ledande uppgifter under storstrejken 1905, bl.a. i röda gardet 1905 - 06. Huvudredaktör för Työ i Viborg 1907. Valdes 1908 till sekreterare för Landsorganisationen och var dess ordförande 1911-13. Ombudsman för Sågverksarbetarförbundet 1912-18. Stödde kraftigt den revolutionära linjen 1917 och blev en av ledarna för röda gardet. Medlem i folkkommissariatet 1918. Överbefälhavare för röda gardet fram till mars. Flydde till Sovjetryssland efter klasskriget och verkade som lärare i en skola för röda officerare 1919-21. Tillhörde folkkommissariernas råd i Karelska Sovjetrepubliken 1923-35. Fängslad 1937.

Otto Wilhelm Kuusinen (1881-1964). Son till en byskräddare. Blev student 1900 och flyttade till Helsingfors för att studera. Anslöt sig till det socialdemokratiska partiet 1904. En av grundarna av Socialdemokratiska Studentföreningen. Valdes år 1906 vid partikongressen i Uleåborg till suppleant i partistyrelsen. Redaktionssekreterare för *Sosialistinen Aikakausilehti* 1906-08. Ordinarie redaktör för Työmies 1907. Lantdagsman 1908-13. Partiordförande 1911-17. Lantdagsman 1916-17. Medlem i Revolutionära Centralrådet i november 1917. Representerar kanske klarast den ”centerkauskautskyistiska” linjen i partiet. Upplysningskommissarie i folkkommissariatet 1918. Deltar i FKP:s grundande på hösten 1918 i Moskva. Inväljs i FKP:s CK. Verkar ett år i underjordiskt arbete i Finland 1919-20. Sekreterare i Kominterns exekutivkommitté 1929-39. Chef för Kominterns skandinaviska byrå. År 1939 statsminister i den s.k. Terijokiregeringen. Väljs 1940 till ordförande för Kare 1941 medlemsovjetrepublikens Högsta Sovjet. 1941 medlem i SUKP:s CK. I samband med Chrusjtjovs maktövertagande blir Kuusinen 1957 ledamot av Presidiet och sekretariatet i SUKP:s CK. Som ideologisk teoretiker år 1958 ledamot av Sovjetunionens vetenskapsakademi.

Lauri Letonmäki (1886-1935). Son till en sjökaptan. Student 1903. Gick med i arbetarrörelsen 1905 som ”novembersocialist”. Verkade som redaktör för olika tidningar t.ex. *Sorretun Voima*, *Rajavahti*, från år 1907. Anhållen och dömd till fängelse för majestätsbrott. Redaktör för *Kansan Lehti* i Tammerfors 1910 och 1912-17. Medlem av lantdagen 1913-17. Vald till det Revolutionära Centralrådet i november 1917. Representerade partiets vänsterflygel. Justitiekommissarie i folkkommissariatet 1918. Flydde efter klasskriget till Sovjetryssland. Verksam som seminarielärare, redaktör för *Punainen Karjala* och *Kommunisti* samt

¹ Några av personuppgifterna (främst dödsår) har kompletterats/rättats till denna utgåva – *Red*

förlagsredaktör. Blev känd också som poet. En av FKP:s grundare och medlem av partiets CK 1918. Utesluten ur SUKP 1935 och begick därefter självmord.

Författare till en analys av den finska revolutionen, ”Den finska socialdemokratien och revolutionen” (Sthlm 1919).

Kullervo Manner (1880-1939). Son till en kyrkoherde. Blev student 1900. Redaktör på olika tidningar. Anslöt sig till det socialdemokratiska partiet efter storstrejken 1905 som s.k. novembersocialist. Lantdagsman från år 1910. Samma år medlem av Työmies redaktion. Lantdagens förste talman 1917. Ordförande i socialdemokratiska partiet 1917-18. Ordförande i folkkommissariatet under Finlands revolution. Militärdiktator i april 1918. Deltog i FKP:s grundande hösten 1918. Verksam i FKP 1913-35 under lång tid partiets ordförande. Anhållen 1935 i Moskva, anklagad för förbindelser med Sovjetunionens fiender och dömd till 10 års straffarbete. Död under strafftiden. Rehabiliterad under 1950-talet.

Yrjö Mäkelin (1875-1923). Son till en skomakare. Representant för Björneborg vid det möte då arbetarpartiet grundades 1899 och invald i partistyrelsen. Redaktör för Kansan Työ i Tammerfors från år 1900. Ansåg den nationella kampen viktigast, stödde samarbete med borgarna och kom därför i konflikt med vänstern inom partiet. Ledde storstrejken i Tammerfors 1905. Redaktör för Kansan Tahto i Uleåborg från år 1907. 1910 dömd till fängelse för ”förberedande av landsförräderi”. Ledamot av lantdagen 1906-07, 1911-18. Ansåg ännu våren 1917 att den nationella självständighetskampen var viktigast. Deltog i revolutionen, utförde propagandauppgifter i folkkommissariatet. Fängslad efter klasskriget, dömd till döden. Benådad 1922. Chefredaktör för Pohjan Kansa i Uleåborg 1923. Fängslad 1923, anklagad för kommunistisk verksamhet och avled några veckor senare. Dödsorsaken uppgavs vara självmord.

Eino Rahja (1886-1936). Son till en timmerman som flyttat till Petersburg. Metallarbetare, Anslöt sig till bolsjevikerna 1903. Verkade 1917 som Lenins kontaktman och livvakt hjälpte Lenin till Finland i juli och tillbaka till Ryssland i oktober. Tillsammans med sin bror Jukka Rahja verksam som organisatör för finska röda gardet i Petersburg och i Finland. Utänmades på initiativ av Finlands folkkommissariat till tremannaöverbefälsstaben i mars 1918. Efter det förlorade klasskriget politisk kommissarie med generals rang i Röda Armén. År 1919 kommendör i avdelningar som kämpade mot den vite ryske generalen Judenitj. Invald i FKP:s CK 1921. Utesluten ur CK 1928, anklagad för fraktionsverksamhet och högeropportunistiska fel.

Jukka Rahja (1887-1920). Metallarbetare. Anslöt sig som femtonåring till bolsjevikerna. Tillhörde bolsjevikernas underjordiska kommitté i Kronstadt. Flydde efter revolutionen 1905 till Finland. Deltog i Finland framför allt i den socialdemokratiska ungdomsrörelsen och invaldes i dess förbundsrad. Verksam även i fackföreningsrörelsen. Återvände 1913 till Petersburg och deltog i bolsjevikernas underjordiska arbete. 1917 medlem av bolsjevikpartiets Petersburgskommitté och anhållen efter den misslyckade revolten i juli. Sändes efter oktoberrevolutionen till Finland där han organiserade beväpnandet och organisationen av de röda gardena. Sårades svårt i striden vid Kämärä den 27 januari och var under det finska klasskriget i Petrograd för vård. Av Finlands folkkommissariat utnämnd till dess representant i Petrograd. Deltog i FKP:s grundande 1918 och invaldes i dess CK. FKP-representant vid Kominterns grundläggande kongress 1919. Mördad den 31 augusti 1920 i Petrograd vid det s.k. blodbadet på Kuusinens klubb på initiativ av den s.k. revolveroppositionen i FKP.

Yrjö Sirola (1876-1936). Son till en präst. Student 1896. Slutade år 1903 sitt läraryrke för att

bli redaktör vid den ungfinska Kotkan Sanomat. Anslöt sig 1904 till det socialdemokratiska partiet och blev redaktör vid den socialdemokratiska Kansan Lehti. Under storstrejken 1905 sekreterare i strejkkommittén i Tammerfors. Medlem i den socialdemokratiska partistyrelsen 1905-09 och partisekreterare 1905-06. Redaktör för Työmies och lantdagsman 1906-09. 1909-13 redaktör för ett finskspråkigt arbetarinstitut i USA. Lantdagsman 1917. Invaldes i parti-styrelsen 1917-18. Medlem av det revolutionära centralrådet under storstrejken i november 1917. Kommissarie för utrikesärenden under den finska revolutionen, flydde därefter till Sovjetryssland. Medlem av FKP:s CK 1918-36. Lärare och rektor vid de västliga minoritets-nationaliteternas universitet i Leningrad 1922-26. Aktiv i Komintern 1926-28. 1931-36 lärare vid Leninskolan i Moskva samt inom Komintern.

Adolf Taimi (1881–1955). Metallarbetare. Anslöt sig till bolsjevikerna 1902. Deltog i bolsjevikernas underjordiska arbete i Petersburg och invaldes i Petersburgs arbetarråd som representant för Putilovverken. Fängslad år 1906 för innehav av förbjuden litteratur och dömd till förvisning. Flydde från Sibirien till Finland i slutet av år 1906. Verksam i bolsjevikernas underjordiska partiarbete inom Östersjöflottan 1907. Flydde från tsarens hemliga polis – ochranan – till utlandet, först till Belgien och senare till Sverige. Återvände till Helsingfors år 1908. Ordförande för socialdemokraternas ryska avdelning och utförde samtidigt underjordiskt arbete för bolsjevikerna. Anhållen 1912 och dömd till förvisning till Turuhan. Sedan han 1915 frigivits stannade han i Petersburg. Deltog aktivt i striderna under februari-revolutionen 1917 och var samtidigt verksam som bolsjevikisk agitator. Skickades på Molotovs initiativ till Finland i mars. Deltog i bolsjevikernas arbete på att vinna Östersjöflottan och skötte också förbindelserna mellan finska arbetare och ryska soldater. Började efter storstrejken i november organisera röda garden i Finland och var medlem av deras ledning. Invaldes den 21 januari 1918 i det socialdemokratiska partiets styrelse och utnämndes när revolutionen börjat till andre kommissarie för inrikesärenden inom folkkommissariatet. I mars ledamot av röda gardets tremannaöverbefälsstab. Deltog efter nederlaget i det finska klasskriget i det ryska inbördeskriget. Deltog i FKP:s grundande och utförde underjordiskt arbete i Finland 1922–23. Anhölls i Finland 1928 och dömdes för landsförräderi till 15 års fängelse, Överlämnades till Sovjetunionen vid stilleståndsavtalet mellan Finland och Sovjetunionen 1940. Valdes senare till medlem i Sovjetunionens Högsta Sovjet och ordförande i Karelsk-Finska Sovjetrepublikens Högsta Sovjet.

Har skrivit oerhört intressanta memoarer. *Sivuja eletystä* (Blad ur livet), Petroskoi 1954.

Väinö Tanner (1881-1966). Blev student år 1900 och genomgick handelsinstitutet för affärsmän i Finland. Anslöt sig till det socialdemokratiska partiet 1905. Redaktör vid tidningen Viipuri i Viborg 1905-06 och vid Sosialidemokraatti i Björneborg 1907-09. Åren 1905-15 aktiv i styrelserådet för SOK (Andelsaffärernas Centralförbund, Finlands motsvarighet till det svenska Kooperativa Förbundet) och verkställande direktör för Elanto 1915-46. Innehade ett flertal andra uppgifter inom kooperationen. Medlem av den socialdemokratiska partistyrelsen 1909-11 och 1913-17. Ledamot av lantdagen 1907-10 och 1913-16. 1917 finansminister i Tokois senat, stödde beviljandet av lån till Kerenskij's krigföring. Motsatte sig revolutionen 1918 och började omedelbart samarbeta med tyskarna när de erövat Helsingfors. Började publicera tidningen Suomen Sosiaalidemokraatti den 6 maj 1918. Representerade Finland vid fredsförhandlingarna med Sovjetunionen 1920 i Dorpat. Medlem i Finlands socialdemokratiska partistyreelse 1919-26, 1930-44 och 1958-62. Statsminister 1926-27. Finansminister 1937-39. Utrikesminister 1939-40. Minister med olika uppgifter under kriget 1941-44. Dömdes vid krigsansvarighetsprocessen 1946 till 5 år och 6 månaders fängelse. Frigavs 1948.

Varit verksam i styrelsen för många statliga företag, bl.a. Enso-Gutzeit Oy:s styrelseråd 1925-46 och dess ordförande från 1952. Såsom tvättakta borgare gett den yttersta högern i det socialdemokratiska partiet – som efter klasskriget haft ledningen i partiet – namnet ”tanneriter”.

Oskari Tokoi (1873-1963). Bondson. Gruvarbetare i USA 1891-1901, därefter verksam som handelsman på sin hemort i Finland. Socialdemokratisk lantdagsman 1907-17. Valdes 1912-17 till ordförande för Landsorganisationen. Statsminister i koalitionsstaten år 1917. Representerade närmast partiets högerflygel, men följde trots detta revolutionen och valdes till livsmedelskommissarie i folkkommissariatet. Flydde efter klasskriget till Sovjetryssland och därifrån till Murmansk där han gick i engelsk tjänst. Flyttade 1920 till USA där han var verksam inom kooperationen. Fram till år 1950 var han också redaktör för den socialdemokratiska tidningen *Raivaaja* i Fitchburg. Strävade under och efter det andra världskriget efter att skaffa ekonomiskt stöd från USA till Finlands regering. Finlands regering beviljade honom pension 1948.

Raimo Mankinen

Bilaga 4. Klasskriget och Sverige.

Inbördeskrig i Finland ... våra svenska värnpliktiga jubla. ”Snart sätter vi igång här också!” ”Leve det röda Finland!” ”Leve revolutionen!” Ljuder det ute på landsvägen i Morjärv om kvällarna. Vi befäl veta och förstå att segra de röda i Finland, bryter det ögonblickligen ut här.

Citatet ovan är hämtat ur en bok vid namn ”Okänd svensk soldat”, utgiven i Stockholm 1937. Det är en romantiserad självbiografi av ett svenskt underbefäl som gick ut som frivillig på den vita sidan i klasskriget och sedan också stred i de tyska frikårerna mot Baltikums arbetare.

Citatet må vara överdrivet – men 1917-18 var Sverige närmare en proletär revolution än någonsin vare sig förr eller senare. De fattiga svalt. Livsmedel och bränsle var ransonerat. Under våren och sommaren 1917 hade väldiga demonstrationståg dragit genom städerna och på flera orter tog arbetarna hand om livsmedelslagren. Arbetarna krävde mat att äta och allmän rösträtt. Borgarna bildade skyddskårer.

Hos Försäkringsbolaget Ocean kunde man lösa en speciell revolutionsförsäkring som skyddade ”guld- och silvervaror, matvaror, viner och fönsterrutor”.

I februari 1914 hade högern med kung Gustav V:s hjälp tagit regeringsmakten vid den så kallade borggårdskuppen. Efter världskrigets utbrott i augusti samma år förklarade sig Sverige neutralt – men högerregeringen förde en starkt tysk-orienterad politik. Under 1917 fick denna politik svåra följder för Sverige – den svenska handeln var starkt knuten till Tyskland. Medan folket i Sverige svalt gjorde gulaschbaronerna feta förtjänster på att exportera livsmedel till den tyska krigsmakten.

Under världskriget bedrevs framför allt från grupper inom högern en häftig propaganda för en ”modig svensk uppslutning” på Tysklands sida i kriget. Den tyska kejsaren och regeringen var naturligtvis intresserade av att få Sverige med i kriget. Som en belöning för ett eventuellt krigsdeltagande lovade tyska ambassaden i Stockholm bort Åland åt Sverige.

Men det blev inget svenskt deltagande i kriget. Och i oktober 1917 fick högerregeringen träda tillbaka för en koalitionsregering mellan socialdemokrater och liberaler. Denna regering satt vid makten när det finska klasskriget bröt ut den 27-28 januari 1918.

Omedelbart efter krigsutbrottet började en enorm kampanj för stöd åt det vita Finland.

Kampanjen hade till stor del inrikespolitiska grunder – bakom skräckpropagandan om de röda gardenas illdåd låg borgarklassens fruktan för de svenska arbetarna och soldaterna.

Kampanjen vände sin spets mot den sittande regeringen som beskylldes för feghet och svek mot de västerländska värdena. Starka borgerliga grupper krävde att Sverige skulle delta i det finska klasskriget med reguljära trupper. Ännu hårdare drevs kravet att Sverige skulle beväpna de vita trupperna – vilket regeringen officiellt vägrade gå med på – och att finska jägare och tyska vapen skulle transiteras genom Sverige, vilket regeringen bara delvis biföll, av skäl som vi ska gå in på lite senare.

Redan den 2 februari bildades i Stockholm föreningen Finlands Vänner under ledning av general Mannerheims bror, friherre Johan Mannerheim, och bankdirektör Sven Palme, vars son Olof några månader senare skulle stupa i slaget vid Tammerfors.

Finlands Vänner lyckades snabbt samla in aktningvärda summor till den vita armén. Man höll basarer och möten och reciterade Runeberg. På en knapp månad samlade man in 65 000 namn som krävde att regeringen skulle tillåta vapentransitering till de vita. Frivilligvärvning, vapenköp och vapensmuggling var en mindre officiell, men viktig del av de svenska ”Finlandsvännernas” verksamhet. Man annonserade öppet i pressen:

Mausergevär,
Browningar, ammunition, bajonetter uppköpes.
Rum 24, Hotell Eggers.
(Göteborgsposten 11.2)

Kanoner, mörsare och haubitser i alla storlekar köpes genast. Svar till ”Offensiv”, kiosken,
Järntorget.
(Göteborgstidningen 11.2)

Även den humanitära sidan fick sitt. Till den vita armén skänktes fyra ambulanser för människor och en för hästar. Tack vare den senare kunde 350 laglydiga hästar räddas till livet, för vilket general Mannerheim tackade i telegram.

På regementena värvades frivilliga till en svensk brigad. Brigaden blev aldrig fulltalig, men spelade en viss roll i kriget tack vare det stora antalet yrkessoldater som ingick. Vidare deltog utanför Svenska Brigaden omkring 400 svenskar, varav ett hundratal officerare, i striderna på den vita sidan.

Av de 803 man som stred i Svenska Brigaden – eller Svarta Brigaden, som den kallades av arbetarna – under den tänkvärda devisen ”Döden ger seger, seger ger döden”, stupade 55. Kungligheter närvarade vid deras högtidliga begravning. Efter brigadens segerparad genom Stockholm i maj dömdes skriftställaren Ture Nerman till 75 kronor i böter för att ha ropat ”Fy, mördare” åt paraden.

Svenska Brigaden upplöstes. Många av dess mindre bemedlade medlemmar anställdes i 20-talets strejkbrytarfirmor. De som hade det bättre ställt blev ibland höga officerare: En av dem var den general Douglas som skymtar i kulisserna vid mordbranden mot Norrskensflamman i mars 1940 – en brand som kostade fem människors livet. Flera blev under 20- och 30-talet aktiva nazister, som t.ex. greve Eric von Rosen – han hade skänkt den vita armén fem flygplan – och överste Martin Ekström, strax efter klasskriget skyddskårs-chef i Österbotten och år 1933 besjungen i följande marsch:

I Ekströms stolta hakkorshär
vi trohet svär
vår fana kär

för Sverige fritt kämpa vi
emot orätt, våld och tyranni!
Kamrater – tätt i Ekströms spår
vi följa honom vart han går Hurra!

Även de pengar som samlats in till de finska vita skulle dyka upp igen. Karl Kilbom säger i sina memoarer att polismästare Hårleman i Stockholm 1928 köpt tio kulsprutor till sin hemliga beväpnade borgarorganisation (Munckska Kåren) med pengar som han fått från direktör Palmes Finlandskommitté.

Den liberal-socialdemokratiska regeringen blev som sagt hårt angripen från höger därför att den vägrade att gå med på kraven på öppet stöd till den vita sidan. Den svenska regeringens mest aktiva insats i det finska klasskriget blev den så kallade Ålandsexpeditionen.

Under världskriget hade en rysk truppstyrka på ungefär 8 000 man stationerats på Ålandsöarna. Vid klasskrigets utbrott fanns ungefär 2 000 ryska soldater och matrosar kvar. Ålandsöarna är av stor betydelse för militära operationer i Östersjön och den svenska regeringen såg med oro på ryssarnas närvaro. I propagandan tryckte man också starkt på banden mellan Ålands svenskspråkiga befolkning och Sverige. Den första februari överlämnade en åländsk deputation en adress till den svenska regeringen. Den var undertecknad av 7 000 personer – närmare en tredjedel av Ålands befolkning – och uttryckte ett önskemål om att Åland skulle komma att bli en del av Sverige.

Det hör till saken att situationen på Åland var mycket komplicerad. En grupp skyddskårister från Åbotrakten, 600 man stark, som misslyckats med att ta sig genom fronten till den vita sidan gick från det finska fastlandet över till Åland. De följdes av rödgardistavdelningar på isbrytare. I mitten av februari sände den svenska regeringen en truppstyrka till Åland, officiellt för att skydda ålänningarna mot plundrande och mördande ryssar. Förskräckliga och osanna rykten om rysk terror cirkulerade vid denna tid i Stockholm. En viktigare orsak till den svenska expeditionen kan ha varit att markera det svenska stödet till ålänningarnas krav på frigörelse från Finland.

Både den vita och den röda regeringen protesterade skarpt mot vad de uppfattade som svensk inblandning i Finlands inre angelägenheter. Efter några skärmytslingar mellan vita och röda återvände rödgardisterna till Åbo. Skyddskåristerna överfördes till Sverige och transporterades med sina vapen omedelbart till det vita Finland. När tyska trupper en månad senare landsteg på Åland – på den vita regeringens begäran – drog sig svenskarna tillbaka.

Förutom Ålandsexpeditionen bör man kanske också på den svenska regeringens konto notera ett dödsdömt försök att medla mellan vita och röda. För övrigt höll sig regeringen ganska passiv – vilket inte innebar att den inte tog ställning.

Den kanske viktigaste primärkällan för den som vill undersöka den svenska regeringens inställning till klasskriget i Finland är sjöminister Erik Palmstiernas dagboksanteckningar, utgivna i början på femtiotalet på Tidens förlag. Palmstierna – populärt kallad ”proletärbaron” – var en av de fyra socialdemokraterna i regeringen. Vid tiden för klasskrigets början är hans dagbok full med anteckningar om regeringens Finlandspolitik:

Över huvud är ett öppet partitagande omöjligt för oss, såsom situationen utvecklats efter rena klasskampslinjer. Med den socialistiska partistyrelsen, arbetare och torpare å ena sidan, den av svensk överklass ledda ordningsmakten – som dock har våra sympatier – å andra sidan. Det går ej att öppet ta parti. Detta skulle genast utlösa strider också här hemma av mest allvarligt slag. (...) Avses det däremot, att vapen skola transporteras järnvägsledes genom Sverige i och för transport

över Gävle, och den saken kommer ut, skulle en sådan rörelse uppstå bland våra egna arbetare, att den kunde få en allvarlig karaktär.

(31.1)

Det var inte solidaritet med de finska arbetarna som hindrade de svenska socialdemokratiska ledarna att ingripa på de vitas sida i klasskriget. Det var fruktan för de svenska arbetarnas reaktioner. Regeringen var också medveten om att ett öppet stöd till det vita Finland kunde medföra att England och Frankrike uppfattade Sverige som krigförande på Tysklands sida:

Aktivisterna äro i full färd med att förmå officerare i massor att gå ut som frivilliga och att "låna" dem kanoner. Gällde det en framställning till det neutrala Sverige att rädda Finland från huliganer och våldsvarkare, så skulle hos oss ingen tvekan råda. Men så ligger saken ej till. Man känner ej västmakernas uppfattning. Emellertid skall jag nog blunda på båda ögonen, om smuggling äger rum.

(31.1)

Palmstierna refererar också motsättningarna inom det socialdemokratiska partiet om Finlandspolitiken. Den "Br." som nämns i citatet är Hjalmar Branting det socialdemokratiska partiets ordförande:

Sammanträden äga rum med partiernas förtroenderåd. Alla de våra hysa den meningen att en transitering norrut på järnvägarna skulle framkalla oroligheter, och detta avrådes fördenskull. Arbetaresolidariteten förmärkes tränga genom allting, trots att de finska missdåden framkallat ovilja. Herman Lindqvist blev tuppröd i ansiktet där han satt i talmansstolen, när jag framkastade ett förslag om vapenhjälp åt de vita: "Hur kan du tänka på att skjuta ned finska arbetare?" utbröt han. Br. framhåller för sin del mycket starkt att, om han står i valet mellan arbetarrörelse och demokrati måste han välja det senare. Han säger det rent ut i sin egen partistyrelse. Br. vill transitera vapen. Han menar att den röda vågen skall stänka hit, och den bör om möjligt, medan tid är, uppdämmas i Finland.

(5.2)

Det blev inga öppna vapentransporter på de svenska järnvägarna – trots att en vitfinsk representant i Stockholm erbjöd regeringen finska skyddskårister som kunde slå ner de svenska järnvägsarbetare som satte sig till motvärn mot transporterna.

Däremot skyddades de fartyg som fraktade de finska jägarna och en stor tysk vapenlast till Finland av svenska örlogsfartyg.

Vapen smugglades i stor utsträckning över gränsen i norr, medan svenska myndigheter "blundade med bägge ögonen".

Efter den vita offensiven mot nordligaste Finland i februari tog sig många röda flyktingar över gränsen till Sverige. Polisen jagade dem, arbetare och småbönder gömde dem. De som greps utlämnades till de vita enligt följande direktiv från civilministern:

Med avseende på röda gardister böra dessa utvisas ur landet och genom civila polisens försorg utlämnas till vederbörande finska myndigheter i Torneå under förutsättning av att nämnda myndigheter skriftligen utfästa sig att röda gardisterna icke skola skadas till liv och lem utan laga domstols rannsaking och beslut.

Den lilla brasklappen om den skriftliga utfästelsen torde inte ha spelat någon nämnvärd praktisk roll. I det vita Finland var varje borgare med gevär en laga domstol.

Sverige kom inte att delta i klasskriget som krigförande makt. Men det är ingen tvekan om att svensk hjälp bidrog till de vitas seger. En del av ansvaret för den finska arbetarstatens

krossande måste falla på Branting, Palmstierna och andra svenska socialdemokratiska ledare. Men det fanns också ett annat Sverige:

Med anledning av att ett par av svenska Bageriarbetarefackförningens medlemmar, Herman Andersson och Gustav Melbi, förrått sin klass genom att ta värvning till svarta gardet i Finland, beslöt föreningen enhälligt på sitt möte i söndags att utesluta dessa förrädare ur föreningen. Vi uppmana alla arbetareorganisationer landet runt att följa bageriarbetarnas exempel och stryka eventuella förrädare ur sina matriklar.

Håll den röda fanan ren från löss.

Notisen ovan stod att läsa i tidningen Folkets Dagblad Politiken den 23 april 1918. Den är ganska typisk: De – relativt få – arbetare som gått ut som frivilliga på den vita sidan uteslöts ur fackföreningarna och isolerades efter krigets slut på arbetsplatserna. Rörelsen för det vita Finland hade enat den svenska borgarklassen. Någon enad rörelse bland arbetarna för stöd åt det röda Finland kom inte till stånd – de högersocialdemokratiska tidningarna var fulla med fruktansvärda skildringar av röd terror. Däremot är det ingen överdrift att säga att arbetarrörelsen enades mot Finlandsaktivismen. Kampen mot aktivismen leddes av det lilla socialdemokratiska Vänsterpartiet.

I maj 1917 hade den svenska socialdemokratin splittrats i två partier. Ungdomsförbundets medlemmar hade länge varit missnöjda med partiledningens reformism. När Branting och partiledningen gick in för regeringssamarbete med liberalerna – ”ministersocialismen” – bröt sig hela ungdomsförbundet och några medlemmar av partiets riksdagsgrupp ut och bildade Sveriges Socialdemokratiska Vänsterparti. Det var en ojämn samling politiker – bland de mera kända var den varmhjärtade pacifisten och Stockholmsborgmästaren Carl Lindhagen sida vid sida med Z. Höglund som redan sommaren 1917 tog parti för de ryska bolsjevikerna men som efter några år lämnade partiet och gick tillbaka till socialdemokratin. Det socialdemokratiska vänsterpartiet var ett typiskt oppositionsparti, dömt att splittras innan det kunde enas. Men det förmådde leda kampen mot Finlandsaktivismen.

I partiets press fick de finska röda konsekvent stöd. Under klasskrigets första dagar publicerades förslag om att man skulle sända frivilliga till de röda gardena. Det blev aldrig av. Stödet till de röda fick en humanitär anknytning. För att fästa uppmärksamheten vid den vita terrorn norr om fronten samlade man pengar till de svältande arbetarna i Nordfinland. Partimedlemmar i Norrbotten tog sig fram till frivilligtågen och övertalade arbetare som tänkte gå till den vita sidan att vända hem igen. De organiserade skradderiarbetarna i Stockholm deklarerade att de vägrade att ta befattning med ”kläder avsedda för i Sverige värvade svartgardister eller för export till Finlands svarta garden”. Möten och demonstrationer samlade tiotusentals deltagare. Vid en demonstration i Västerås den 10 februari – med 5 000 deltagare – bar en arbetare ett plakat som kan stå för hela arbetarklassens syn på aktiviströrelsen:

”Överklass! Lek ej med elden!”

Vänstersocialdemokraterna varnade för de vitas planer på att skapa ett ”Storfinland” och förklarade att ett svenskt stöd till de vita kunde leda till ett krig mot Sovjetryssland. ”Ett krig”, sa Karl Kilbom, ”där de svenska arbetarna nog skulle veta sin plats”.

Man gjorde stora ansträngningar för att dra med högersocialdemokraterna och fackföreningsrörelsen i kampen mot krigsaktivismen, men lyckades bara delvis. På några orter fick man till stånd gemensamma uttalanden, på andra satt högersocialdemokrater på podiet under aktivisternas soaréer. Först den 20 april, då det var helt klart att de finska arbetarna var

besegrade och Branting inte behövde vara rädd för att den röda vågen skulle stänka längre, fick man med sig det högersocialdemokratiska partiet i ett uttalande som protesterade mot den vita terrorn.

Sammanfattningsvis kan sägas att vänstersocialdemokraternas kampanj lyckades relativt bra, något som mindre berodde på partiets styrka än på den starka klasskänsla som trots allt fanns även hos de arbetare som följt högersocialdemokraterna. I ett tal i Helsingfors i början av april sa Yrjö Sirola:

Endast genom den svenska arbetarklassens mäktiga protest har en massinvasion av utsugardömet understödande skaror från Sverige kunnat hindras.

Det kan tilläggas att Sirola skulle få mer att göra med de svenska vänstersocialdemokraterna. Både han och Kuusinen kom att spela en ganska stor roll för den svenska vänstern under 20-talets början. Ännu större betydelse fick Kullervo Manner och den svenskspråkige finske kommunisten Allan Wallenius när de som Ex-rare (Kominterns exekutivkommittés representanter) deltog i de inre partistriderna i slutet på 20-talet. Ty av det socialdemokratiska vänsterpartiet blev Sveriges Kommunistiska Parti, sektion av Komintern.

Carsten Palmer

Ytterligare lästips (av marxistarkivets red)

Under senare år har intresset för det finska inbördeskriget och särskilt då dess efterspel (den vita terrorn) fått en renässans, vilket bl a tagit sig uttryck i att det på svenska kommit ut två böcker, den ena skriven av en finländsk historiker, den andra av en svensk journalist, som utifrån något olika perspektiv ger en initierad inblick i den vita terrorn och hur frågan behandlats av det ”officiella” Finland:

Aapo Roselius, *I bödlarnas fotspår*, Leopard Förlag 2009 Bjarne Stenquist, *Den vita segerns svarta skugga – Finland och inbördeskriget 1918*, Atlantis 2009